

ISSN1857-4440

Relații Internaționale Plus

Revistă științifico-practică

Nr.2

Chișinău, 2013

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Redactor-șef: *Valentin BENIUC*, rector al IRIM, doctor habilitat în politologie, profesor universitar

Redactori-șefi adjuncți: *Ludmila ROȘCA*, doctor habilitat în filosofie, profesor universitar, IRIM

Vasile CUCERESCU, doctor în filologie, IRIM

Membri:

Alexandru BURIAN, doctor habilitat în drept, profesor universitar, IRIM

Alexandru GRIBINCEA, doctor habilitat în economie, profesor universitar, IRIM

Iurii KROTENKO, doctor habilitat în economie, IRIM

Vasilii SACOVICI, doctor habilitat în politologie, profesor universitar, Republica Belarus

Stanislav KNEAZEZEV, doctor în drept, profesor universitar, rector, Universitatea Internațională MITCO, Republica Belarus

Victor JUC, doctor habilitat, profesor cercetător, Institutul de Cercetări Juridice și Politice, AȘM

Valeriu CUȘNIR, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Institutul de Cercetări Juridice și Politice, AȘM

Iordan Gheorghe BĂRBULESCU, doctor în politologie, profesor universitar, SNSPA, România

Valerii KOPEIKA, director al Institutului de Relații Internaționale al Universității Naționale „Taras Șevcenko” din Kiev, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, Ucraina

Artiom MALGHIN, prorector МГИМО(У),

doctor în științe politice, conferențiar universitar, Rusia

Stanislav CERNEAVSKII, director al Centrului de Cercetări Științifice, МГИМО(У), doctor habilitat în istorie, Rusia

Chris GRANT, doctor în științe politice, Universitatea din Mercer, orașul Macon, statul Georgia, SUA

Ion IGNAT, doctor în economie, profesor universitar, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, România

Mitchell A. BELFER, decan al Facultății Relații Internaționale și Studii Europene, Universitatea Metropolitană din Praga, doctor în relații internaționale, profesor universitar, Republica Cehă

Vladimir GUTOROV, doctor habilitat în filosofie, profesor universitar, Universitatea de Stat din Sankt-Petersburg, Conducătorul secției din Sankt-Petersburg a Asociației Științei Politice din Federația Rusă (AȘPR)

Vitalie CAZACU, doctor în economie, conferențiar universitar, IRIM

Violeta MELNIC, doctor în drept, IRIM

Ion BURUIANĂ, doctor în drept, IRIM

Veronica NEAGU, doctor în pedagogie, IRIM

Lilia PORUBIN, doctor în filologie, IRIM

Carolina DODU-SAVCA, doctor în filologie, IRIM

SUMAR

POLITICI INTERNE ȘI INTERNAȚIONALE: ASPECTE ISTORICO-TEORETICE

GEPOLITICA ȘI GEOENERGETICA ÎN REGIUNEA MĂRII NEGRE	9
Ludmila ROȘCA, doctor habilitat în filosofie, IRIM	
Elvira SENIC, doctorand, IRIM	
CLASA DE MIJLOC ȘI STABILITATEA SISTEMULUI POLITIC.	
SUA – RUSIA: STUDIU COMPARAT. Partea a II-a	20
Victor STEPANIUC, doctor în istorie, IRIM	
INTERESUL NAȚIONAL/STATAL - FACTOR DETERMINANT AL	
POLITII EXTERNE	32
Andrei NICOLENCO, magistrul în științe politice, IRIM	
DOCTRINA POLITICĂ, ETICA BOLȘEVISMULUI ÎN RELAȚIILE	
INTERNAȚIONALE CONTEMPORANE. Partea a III-a	45
Eduard VOLCOV, doctor în filosofie, IRIM	

DEZVOLTAREA ECONOMICĂ: DIMENSIUNEA NAȚIONALĂ ȘI INTERNAȚIONALĂ

APLICAREA POLITICILOR PATERNALISTE PE PIAȚA ȚĂRILOR	
EMERGENTE CA UN PRODUS INVESTIȚIONAL OMOGEN	68
Alexandru GRIBINCEA, doctor habilitat în economie, IRIM	
Aliona DANILIUC, doctorand, ULIM	
CĂILE ȘI DIRECȚIILE DE PERFEȚIONARE A SISTEMULUI DE	
COMUNICARE ÎN REPUBLICA MOLDOVA	82
Vitalie CAZACU, doctor în economie, IRIM	
Orest DABIJA, doctorand, AȘM	

DREPTUL NAȚIONAL ȘI DREPTUL EUROPEAN: DIMENSIUNEA PRACTICĂ

REGLEMENTAREA JURIDICO-ECONOMICĂ A DREPTULUI INTERNAȚIONAL AL MEDIULUI	94
<i>Constantin LAZARI, doctor în drept, IRIM</i>	
REPARAREA PREJUDICIULUI CONTRACTUAL ÎN DIFERITE SISTEME DE DREPT	102
<i>Violeta MELNIC, doctor în drept, IRIM</i>	
<i>Ala CREANGĂ, IRIM</i>	
IMPACTUL CAZURILOR CEDO CONTRA MOLDOVEI ASUPRA PRACTICII JUDICIARE AUTOHTONE DE APLICARE A LEGII PENALE ÎN TIMP	124
<i>Sergiu CERNOMOREȚ, doctor în drept, IRIM</i>	
INTEGRAREA ECONOMICĂ A UNIUNII EUROPENE ÎN CONTEXTUL DREPTULUI INTERNAȚIONAL AL AFACERILOR	134
<i>Valeriu GUREU, magistru în științe politice, IRIM</i>	
LEASINGUL – CONTRACT MODERN ÎN DREPTUL COMERȚULUI INTERNAȚIONAL	147
<i>I. MĂMĂLIGĂ, doctor în drept, Institutul de Științe Juridice și Politice al AȘM</i>	
<i>A. CREȚU, magistru în relații internaționale, Institutul de Științe Juridice și Politice al AȘM</i>	
PRINCIPIUL LIBERTĂȚII CONTRACTUALE – PRINCIPIU DIRECTORAL AL CONTRACTELOR CIVILE	161
<i>Diana CASAPU, magistru în drept, IRIM</i>	
CONSFINȚIREA NORMELOR DE DREPT PRIVAT ÎN CONSTITUȚIA REPUBLICII MOLDOVA	172
<i>Andrei BALAN, magistru în drept, IRIM</i>	

DISCURSURI POLEMICE

NOTIȚELE UNUI PESIMIST	181
<i>Aron ȘNEER, doctor în istorie, Israel</i>	

CONTENTS

INTERNAL AND INTERNATIONAL POLICIES: HISTORICAL AND THEORETICAL CONSIDERATIONS

THE GEOPOLITICS FROM THE BLACK SEA AREA	9
Ludmila ROȘCA, Elvira SENIC	
MIDDLE CLASS AND THE STABILITY OF POLITICAL SYSTEM: U.S.A. – RUSSIA: COMPARATIVE STUDY. Part II	20
Victor STEPANIUC	
THE NATIONAL/STATAL INTEREST AS DETERMINANT FACTOR OF THE POLICY OPTION	32
Andrei NICOLENCO	
THE POLITICAL DOCTRINE AND BOLSHEVIC ETHICS IN CONTEMPORARY INTERNATIONAL RELATIONS	45
Eduard VOLCOV	

ECONOMIC DEVELOPMENT: NATIONAL AND INTERNATIONAL DIMENSIONS

PATERNALISTIC POLICY IMPLEMENTATION OF EMERGING MARKET COUNTRIES AS A PRODUCT HOMOGENEITY INVESTMENT	68
Aliona DANILIUC, Alexandru GRIBINCEA	
THE WAYS AND DIRECTIONS OF COMMUNICATION SYSTEM IMPROVEMENT IN REPUBLIC OF MOLDOVA	82
Vitalie CAZACU, Orest DABIJA	

NATIONAL LAW AND EUROPEAN LAW: PRACTICAL DIMENSION

THE ECONOMIC AND JUDICIAL REGULATION OF ENVIRONMENT INTERNATIONAL LAW	94
Constantin LAZARI	
REPAIR OF THE CONTRACTUAL DAMAGES IN DIFFERENT SYSTEMS OF LAW	102
Ala CREANGĂ, Violeta MELNIC	
THE IMPACT OF EUROPEAN CONVENTION OF HUMAN RIGHTS CASES AGAINST MOLDOVA ON LOCAL JURISPRUDENCE OF ENFORCEMENT OF CRIMINAL LAW IN TIME	124
Sergiu CERNOMOREȚ	
ECONOMIC INTEGRATION OF THE EUROPEAN UNION IN THE FIELD OF INTERNATIONAL BUSINESS LAW	134
Valeriu GUREU	
LEASING - MODERN CONTRACT IN INTERNATIONAL TRADE LAW	147
I. MĂMĂLIȚĂ, A. CREȚU	
THE PRINCIPLE OF CONTRACTUAL FREEDOM – GUIDING PRINCIPLE OF CIVIL CONTRACTS	161
Diana CASAPU	
THE CONFIRMATION OF THE PRIVATE LAW RULES IN THE CONSTITUTION OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA	172
Andrei BALAN	

POLEMIC DISCOURSES

THE NOTES OF A PESSIMIST	181
Aron ȘNEER	

СОДЕРЖАНИЕ

ВНУТРЕННЯЯ И ВНЕШНЯЯ ПОЛИТИКА: ИСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ ПОДХОД

ГЕОПОЛИТИКА И ГЕОЭНЕРГЕТИКА СТРАН ЧЕРНОМОРСКОГО БАСЕЙНА	9
Людмила РОШКА, Эльвира СЕНИК	
СРЕДНИЙ КЛАСС И СТАБИЛЬНОСТЬ ПОЛИТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ. США – РОССИЯ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ. Часть вторая	20
Виктор СТЕПАНЮК	
НАЦИОНАЛЬНЫЙ/ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ИНТЕРЕС – ОПРЕДЕЛЯЮЩИЙ ФАКТОР ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ	32
Андрей НИКОЛЕНКО	
ПОЛИТИЧЕСКАЯ ДОКТРИНА, ЭТИКА БОЛЬШЕВИЗМА И СОВРЕМЕННЫЕ МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ (Часть третья)	45
Эдуард ВОЛКОВ	

ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ: НАЦИОНАЛЬНОЕ И МЕЖДУНАРОДНОЕ ИЗМЕРЕНИЕ

ПРИМЕНЕНИЕ ПАТЕРНАЛИСТИЧЕСКИХ ПОЛИТИК НА РЫНКЕ РАЗВИВАЮЩИХСЯ СТРАН – КАК ПРОДУКТ РАВНОМЕРНОГО ИНВЕСТИРОВАНИЯ	68
Алена ДАНИЛЮК, Александр ГРИБИНЧА	
НАПРАВЛЕНИЯ И ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ КОММУНИКАЦИОННОЙ СИСТЕМЫ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА	82
Виталие КАЗАКУ, Орест ДАБИЖА	

НАЦИОНАЛЬНОЕ И ЕВРОПЕЙСКОЕ ПРАВО: ПРАКТИЧЕСКОЕ ИЗМЕРЕНИЕ

ПРАВОВОЕ УРЕГУЛИРОВАНИЕ В МЕЖДУНАРОДНОМ ЭКОЛОГИЧЕСКОМ ПРАВЕ	94
Константин ЛАЗАРЬ	
КОМПЕНСАЦИЯ ДОГОВОРНОГО УЩЕРБА В РАЗЛИЧНЫХ ПРАВОВЫХ СИСТЕМАХ	102
Виолета МЕЛНИК, Ала КРЕАНГЭ	
ВЛИЯНИЕ ДЕЛ ЕСПЧ ПРОТИВ МОЛДОВЫ АВТОХТОННУЮ ЮРИДИЧЕСКУЮ ПРАКТИКУ ПРИМЕНЕНИЯ УГОЛОВНОГО ПРАВА ВО ВРЕМЕНИ	124
Сергей ЧЕРНОМОРЕЦ	
ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ИНТЕГРАЦИЯ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОГО ПРАВА	134
Валерий ГУРЭУ	
ЛИЗИНГ – СОВРЕМЕННАЯ ФОРМА СОГЛАШЕНИЯ В МЕЖДУНАРОДНОМ КОМЕРЧЕСКОМ ПРАВЕ	147
И. МЭМЭЛИГЭ, А. КРЕЦУ	
ПРИНЦИП ДОГОВОРНОЙ СВОБОДЫ – ОСНОВОПОЛАГАЮЩИЙ ПРИНЦИП В ГРАЖДАНСКИХ ДОГОВОРАХ	161
Диана КАСАПУ	
ЗАКРЕПЛЕНИЕ НОРМ ЧАСТНОГО ПРАВА В КОНСТИТУЦИИ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА	172
Андрей БАЛАН	

ПОЛЕМИЧЕСКИЕ СТАТЬИ

ЗАМЕТКИ ПЕССИМИСТА	181
Арон ШНЕЕР	

POLITICI INTERNE ȘI INTERNAȚIONALE: ASPECTE ISTORICO-TEORETICE

GEOPOLITICA ȘI GEOENERGETICA ÎN REGIUNEA MĂRII NEGRE

Ludmila ROȘCA, *doctor habilitat în filosofie, IRIM*

Elvira SENIC, *doctorand, IRIM*

Rezumat

Articolul este dedicat examinării situației în zona extinsă a Mării Negre. Autorii menționează că energia este forța motrică a dezvoltării durabile a economiilor statelor și a UE. Este trecută în revistă reconfigurarea geopolitică în regiunea Mării Negre după destrămarea Uniunii Sovietice și desemnați jucătorii strategici și actorii regionali din zonă. Autorii supun analizei securitatea energetică și expun, sub acest aspect, o ierarhie a statelor, situate în regiunea Mării Negre. Statele din regiunea extinsă a Mării Negre, menționează autorii, au un interes comun – întărirea cooperării regionale, destinată să asigure stabilitatea economică, securitatea energetică și prosperitatea. O atenție deosebită este acordată interesului major al Uniunii Europene cu referire la perspectivele geoenergetice ale regiunii. De asemenea, este apreciată semnificația actului aderării Republicii Moldova la Parteneriatul Estic pentru energie (ESP), a parafării Acordului de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană.

Cuvinte-cheie: regiunea Mării Negre, spațiul pontic, securitatea energetică, surse energetice, trasee energetice, Uniunea Europeană, Rusia, Turcia, Republica Moldova, Agenția Internațională pentru Energie (AIE).

THE GEOPOLITICS FROM THE BLACK SEA AREA

Abstract

The article analyses the situation in the countries situated in the extended area of the Black Sea. According to the authors, the energy is the driving force of sustainable economic development of the countries and European Union. In the article is revised the geopolitical reconfiguration in the countries after the breakdown of the Soviet Union, and are also designated the strategic and regional players in the area. The author analyzes the energetic security and shows a hierarchy of the countries situated near the Black Sea. According to the authors, these countries have a common goal to strengthen inter-regional cooperation, designed to ensure economic stability, energy security and prosperity. A special attention is paid to the major interest of European Union on geoenergetic outlooks of the region. It is also appreciated the act that Moldova joined Eastern partnership, and the initialling of the Association Agreement between Moldova and the European Union.

Keywords: *Black Sea region, energetic security, energy sources, energetic trails, European Union, Russia, Republic of Moldova, International Energy Agency.*

Introducere. Semnificația analizei resurselor și politicilor energetice dintr-o țară sau regiune se intensifică atunci când mai multe dintre marile puteri au interese specifice. În acest context, Regiunea Mării Negre, care în urma colapsului URSS a cunoscut o reconfigurare geopolitică substanțială, este un obiect important al analizei politice. În regiunea Mării Negre, Rusia și Turcia au avut și își păstrează în continuare atuurile strategice esențiale. Uniunea Europeană – o entitate relativ nouă în arhitectura geopolitică a regiunii, se implică în mod insistent în determinarea polilor de putere. Este de menționat că în echilibrarea strategică a regiunii, UE se poziționează foarte atent, ceea ce se explică prin lipsa resurselor necesare realizării unui nou construct geopolitic. Altă entitate globală cu valoare geopolitică de anvergură o reprezintă Statele Unite ale Americii. În contextul celor menționate putem conchide că regiunea Mării Negre reprezintă o punte strategică, care „leagă Europa cu zona Mării Caspice, Asia Centrală și Orientul Mijlociu, precum și cu sud-estul Asiei și China, este caracterizată prin legături strânse și un potențial ridicat, dar și prin diversitate și rivalități” [1].

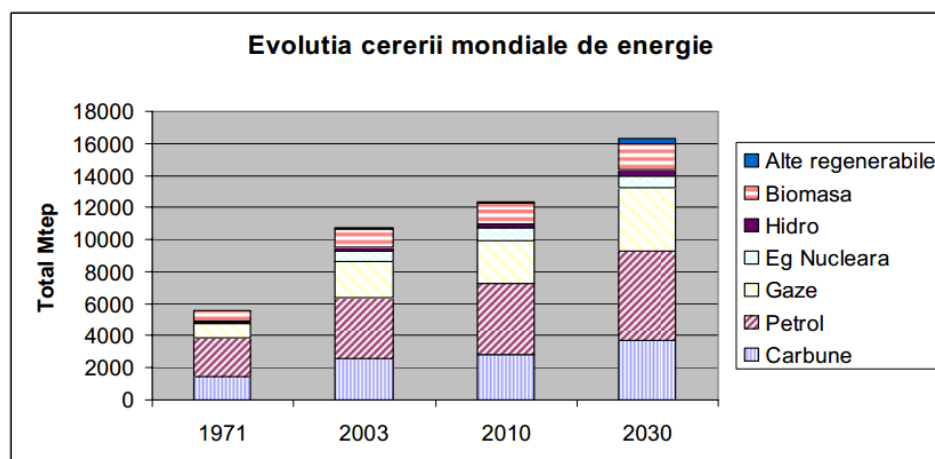
Actualmente, funcționarea normală a economiilor naționale, securitatea statelor contemporane depinde în mare măsură de factorul energetic. Anume

energia este forța motrică în avansarea oricărei țări și a dezvoltării ei economice continue și durabile. În aceste condiții este necesar ca sursele energetice să fie adecvate și sigure, la preț rezonabil și să garanteze economiei și țării competitivitate.

Metodele aplicate în realizarea obiectivului central al investigației sunt: analiza situațională, analiza de conținut, analiza de capacitate. Transformarea regiunii Mării Negre în obiect al analizei politice a impus necesitatea unui studiu comparat prin care s-a stabilit dependența sau independența statelor de resursele energetice străine.

La nivel mondial țările dezvoltate, țările în curs de dezvoltare, dar și cele cu economii în tranziție, exercită o mare presiune asupra cererii de energie. Agenția Internațională pentru Energie (IEA) a analizat evoluția cererii de energie și a realizat o prognoză din punct de vedere al structurii consumului de energie primară la nivel mondial. Se evidențiază creșterea mai rapidă a ponderii gazului natural (care va depăși cărbunele), dar și a surselor regenerabile. În figura 1 este evidențiată evoluția cererii de energie, la nivel mondial[2]. Analiza de capacitate ne permite să cuantificăm resursele energetice locale și să descoperim posibilitățile diminuării dependenței Republicii Moldova de Federația Rusă.

Sursa: IEA

Rezultatele investigației. Regiunea Mării Negre reprezintă o zonă de intersecție a intereselor marilor actori ai lumii, în special a celor de cooperare-concurență în domeniul energetic. În prezent, potențialul energetic al regiunii Mării Negre este constituit:

- din fluxurile de hidrocarburi ce tranzitează această zonă (între Occident și statele din Caucaz, Asia Centrală și Orientul Mijlociu – bazinul pontic este cea mai scurtă rută spre Europa);

- din numeroasele zone maritime bogate în resurse energetice – rezervele, estimativ, sunt comparabile cu cele din bazinul Caspic (conform prospecțiunilor, Marea Neagră ar avea rezerve de circa 10 miliarde barili de petrol și 1,5 mii miliarde m³ de gaze naturale). Totuși, adâncimea la care se găsesc aceste rezerve nu le face ușor exploatabile.

Ținând cont de asigurarea cu resurse energetice, statele regiunii Mării Negre pot fi grupate în trei categorii:

1. Țări *independente* de resurse energetice care dispun pe teritoriul lor de rezerve semnificative de petrol și gaze naturale. În această categorie se încadrează doar *Federația Rusă*, țară bogată în hidrocarburi și una din marile exportatoare mondiale.

2. Țări *dependente parțial* care dețin resurse energetice limitate și își completează necesarul prin import sau care, din rațiuni politice sau de mediu, își prezervă resursele. Rată scăzută de dependență, susținută de rezervele proprii de resurse energetice, este caracteristică pentru *Ucraina, România și Turcia*.

3. Țări *dependente total* de resurse energetice, a căror economie are necesitate vitală de resurse importate pentru funcționalitatea și dezvoltarea acesteia. *Bulgaria și Georgia* reprezintă statele care sunt dependente, practic, total de hidrocarburile externe.

Spațiul pontic a avut întotdeauna o semnificație geostrategică pentru țările suverane. Iar în ultimii douăzeci de ani regiunea Marii Negre a devenit o zonă de producție și distribuție de o importanță strategică pentru securitatea energetică a Uniunii Europene. Desigur, inițial UE nu a avut motive temeinice să se orienteze către problemele din spațiul pontic: contrabanda, traficul ilicit, democrații neconsolidate, frontiere nesigure. Dar, în urma extinderii din 2007, când la UE au aderat cele două state situate în zona litoralului, România și Bulgaria, și având în vedere că Turcia desfășoară negocieri pentru aderare, UE are acum ieșire la Marea Neagră. Ca urmare, interesul UE pentru dezvoltarea stabilității și securității în această regiune a crescut și mai mult. În plus, resursele energetice ale bazinului Caspic și experiențele neplăcute cu Federația Rusă (crizele gazelor) i-a determinat pe oficialii de la Bruxelles să recurgă la ideea diversificării rețelelor de alimentare cu gaze.

Actorii regionali din zona extinsă a Marii Negre sunt: Bulgaria, Grecia, Republica Moldova, România, Turcia, Ucraina (luate în ordine alfabetică) și țările caucaziene. Preocupările geopolitice și geoenergetice ale acestor state

sunt diverse: menținerea securității (Georgia și Ucraina), întărirea poziției economice (Azerbaidjan și Turcia), și afirmarea poziției la nivel euro-atlantic (Bulgaria și România). Cu toate acestea statele din Regiunea extinsă a Marii Negre au un interes comun, și anume – întărirea cooperării regionale, destinată să asigure stabilitatea economică, securitatea energetică și prosperitatea, dezvoltarea durabilă a țării. Anume această realitate a presupus intensificarea eforturilor actorilor strategici internaționali și regionali în tentativa de a le soluționa problemele existente conform propriilor interese.

De regulă, relațiile energetice internaționale sunt în special politice, chiar și atunci când considerațiile ce guvernează dezvoltarea unui proiect sunt preponderent comerciale. În vederea menținerii securității energetice a fost demarată o adevărată competiție comercială și diplomatică în jurul stabilirii traseelor energetice. Geopolitica energiei influențează modelarea relațiilor energetice internaționale, fiind folosită și pentru analiza planificării strategice în materie de securitate energetică. Printre factorii determinanți ai geopoliticii energiei menționăm:

- acțiunea asupra dispunerii geografice a lanțurilor internaționale de furnizare;
- manipularea prețului energiei pe piețele internaționale;
- interferența politică și/sau militară în dezvoltarea unor proiecte energetice internaționale.

Uniunea Europeană se află în postura unui importator net de energie. Cele 28 de state membre ale UE dețin aproximativ 0,6% din rezervele mondiale de petrol și circa 2% din cele de gaze naturale. Situația nu este cu mult diferită nici în ceea ce privește rezervele de cărbune, UE având doar 4% din rezervele identificate la nivel mondial, iar capacitatea de producție energetică reprezintă 18% din cea globală. Statele membre au mixuri energetice foarte diferite. În medie, în 2011 nevoile totale de energie ale UE în ceea ce privește consumul intern brut de energie au fost acoperite din următoarele surse:

- 35% - petrol,
- 24% - gaze,
- 17% - combustibili fosili, precum cărbunele,
- 14% - energie nucleară,
- 10% - surse regenerabile, precum energie hidroelectrică sau energie eoliană[3].

Mixul variază considerabil de la o țară la alta și evoluează cu timpul ca

urmare a condițiilor geografice ale țărilor respective, cum ar fi disponibilitatea resurselor naturale și accesul la acestea, opțiunile de politică națională, cum ar fi decizia de a recurge sau nu la energie nucleară, schimbarea stimulentele financiare, progresele în ceea ce privește tehnologiile, cerințele în materie de decarbonizare și dezvoltarea pieței interne[4]. Oficialii europeni recunosc că în prezent, Europa este departe de a produce cantitatea de energie necesară pentru a acoperi cererea de la nivelul UE. Dependența Europei de importuri a crescut în ultimele două decenii și se prevede că până în 2035 va crește la peste 80% în ceea ce privește petrolul și gazul. Unele state membre se bazează pe un singur furnizor rus și adesea pe o singură rută de aprovizionare pentru 80-100% din consumul lor de gaz. Astfel, depind de puterea de piață a singurului lor furnizor, a cărui strategie de stabilire a prețurilor este posibil să nu urmeze întotdeauna o logică a pieței.

Este evident că actualmente Uniunea Europeană percepe regiunea Mării Negre nu numai ca spațiul care este intersectat de traseele energetice ce garantează aprovizionarea continuă a țărilor europene cu resursele necesare, ci și ca un pod ce leagă Europa și regiunea Caspică, bogată în hidrocarburi. În opinia unor cercetători, anume conexiunea Marea Caspică – Marea Neagră devine carcasa unor noi relații internaționale, care se află în stadiu de formare, rezervându-și posibilitatea de a transforma două regiuni într-un spațiu geopolitic aparte[5]. Anume prin aceasta se explică interesul major al UE față de procesele din regiunea Mării Negre: spațiul pontic reprezintă principala arie de interacțiune între Uniunea Europeană și vecinii săi din Est. În ultimele decenii, instituțiile europene au elaborat un șir de programe și politici determinate de necesitățile asigurării securității energetice, în centrul cărora este regiunea Mării Negre. Drept scop a Programului Operațional Comun de Cooperare în bazinul Mării Negre 2007-2013, finanțat prin Instrumentul European de Vecinătate și Parteneriat (ENPI), este de a contribui la „o dezvoltare mai puternică și susținută, economică și socială a regiunilor din Bazinul Mării Negre”[6].

În Rezoluția Parlamentului European din 20 ianuarie 2011 referitoare la o strategie UE pentru Marea Neagră (2010/2087(INI)) / (2012/C 136 E/15), publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, se menționează: „această regiune cuprinde statele membre ale UE - Bulgaria, Grecia și România, țara candidată Turcia și partenerii de PEV Armenia, Azerbaidjan, Georgia, Republica Moldova și Ucraina, precum și Federația Rusă, în calitate de partener strategic”[7]. În acest document se stipulează că regiunea Mării

Negre prezintă o importanță geostrategică din punctul de vedere al securității energetice a UE, în special, în ceea ce privește diversificarea mijloacelor de aprovizionare cu energie. „Miza strategică a stabilității și a păcii nu este atât de evidentă pe nici una dintre frontierele geopolitice euroatlantice, pe cât este în regiunea lărgită a Mării Negre în pivotul geopolitic al euroatlanticului în secolul al XXI-lea. De aici se pot construi punți de stabilitate către Europa de Est, Caucaz, Asia Centrală și Orientul Mijlociu”[8, p.189].

Sectorul energetic în mare măsură determină succesul realizării Programelor de dezvoltare a economiei naționale, precum și stabilitatea în societate. În lume există țări producătoare de resurse energetice care își acoperă necesitățile de energie cu precădere din resurse proprii, și țări care preponderent importă resurse energetice. Din motiv că țara noastră importă 95% din energia pe care o consumă, RM face parte din grupul țărilor dependente total de resursele energetice străine. Asigurarea alimentării cu energie în volum suficient și accesul larg la serviciile energetice este o exigență de bază, o necesitate vitală pentru Republica Moldova, În ”Strategia energetică a Republicii Moldova până în anul 2030” este menționat: „Prin poziția sa geografică, prin configurația rețelelor de transport regionale și potențialul de generare a energiei electrice, Republica Moldova a deținut dintotdeauna un avantaj strategic care nu a fost însă pe deplin valorificat în ultimul deceniu”[9]. Într-adevăr, poziția geografică este destul de favorabilă – țara noastră este situată la intersecția traseelor de transportare a energiei. Dar, la moment, există un set de probleme politice, economice etc. care practic reduce din viteza mișcării spre definirea paradigmei energetice în Republica Moldova. Este important să constatăm că în ultimii ani țara noastră și-a definit prioritățile.

Conform unui studiu, editat de către Transparency International-Moldova și Oxfam Novib (autor: Nicolae Mogoreanu), există o anumită corelare între Indicatorul intensității energetice și Indicele Perceperii Corupției[10]. Combaterea corupției în sectorul energetic ar putea eficientiza consumul de energie. Includerea componentei „resurse energetice”, la rândul său, ar putea reduce costurile de producere, ar spori competitivitatea produselor pe piața internă și cea externă, și ar constitui un factor-cheie în reducerea sărăciei și îmbunătățirea calității vieții. Principalele componente ale complexului energetic din Republica Moldova sunt: electroenergetica, sistemul de aprovizionare cu energie termică, furnizarea de gaze naturale, energia regenerabilă și eficiență energetică.

Electroenergetica. Generarea de energie electrică în Republica Moldova

acoperă aproximativ 20 % din consumul propriu, cu o tendință de descreștere. Astfel, în 2012 generarea de energie electrică a diminuat cu aproximativ 9% față de 2011 și cu 14 % - în ceea ce privește perioada anilor 2008-2012. Cu toate acestea, se menționează majorarea volumului de energie electrică achiziționat de la MGRES și importat din Ucraina: în 2012 acest indicator a fost aproximativ cu 4,3 % mai mare decât în 2011 și, respectiv, cu aproximativ 10,7 % mai mare decât în 2008. *În linii generale, atestăm o dependență tot mai mare de importul de energie electrică.*

Energia termică. Producția de energie termică în Republica Moldova este de asemenea într-un trend descendent. Astfel, conform datelor din raportul statistic BE (Balanța energetică), în 2011 generarea de energie termică a scăzut cu 5,3% comparativ cu 2010 și cu 11,5% în comparație cu anul 2008. Această tendință, în special, se explică prin deconectări masive a consumatorilor de la rețeaua termică centralizată și reducerii sarcinii termice conform contractelor cu agenții economici. *Așadar, securitatea energetică a țării este afectată în mod direct.*

Gaze naturale. Republica Moldova depinde de gazele naturale importate dintr-o singură sursă. Această dependență sporește vulnerabilitatea economiei naționale în ceea ce privește creșterea prețurilor pentru gazele naturale achiziționate. Volumul de gaze naturale achiziționate și livrate consumatorilor finali de asemenea demonstrează o tendință generală de scădere. Astfel, în 2012 au fost importate gaze naturale în volum de 1095,5 mil. m³ – în scădere cu 4,93 % față de indicele din 2011. Concomitent, suma achitată în 2012 a crescut cu 12,4% în raport cu anul 2011 – datorită majorării prețului mediu de import al gazelor naturale. *Scumpirea gazelor naturale a condus la o reducere a consumului, în primul rând, de către consumatorii casnici.*

În prezent, *eficiența energetică în Republica Moldova este la un nivel foarte scăzut, de aproximativ 3-4 ori mai mică decât în țările europene.* Acest fapt, la rândul său, duce la o creștere semnificativă a costului de energie pentru economia națională și pentru populație. Cu toate acestea, *potențialul tehnic disponibil al principalelor tipuri de energie regenerabilă – în calitate de alternativă pentru resursele importate – se estimează la 2,7 milioane de tone echivalent petrol (TEP).* Sursele de energie regenerabilă în Republica Moldova sunt următoarele: energia solară, energia eoliană, biomasa și energia hidroelectrică. Însă este necesar de recunoscut că potențialul tehnic disponibil al principalelor tipuri de surse regenerabile de energie (SRE) este destul de scăzut:

Tip de SRE	Potențialul tehnic	
	PJ (penta jouli de energie primară)	T.e.p. (t.c.c. - tona de combustibil convențional) x 10 ⁶
Solară	50,4	1,2 (1,8)
Eoliană	29,4	0,7 (1,0)
Biomasă	Deșeuri agricole	7,5
	Lemne de foc	4,3
	Deșeuri de la procesarea lemnului, tescovină	4,7
	Bio gaz	2,9
	Bio combustibil	2,1
Hidro	12,1	0,3 (0,5)
Total potențial S.R.E.		113,4
Consum resurse energetice fosile în anul 2002		75,6
Surse de energie cu potențial termic redus, inclusiv geotermală		>80,0*
		1,9 (2,8)*

Sursa: Ministerul Economiei al RM[11].

Printre problemele-cheie și provocările cu care se confruntă sectorul energetic din Republica Moldova putem enumera:

- dependența de importul de energie este în trend ascendent permanent;
- insuficiența interconexiunilor fizice din sectorul gazelor și al energiei electrice cu țările vecine;
- reducerea continuă a sarcinii termice și consumului de gaze naturale;
- nivelul ridicat de deteriorare morală și fizică a infrastructurii complexului energetic;
- nivelul scăzut de dezvoltare la compartimentele ”eficiența energetică” și ”energia din surse regenerabile”.

La 18 decembrie 2009, în cadrul celei de-a VII-a Reuniuni a Consiliului Miniștrilor al Comunității Energetice, care a avut loc la Zagreb, Croația, a fost aprobată aderarea Republicii Moldova la Comunitatea Energetică. Perspectiva obținerii statutului de membru cu drepturi depline al Comunității Energetice va impulsiona procesul de integrare a Republicii Moldova în piața energetică regională, va spori gradul de securitate energetică a țării și, sperăm, va stimula atragerea investițiilor străine în domeniu.

În octombrie 2013 Republica Moldova, alături de Armenia și Georgia, a aderat la Parteneriatul Estic pentru energie (*Parteneriatul Estic pentru Eficiență Energetică și Mediu / Eastern Europe Energy Efficiency and Environment Partnership / E5P*). Ca atare, E5P este parte componentă a reacției strategice la problemele energetice. Aceasta permite autorităților municipale să investească în proiecte concrete ce reprezintă marea parte a potențialului de economisire a energiei. Comisia Europeană, în calitatea sa de donator

principal al Fondului, este gata să ofere până la 30 milioane de euro pentru aceste trei țări ce au aderat la inițiativă pentru a co-finanța proiectele de eficiență energetică și mediu în municipalități.

La 29 noiembrie 2013, după trei ani de negocieri, la Vilnius, în cadrul Summit-ului Parteneriatului Estic a fost parafat Acordul de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană. Parafarea acestui document presupune asumarea formală a unor angajamente față de forul comunitar și stabilirea unui cadru general al relațiilor dintre părți.

Concluzii. Toate cele menționate ne permit să conchidem: din punct de vedere geopolitic și geoenergetic interesele Republicii Moldova se regăsesc anume alături de țările Parteneriatului Estic, de statele amplasate în regiunea Mării Negre. Prin obiectivele Parteneriatului Estic este indicată în mod special necesitatea îmbunătățirii securității energetice. Inițiativele-cheie, care sunt programe specifice menite să sprijine și să obțină rezultate tangibile, prevăd dezvoltarea piețelor regionale de energie electrică și sporirea eficienței energetice[12]. Pentru a face față cerințelor stipulate în aceste documente importante este indispensabil de a conștientiza următoarele:

1. Pentru asigurarea unui grad cât mai ridicat de stabilitate și securitate energetică, factorii de decizie din țara noastră ar trebui să împărtășească o viziune comună obiectivă, bazată pe o abordare rațională, moderată, adecvată.

2. Simpla racordare a cadrului legislativ al sectorului energetic din Republica Moldova cu cerințele comunitare nu va înlătura barierele ce împiedică dezvoltarea sectorului.

3. Elaborarea politicilor și strategiilor în domeniu trebuie să devină nu un obiectiv, ci un rezultat al studiului complex care ar include mai multe componente: analiza reală a situației în sectorul energetic, inventarierea instalațiilor existente și gradul de conformitate a acestora cu cerințele actuale, identificarea jucătorilor reali și potențiali pe piața energetică în RM, căile de combatere a corupției în sectorul energetic etc.

4. Regiunea Mării Negre, sperăm, își va întări în viitorul apropiat statutul de coridor strategic de tranzit al resurselor dinspre Est spre Occident și își va majora avantajele economice oferite de tranzit și, în fine, își va consolida poziția de eventuală sursă energetică pentru Uniunea Europeană.

5. Dezvoltarea unei colaborări viabile, formarea unei viziuni comune cu țările spațiului Mării Negre asupra problemelor regiunii (prin acorduri bilaterale sau multilaterale, prin negocieri între actorii direct implicați) ar putea contribui la soluționarea problemelor existente în sectorul energetic

moldovenesc și ar întări poziția Republicii Moldova în calitate de stat care își conștientizează și își onorează rolul său în regiune, iar prin aceasta contribuie la dezvoltarea relațiilor Vest-Est la nivel politic,

Referințe bibliografice

1. Jurnalul Oficial al Uniunii Europene – C 136 E/82 din 11.5.2012 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:136E:0081:0090:RO:PDF>, accesat la 25 noiembrie 2013.
2. Din Strategia energetică a României pentru perioada 2007 – 2020 <http://www.enero.ro/doc/STRATEGIA%20ENERGETICA%20A%20ROMANIEI%20PENTRU%20PERIOADA%202007-2020.pdf>, accesat la 10 noiembrie 2013.
3. Provocările și politica în domeniul energiei. Contribuția Comisiei la reuniunea Consiliului European din data de 22 mai 2013.
4. „Foaie de parcurs pentru trecerea la o economie competitivă cu emisii scăzute de dioxid de carbon până în 2050” (COM(2011)112) și „Perspectiva energetică 2050” (COM(2011)885).
5. Chîndîbaliuc O. Resursele energetice ca factor al securității naționale în contextul transformărilor geopolitice. Teza de doctor în științe politice. (Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Istorie, Stat și Drept).
6. Programul Operațional Comun de Cooperare în bazinul Mării Negre 2007-2013 (Versiune finală).
7. Strategia energetică a Republicii Moldova pînă în anul 2030. Aprobată prin Hotărîrea Guvernului nr.102 din 5 februarie 2013 (<http://lex.justice.md/md/346670/>, accesat la 15 noiembrie 2013).
8. Dobîndă Liuba, Axa Marea Caspică – Marea Neagră-Uniunea Europeană: rolul geopolitic al României. (Studiu de caz: coridoarele energetice)// Revistă de Filozofie, Sociologie și Științe Politice, AȘM, 2011, n. 2, P. 183-190.
9. STRATEGIA „MOLDOVA 2020” http://www.mec.gov.md/files/document/SNDM_2020_Energie.pdf, accesat la 24 octombrie 2013.
10. Strategia energetică a Republicii Moldova pînă în anul 2030. Aprobată prin Hotărîrea Guvernului nr.102 din 5 februarie 2013 (<http://lex.justice.md/md/346670/>, accesat la 16 octombrie 2013).
11. Sectorul energetic: corupție sau proastă gestionare? / Nicolae Mogoreanu; Transparency International Moldova. – Ch.: „Bons Offices” SRL, 2009
12. Consolidarea capacităților Platformelor Naționale în cadrul Parteneriatului Estic <http://www.eap>, accesat 5 decembrie 2013.

rosca@irim.md

CLASA DE MIJLOC ȘI STABILITATEA SISTEMULUI POLITIC. SUA – RUSIA: STUDIUL COMPARAT. PARTEA a II-a

Victor STEPANIUC, *doctor în istorie, IRIM*

Rezumat

Stabilitatea reprezintă o caracteristică a stării vieții politice în stat, a sistemului politic, precum și în sistemul relațiilor internaționale. Indiferent de regimul politic din țară și de modalitatea de legitimare a acestuia, o funcție importantă a conducerii politice este de a crea condiții pentru buna funcționare a instituțiilor publice. Există o varietate imensă de abordări pentru analiza problemelor de stabilitate politică. În prezent, un interes deosebit pentru savanți, dar și politicienii din spațiul ex-sovietic și ex-socialist prezintă studiile la aceasă temă ale oamenilor de știință din țările occidentale. Cercetările acestora în ultimele decenii s-au concentrat pe clarificarea naturii unor conflicte, care duc la destabilizare, rupturi și revoluții. Direcția principală a cercetărilor este menținerea stabilității și integrității sistemului public.

Cuvinte-cheie: *sistem politic, clasa de mijloc, guvernare, stabilitate dinamică, stratificare, lupta de clasă, reformare, premise, putere politică, eficiență, interese sociale, scopuri politice, stabilitatea instituțiilor*

MIDDLE CLASS AND THE STABILITY OF POLITICAL SYSTEM: U.S.A. – RUSSIA: COMPARATIVE STUDY. PART II

Abstract

Stability is a feature of the state of the political system, the system of international relations and the political life in the state. Regardless of the political regime

in the country and the method of its legitimacy - an important function of political leadership is to create conditions for the proper functioning of public institutions. There is a tremendous variety of approaches to the problems of political stability analysis. At present studies on this topic made by the scientists in Western countries are of a great interest for scientists and politicians in the ex-Soviet and ex-socialist states. Their research in recent decades has focused on clarifying the nature of conflicts that bring destabilization, ruptures and revolutions. The main direction of research is - maintaining the stability and integrity of public system.

Keywords: *political system, middle class, government, dynamic stability, stratification, class struggle, reformation, premises, political power, efficiency, social interests, political purposes, stability of institutions.*

Introducere. În literatura științifică termenul de “clasa de mijloc” este folosit de multe ori în sensul de “garant al stabilității politice”. În politică, pentru dezvoltarea statelor moderne clasa de mijloc a avut și are un rol de mare importanță. O atenție deosebită studiului acestei clase o acordă științele politice. Caracteristica principală a clasei de mijloc în societatea modernă este posesia proprietății private asupra mijloacelor de producție, care să permită oricărei familii, agenților economici, indivizilor să obțină venituri decente. Partea copleșitoare de ea - ei sunt reprezentanți ai întreprinderilor mici și mijlocii. Clasa de mijloc este constituită, în primul rând, din proprietari privați, din mici antreprenori. Aceștea caută să-și extindă afacerea prin noi investiții, îmbunătățirea calității bunurilor și serviciilor ca o condiție pentru supraviețuire în condițiile concurenței. Diferențele în cadrul clasei de mijloc sunt numeroase. În special, există foarte diferite forme economice ale întreprinderilor mici și mijlocii.

Aceste diferențe sunt evidente în compoziția structurală a clasei de mijloc, în funcție de anumite criterii.

În statele occidentale moderne în ultimele 5-6 decenii în sectorul serviciilor, micilor afaceri sunt angajați 60% din populația activă. În marea majoritate, clasa de mijloc este angajată în comerțul cu amănuntul, mici întreprinderi cooperatiste din agricultură și industrie, servicii de consum, ateliere de reparații. Astfel, clasa de mijloc nu este angajată doar în sectorul de servicii, dar, de asemenea, și în sectorul industrial: întreprinderile mici și mijlocii sunt bine reprezentate într-o serie de sectoare - cheie ale industriei moderne. Aceste întreprinderi produc piese și ansambluri pentru marile concerne industriale. Este de menționat că transformările sociale și economice respective și edificarea clasei de mijloc în mai multe țări

occidentale au fost posibile datorită eforturilor, îndeosebi a unor partide socialiste și social-democrate. În perioada 1945-2005, din cele 544 de guverne care au fost create în Europa, social-democrații au participat în 332(61%), inclusiv 180 de guverne au fost conduse de acestea. Partidele respective au urmărit modelul de dezvoltare sovietic, dar și modelul SUA de dezvoltare eficientă a economiei și politicilor sociale[1].

Metodele aplicate în realizarea acestui studiu sunt: analiza de conținut, analiza factorială, analiza istorică, studiul comparat. Cunoașterea abordărilor *clasei de mijloc*, prezente în studiile savanților occidentali și din Rusia, ne permit să asimilăm potențialul pluralismului și individualismului metodologic, în baza cărora poate fi apreciat cu exactitate rolul stabilizator, edificator al clasei de mijloc în societatea contemporană. Analiza de conținut are un potențial enorm în ceea ce privește descifrarea conceptelor-cheie ce asigură stabilitatea unui sistem politic, în timp ce analiza factorială permite savanților să deosebească factorii endogeni și exogeni care influențează viabilitatea/funcționalitatea și stagnarea sistemului politic. Studiul comparat în analiza fenomenelor complexe este extrem de important, deoarece permite actualizarea și redimensionarea experienței acumulate de diferite state.

Rezultatele investigației. Clasa de mijloc este reprezentată de specialiști cu o formațiune, completată de persoane cu un nivel ridicat de educație și cultură, care le permite să desfășoare munci înalt calificate și să gestioneze o firmă, o întreprindere cu câteva zeci ori sute de angajați. Organizațiile de afaceri ale clasei de mijloc sunt foarte diverse. Acestea uneori nu folosesc angajați, adică dețin o afacere de familie. Alteori, afacerea este o companie deținută prin parteneriate ori cooperative. În Europa Occidentală, întreprinderile mici și mijlocii se consideră firmele care angajează pînă la 500 de persoane. În Franța, Italia, Suedia, Elveția, la categoria de firme de afaceri mici sunt companiile care angajează pînă la 50 de persoane. În Japonia și Germania, la acest criteriu se adaugă suma de capital și cifra de afaceri anuală. În pofida multor diferențe în cadrul clasei de mijloc, clasa poate deveni un garant al stabilității politice în țară.

Evident, conceptul de “garant al stabilității politice” înseamnă că clasa este foarte interesată în menținerea sistemului politic și social-economic existent. Evident acest tip de sistem social-politic trebuie să asigure o funcționare eficientă în domeniul economic, care generează venituri pentru majoritatea populației, protejează toate formele de proprietate, inclusiv proprietatea privată. Pentru statele moderne, un astfel de sistem socio-politic este regimul politic democratic.

Schimbarea sistemului socio-politic este percepută ca un atentat la proprietatea privată a clasei de mijloc și transformarea ei în proletariat, și în consecință reprezintă o amenințare pentru existența clasei de mijloc. Crizele politice, conflictele și confruntările între forțele politice, în marea lor majoritate sunt considerate distructive pentru clasa de mijloc și asigurarea stabilității politice. *Noua clasă de mijloc este o provocare nu doar pentru regimurile autoritare, dar și pentru cele democratice. Înarmată cu tehnologii clasa de mijloc poate înainta cerințele sale politice guvernatorilor*[2].

Politicienii și cercetătorii au observat că clasa de mijloc este partea cea mai puțin politizată a societății. În mai multe state moderne nu există partide politice ale clasei de mijloc ori cu o susținere masivă din partea acestui strat social. Însă interesele acestei clase sunt promovate, în primul rind, în cadrul societății civile de diverse organizații, asociații și sindicate. Astfel, această parte a societății, care este numită și “majoritatea tăcută” nu participă în mod activ și direct în politică, dar acordă sprijin politicilor care oferă clasei de mijloc condiții de dezvoltare și libertatea economică. Pentru oamenii de știință și politicieni este importantă experiența unor țări prospere în domeniul fortificării clasei de mijloc precum SUA, Franța, Germania, Suedia, Norvegia, Belarus, Kazahstan.

Constituirea unei clase de mijloc devine obiectiv al politicilor guvernamentale în SUA încă în perioada Președintelui Theodore Roosevelt. Anume acest președinte american s-a angajat într-o cruciadă larg mediatizată împotriva celor mai puternice trusturi, care monopolizaseră economia americană și erau o frână evidentă în dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii [3, p.174]. În toial crizei economice de proporții, care începuse în SUA încă în anul 1929 a fost ales Președinte al SUA Franklin Delano Roosevelt. În anul 1932, în SUA, erau peste 16 mln. de șomeri. Cea mai mare parte a industriei staționară: erau închise 70% din întreprinderile producătoare de automobile și 74% din întreprinderile metalurgice. Din cauza lipsei de venituri și neplata chiriei, peste 7 mln. americani au fost aruncați în stradă ori au rămas fără locuințe. Populația orașelor suferea de foame. Demonstrațiile de protest și marșurile înfometăților devenise o primejdie reală pentru elita politică și economică din SUA.

În aceste condiții critice, Președintele Roosevelt a contribuit la scoaterea SUA din cea mai profundă criză economică, numai prin reducerea considerabilă a „stihiei” capitalismului sălbatic. Ei nu au renunțat la economia de piață și la proprietatea privată, însă Roosevelt a introdus

mecanismul reglementării economiei de piață de către stat. Roosevelt era convins că, pentru depășirea crizei, trebuie realizată redistribuirea veniturilor în folosul păturilor sărace ale societății și stimulată capacitatea de plată a populației. El a conștientizat că sărăcia poporului se va solda cu radicalizarea forțelor politice și în consecință, cu o explozie socială catastrofală. În cuvântarea sa, rostită la San Francisco (1932), Roosevelt afirma: „Fiecare persoană are dreptul la viață, ceea ce înseamnă că nu poate fi discutat dreptul acesteia la condiții de viață asigurate suficient...dacă pentru realizarea dreptului în cauză, omul trebuie să fie limitat în drepturile sale speculative de proprietate, de manipulator, de finansist, eu consider absolut necesară o asemenea restrângere”[4].

Pentru lupta cu manifestarea principală a căderii nivelului de producere-șomajul, precum și în scopul îmbunătățirii situației materiale a populației, au fost întreprinse următoarele măsuri: ajutorarea directă a șomerilor, organizarea muncilor obștești, mărirea impozitelor pentru lux și supra bogăție. La insistența președintelui Roosevelt, Congresul a adoptat o lege ce limita venitul personal al capitaliștilor obținut din profituri. Legea îi obliga pe capitaliști, după achitarea impozitelor, să îndrepte o parte considerabilă din venituri pentru dezvoltarea întreprinderilor, pentru crearea locurilor de muncă, pentru majorarea salariilor muncitorilor. În aceste circumstanțe, profitul nu lucrează numai pentru capitalist, dar și pentru majoritatea societății, întorcându-se la acei care l-au format. Roosevelt demonstra că numai în acest caz capacitatea de cumpărare a populației nu rămâne în urma producerii mărfurilor și este posibilă restabilirea producerii și reducerea șomajului. Ideile și practicile de reformare a economiei americane au fost activ susținute de către teoreticianul economiei mixte, economistul englez John Maynard Keynes, care mai mulți ani a fost un consultant al Președintelui Roosevelt.

O etapă importantă pentru consolidarea clasei de mijloc, sindicatelor și protecția drepturilor social-economice ale angajaților a fost adoptarea cu aportul președintelui Roosevelt a Legii despre condițiile decente de muncă. Sindicatele și angajații în SUA au câpătat dreptul la ziua de muncă de 8 ore, protecție de șomaj, dreptul la salariu minim garantat, condiții de muncă în baza contractului colectiv de muncă. Marile monopoluri americane au criticat aspru „Noul Curs” al Președintelui Roosevelt, considerând că această politică „se asociază cu Rusia comunistă și lupta de clasă”[5, p.133].

Este de menționat, că Franklin Delano Roosevelt este unicul american care a fost ales de 4 ori în funcția de Președinte al SUA. Meritul său este că

a edificat clasa de mijloc, a impus noile standarde social-economice ale Americii contemporane și a formulat modelul compromisului social în societatea americană.

În viziunea mai multor cercetători, stabilitatea societății americane se datorează caracteristicilor sociale și comportamentale ale „clasei de mijloc”, care constituie majoritatea populației Statelor Unite. Astfel, straturile de mijloc ale societății americane se percep, în primul rând, ca „un grup, unit de un sentiment de implicare în treburile țării și cointerestat în menținerea sistemului existent” și a stabilității instituțiilor politice legate de grupul lor de interese. Un rol deosebit în conștientizarea fenomenului și fortificarea clasei de mijloc au avut cercurile conducătoare din SUA în timpul “marii crize” din anii 1929-1932, capacitatea acestora de a răspunde în mod adecvat la provocările și cerințele cetățenilor. În perioada anterioară crizei sistemul de “șanse egale”, care presupune că fiecare american, indiferent de originea lui socială poate realiza prosperitate în viață era declarativ și susținut în mare măsură spontan. Politica Președintelui Roosevelt și a succesorilor săi, îndeosebi J. Kennedy și L. Johnson, a oferit garanții de stat pentru a menține poziția clasei de mijloc și protecția păturilor vulnerabile prin modernizarea sistemului de protecție socială, politica de educație, care au fost extinse pentru toată populația Americii. Acest lucru a blocat dezvoltarea socială și etnică a mișcărilor anti-sistemice din SUA. Posibilitatea de politizare a sindicatelor, formarea de partide de masă care pledau pentru schimbarea sistemului social au fost subminate.

În anii 50-60 ai secolului trecut, guvernul SUA, în scopul promovării politicii “capitalismului popular”, a transformat milioane de muncitori angajați și alți salariați în proprietari de acțiuni ai celor mai mari corporații din țară și, în consecință, le-a oferit dreptul și posibilitatea de a primi venituri din această proprietate. Această activitate a fost realizată prin lege. Fără violență și redistribuirea revoluționară a proprietății, statul a folosit voința politică și sistemul fiscal al țării pentru ca clasa de mijloc să devină coproprietară a multor mari companii americane, precum Ford, Morgan, Dupon. La sfârșitul anilor '50 în SUA a fost introdus un sistem diferențiat de impozitare: ratele de impozit pe venit pentru firmele familiale au fost stabilite la un nivel mai înalt decât ratele de impozitare a societăților pe acțiuni. În câțiva ani în țară numărul proprietarilor privați în firme s-a majorat semnificativ. Desigur, pachetele de control a acțiunilor au rămas la adevăratul proprietar al companiei. După această acțiune, Statele Unite a devenit “America corporațiilor”. Achiziționarea de acțiuni ale marilor corporații a devenit disponibilă pentru

masele largi de populație și, în primul rând, pentru clasa de mijloc. Fără îndoială, această acțiune a contribuit la o schimbare pozitivă în consolidarea capacității cantitative și calitative a clasei de mijloc din țară.

Caracteristica calitativă a clasei de mijloc, care este, în primul rând, nivelul vieții sale, nu mai puțin important decât greutatea sa în societate, pentru că într-adevăr a devenit un garant de stabilitate politică. În cazul în care cele mai multe sau chiar o parte importantă a clasei de mijloc are un venit din utilizarea lor de proprietate privată la un nivel apropiat de salariile plătite lucrătorilor și angajaților, care sunt angajați, este puțin probabil că o astfel de clasă ar fi un garant de încredere de stabilitate politică în țară. Tendința de creștere a intervenției statului în economie, promovată în anii 30-70 ai sec.XX, în SUA, nu a fost abandonată nici de adepții liberalismului economic, care au influențat decisiv politicile social-economice din anii '80 ale președintelui Ronald Reagan. Cele două partide politice americane importante, precum și mass-media, au luat în considerare consensul și compromisul social, realizat de politicieni și clasa de mijloc din SUA. Pragmatismul politicienilor americani în această problemă a devenit o sursă importantă pentru politica de modernizare în SUA și un bun exemplu pentru politicienii din alte state.

În anul 1944, sub conducerea generalului Charle de Gaulle, guvernul restabilește funcționalitatea instituțiilor statului francez și întreprinde măsuri energice pentru revigorarea vieții social-economice. Charle de Gaulle consolidează în jurul său o echipă de economiști și industriași, care urmează să propună un plan strategic de modernizare al Franței și transformarea acesteia într-o supra-putere mondială. Într-o scrisoare adresată ministrului Jean Monnet, el cere ca “modernizarea și restabilirea economică să fie făcută concomitent” [6].

În perioada președinției sale, anii 1958-1968, Charle de Gaulle promovează în viața societății franceze mai multe reforme cardinale. Fiind preocupat de rezultatele modeste ale economiei franceze, Președintele, asistat de adepți ai teoriei economice keynesiene din guvernul Franței, propune soluții strategice pentru lichidarea rămânerii în urmă a ramurilor strategice ale economiei franceze. Președintele Charle de Gaulle susține conceptele economice ale dirijismului de stat și economiei mixte. Dirijismul de stat în mare parte urma modelul de implicare administrativă a statului în relațiile economiei de piață după exemplul Președintelui american Roosevelt. Un rol fundamental în conceptul social-economic francez din acei ani i-a revenit fortificării clasei de mijloc, în calitate de factor stabilizator al societății și mecanism de diminuare a influenței comuniștilor și socialiștilor în viața politică a Franței.

Pe toată perioada activității sale politice active, aflat la guvernare sau opoziție, Charlle de Gaulle a susținut politica dirijismului de stat, deoarece considera că reglementarea efectuată cu metode științifice, combinată cu planificare și prognozare strategică va permite Franței:

- să atingă o dezvoltare accelerată;
- să stimuleze spiritul de solidaritate și inițiativă antreprenorială a majorității populației;
- să depășească fenomenele de criză economică provenite din interiorul țării sau din exterior.

Generalul de Gaulle este adeptul dezvoltării prioritare a industriei și industrializării agriculturii. Anume în aceste ramuri au fost investite sume uriașe din bugetul statului pentru a susține producătorii mici și mijlocii, fermierii, societățile mici și cooperativele. El este promotorul dialogului social și al parteneriatului cu sindicatele, partidele politice, industriașii și fermierii francezi. Convingerea sa fermă este că Franța trebuie să muncească mult pentru a deveni puternică și respectată în lume.

Procesul de constituire și maturizare a clasei de mijloc în Rusia durează încă de la sfârșitul sec.XIX. În condițiile Rusiei de la începutul sec.XX, guvernele, conduse de Witte și Stolîpin, au conștientizat necesitatea unor reforme sociale de proporții, care urmau să modernizeze viața social-economică a țării și să asigure stabilitatea social-politică durabilă. Viziunile ambilor reformatori, în ciuda diferențelor lor, s-au bazat pe acele straturi care urmau să formeze clasa de mijloc din Rusia. Ei au pledat pentru schimbarea, reformarea treptată a relațiilor economice și sociale. Însă acest proces treptat a fost întrerupt de revoluțiile din 1917, care a adus la putere adepții socialismului de tip marxist. Sistemul sovietic nu a acceptat clasa de mijloc în calitate de forță motrică și stabilizatoare a societății, deși la timpul lor Buharin și Kosîghin au văzut o convergență a intereselor proletariatului și a clasei de mijloc.

Într-o societate în tranziție, în Rusia modernă din ultimele decenii, s-au desfășurat procese contradictorii, care au împiedicat în mare măsură constituirea unei clase de mijloc de orientare democratică. Tranziția de la statul monopolist, privatizarea defectuoasă a proprietății publice a adus sărăcie și degradare în viața majorității societății ruse. Marea majoritate a politicienilor din Rusia, inclusiv Președinții B. Elțin și V. Putin, au asigurat societatea rusă că doresc edificarea unei economii de piață și o puternică clasă de mijloc în toate ramurile economiei. Cu toate acestea, prea puține partide au exprimat în ultimele două decenii valorile socio-economice și

pozițiile grupurilor care doresc să consolideze influența socială și economică a clasei de mijloc, ce îndeplinește funcția importantă de echilibru politic [7, p. 24-26].

Astfel, interesele clasei de mijloc din Rusia, în primul rând, interesul dezvoltării intensive, care coincide, în mod obiectiv, cu interesele țării au fost conștientizate parțial doar în perioada guvernării președintelui V. Putin. Lupta cu oligarhia, demonopolizarea economiei, susținerea masivă a producătorilor agricoli și micilor proprietari au creat premise pentru dezvoltarea clasei de mijloc în Rusia. Clasa de mijloc, în viziunea unor cercetători, în perioada 2000-2010 a crescut de la 5-7 % pînă la 20 % și 30 %.

Caracteristica principală a clasei de mijloc în societatea modernă este posesia proprietății private asupra mijloacelor de producție, care să permită obținerea unor venituri. Partea cea mai mare sunt reprezentanții ai întreprinderilor mici și mijlocii. Clasa de mijloc în Rusia de astăzi nu este un element al unui sistem social bazat pe pluralism de forme de proprietate, dominat de principiile și mecanismele proprietății private și a economiei deschise. Economia modernă produce clasa de mijloc din Rusia, dar capacitățile economiei sunt limitate. Experiența altor state arată că, de la sine, sistemul economic capitalist este capabil a crea o clasa de mijloc de circa 20-25 % din totalul populației.

În opinia cercetătoarei ruse G. Polunina, clasa de mijloc este garantul stabilității politice în societate, dacă corespunde unor parametri calitativi și cantitativi. Studiile teoretice și experiența țărilor străine indică necesitatea de a avea și în Rusia o clasă de mijloc de circa 60-80 % din structura socială și de clasă a societății. Doar la un astfel de nivel cantitativ, clasa medie devine un garant real al stabilității politice într-o societate bazată pe proprietatea privată și economia liberală[8]. Rusia contemporană, după exemplul țărilor industrializate, realizează o promovare a întreprinderilor mici și mijlocii. Cu toate acestea, măsurile respective nu sunt suficiente pentru a aduce clasa de mijloc pînă la 60-70 %. Acest lucru necesită acțiuni ale statului la scară largă - de a face proprietari privați cu afaceri milioanele de oameni, care în prezent supraviețuiesc cu salarii și venituri modeste. Unii autori afirmă că în Rusia modernă, perspectivele pentru clasa de mijloc sunt mai mici decît în Franța postbelică. Or, în Rusia contemporană, a avut loc o migrație masivă a forței de muncă din industrie și agricultură, prin urmare, s-a orientat spre activitatea în aparatul birocratic mai degrabă decît în sectoarele de producere bazate pe inovație și antreprenariat.

“Modelul suedez” astfel este numit modelul economic și politic de

succes, care își are originile în anii 50-60 ai secolului XX în Suedia. „Modelul suedez” sau „Modelul suedez al socialismului” a fost elaborat în rezultatul muncii migăloase a forțelor de stînga, social-democratice și a comuniștilor cu sindicatele, antreprenorii, funcționarii de stat și cu partidele din opoziție. Obiectivele de bază și pilonii „modelului suedez” sunt:

- asigurarea dezvoltării durabile;
- ocuparea totală a forței de muncă;
- redistribuirea și nivelarea veniturilor în interesul majorității societății.

Politica socială activă în interesul clasei de mijloc și a claselor muncitoare a fost promovată de social-democrații suedezi în anii 1932-1976, cînd aceștia au condus singuri sau în coaliții Suedia. Din 1946-1969, președinte al partidului și prim-ministru este Tage Erlander Frithiof, care a fost numit arhitect al statului bunăstării sociale. Social-democrații au ținut totdeauna legături strînse cu mișcarea muncitorească și sindicală. Circa 90% din totalul lucrătorilor din țară sunt membri ai sindicatelor, activitatea carora se concentrează în principal pe clasa de mijloc și cea muncitoare.

Suedia este una dintre țările cele mai dezvoltate ale lumii. După volumul producției industriale ea concurează la nivel european cu asemenea state ca Germania, Franța, Italia. Cele mai multe întreprinderi industriale din Suedia aparțin persoanelor fizice, dar un număr considerabil sunt în proprietatea statului. În anii 1960-1990, proprietatea de stat în economie constituia 30-38%. În Suedia există o mișcare de cooperare puternică, care are circa 2 milioane de membri. Federația Fermierilor din Suedia include aproape toți fermierii țării, este principala cooperativă de producție, deține ferme de lapte, combinate de carne, întreprinderile producătoare de îngrășăminte și echipamente agricole. Federația controlează pe deplin vânzările de unt, brînză, lapte, mai mult de jumătate din vânzările de lînă, ouă, cereale și carne. Ponderea industriei și a agriculturii în anul 1995 a reprezentat circa 28 % din PIB, ponderea sectorului de servicii a constituit 71 % din PIB. Cea mai mare parte a celor care activează în aceste domenii sunt exponenții clasei de mijloc suedeze.

În politicile guvernelor socialiste suedeze, decenii la rînd, au fost utilizate principiile economiei mixte sociale, propuse de Keynes, îndeosebi mecanismele „multiplicatorului”, „asigurării cererii eficiente”, controlului asupra prețurilor, democrației economice. În Suedia, dar și în alte țări scandinave, se folosește pe larg impozitul progresiv pentru avere, venituri, precum și alte metode de redistribuție a veniturilor ca factor social, dar și economic. Banii trebuie să revină acelor care au vitală necesitate, dar nu în

conturile milionarilor și stăpînilor de corporații. Anume creșterea veniturilor clasei de mijloc și a păturilor sărace, dar nu a celor mai bogați permite „asigurarea cererii eficiente” și depășirea fenomenelor de criză în economia Suediei. Impozitele progresive pentru companiile bogate și marii proprietari ajung pînă la 40-62% din venituri. Bani din fondurile sociale vin în sprijinul familiei, copiilor, șomerilor, pensionarilor, inclusiv pentru acoperirea creșterii prețurilor și tarifelor. Un alt compartiment important sunt subsidiile, direcționate către agricultori, micii proprietari din industrie, susținerea construcției locative, programele pentru tineret. Printre scopurile dominante ale modelului suedez au fost eradicarea sărăciei și șomajului prin realizarea principiului: statul – pentru cetățeni, economia – pentru toți.

Olof Palme, unul dintre politicienii suedezi iluștri, era convins că șomajul este primul indice al lipsei libertății: „Sărăcia este un lanț pentru om... Cel mai important factor de încredere este munca. Ocupația totală a populației înseamnă un pas colosal înainte și oferirea libertăților pentru oameni”. Palme acorda o importanță foarte mare politicii anti-oligarhice a statului. El a pledat pentru politici de fortificare a clasei de mijloc și a micilor întreprinzători, și a cerut politicienilor să se considere responsabili pentru șomajul și sărăcia din societatea suedeză. Sistemul partinico-politic suedez este unul dintre cele mai stabile în Europa. Nivelul înalt de cultură politică, stabilitate politică, dialogul, echitatea și solidaritatea socială, eficiența sistemului educațional și a științei aplicative i-au asigurat Suediei ritmuri înalte ale creșterii economice și unul dintre cei mai înalți indici ai veniturilor pe cap de locuitor din Europa.

Concluzii. Clasa de mijloc constituie forța capabilă să modernizeze societatea, să-i ofere sistemului politic răgazul pentru inițierea și implementarea reformelor. Trăim într-o lume în schimbare și respectiv suntem obligați să ne adaptăm continuu la noile condiții de viață. Toate componentele sistemului politic au interesul de a fortifica clasa de mijloc, important este ca acest interes să fie conștientizat și satisfăcut. Experiența statelor lumii, analizată în acest studiu, ne oferă posibilități/deschideri către o lume nouă, o colaborare dintre păturile/grupurile sociale mai bună. Republica Moldova are posibilități majore pentru a se dezvolta, pentru ași relansa economia, pentru ași consolida forțele progresiste. Important este să nu ratăm această șansă.

Referințe bibliografice

1. Романюк А. С. Сравнительный анализ политических институтов стран Западной Европы / А С Романюк - Л: Вид центре ЛНУ им И. Франко, 2007, 331с.
2. <http://www.inopressa.ru/article/02jul2013/wsj/fukuyama.html>, accesat la 13 decembrie 2013
3. Jenkins Philip, O istorie a Statelor Unite. - București, 2002, 286 p.
4. Ф.Д.Рузвельт «Новый курс» и идеология реформ – Новости. Кг (www.kyrgyznews.com/news), accesat la 18 decembrie 2013
5. Уткин А.И. «Рузвельт» Москва, Логос, 2000, 544 с.
6. N. J. Kleinsteuber, Die Staele Unite ale Americii - Politik, Wirtschaft, Gesellschaft. Eine Einfuehrung, Hamburg, 1974
7. Голль Ш. де. Военные мемуары: Спасение 1944–1946.- М.: ООО «Издательство АСТ», 2004, 799 с.
8. Polunina G. Clasa de mijloc și stabilitatea politică a statului, www.observer.materik.ru/observer/N09_00/9_05.HTM, accesat la 16 decembrie 2013
9. RIA Novosti <http://ria.ru/politics/20120116/540253264.html>, accesat la 15 decembrie 2013

stepaniuc@yahoo.com

INTERESUL NAȚIONAL/STATAL - FACTOR DETERMINANT AL POLITICII EXTERNE

Andrei NICOLENCO, *magistru în politologie, IRIM*

Rezumat

În acest articol autorul realizează analiza structural - funcțională a mecanismului politic de formare și realizare a interesului național/statal ca factor determinant al opțiunii de politică externă, abordând următoarele subiecte: dihotomia și oportunitatea utilizării noțiunii de interes „național”, „statal” sau „național/statal”; structura conceptului de interes național/statal; mecanismul politic de formare și conceptualizare a interesului național/statal; interesul național/statal în calitate de declanșator al acțiunii externe a statului.

Concluziile prezentate sunt pertinente și de o importanță și aplicabilitate atât teoretică, cât și practică

Cuvinte-cheie: *interes național, interes național/statal, politică externă, sferă de influență.*

THE NATIONAL/STATAL INTEREST AS DETERMINANT FACTOR OF THE POLICY OPTION

Abstract

In this article, the author performed a structural - functional analysis of the political mechanism of creation and implementation of the national/state interest as determinant of the foreign policy option, addressing the following topics: dichotomy and the opportunity of using the concept of interest “national”, “state” or “national/state”; the structure of the concept of the national/state interest; political

mechanism of formation and conceptualization of the national/ state interest; the interest of national/state as an trigger for the external action of the state.

The conclusions presented are relevant and of the importance and applicability both theoretical as well practical.

Keywords: *national interest, national/state interest, foreign policy, sphere of influence.*

Introducere. Actualele procese ce au loc în cadrul sistemului contemporan de relații internaționale, dar mai cu seamă procesele de integrare, au un impact semnificativ, sistematic și continuu asupra intereselor naționale. Fiecare stat este preocupat de precizarea interesului național pe baza evaluării riscurilor reale sau potențiale. Dificultățile interne ale statelor de natură politică, economică și socială impun o coerență și perspicacitate în politica externă a acestora. Impactul este continuu întrucât activitatea statelor de preservare și promovare a intereselor naționale este una neîntreruptă pe arena internațională. Astfel suntem în situația de a constata că statul își păstrează rolul de principal actor al sistemului internațional, iar politica externă este dictată de necesitatea și riposta la amenințările de diferite tipuri.

Politica externă este instrumentul de realizare a interesului național, iar dacă acesta este unul nedefinit, greșit sau nu răspunde necesităților politicii interne, atunci viabilitatea și integritatea statului este amenințată. La moment corectitudinea și raționamentul acțiunii externe a unui stat poate fi explicată cu ajutorul categoriei de interes național, acesta fiind esența comportamentului în cadrul sistemului internațional.

Interesul național constituie tot ceea ce un stat în numele societății pe care o reprezintă înțelege să conserve și să dezvolte în relațiile internaționale. Așadar, interesul național constă în afirmarea tuturor valorilor naționale, de către un stat, în scopul asigurării dăinuirii stabilității și prosperității statului respectiv și a dezvoltării și propășirii națiunii.

Cu cât interesele naționale sunt promovate mai flexibil, mai eficace și creator, prin intermediul instrumentelor de putere națională cu atât corelația dintre acestea – interese și instrumente de putere națională – este mai strânsă.

Metodele aplicate. Cercetările intense vis-a-vis de problema interesului național aparțin secolului XX, îndeosebi celei de a doua jumătăți, când acesta, plasându-se în centrul studiilor, va provoca investigații originale realizate de H. Morgenthau, R. Keohane, J. Burchill, A. Linklater, J.B. Duroselle, A. Wolfers. În ultimele decenii noțiunea de interes național, impunându-se pe prim plan, este investigat într-o strânsă corelație cu politica externă și

relațiile internaționale. Studiarea acestui fenomen prin prisma politicii externe și a proceselor internaționale în cadrul unei comunități de state suverane condiționează preocupări deosebite instituțiilor statale, entităților politice, mass-mediei și societății civile.

Cu toate că problema interesului național antrenează un spectru de exigențe pluridimensionale și intersectează potențialul mai multor discipline limitrofe, ca știința politică, istoria, economia, teoria relațiilor internaționale etc. Tema în discuție a fost supusă unor cercetări științifice în lucrările și articolele politologilor, sociologilor și economiștilor atât din țările post-comuniste, cât și din Occident. Abordări teoretico-metodologice și practice vis-a-vis de conceptul de interes național conțin lucrările unor reprezentanți ai școlii politice americane, britanice, franceze și spaniole: A. Schlesinger, D. Sanders, J. Frankel, F. Northidge, P. Seabury, K. Thompson, G. Mirski, G. Modelski, Montbrial de Thiery.

În arealul postsovietic problema interesului național își găsește reflecția în cadrul cercetărilor savanților: D. Rogozin, E. Sorokin, A. Pozdneakov, P. Țigankov. Desigur, problema interesului național nu trece neobservată nici pentru cercetătorii români, printre care pot fi menționați: S. Brucan, S. Tămaș, M. Ozunu. Unele încercări de a investiga interesul național se realizează și în Republica Moldova. Printre cercetătorii autohtoni pot fi evidențiați: V. Beniuc, I. Pîntea, Al. Burian, V. Juc.

O contribuție importantă la cercetarea interesului național/statal în Republica Moldova a fost adusă de politologul V. Saca. Examinînd evoluția, esența și dimensiunile conceptuale ale interesului național, el a pus baza analizei fenomenului dat la noi în țară. Aspectul economic al interesului național, ca factor teoretic a constituit o preocupare și pentru cercetătorii S. Gorceac, T. Dumitraș, etc.

Analizînd gradul de cercetare al interesului național de către comunitatea academică internațională și autohtonă, ajungem la concluzia că acest concept politic se află într-o dezvoltare continuă. Însă, pînă la moment, în Republica Moldova n-a fost efectuat un studiu integrat al aspectelor fundamentale a structurii și funcționalității interesului național.

Rezultatele investigației. Oportunitatea utilizării noțiunii de interes național/statal. Definierea interesului național este dificilă datorită caracterului său vag. Elementul cheie este însă ideea de interes. În secolul XIX, lordul Palmerston, obișnuia să spună „noi nu avem nici aliați și nici inamici eterni. Interesele noastre sunt eterne și datoria noastră este de a urma aceste interese”

[1, p.8]. În secolul XX, Charles De Gaulle, președintele Franței, relua aceleași idei afirmând că: „națiunile nu au sentimente ci doar interese” [2, p. 137].

O altă personalitate notorie, Hans Morgentau, emite ideea că ceea ce numim interes național este format dintr-un „sâmbure tare” prezent în orice situație și un înveliș format din elemente variabile, care se modifică în funcție de împrejurările istorice concrete. În sîmburele tare intră păstrarea identității fizice, politice și culturale ale unei națiuni și se referă la asigurarea identității naționale și a integrității teritoriale, la păstrarea ordinii și a echilibrului intern. Învelișul se stabilește în funcție de evoluția raporturilor de putere, de alianțele posibile, de proiectele de securitate credibile [3, p. 502].

Noțiunea de interes național pe parcursul evoluției sale istorice a obținut diferite interpretări doctrinare și abordări conceptuale. Însă o latură extrem de importantă, din punctul meu de vedere, a fost omisă. Aceasta constă în oportunitatea utilizării noțiunii de interes național sau interes statal.

Este necesar de menționat că există state mononaționale (ex. Japonia) și multinaționale (ex. Federația Rusă, SUA etc.). Atunci apare involuntar întrebarea – este oportun să spunem ca Japonia are interese naționale, iar Federația Rusă, spre exemplu, are interese multinaționale? Cel puțin în opinia mea este incorect din punct de vedere identitar. Deoarece și populația Japoniei și a ceea a Federației Ruse constituie o națiune integră indiferent de faptul că este compusă de o majoritate etnică sau de reprezentanții mai multor etnii coabitante. Sau este oportun să ne abstractizăm de criteriul național în abordarea noțiunii de interes și să îl utilizăm complementar cu noțiunea de stat. Interesul de stat este expresia voinței populației, a cetățenilor, care locuiesc pe teritoriul unui stat și care dețin cetățenia acestui stat. În acest context, prin mecanismul democratic de desemnare a elitei de guvernământ a unui sau altui stat, putem afirma că acesta este vocea abilitată cu enunțarea și realizarea interesului populației și astfel noțiunea de interes se contopește cu ceea a statului, cu interesele statului. Însă exista un impediment de ordin organizațional. Este evident că nu în fiecare caz interesul populației constituie și interesul statului și asta se datorează, nivelului de democratizare și controlului civic asupra mecanismului de formare și realizare a interesului de stat, iar pe de altă parte, interesul este combinarea naturală dintre interesele majore ale populației și interesele vitale de existență și viabilitate a structurii birocratice care se numește stat.

În această ordine de idei este oportun din punct de vedere științific și metodologic de a utiliza noțiunea de interes național/statal ca una ce

însumează paleta de interese atât a statului, cât și a cetățenilor acestuia. În ceea ce urmează autorul acestei cercetări va utiliza noțiunea de interes național/statal anume din considerentele enunțate mai sus. Autorul este conștient și de faptul că acest subiect poate deveni unul de polemică, însă acesta este și unul din obiectivele prioritare a cercetării date.

Mecanismul politic de formare a interesului național /statal. Principalul motiv al acțiunii oricărui subiect al unui sistem (social, natural, internațional) îl constituie interesul acestuia față de obiectul necesar. Anume interesul este acea categorie, care definește atât acțiunea subiectului, cât și reacțiunea celorlalte subiecte cu care intră în contact. Această situație este valabilă și pentru actorii internaționali, care sunt caracterizați de suveranitate și necesitatea acțiunii externe. Mulți cercetători consideră interesul național/statal o noțiune abstractă ce nu poate constitui motivul acțiunii externe al unui stat suveran. Raportînd comportamentul individului ca subiect al sistemului social și a statului ca subiect al sistemului internațional, care este o construcție a individului asemuit comportamentului autorului. Este imposibil ca individul să fie autorul și subiectul edificator al statului fără al înzestra cu trăsături umane. Astfel la baza acțiunii individului în relație cu alți indivizi stă indiscutabil interesul pe care fiecare îl definește în dependență de trei constante indispensabile, care și constituie, în opinia mea, elementele interesului, indiferent de natura acestuia, fie un interes individual, național/statal sau de grup etc.

INTERES = NECESITATE + CONȘTIENTIZARE + ACȚIUNE

Această formulă este una obiectivă și lipsită de acel subiectivism contagios, care tergiversează eficiența oricărei cercetări. În acest context, interesul național/statal este compus din necesitate, conștientizare și acțiune [4, p. 34-57].

Necesitatea constituie starea unui stat/națiune, creată de insuficiența unui sau unor obiecte, valori (sociale, politice, economice, etc.) necesare pentru existența și dezvoltarea lui. Necesitatea se identifică ca sorginte al activității subiectului. În acest fel, atîta timp cît un stat în promovarea politicii externe nu simte insuficiența de ceva, de cineva, nu poate fi în postura de a cunoaște interesul său național/statal. Însă necesitatea nu este un interes. Pentru ca necesitatea să devină elementul interesului național/statal veritabil al unu stat este necesară *conștientizarea* necesității. O necesitate neconștientizată rămîne a fi caracteristica subiectului fără impact extern, dar interesul este o categorie cu impact extern. Necesitatea conștientizată

de societate, ca exponent al suveranității statului încă nu reprezintă interesul național/statal al acestuia. Pentru a fi în situația de a defini interesul național/statal al unui stat pe plan extern este necesară *acțiunea*, care este expresia realizării sau a metodei de satisfacere a necesității conștientizate [5, p. 66].

Pentru a explica este necesar să exemplificăm cele menționate mai sus. Un asemenea exemplu poate servi aspirația statului nostru de a se integra în Uniunea Europeană, fără a intra în polemica cu privire la veridicitatea și obiectivitatea acestei acțiuni, este evident faptul că securitatea economică, politică, națională este o necesitate pentru cetățenii Republicii Moldova, o necesitate conștientizată indubitabil. Această deficiență de securitate face ca exponenții statului nostru (guvernarea) să întreprindă acțiuni de apropiere de spațiul integraționist european.

Principala motivație a angajării statelor în relațiile externe este dată de interesele lor. Arhitectura sistemului internațional se construiește ca efect al proiecției intereselor statelor dincolo de limitele lor teritoriale, proiecție materializată în acțiuni menite să promoveze și să protejeze aceste interese. Perceperea intereselor fundamentale permite înțelegerea scopurilor și obiectivelor urmărite de acestea pe arena internațională.

Observațiile privind locul central al intereselor în modelarea relațiilor dintre state s-au acumulat în timp. Astfel, în antichitate, Tucidide remarcă că „identitatea de interese este cea mai strânsă legătură între state” [6, p.80]. Ca o reflecție complementară, făcută peste secole, lordul Salisbury declara că „singura legătură care durează între națiuni este generată de absența intereselor contrare” [6, p.85], iar lordul Palmerston preciza, cu o sinceritate plină de cinism, că „Marea Britanie n-are prieteni, ci numai interese ... nu avea nici un aliat veșnic și nici un dușman... Marea Britanie nu are nevoie de nici o strategie oficială deoarece conducătorii ei înțelegeau interesul britanic atât de bine și de intens emoțional, încât puteau acționa spontan în fiecare situație, pe măsură ce acestea apăreau, încrezători că publicul avea să-i urmeze” [6, p. 85].

Există o varietate de interese, prin natura lor: economice, politice, culturale etc.; ele se întind pe durate de timp diferite: imediate, pe termen scurt, mediu, lungi, ori sunt mai puțin sau mai mult permanente: ele cunosc ierarhizări ca importanță, topul în această privință fiind reprezentat de interesele fundamentale (vitale, naționale etc.), ținând în mod deosebit de securitatea națională, gradația lor inspirând doctrinele naționale de securitate și apărare, și determinând o întreagă tipologie de atitudini și poziții ale statelor în promovarea politicii externe.

Orice stat, indiferent de dimensiune, nivel de dezvoltare etc. are interese național/statale pe arena internațională, în regiunea limitrofă sau mai departe de granițele sale. El își protejează aceste interese ca putere suverană în baza dreptului internațional, a principiilor acestuia, aplicate în relațiile internaționale. Statul contează, deci, pe ordinea juridică internațională, pe respectarea legalității internaționale de către toți ceilalți participanți la viața internațională.

Adesea, statele au interese specifice, cunosc concentrări de interese în anumite regiuni, care pot fi considerate zone de interese. În cazul Republicii Moldova pot fi considerate asemenea zone de interese Uniunea Europeană, CSI, regiunea Mării Negre.

Protecția intereselor tuturor statelor care cunosc asemenea concentrări de interese este asigurată de respectarea ordinii juridice internaționale. În cazul marilor puteri protecția propriilor interese în aceste zone strâns legată este de mijloacele economice de care dispun, potențialul lor militar și influența politică.

Uneori marile puteri – singure sau în grup – constituie zone de interese în care își impun politica, la nevoie prin încălcarea principiilor dreptului internațional, inclusiv prin forța armată. În aceste cazuri, zonele de interes devin sfere de influență, relațiile dintre marile puteri și statele din zonă fiind clienterale, de dominație, respectiv de subordonare și implicând dreptul marilor puteri la intervenție, inclusiv militară.

După cum am văzut, H. Morgenthau concepe interesul național/statal în viața internațională în limita puterii. Statele au întotdeauna interese. Înfăptuirea lor într-un mediu internațional dat, depinde hotărâtor de capacitatea actorilor de a mobiliza mijloace (forțe) adecvate. Potrivit lui Bertrand Russel „puterea este conceptul fundamental în științele sociale, în același sens în care energia este conceptul fundamental în fizică” [7, p.12], este pe deplin valabil și în teoria relațiilor internaționale. Iar lupta pentru putere reprezintă în esența ei o luptă pentru protejarea, realizarea și satisfacerea intereselor.

Sintetizând opiniile contemporane în materie, se poate spune că puterea unui stat în relațiile internaționale poate fi prezentată de o manieră generală în funcție de următorii parametri:

- Nivelul dezvoltării economice, resursele financiare, baza industrial – tehnologică;
- Capacitatea inovațional – științifică;
- Numărul și capacitatea populației, întinderea și particularitățile teritoriului;
- Forța militară și capacitatea de apărare [3, p.179];
- Poziția geografică și, în funcție de ea, potențialitatea geopolitică;

· Activitatea diplomatică ca instrument al politicii externe – calitatea, capacitatea de inițiativă și de acțiune, abilitatea lui de a folosi conjunctura internațională, raporturile de forțe dintre marile puteri etc.

· Capacitatea de a influența centrele de putere internaționale în favoarea propriilor interese – prin lobby, mass – media etc.;

· Capacitatea serviciilor de informații; gradul în care un stat dispune de informații utile propriilor interese, informații pertinente, obținute, prelucrate și interpretate cu promptitudine;

· Calitatea și profesionalismul actului guvernării.

Noțiunea de interes național/statal este asociată, din această perspectivă, în primul rând, cu abordarea realistă a relațiilor internaționale. Conform acesteia, sistemul internațional este unul anarhic, iar statele sunt principalii actori internaționali, care acționează pe scena mondială în mod rațional cu scopul de ași realiza interesele naționale. Dat fiind caracterul anarhic al sistemului internațional și lupta statelor pentru putere, interesul național/statal primar al fiecărui stat este supraviețuirea și menținerea securității naționale.

Astfel, definiția interesului se face în termeni de putere, ceea ce duce la conturarea politicii ca sferă independentă de alte sfere precum economia, etica, religia etc. și care dă, în cele din urmă, continuitate politicii externe a unui stat. Chiar dacă este stabilit faptul că interesele naționale sunt cele ce determină acțiunile statelor pe scena internațională și că interesul prim al fiecărui stat este reprezentat de necesitatea de supraviețuire și de asigurare a securității naționale, trebuie să luăm în calcul că acesta nu are un conținut unic, el variind de la stat la stat, în funcție de puterea pe care acestea o dețin, dar și în timp, fiind adesea influențat de schimbările care apar în mediul internațional. Spre exemplu, în cazul statelor mici, se poate remarca o schimbare a intereselor naționale din perioada de pre-aderare la NATO și UE față de perioada de post-aderare.

În încercarea de a ierarhiza interesele național/statale, S.Tămaș, de asemenea, deosebește, în spirit realist, două componente ale interesului național: permanentă, care în linii mari corespunde cu prevederile avansate de S. Burchill și A. Linklater, pe când cealaltă, mobilă, este determinată de circumstanțele caracteristice unei anumite perioade istorice, obiectivele fiind „stabilite în funcție de evoluția raporturilor de putere, alianțele posibile și proiectele de securitate credibile” [8, p.167].

Cercetătorul A.Wolfers este de părere că realizarea intereselor naționale ale statului rezidă în sporirea forței lui, cu predilecție celei militare. Luând ca sistem de referință conjunctura internațională postbelică, categoria „interes național”, conform analistului american, se află în conexiune organică cu alta –

„securitate națională”, ele în linii mari fiind identice și urmăresc scopuri comune. El deosebește „interese de stat” și „interese individuale”, primele fiind tratate în interdependență și în raport cu scopurile naționale, iar acestea, la rândul lor, se divizează în „directe” și „indirecte”. Scopurile naționale directe nu sunt altceva decât asigurarea securității și independenței naționale, ele fiind relevante pentru indivizi numai în cazul dacă ei se autoidentifică cu statul lor național.

Referindu-se la interesul național/statal, cercetătorul rus A. Pozdneakov îl clasifică în dependență de gradul funcționalității în două niveluri: nivelul intereselor principale și nivelul intereselor specifice. A. Pozdneakov include interesele pentru politica externă a statului, care sunt legate de asigurarea securității și integrității acestuia în comunitatea social - economică, politică, național-istorică și culturală. De asemenea, aici mai sunt incluse și interesele ce țin de apărarea independenței economice și politice, a locului și rolului statului în sistemul relațiilor internaționale. Aceste interese sunt asigurate prin toate mijloacele: militare, economice, diplomatice și ideologice. Astfel de interese determină funcția politicii externe a statului. Cât timp statul rămîne a fi o comunitate social - economică și politică, atît timp interesele sale rămîn neschimbate. În dependență de schimbările din sistemul internațional se modifică și conținutul concret al activității externe, direcționate spre asigurarea intereselor.

O altă poziție, cea a curentului „subiectivist” (R. Snyder, E. Furnes, N. Forward) consideră interesul național un fenomen al relațiilor internaționale, a cărui purtător principal este grupul restrîns de lideri politici și funcționari, care se află la putere, adică acei ce iau decizii politice.

Acești savanți interpretează interesul național prin prisma unor criterii și anume: 1) a menținerii „integrității naționale”; 2) a asigurării „securității naționale”; 3) a păstrării „rolului național”; 4) a precedenței ca model al viitorului; 5) a menținerii „reputației”; 6) a „standardului internațional”. Aceste criterii au produs o influență deosebită asupra dimensiunilor politologice, în general, și a conceptului de interes național/statal în particular [9, p. 120-121].

A. George utilizează noțiunea „interese naționale vitale”, care include mai multe valori-supraviețuire fizică, libertate și îndeplinire economică, pe cînd M. Wight exclude sintagma „național”, susținînd că „interesele vitale ale unui stat sunt ceea ce el crede că sunt și nu ceea ce o altă putere spune că trebuie să fie”, „datoria principală a fiecărui guvern este considerată a fi protejarea intereselor poporului pe care îl conduce și pe care îl reprezintă în raport cu interesele concurente ale altor popoare” [10, p.105].

În aceeași ordine de idei se înscriu ideile lui D. Clinton, care definește un conținut dublu al interesului național/statal, incluzînd, pe de o parte,

binele comun propriu întregii societăți, aceasta alcătuind o comunitate de oameni ce au stabilit anumite relații durabile și au convenit asupra unor standarde de viață și norme de comportament, iar pe de alta, include scopurile de politică externă a statelor în relațiile dintre ele [11, p. 27-31].

A. Burian consideră că nivelul dezvoltării social-economice și social-politice a țării, așezarea geografică, tradițiile național - istorice, scopurile și necesitățile asigurării suveranității și securității, acești și alți factori determinanți fiind „transpuși în politica externă, se focalizează în concepția interesului național” [11, p. 189].

Prin urmare, tradiția realistă, dar nu numai această concepție, asociază interesul național cu interesul de stat, susținându-se că este justificată utilizarea sintagmei „interesele naționale de stat”:

1. La baza interesului se află necesitățile obiective ale națiunii, iar statul fiind organizator al începutului național, le implementează prin politica sa. G. Hegel a remarcat că statul este puternic și bine administrat în condițiile când interesele particulare se află în concordanță cu scopul general și numai atunci când acest principiu își găsește realizare, el exprimă cel mai deplin „interesele naționale generale” [12, p.191];

2. Interesul național de stat este un fenomen social - istoric, care nu poate exista independent de purtătorii săi și include în componența sa, potrivit lui H. Morgenthau, identitatea națională, iar în opinia lui V. Beniuc „comuniunea unui stat ce nu-și conștientizează clar interesele, nu poate conta pe o existență și dezvoltare durabilă, pe o viață prosperă” [12, p. 191];

3. Statul reprezintă națiunea în relațiile cu lumea înconjurătoare, iar interesul național devine un factor integrator, conform lui U. Ozkirimli, anihilând unele disensiuni dintre stat și societatea civilă. În aceeași ordine de idei, supunând analizei unele aspecte structurale și funcționale menite să contribuie la elaborarea interesului național/statal al Republicii Moldova, V. Saca subliniază că problema realizării acestui concept presupune fundamentarea unei idei general - naționale, care „ar uni în jurul său toți cetățenii, indiferent de apartenența etnică sau socială” [13, p. 192];

4. Cadrul interesului național este determinat de idealurile, care reflectă valorile sociale, dar nu poate fi conceput, în opinia lui H. Morgenthau, în afara imperativului autoconservării statului, obiectivele lui majore fiind, potrivit lui P. Țigankov, asigurarea securității naționale și suveranității ca expresie a puterii supreme, bunăstării economice și dezvoltării etc. [14, p. 245].

Procesul formării și realizării interesului național/statal este obiectul de interes atât al instituțiilor statului, partidelor politice, cât și al societății civile

a aceluși stat. Acesta este un proces multinivelar, care necesită efortul atât din partea comunității științifice, a politicienilor, cât și a funcționarilor de diferit nivel. Interesul național/statal devine unul eficient odată cu perfecționarea mecanismului lui de formare, a definirii structurii și elementelor structural-funcționale, a interacțiunii dintre acestea. Reieșind din complexitatea naturii interesului național/statal prioritatea formării și realizării acestora este prerogativa statului, care este orientat spre îmbunătățirea bunăstării materiale a cetățenilor și deci instituțiile statului dețin monopolul cu privire la legitimitatea interpretării intereselor. Însă necătfînd la faptul că statul deține rolul principal în determinarea și realizarea intereselor național/statale acesta nu este unicul actor care participă la realizarea și materializarea acestora.

În acest context, este oportun să elucidăm repartizarea simbolică a responsabilităților pe terenul de acțiune al interesului național/statal între principalii actori de realizare a puterii, printre care se regăsesc partidele guvernante, businessul, aparatul administrativ la diferite nivele etc. [15, p. 60].

Mecanismul formării și realizării interesului național/statal este determinat de specificul statului de origine și este indispensabil de mecanismul sistemului politic de realizare a puterii, de forma constituțională a statului, de caracteristica statului (deschis, închis) etc. În dependență de aceste trăsături forma de realizare și determinare a interesului național/statal este influențată și de mass-media, grupuri de interese și lobbism sau poate constitui o balanță de interese. Interesul național/statal este caracterizat de metoda luării deciziilor atât la nivel individual, cât și statal. Deciziile la nivel statal și metodologia lor de conceptualizare și implementare sunt parte a mecanismului de formare a interesului național/statal. Cu cât nivelul de democrație este unul pertinent, cu atât interesul național/statal este determinat de coparticiparea mai multor actori sociali, iar mecanismul este unul transparent și eficient. În cazul în care suntem în prezența unui stat autarhic sau dictatorial mecanismul de formare a interesului național/statal este determinat de procesul decizional la nivel de stat, adică acesta este exprimat și realizat într-un mod unilateral de către dictator sau liderul incontestabil.

Concluzii. Analiza abordărilor ce vizează interesul național/statal și conexiunea acestuia cu acțiunile și procesele unui stat în politica sa externă a oferit posibilitatea definirii noțiunii și conținutului teoretic al interesului național/statal, care constituie acel aparat categorial cu care statul poate gestiona și realiza mișcările sale pe plan extern. Multitudinea de opinii și abordări a acestui concept a permis prefigurarea unei definiții, operantă atât la nivel practic, cât și teoretic. Astfel, interesul național/statal „în principiu, și în special, este

determinat de factorii ce asigură continuitatea și calitatea statului și societății în mediul concurențial intern și internațional” [16, p. 116].

Un subiect conex contextualității elementului de politică externă pe care îl abordăm, constituie dilema oportunității și corectitudinii utilizării determinantului complementar “național” sau “statal”. Este oportun să menționăm ca “național” sau “statal” sunt două noțiuni diferite atât ca sens, cât și ca context. Există state care coincid cu o națiune sau aceasta este majoritară, în raport de 90% și mai mult, dar totodată există state multinaționale sau o națiune este constituintă a două și mai multe state naționale (ex. Germania, Austria etc).

În acest context, este incorectă utilizarea sintagmei de “interes național” reieșind din situațiile menționate mai sus, deoarece statul care nu neapărat este și o națiune, deține monopolul conceptualizării și realizării intereselor sale și aici este oportun, de a utiliza sintagma „interes național/statal”, dualizând calitatea subiecților primari și secundari, care participă la definirea și implementarea interesului național/statal. Astfel, subiectul primar, în acest context, este statul ca exponent suveran al subiectului secundar, care îl constituie consensul dintre națiunea majoritară și minoritară a acestui stat.

În acest mod, investigația efectuată a evidențiat trei elemente constitutive ale interesului național/statal. Acestea sunt: 1) necesitatea; 2) conștientizarea (necesității); 3) acțiunea; pentru a fi în prezența unui interes național/statal este necesară existența elementelor enunțate mai sus. Prin urmare, necesitatea este elementul determinant al oricărui interes, inclusiv interesul național/statal, acesta este o stare a subiectului, care simte insuficiența sau deficiența unor obiecte, valori, sisteme de valori sau alte beneficii. Însă necesitatea constituie elementul unui interes doar atunci când această necesitate este una conștientizată de către subiect, în cazul nostru de către stat sau națiune. Un alt element care urmează după combinarea primelor două, este acțiunea, care survine ca consecință a unei necesități conștientizate, ce impune o acțiune de realizare a interesului.

Similar intereselor național/statale și percepția asupra instrumentelor de putere poate varia, dar, în genere, majoritatea autorilor sunt de acord că statele au patru mari instrumente de putere: diplomatic, informațional, militar și economic. Prin urmare, atunci când analizăm interesele național/statale ale unui stat, trebuie să ținem seama de următorii factori:

- ◆ caracteristicile generale ale mediului internațional de securitate;
- ◆ nivelul de putere al statului în cauză (sursele de putere ce pot fi identificate în cazul respectivului stat);

- ◆ poziționarea statului pe harta geopolitică a lumii;
- ◆ instrumentele de putere de care statul beneficiază pentru ași putea promova interesele în plan internațional.

În această ordine de idei, în funcție de mecanismul politic de formare și reieșind din aspectele structural - funcționale ale interesului național/statal acesta constituie factorul determinant al opțiunii și acțiunii de politică externă a oricărui stat, indiferent de dimensiunea, potențialul sau forma de guvernământ al acestuia.

Referințe bibliografice

1. Бжезинский З. *Еще один шанс. Три президента и кризис американской сверхдержавы* // Москва. Международные отношения. 2007.
2. Derriennic J.B. *Esquisse de problematique pour une sociologie des relations internationales* // Grenoble. 1997.
3. Morgenthau H. *Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace* // Iași. Polirom. 2007. 764 p.
4. Хрусталеv М. *Анализ международных ситуаций и политическая экспертиза. Очерки теории и методологии* // Москва. НОФМО, 2008. ст. 34 - 57.
5. Анцупов А.Я., Шипилов, А.И. *Конфликтология* // Москва. 2000.
6. Kissinger H. *Diplomația* // București. ALL. 1998.
7. Russel B. *Power: A New Social Analysis* // London. Allen & Unwin. 1938.
8. Tămaș S. *Geopolitica – o abordare prospectivă* // București. Noua Alternativă. 1995.
9. Brucan S. *Dialectica politicii mondiale* // București. Ed. Nemira. 1997.
10. Wight M. *Politica de putere* // Chișinău. ARC. 1998.
11. Gorceac S., Dumitraș T., Rusandu I. *Conceptul „interes național” în geopolitică. Economia (supliment)* // Chișinău. ASEM. 1997. p. 27-31.
12. Burian Al. *Geopolitica lumii contemporane* // Chișinău. Tipogr. Centrală. 2003. p.189.
13. Juc V. *Edificarea relațiilor internaționale postrăzboi rece: aspecte teoretico – metodologice și replieri geostrategice* // Chișinău. Institutul Integrare Euroleană și Științe Politice al Academiei de Științe a Moldovei. 2011.
14. Цыганков П.А. *Теория международных отношений* // Москва. Аспект Пресс. 2006.
15. Малинина О. *Конструирование идентичности: возможности и ограничения* // Pro et Contra. № 3. 2007.
16. Beniuc V. *Instrumente de realizare a interesului și securității naționale în contextual integrării europene (cazul Republicii Moldova)* // Consolidarea administrației publice în contextul edificării statului de drept în Republica Moldova. Materialele conf. șt. intern. Chișinău. AAP. 2007.

nico_andreiXI@yahoo.co.uk

DOCTRINA POLITICĂ, ETICA BOLȘEVISMULUI ÎN RELAȚIILE INTERNAȚIONALE CONTEMPORANE. PARTEA a III-a

Eduard VOLCOV, doctor în filosofie, IRIM

Rezumat

În baza unei analize minuțioase a textelor și rapoartelor liderilor bolșevismului, în articol sunt reproduse tezele doctrinei politice a bolșevismului și concepția etică a doctrinei. Autorul demonstrează că etica politică a bolșevismului este o varietate a machiavelismului și presupune că un scop bun justifică orice mijloace aplicate în realizarea lui, inclusiv și pe cele mai imorale. Această concluzie este adevărată cu acceptarea deosebirii că bolșevismul nu departajează/distanțează politica de morală, apreciindu-le ca două sfere autonome, dar declarând morala ca o caracteristică a ideologiei claselor, o subordonau intereselor clasei conducătoare, adică proletariatului. Unicul apărător al intereselor proletariatului era declarat partidul bolșevic, condus de lideri.

În baza analizei evenimentelor internaționale, cum ar fi: operațiunile militare ale URSS din Cehoslovacia din anul 1968, în Afganistan din 1979, ale NATO în Iugoslavia din 1989, ale SUA în Irak din 2003, autorul conchide că și la etapa actuală în relațiile internaționale actorii puternici în unele cazuri se conduc de principiile machiaveliste, ale neobolșevismului și politicii standardelor duble.

Cuvinte-cheie: bolșevismul, etica politică a bolșevismului, interconexiunile politicii și moralei, machiavelismul, dreptul internațional, relații internaționale, morala, politica, etica politică, doctrina politică, doctrina politică a bolșevismului, Cehoslovacia, Afganistan, Iugoslavia, „Primăvara de la Praga”, războiul din Afganistan, războiul din Irak, Uniunea Europeană, NATO, V. I. Lenin, L. Troțchii, L. Brejnev, B. Clinton, D. Buș, C. Miloșevici, S. Husein, V. Ianukovici.

THE POLITICAL DOCTRINE AND BOLSHEVIC ETHICS IN CONTEMPORARY INTERNATIONAL RELATIONS. PART III

Abstract

Based on a thorough analysis of texts and reports of Bolshevism leaders in the article are reproduced theses of the political doctrine of Bolshevism and ethical conception of the doctrine. The author demonstrates that political ethics of Bolshevism is a variety of Machiavellianism and assumes that a good goal justifies any means applied to its realization, including the most immoral ones. This conclusion is true only with accepting that bolshevism does not separate the politics from morality, appreciating them as two autonomous spheres but declaring morality a characteristic feature of ideology of the social classes. The only defender of the interests of the proletariat was declared the Bolshevik party, led by leaders.

Keywords: bolshevism, political ethics of bolshevism, interconnections between politics and morality, machiavelism, international law, international relations, moral, politics, political ethics, political doctrine, political doctrine of bolshevism, V.I.Lenin, L.Troțchii.

ПОЛИТИЧЕСКАЯ ДОКТРИНА, ЭТИКА БОЛЬШЕВИЗМА И СОВРЕМЕННЫЕ МЕЖДУНАРОДНЫЕ ОТНОШЕНИЯ. (ЧАСТЬ ТРЕТЬЯ)

4. Рецидивы макиавеллизма, неолевизма в современных международных отношениях

Западные политики, идеологи, пропагандисты любили денно и нощно критиковать реальный социализм в СССР. Конечно, его было и есть за что критиковать, но еще больше рядовым гражданам на постсоветском пространстве, сравнивая свою нынешнюю жизнь с той, советской, есть за что его хвалить ...

Но речь у нас все же идет не о внутренней политике СССР, а о

современных международных отношениях. И вот тут мы с огорчением обнаруживаем, что многие крупные субъекты международных отношений в своей внешней политике сплошь и рядом руководствуются, как когда-то и большевики, а потом в ряде случаев и СССР, не нормами современного международного права, которые в значительной мере зиждутся на христианской, общечеловеческой морали, а политической и геополитической целесообразностью, при этом грубо попирая нормы современного международного права.

Приведем ряд примеров на этот счет [1]. И чтобы нас не обвиняли в односторонности, вначале **два примера** из внешнеполитической деятельности СССР.

4.1. Вторжение войск СССР и его союзников в Чехословакию

Пример первый. В ночь на 21 августа 1968 г. вооруженные силы СССР и остальных членов Варшавского договора, кроме Румынии, вторглись в Чехословакию, чтобы положить конец так называемой Пражской весне. Такое название получил период политической и культурной либерализации в Чехословакии, начатый 5 января 1968 г., когда реформатор Александр Дубчек был избран первым секретарем Коммунистической партии Чехословакии. **На момент вторжения согласия руководства ЧССР на эту акцию не было. Оно было получено уже постфактум, 26 августа 1968 г. Согласно подписанному в Кремле в этот день Протоколу, советские войска должны были находиться в ЧССР “временно”, до наступления “нормализации” (срок не оговаривался), а вопрос об оккупации страны чешская сторона снимала с повестки дня Совета Безопасности ООН. В качестве уступки советской стороной было заявлено о поддержке политической линии январского и майского пленумов ЦК КПЧ. Но это на самом деле мало что значило, потому что главный партийный документ “Пражской весны” - “Программа действий КПЧ” - был принят на апрельском пленуме, а о нем в совместном протоколе не было ни слова [2,3].**

Комплекс реформ А.Дубчека и его соратников (О.Шик, И.Пеликан, З.Млынарж и др.), которые задались целью создать “социализм с человеческим лицом”, не представлял собой полного отхода от прежнего политического курса, как это было в Венгрии в 1956 году, однако рассматривались руководителями СССР и ряда соцстран как угроза политической системе Советского Союза и стран Восточной и

Центральной Европы, а также целостности и безопасности «советского блока».

Существовал миф, что Советский Союз, войдя в Чехословакию, поставил мир на грань ядерной войны, а мировое сообщество решительно осудило действия СССР и его союзников. На самом деле введению войск в ЧССР предшествовали консультации с основным соперником СССР - США. Вот что сообщил об этом на переговорах 26 августа Л.И. Брежнев (в записи З. Млынаржа): *“Итоги второй мировой войны для нас незыблемы, и мы будем стоять на их страже, даже если нам будет угрожать новый конфликт”*. Он совершенно недвусмысленно заявил, что военное вторжение в Чехословакию было бы предпринято ценой любого риска. Но затем добавил: *“Впрочем, в настоящее время опасности такого конфликта нет. Я спрашивал президента Джонсона, признает ли и сегодня американское правительство в полном объеме соглашения, подписанные в Ялте и Потсдаме. И 18 августа я получил ответ: в отношении Чехословакии и Румынии - целиком и полностью, обсуждения требует лишь вопрос о Югославии”*[2].

Тем не менее, безусловно, с правовой точки зрения вторжение 21 августа в ЧССР вышеупомянутых 5 стран представляло собой грубое нарушение норм международного права, но с геополитической, военной и идеологической точки зрения данная акция была более чем оправдана. Чехословакия находилась в самом центре оборонительной линии организации Варшавского договора, и её возможный выход из него был недопустим во время “холодной войны”.

Один из исследователей Пражской весны, высказал точку зрения, с которой мы солидарны: *“Если бы в августе 1968 г. СССР и его союзники не ввели войск в Чехословакию, случилось бы то же самое, что случилось в ЧССР после “бархатной революции” 1989 года. Сначала бы она вышла из Варшавского договора, потом убрала бы прилагательное “социалистическая” из своего названия, а потом бы вступила в НАТО. “Социализм с человеческим лицом” везде - в Польше, Венгрии, Румынии, ГДР, Болгарии, Литве, Латвии, Эстонии - заканчивался одним и тем же. Только едва ли можно сказать, что у НАТО - “человеческое лицо”. А ведь именно об угрозе разрушения европейской и мировой системы безопасности руководители КПСС настойчиво предупреждали руководителей КПЧ с марта по август 1968 года”*. [2]. Существует и противоположная позиция на этот счет [3].

Политика ограниченного государственного суверенитета в странах социалистического блока, допускавшая, в том числе, применение военного вмешательства извне, если это было необходимо для удержания той или иной страны в политической орбите СССР, получила на Западе название “*доктрины Брежнева*”, который впервые её провозгласил публично, хотя её проводили и раньше со времён И.Сталина [4].

4.2. Ввод войск СССР в Афганистан

Пример второй. 25 декабря 1979 г. подразделения 40-й армии Туркестанского военного округа СССР по просьбе руководства страны вошли в Афганистан[5]. Горькая ирония судьбы состоит в том, что руководитель Афганистана Х.Амин, сам многократно просивший СССР о военной помощи и тотчас же выразивший благодарность руководству СССР, не подозревал, что войска СССР вводятся в первую очередь для того, чтобы свергнуть его и заменить более лояльным СССР лидером, что через двое суток - вечером 27 декабря 1979 года - советские спецподразделения будут штурмовать его дворец и во время штурма он будет убит[6,7,8].

Конечно, советское руководство с нравственной точки зрения поступило по отношению к Х.Амину вероломно, в лучших традициях макиавеллизма и большевизма. Но это была ответная “любезность”, ибо незадолго до этого Х.Амин, второе лицо в государстве и лидер одной из фракции правящей партии - НДПА, отстранил от власти, а потом и приказал тайно убить Председателя Революционного совета и Генерального секретаря ЦК партии Н.М.Тараки, к которому благоговело руководство СССР и лично Л.Брежнев.

С политико-правовой же точки зрения СССР открыт вмешался во внутренние дела суверенного государства и осуществил государственный переворот.

В нашу задачу не входит описание и анализ предшествующих и последующих событий. Отметим лишь, что, **во-первых**, геополитическое расположение Афганистана в самом центре Евразии, на стыке Южной и Центральной - Азий, ставит его в разряд ключевых регионов в обеспечении стабильности военно-политической обстановки во всём центрально-азиатском регионе, где на протяжении столетий пересекаются национальные интересы всех ведущих держав мира.

Во-вторых, надо учесть, что после Саурской (Апрельской) рево-

люции 27 апреля 1978 года, в результате которой власть захватила НДПА во главе с Н.М.Тараки, в стране, по сути, стала проводиться марксистская политика, без учета конкретно-исторической ситуации. Однако леворадикальные социально-экономические реформы, вызвали массовое недовольство в полуфеодальной стране и активизацию вооружённого сопротивления, переросшее в Гражданскую войну.

В марте 1979 года, во время мятежа в городе Герат, последовала первая просьба афганского руководства о прямом советском военном вмешательстве (всего таких просьб было около 20). Но комиссия ЦК КПСС по Афганистану, созданная ещё в 1978 году, доложила Политбюро ЦК КПСС об очевидности негативных последствий прямого советского вмешательства, и просьба была отклонена[5].

В-третьих, США, еще до ввода советских войск в Афганистан, начали финансировать вооруженную оппозицию в Афганистане. Так, согласно мемуарам бывшего директора ЦРУ Роберта Гейтса, 3 июля 1979 года американский президент Джимми Картер подписал секретный президентский указ, санкционирующий финансирование антиправительственных сил в Афганистане. В своём интервью 1998 года французскому журналу *Le Nouvel Observateur*, Збигнев Бжезинский вспоминал: *“Мы не толкали русских вмешиваться, но мы намеренно увеличили вероятность, что они это сделают... Le Nouvel Observateur: Бывший директор ЦРУ Роберт Гейтс утверждает в своих мемуарах, что американские спецслужбы начали помогать афганским моджахедам за шесть месяцев до советского вмешательства. В то время Вы были советником президента Картера, значит, Вы играли ключевую роль в этом деле. Вы подтверждаете это? Збигнев Бжезинский: Да. Согласно официальной версии истории, помощь ЦРУ моджахедам началась в течение 1980 года, то есть после того как советская армия вторглась в Афганистан 24 декабря 1979 года. Но реальность, державшаяся в секрете до сегодняшнего дня, является иной: на самом деле президент Картер подписал первую директиву о тайной помощи противникам просоветского режима в Кабуле 3 июля 1979 года. И в тот же день я написал докладную записку для президента, в которой я ему объяснил, что, по моему мнению, эта помощь повлечет за собой советское военное вмешательство”*[5].

В-четвертых, дальнейшее развитие ситуации в Афганистане — вооружённые выступления исламской оппозиции, мятежи в армии,

внутрипартийная борьба, и особенно события сентября 1979 года, когда лидер НДПА Н.М.Тараки был арестован и затем убит по приказу отстранившего его от власти Х.Амина — вызвали серьезное беспокойство у советского руководства. Оно с настороженностью следило за деятельностью Амина во главе Афганистана, зная его амбиции и жестокость в борьбе за достижение личных целей. При Амине в стране развернулся террор не только против исламистов, но и против членов НДПА, бывших сторонниками Тараки. Репрессии коснулись и армии, главной опоры НДПА, что привело к падению её и без того низкого морального боевого духа, вызвало массовое дезертирство и мятежи. Советское руководство боялось, что дальнейшее обострение ситуации в Афганистане приведёт к падению режима НДПА и приходу к власти враждебных СССР сил. Более того, по линии КГБ поступала информация о связях Амина в 1960-е годы с ЦРУ и о тайных контактах его эмиссаров с американскими официальными представителями после убийства Х.Тараки. В итоге было решено готовить свержение Амина и замену его более лояльным СССР лидером – Б. Кармалем [5].

Таким образом, причиной ввода войск в Афганистан (решение о нем было принято на заседании Политбюро 12 декабря 1979 года) - были стремление СССР поддержать идеологически родственную Народно-демократическую партию Афганистана и обезопасить южные границы СССР.

Несмотря на то, что в военном плане операция была проведена успешно, а сам ввод войск был осуществлен по просьбе Х.Амина (всего с сентября по декабрь 1979 года было 7 таких обращений), сам факт убийства главы государства стал трактоваться западными странами как свидетельство советской оккупации Афганистан, а следующих руководителей ДРА (Б.Кармаль, М. Наджибулла) лидеры этих стран называло марионеточными руководителями.

Совет Безопасности ООН квалифицировал акцию Советского Союза как **открытое применение вооружённой силы за пределами своих границ и военную интервенцию**. СССР наложил вето на резолюцию Совета Безопасности; его поддержали пять государств-членов Совета из третьего мира. 14 января 1980 года Генеральная Ассамблея ООН на своей Чрезвычайной сессии подтвердила резолюцию Совета Безопасности 108 голосами против 14[5].

4.3. Агрессия НАТО против Югославии

Последующие два примера рецидивов макиавеллизма, необольшевизма - **третий и четвертый** – касаются агрессии НАТО против боснийских сербов, а затем и против самой Союзной Республики Югославии. Речь идет об операциях **“Обдуманная сила”** (кодовое название воздушных бомбардировок авиацией НАТО позиций боснийских сербов во время Боснийской войны в 1995 году в ночь на 30 августа по 15 сентября) и **“Союзная сила”** (военная операция НАТО против Союзной Республики Югославии в период с 24 марта по 10 июня 1999 года, во время войны в Косово). **И если первую операцию можно еще интерпретировать как “всего лишь” вмешательством в гражданскую войну в поддержку одной из сторон, то вторая представляла собой открытое военное нападение на суверенную страну, члена ООН, которое было проведено без мандата Совета Безопасности ООН, следовательно, согласно действующему международному праву, считается незаконным и может быть однозначно квалифицировано как военная агрессия.**

Операция «Обдуманная сила» была первой крупномасштабной военной акцией в истории НАТО. (За две недели было совершено 3515 самолёто-вылетов и сброшено около 1000 авиабомб. Были использованы, пусть и ограничено, крылатые ракеты морского базирования «Томагавк». Широко использовались высокоточные боеприпасы: две трети всех сброшенных бомб имели лазерное наведение). Кроме того, в ходе этих бомбардировок самолёты ВВС Германии совершили первые боевые вылеты после 1945 года.

Надо подчеркнуть, что Совет Безопасности ООН, по представлению самого Бутроса-Гали, Генерального секретаря ООН, принял Резолюцию № 836, одобряющую бомбардировки Югославии. Принял, когда они уже начались. Принял без всякого ограничения на действия авиации в отношении гражданских объектов и мирных людей. К великому огорчению, Резолюцию одобрила и Россия (Ельцина и Козырева).

В результате бомбардировок были уничтожены или повреждены многие радарные установки, склады оружия и боеприпасов, командные пункты, средства ПВО, мосты, уничтожено большое количество телекоммуникационных центров, радио и телетрансляторов, трансформаторных подстанций, линий электропередач, резервуары воды и другие жизненно важные объекты инфраструктуры. Под

прикрытием натовских самолётов, используя фактор уничтожения военного потенциала сербов, мусульманские и хорватские войска предприняли серьёзное наступление и заняли 400 км² сербских территорий и изгнав оттуда более 50 тысяч сербов. Пали города Яйце, Мркониц-Град, Рибник, Шипово.

Интервенция НАТО сыграла большую роль в ликвидации военного превосходства сербов в Боснии и заставила их руководство присоединиться к мирным переговорам, завершившимся подписанием Дейтонских соглашений в декабре 1995 года.

Жертвами агрессии НАТО в ходе первой операции стали от 800 до 1000 сербских военнослужащих, среди гражданского населения 152 человека было убито, 273 ранено и, как минимум, 300 заболели и умерли в результате применения радиоактивного оружия[9].

Агрессия стран НАТО в ходе операции “Союзная сила” была еще более масштабной, чем в ходе “Обдуманной силы”. Операция оправдывалась как гуманитарная интервенция, с тем, чтобы остановить волну этнических чисток в регионе. Впоследствии Международный трибунал по бывшей Югославии подтвердил ответственность югославских служб безопасности за преступления против человечности в отношении албанского населения Косово, особенно во время проведения операции НАТО.

В результате операции была завершена Косовская война, югославские войска были выведены с территории края Косово и Метохия и он перешел под контроль сил НАТО и международной администрации, которая затем передала большинство полномочий структурам этнических албанцев. После чего прошли этнические чистки и военные преступления уже против сербского и цыганского населения Косово и Метохии. Так по данным из рапорта НАТО за период с 10 июня 1999 по 27 февраля 2000 в Косово были совершены 4354 террористических нападений (югославская армия уже покинула край). Из них: 4121 на сербов и черногорцев, 96 на албанцев, лояльных к сербам, 137 на цыган, турок и др. **Было убито 910 человек, из которых 811 сербов, 71 албанец, 28 других национальностей, пропало без вести - 821 человек, из которых 757 сербов, 37 албанцев, 27 других национальностей; ранено - Ранено 802 человека. Соответственно 751 серб, 20 албанцев, 31 остальных[10].**

В самой Югославии во время бомбардировок были уничтожены или

повреждены 89 фабрик и заводов, 128 других объектов индустрии и сферы услуг, 120 объектов энергетики, 14 аэродромов, 48 больниц и госпиталей, 118 радио и ТВ-ретрансляторов, 82 моста, 61 дорожная развязка и туннель, 25 почт и телеграфов, 70 школ, 18 детских садов, 9 зданий университетских факультетов и 4 общежития, 35 церквей, 29 монастырей. Всего на объекты промышленности и социальную инфраструктуру была произведена 1991 атака. В результате бомбардировок около 500 000 человек в Югославии остались без работы. Общий ущерб, нанесённый Югославии, оценивается в 1 млрд. Долларов[11].

Согласно заявлению Слободана Милошевича, в ходе конфликта погибли 462 югославских военнослужащих и 114 полицейских; по оценке НАТО, погибли более 5000 югославских военных. По данным бывшего командующего ВВС и ПВО Союзной Республики Югославия генерала Спасое Смилянича, непосредственно от действий авиации НАТО погибли 249 военнослужащих и 22 сотрудника МВД. После войны были объявлены потери 1 002 человека, в том числе 324 МВД. Большинство погибло в боях с албанскими боевиками. [10].

Информация о жертвах среди мирного населения противоречива. Погибло, по-видимому, не менее 2000 гражданских лиц, около 6000 были ранены в ходе бомбардировок. Избыточная смертность в результате ухудшения условий существования не поддается оценке[11]. По информации самих властей СРЮ, с 24 марта по 10 июня 1999 г. общее число погибших гражданских лиц составило свыше **1 700 человек**, в том числе **почти 400 детей**, порядка 10 тыс. серьезно ранены. Без воды остались около 1 млн человек, 500 тыс. человек остались без работы, тысячи — без крыши над головой]. Без вести, по данным ООН, пропал 821 человек, большинство из которых — сербы. Операция “Союзная сила” унесла жизни людей и после своего окончания, НАТО использовало в боеприпасах радиоактивный обедненный уран. [10].

По информации генерала Спасое Смилянича, в ходе войны погибло около 500 и было ранено более 900 мирных жителей. От действий авиации НАТО погибли 88 детей. Личность 22 из них экспертами не была установлена. Трое нерожденных детей погибли в утробах своих матерей. Правозащитная организация **Human Rights Watch** насчитала 90 инцидентов, в которых погибло в общей сложности от 489 до 528 мирных жителей [10].

Главными жертвами бомбардировок стали мирные жители. Как

признал спецпредставитель ООН по правам человека в бывшей Югославии Иржи Динстбир, балканская операция НАТО привела к большему числу жертв среди мирного населения, чем сам косовский конфликт, ради разрешения которого она якобы была предпринята [10].

27 января 2004 года в окружном суде Гааги начались предварительные слушания по иску жертв бомбардировок силами НАТО в Югославии в 1999 году[10].

По словам известного американского консервативного политика и публициста **Патрика Бьюкенена**, ” *Отцы-основатели устыдились бы тех действий, которые Клинтон и Олбрайт позволяли себе в отношении сербов. Это государство не нападало на США, никоим образом нам не угрожало, не пыталось втянуть в военное соперничество. Тем не менее, мы бомбардировали сербские города, заставляя сербов вспоминать гитлеровскую оккупацию, только за то, что они отказались обеспечить свободу передвижения на своей территории сепаратистам из Косова*”[10].

И последнее. **Самое постыдное и мерзкопакозное.** Исследователи широко[10] отмечают совпадение начала войны с некоторыми внутривнутриполитическими событиями в США, в частности персональными проблемами президента Клинтона. Параллельно с подготовкой к нападению на Югославию Клинтон был вовлечён в скандал с Моникой Левински. **Возможно, огромное внимание к данному скандалу послужило манёвром, отвлекающим средства массовой информации от тщательного освещения событий интервенции НАТО.** Ещё до начала войны утверждалось, что агрессия была частью стратегии англ. *Wag the Dog*, получившей название от популярного в то время фильма «Виляя собакой» (вышедшего в 1997 году, до атаки НАТО), по сценарию которого президент США (в образе которого было несложно угадать Клинтона, хотя в книге, по которой был снят фильм, президент скорее похож на Джорджа Буша) имитирует военную операцию по спасению беженцев в Албании с целью отвлечь внимание от своих сексуальных эскапад («хвост, виляющий собакой» — английская идиома, обозначающая маленькие причины, которые приводят к большим последствиям). Хотя никаких подтверждений этого объяснения нападения на Югославию нет[10], **Глен Антисзо** говорит о «значительном» количестве косвенных улик и упоминает три других примера, в которых Клинтон, возможно, **использовал американскую внешнюю политику и военную мощь для решения персональных проблем**[10]:

- в ответ на взрывы американских посольств в Кении и Танзании в 1998 году Клинтон распоряжается об ответной атаке, которая наносится **20 августа 1998 года**, в тот же день, **когда Левински должна давать первые показания перед великим жюри**;

- **операция «Лиса пустыни»** (Операция “Лис пустыни” - военная операция, проведенная США и Великобританией против Ирака в декабре 1998 года. Целью операции было объявлено лишение Ирака способности производить и использовать оружие массового поражения после того, как иракская сторона отказалась сотрудничать с международной комиссией ООН.) **проводится президентом 16 - 20 декабря 1998 года, одновременно со слушаниями об импичменте в палате представителей**;

- **переговоры в Рамбуйе** (В феврале под эгидой Контактной группы (страны НАТО и Россия) прошли переговоры между югославскими властями и косовскими албанцами в замке Рамбуйе под Парижем) начинаются 6 февраля 1999 года, одновременно со слушаниями об импичменте в сенате США[10].

4.4. Агрессия США и их союзников против Ирака

Последний пример касается агрессии США против Ирака. США вместе со странами-союзниками без санкции Совета Безопасности ООН, в нарушении Устава ООН 20 марта 2003 году и под аккомпанемент демагогии Д.Буша – *“От вас зависит мир, на вас возлагаются надежды угнетённого народа!...Мы отстоим нашу свободу. Мы принесём свободу другим. И мы победим”*[14] - вторглись в Ирак, осуществив наглую агрессию на суверенную страну, члена ООН.

Официальным поводом к началу военных действий был поиск и уничтожение оружия массового поражения (ОМП) (которым, мол, обладал режим С.Хусейна), а также связь режима с международным терроризмом, в частности, движением “Аль-Кайда”.

Власти США в течение 2002-2003 многократно, используя ложь, клевету и дезинформацию, пытались убедить мировое общественное мнение, что Ирак занимается разработкой ОМП и что он связан с мировыми террористическими организациями и поэтому необходимо разоружить Ирак силовым путем. Парадокс состоит в том, что данные американской разведки говорили о прямо противоположном, однако президент Д.Буш(мл), госсекретарь К.Пауэлл, зная об этом, игнорировало эту информацию[15].

В противовес этому позиция России состояла в информировании международного сообщества об отсутствии у России - в отличие от утверждения властей США и Великобритании - сведений о наличии в Ираке оружия массового уничтожения, а также о поддержке Саддамом Хусейном международного терроризма.[16].

Американский центр гражданской ответственности совместно с Фондом за независимость журналистики провели исследование, в ходе которого было подсчитано, что с сентября 2001-го по сентябрь 2003-го руководство США сделало 935 лживых заявлений по Ираку. «Лидером» стал президент Буш — 260 лживых высказываний. 232 из них о наличии у Саддама оружия массового поражения, 28 — о связях Ирака с «Аль-Каидой». Бывший госсекретарь Колин Пауэлл соврал 254 раза [15].

Так, 18 сентября 2002 года директор ЦРУ Д.Тенет сообщил Джорджу Бушу, что, по информации из ближайшего окружения Хусейна, Ирак не располагает оружием массового поражения. Эта информация преднамеренно была сокрыта от Конгресса США и соответственно не обнародовалась. Да этого, в начале 2002 года ЦРУ отправило бывшего американского посла в Нигере Джозефа Уилсона расследовать информацию о предполагаемой закупке Ираком в этой стране урана. Проведя расследование, Уилсон сообщил, что не нашёл никаких фактов, подтверждающих такую сделку. Несмотря на это, в своих выступлениях Джордж Буш неоднократно, как ни в чем не бывало, без зазрения совести, утверждал о покупке Ираком урана в Нигерии (в частности, в ежегодном обращении к Конгрессу в январе 2003 года)[15].

Обвинения о связях с Аль-Каидой ещё более абсурдны в свете того, что её бойцы воевали в составе антииракской коалиции в войне 1991 года. К тому же ещё в 80-х годах Хусейн вёл войну с радикальными исламистскими группировками на территории своей страны и на территории Ирана.[15].

В октябре 2002 года Конгресс США на основании представленных администрацией недостоверной информации о разработке Ираком оружия массового поражения (и сокрытия достоверных данных) принял резолюцию, разрешавшую ведение боевых действий против Ирака.[15].

5 февраля 2003 года госсекретарь США К.Пауэлл выступил на специальном заседании Совета Безопасности ООН, предоставив многочисленные “доказательства” того, что Ирак скрывает от международных инспекторов оружие массового поражения (в частности,

алюминиевые трубки, якобы закупленные для урановых центрифуг). В 2004 году Пауэлл признался, что обнародованные им данные были во многом неточными, а иногда и сфальсифицированными[15].

Совет Безопасности так и не санкционировал применение силы против Ирака. США и союзники начали вторжение в нарушение Устава ООН.

Декларированной непосредственной целью военной операции коалиционных сил явилось свержение Саддама Хусейна, **однако подлинная цель заключалась в установление контроля над иракской нефтью** [18]. Уже после завершения первой фазы стали появляться заявления официальных и неофициальных лиц о том, что никакими достоверными доказательствами наличия у Ирака ОМП и связей Саддама с Аль-Кайедой на момент начала войны США не располагали и вторжение в Ирак было политической авантюрой Буша с целью повысить свой внутренний рейтинг, снизившийся в результате его неудачной экономической политики, предоставления американским нефтяным компаниям возможность добывать нефть в Ираке, предоставления крупных контрактов на производство оружия частным корпорациям для нужды армии США в Ираке. В документально-публицистическом фильме Майкла Мура *“Фаренгейт 9/11”* именно эта причина (давление на президента нефтяного лобби, с которым его связывают давние дружеские и деловые отношения) называется в ряду главных поводов для начала войны.[15].

9 апреля американцы заняли столицу Ирака город Багдад, а 1 мая Д.Буш объявил об окончании активных боевых действий. Однако война с иракскими патриотическими силами растянулась еще на 8 лет, до 2011 года.

По оценке исследователя **Карла Конетты**, в ходе вторжения погибло 9200 иракских военнослужащих и 7300 гражданских лиц; таким образом, потери гражданского населения более чем в два раза превысили аналогичный показатель войны 1991 года[18]. Потери коалиции составили 183 человека[14].

Потери иракского гражданского населения в ходе всей войны точно неизвестны. Опубликованные оценки отличаются друг от друга, как правило, на сотни тысяч погибших. Приведем некоторые из этих оценок: Самое крупное число названо фирмой **Opinion Research Business** в августе 2007 года. По её оценке, к этому времени жертвами войны

стали от **733 158 до 1 446 063 мирных иракцев**. В январе 2008 года эти цифры были скорректированы на основании дополнительных данных и составляли от **946 000 до 1 120 000 погибших**. По подсчётам проекта **Iraq Body Count**, на декабрь 2011 года в Ираке погибло **162000 человек**, из которых примерно 79 процентов - это гражданские лица. Также по данным Iraq Body Count непосредственно от действий американской армии и её союзников на 1 января 2012 года в Ираке погибли **14 705 гражданских** лиц. Согласно исследованию **министерства здравоохранения Ирака**, проведённому для Всемирной организации здравоохранения, жертвы мирного населения с начала войны по июнь 2006 года составляют от **104 000 до 223 000 человек**. По оценке британского медицинского журнала **The Lancet**, к осени 2004 года жертвами войны стали 98 тыс. иракцев, а к лету 2006 года — **655 тысяч**. Обе цифры включают не прямые потери — то есть умерших в результате ухудшения системы здравоохранения, инфраструктуры, обострения криминогенной обстановки и т. д. В 2013 году The Lancet опубликовал новое исследование, в котором приведена намного меньшая оценка жертв — «по крайней мере, **116 903 некомбатантов**». Итоги исследования, проведенного американскими специалистами общественного здравоохранения из Университета Джона Хопкинса в штате Мэриленд (опубликован в октябре 2004 г.): «По нашим предположениям, в Ираке с момента начала войны в 2003 году погибло более 100 тысяч человек», — говорится в докладе, опубликованном в интернете медицинским журналом The Lancet.[15].

Кроме того, после вторжения **многократно увеличилось количество иракских детей с врожденными дефектами**. В частности в Басре, сразу после британского вторжения, обнаружили подобные дефекты у новорожденных. **Потери повстанческих и террористических группировок** к осени 2007 года оценивались американским командованием в более чем 19 000 человек убитыми. 23 сентября 2010 года сайт **WikiLeaks**, специализирующийся на распространении засекреченной информации, опубликовал около 400 тысяч документов, имеющих отношение к военной операции США в Ираке. Согласно им, потери мирного населения Ирака в ходе войны составили около 66 000 человек, потери боевиков — около 24 000[15].

Значительны были потери и среди военнослужащих США и других стран коалиции. Так США потеряли 4 423 погибших и 31 941

раненых (ещё 66 военнослужащих погибли и 295 получили ранения после окончания операции «Иракская свобода»). Кроме того, боевые действия в Ираке стали причиной стресса, самоубийств и дезертирства среди военнослужащих армии США: только в период с начала военной операции в Ираке в 2003 году до конца 2009 года из вооружённых сил США дезертировали почти 8 тыс. военнослужащих, принимавших участие в войне в Ираке. Великобритания потеряла 179 военнослужащих, а санитарные потери в период с начала операции до 31 июля 2009 составили 3709 человек (в том числе, 537 ранеными и травмированными) Воинские контингенты 20 других стран потеряли 138 военнослужащих погибшими[15].

Разумеется, столь длительная война не могла не сопровождаться масштабными нарушениями прав человека. Причем, были зафиксированы нарушения со стороны всех участвующих в конфликте сторон:

1) **Со стороны властей Ирака:** Силы безопасности систематически подвергают задержанных лиц пыткам. Кроме того, существуют свидетельства того, что силы безопасности покровительствуют шиитским вооружённым группировкам, занимающимся массовыми убийствами суннитов[15].

2) **Со стороны вооруженного контингента США и других стран коалиции:** Пытки и издевательства над иракскими заключёнными в тюрьмах Абу - Грейб, Кэмп-Нама[17]. Насилие над мирными жителями (в частности, изнасилование 14-летней иракской девушки и убийство ее семьи http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%B1%D0%B8%D0%B9%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE_%D0%B2_%D0%9C%D0%B0%D1%85%D0%BC%D1%83%D0%B4%D0%B8%D0%B8 в марте 2006 года[15]). Применение белого фосфора в качестве зажигательного[19]/химического[20] оружия в ходе боёв за Насирию в апреле 2003 года, а также штурмов Фаллуджи в апреле и ноябре 2004 года. Первоначально американское командование заявляло, что просто были неправильно применены фосфорные осветительные бомбы и называло все сообщения о жертвах «распространённым мифом»[21], но позже под давлением журналистов, которые продемонстрировали фотографии детей и взрослых с ожогами характерными для белого фосфора[20] представитель Пентагона признал, что американская армия целенаправленно применяла белый фосфор против «вооружённого врага»[19].

По свидетельствам очевидцев, применённые боеприпасы уничтожали всё живое в радиусе 150 метров[21]. В результате операции в Эль-Фаллуджи погибло не менее 1200 боевиков[22], жертвы среди мирного населения неизвестны. Глава Пентагона Д.Рамсфельд заявил, что «белый фосфор — законный военный инструмент» и армия США будет применять его по своему усмотрению[19]. Подчеркнем, что использование любого зажигательного оружия в местах сосредоточения гражданского населения запрещено ООН Протоколом III к Конвенции об обычном вооружении [15], однако США не ратифицировали этот документ и не связаны обязательствами по его выполнению[14]. Сообщения о применении фосфорных бомб против людей вызвали негативную реакцию в мире. Итальянский канал «RAI News 24» по данному вопросу снял фильм «*Эль-Фаллуджа — спрятанная бойня*»[22]. Массовое убийство в Мукарадибе 19 мая 2004 года. Массовое убийство в Хадите в ноябре 2005 года. В марте 2006 года в ходе боев в городе Ишаки в 100 км к северу от Багдада американские солдаты убили 11 безоружных иракцев, в том числе женщин и детей.[15].

3) **Вооруженные партизанские группировки.** Систематические убийства мирных жителей (в основном в ходе терактов). Так, по данным министерства внутренних дел Ирака, с начала 2004 по середину 2005 года жертвами терактов стали 12 тыс. иракцев. Согласно отчёту неправительственной организации «Хьюман Райтс Вотч», выпущенному в 2005 году, повстанческие группировки «Аль-Каида в Ираке» и Ансар аль-Сунна неоднократно сообщали о проведённых ими атаках с использованием заминированных машин и террористов-смертников в мечетях, на рынках, автобусных остановках и других местах скопления гражданского населения; отчёт отмечает, что такие действия являются военными преступлениями и в ряде случаев могут быть преступлениями против человечности. Также в докладе сообщалось, что повстанческие группировки занимаются пытками и казнями гражданских жителей и взятых в плен комбатантов, а также организуют атаки против законных военных целей (например, армейских конвоев) таким образом, что возможные жертвы среди мирного населения диспропорциональны достигнутым военным результатам. Нападения на дипломатические представительства и дипломатов, включая взрыв штаб-квартиры ООН в Ираке (август 2003 года), убийство двух алжирских, египетского и пятерых российских дипломатов[23]. Использование химического оружия в ходе терактов против мирного населения. В 2007 году совершён

ряд терактов с использованием хлора, в результате чего пострадали сотни людей. Убийство военнопленных. В июне 2006 года боевики взяли в плен двух солдат США и позднее распространили видеозапись, где демонстрировались трупы обоих солдат со следами пыток и издевательств[15].

4.5. Рецидивы макиавеллизма, необольшевизма последнего времени

И в заключении два примера рецидивов макиавеллизма, необольшевизма [когда ничем не ограничивают себя в выборе средств (в том числе и антизаконных и аморальных) для достижения поставленной цели] последнего времени:

А) Беспрецедентная слежка со стороны Агентства национальной безопасности США за канцлером Германии Ангелой Меркель и другими главами государств и правительств. В октябре 2013 СМИ сообщили о прослушках, осуществляемых АНБ за канцлером Германии Ангелой Меркель, а также за представителями 28 стран-членов ЕС, в частности Греции, Франции и Италии. По данным британской газеты The Guardian, американские разведслужбы следили также за посольствами этих стран в Вашингтоне. Соответствующие данные журналисты получили от разоблачителя американских спецслужб **Эдварда Сноудена**. Президент США Барак Обама пообещал найти равновесие между обеспечением безопасности американских граждан и соблюдением прав на частную жизнь. Ангела Меркель является не единственным нацидером, за чьим телефоном следили. В частности, Президент Бразилии **Дилма Русеф** отказалась от своей поездки в Вашингтон из-за появившейся информации о шпионаже со стороны американских спецслужб. Ранее также стало известно, что Агентство национальной безопасности США читало переписку президента Мексики **Энрике Пенья Ньето**. В середине января Обама начала реформу спецслужб и запретил АНБ следить за десятками лидеров иностранных государств, которых Вашингтон считает своими союзниками [24,25].

В) Бесцеремонное, антизаконное и предательское признание официальным представителем ЕС законности отстранения В.Януковича от власти, назвав его „демократическим и законным” [26].

Предательским по отношению к В.Януковичу, оно является потому, что представители ЕС, включая два министра иностранных дел – Германии и Польши, своими Подписями гарантировали, что достигнутые

договоренности от 21 февраля 2014 г. между президентом и оппозицией будут неукоснительно выполнены[27], в частности досрочные выборы президента состояться в период между сентябрем и декабрем 2014 г. Более того, ЕС и США официально приветствовали это Соглашение [28].

А незаконным потому, что в Конституции Украины прописана совсем другая процедура импичмента, чем произошла на самом деле, что отстранение Верховной радой Украины 22 февраля 2004 г. от власти законно избранного президента Украины В.Януковича под надуманным предлогом (**“О самоустранение Президента Украины Виктора Януковича от выполнения конституционных полномочий”**[19]) без прописанной в Конституции Украины процедуры импичмента, однозначно свидетельствует, что в Украине произошел государственный переворот.

Процедура импичмента, закрепленная в ст. 111 Конституции 1996 (конституционная реформа 2004 не затронула эту статью), содержит следующие моменты: Президент Украины может быть смещен с поста Верховной Радой Украины в порядке импичмента в случае совершения им государственной измены или иного преступления. (Официальное толкование части первой статьи 111 см. в Решении Конституционного Суда № 19-рп/2003 от 10.12.2003 }

Вопрос о смещении Президента Украины с поста в порядке импичмента инициируется большинством от конституционного состава Верховной Рады Украины. Для проведения расследования Верховная Рада Украины создает специальную временную следственную комиссию, в состав которой включаются специальный прокурор и специальные следователи. Выводы и предложения временной следственной комиссии рассматриваются на заседании Верховной Рады Украины. При наличии оснований Верховная Рада Украины не менее чем двумя третями от ее конституционного состава принимает решение об обвинении Президента Украины.

Решение о смещении Президента Украины с поста в порядке импичмента принимается Верховной Радой Украины не менее чем тремя четвертями от ее конституционного состава после проверки дела Конституционным Судом Украины и получения его заключения в отношении соблюдения конституционной процедуры расследования и рассмотрения дела об импичменте и получения заключения Верховного Суда Украины о том, что деяния, в которых обвиняется Президент Украины, содержат признаки государственной измены или иного преступления.[30]

Полагаю, что комментарии здесь излишни: **политика двойных стандартов и неприкрытый макиавеллизм со стороны ЕС и США в отношении В.Януковича в данном эпизоде – налицо.**

Выводы. Как можно было убедиться из приведенных мною примеров, макиавеллизм и необольшевизм не канули в Лету, а периодически проявляется на международной арене в действиях ее главных игроков. Вместо того чтобы неукоснительно руководствоваться во всех своих действиях нормами международного права, то одна, то другая великая держава, а то и уважаемые в целом Союзы государств, грубо нарушают ее нормы, действуют эгоистично, когда речь идет об их интересах, требуют от малых государств неукоснительного соблюдения международного права, а сами следуют политике двойных стандартов, выполняют ее нормы лишь тогда, когда им это выгодно, в конечном счете, руководствуются главной максимой макиавеллизма и большевизма – **благая цель (с их точки зрения) оправдывает любые средства, даже самые вероломные, жестокие и кровопролитные.**

Иракского диктатора Саддама Хусейна по приговору Высшего уголовного трибунала Ирака признали виновным в убийстве 148 жителей шиитской деревни аль-Дуджейль в 1982 году приговорил к смертной казни через повешение. (Оставим в стороне вопрос о том, насколько суд был беспристрастным в условиях оккупации и насколько убедительно была доказана вина С.Хусейна.). По версии обвинения, 148 человек (включая женщин, детей и стариков) были убиты здесь за то, что в районе этой деревни было предпринято покушение на Саддама Хусейна. Саддам признал, что приказал отдать под суд 148 шиитов, а также приказал разрушить их дома и сады, но отрицал причастность к их убийству . [31].

Однако возникает резонный вопрос: **Если Саддама Хусейна приговорили к смертной казни за убийство 148 шиитов, то почему Международный трибунал не судил Президента США Джорджа Буша (мл), других глав государств стран-агрессоров за убийство или причастность к убийству сотен тысяч мирных граждан Ирака?**

Тот же вопрос можно задать и в отношении Б.Клинтона: **если бывшего президента Югославии С.Милошевича за вменяемые ему военные преступления судил Международный трибунал в Гааге, то почему на скамье подсудимых не сели руководители стран НАТО, прежде всего Б.Клинтон, ведь самолеты НАТО без санкции**

СБ ООН в течение многих дней бомбили столицу и другие города Югославии, вследствие чего погибли от 500 до 1700-2000 мирных граждан, включая женщин и детей.

Конечно, все это риторические вопросы. Не судили потому, что мы живем в крайне несовершенном мире с вопиющими противоречиями, потому что на международной арене все еще продолжает действовать политика двойных стандартов во всей своей сатанинской “красе” и продолжает существовать, наряду с современным гуманным, справедливым международным правом, - право “волка в овчарне”.

Литература

1. Существует огромная литература о тех событиях международной жизни, которые мы приводим в качестве примера: Барабанов М.С., Коновалов И.П., Куделев В.В., Целуйко В.А. Чужие войны. — Москва: Центр анализа стратегий и технологий, 2012. — 272 с.; Громов Б. В. «Ограниченный контингент». — М.: Прогресс, Культура, 1994. — 352 с.; Криворучка А.П., Рошупкин В.Т. Багдадский вождь: взлёт и падение... Политический портрет Саддама Хусейна и его режима на региональном и глобальном фоне. Проверено М.: Проспект, 2008. - 415 с.; Костыря А. А. Историография, источниковедение, библиография спецоперации СССР в Афганистане (1979—1989 гг.): монография. — 2-е изд., доп. и испр. — Донецк: Промінь, 2009. — 600 с.; Лавренев С. А., Попов И. М. «Пражская весна», 1968 г. // Советский Союз в локальных войнах и конфликтах. — М.: Астрель, 2003. — С. 289—336.; Лебедь А. И. За державу обидно. — М.: Редакция газеты «Московская правда», 1995. — 464 с. ; Ляховский А. А., Забродин В. М. Тайны афганской войны. — М.: Планета, 1991. — 272 с., ил.; Benjamin S. Lambeth Nato's Air War for Kosovo: A Strategic and Operational Assessment, Issue 1365. — Rand Corporation, 2001. — 276 p.

2. Мифы “Пражской весны”. О событиях в Чехословакии в конце 1960-х гг.// <http://www.voskres.ru/history/praga.htm>

3. Мусатов В. О “ПРАЖСКОЙ ВЕСНЕ” 1968 года// http://www.pseudology.org/chtivo/Prazhskaya_vesna1968.htm

4. Пражская весна// http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B6%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%B2%D0%B5%D1%81%D0%BD%D0%B0

5. Афганская война (1979—1989)/ / http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D1%84%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%B2%D0%BE%D0%B9%D0%BD%D0%B0_%281979%E2%80%941989%29

6. Штурм дворца Амина// http://ru.wikipedia.org/wiki/Штурм_дворца_Амина

7.В. Колесник. Как был взят дворец Амина// <http://www.agentura.ru/library/spetsnaz50/dvoretamina/>

8. Ю.И. Дроздов. Как штурмовали дворец Амина// http://statehistory.ru/books/Sergey-Baleno_Spetsnaz-GRU-v-Afganistane/3

9. Операция «Обдуманная сила» // http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F_%C2%AB%D0%9E%D0%B1%D0%B4%D1%83%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D0%B0%D1%8F_%D1%81%D0%B8%D0%BB%D0%B0%C2%BB

10. Война НАТО против Югославии// http://ru.wikipedia.org/wiki/%C2%EE%E9%ED%E0_%CD%C0%D2%CE_%EF%F0%EE%F2%E8%E2_%DE%E3%EE%F1%EB%E0%E2%E8%E8

11. Бомбардировки Югославии союзными державами НАТО в 1999 году // http://traditio-ru.org/wiki/%D0%91%D0%BE%D0%BC%D0%B1%D0%B0%D1%80%D0%B4%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B8_%D0%AE%D0%B3%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D0%B8_%D1%81%D0%BE%D1%8E%D0%B7%D0%BD%D1%8B%D0%BC%D0%B8%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%B7%D0%BC%D0%B8%D0%AD%D0%A2%D0%BE%D0%B1%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B8

12.Скворцов А. Косово и Метохия: можно ли защищать права человека посредством насилия?// http://www.rummuseum.ru/lib_s/kosovo28.php

13.Югославская армия потеряла 524 человека убитыми// Агентство РИА “Новости”, 21.07.99// <http://www.airbase.ru/news/0006/7.htm>

14. Вторжение коалиционных сил в Ирак (2003)// http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5_%D0%BA%D0%BE%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D1%8B%D1%85_%D1%81%D0%B8%D0%BB_%D0%B2_%D0%98%D1%80%D0%B0%D0%BA_%282003%29

15. Иракская война// http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%98%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%B2%D0%BE%D0%B9%D0%BD%D0%B0

16. Тимофей Борисов, Игорь Елков. Директор Службы внешней разведки раскрыл “РГ” секреты своей профессии// «Российская газета» 2005. 12. 20// www.rg.ru/2005/12/20/lebedev-svr.html

17. Британские военные рассказали, как они издевались над заключенными в Ираке// <http://russian.rt.com/article/6830>

18.Буш, Джордж Уокер // http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D1%83%D1%88_%D0%94%D0%B6%D0%BE%D1%80%D0%B4%D0%B6_%D0%A3%D0%BE%D0%BA%D0%B5%D1%80

19. Рамсфелд заявляет, что белый фосфор - законный военный инструмент// <http://ria.ru/world/20051130/42261797-print.html>

20. Американская армия применяет химическое оружие против иракского населения// <http://www.voltairenet.org/article130946.html>

21. Белый фосфор поражал женщин и детей в Ираке. Свидетельства//

<http://ria.ru/incidents/20051117/42120401.html#13931939968943&message=resize&relto=register&action=addClass&value=registration>

22. В ходе операции «Ярость призрака» американцы сжигали детей заживо. Белым фосфором// <http://ura-inform.com/society/2005/11/10/43713>

23. Захват дипломатов РФ в Ираке// <http://www.agentura.ru/timeline/2006/iraqcapture/>

24. Меркель слушали более 10 лет// <http://www.interfax.ru/world/txt/337219>

25. АНБ следили и за бывшим германским канцлером// <http://www.ladno.ru/ccs/24311.html>

26. ЕС признает легитимность Турчинова и отстранение Януковича// http://www.gazeta.ru/politics/news/2014/02/24/n_5971233.shtml

27. Соглашение между Януковичем и оппозицией — полный текст// <http://nn.by/?c=ar&i=123175&lang=ru>

28. США и ЕС приветствовали соглашение между Януковичем и оппозицией// <http://www.rosbalt.ru/main/2014/02/21/1236405.html>

29. Полный текст постановления Верховной рады об отстранении Януковича от власти// http://news.liga.net/news/politics/986928-polnyy_tekst_postanovleniya_ob_otstraneni_yanukovicha_ot_vlasti.htm

30. Конституция Украины// <http://worldconstitutions.ru/archives/309/3>

31. Саддам Хусейн, обвиняемый в массовых убийствах, признался в уничтожении садов и огородов// <http://www.newsru.com/world/01mar2006/ogorodnik.html>

evolcov@yandex.com

DEZVOLTAREA ECONOMICĂ: DIMENSIUNEA NAȚIONALĂ ȘI INTERNAȚIONALĂ

APLICAREA POLITICILOR PATERNALISTE PE PIAȚA ȚĂRILOR EMERGENTE CA UN PRODUS INVESTIȚIONAL OMOGEN

Alexandru GRIBINCEA, *doctor habilitat în economie, IRIM*
Aliona DANILIUC, *doctorand, ULIM*

Rezumat

În această lucrare autorii încearcă să identifice și să explice conceptul și oportunitatea politicilor paternaliste ale țărilor emergente pentru dezvoltarea economică, fiind prezentate sub aspectul produsului investițional omogen. Politicile paternaliste în relațiile economice internaționale reprezintă acel mod de organizare și funcționare a activității, în care raportul dintre cerere și ofertă determină principiile de prioritate în producerea diferitelor bunuri și servicii, a metodelor de organizare și combinare a factorilor de producție, personal și categoriile de persoane care au acces la rezultatele producției prin dinamica prețurilor. Țările emergente, din care fac parte Moldova și vecinii ei apropiați (România, Bulgaria, fostele țări CS etc.), trebuie să conceapă strategii de înfăptuire a mai multor tranziții, în principal la cele de creștere economică și stabilirea relațiilor de cooperare internațională, fiind ca un produs investițional omogen. Actualmente, procesele socio-economice din cadrul țărilor emergente, inclusiv și relațiile economice internaționale, au legătură cu dezvoltarea economiei atât naționale, cât și mondiale. În acest sens, apar o serie de provocări care decurg din particularitățile de dezvoltare a relațiilor economice și sociale la nivel internațional, în special – dezvoltarea politicilor eficiente în activitatea economică mondială pentru a stimula producătorii autohtoni.

Cuvinte-cheie: politici paternaliste, relații economice internaționale, piața țărilor emergente.

PATERNALISTIC POLICY IMPLEMENTATION OF EMERGING MARKET COUNTRIES AS A PRODUCT HOMOGENEITY INVESTMENT

Abstract

In this paper the authors tried to identify and explain the paternalistic policies concept and opportunity for economic development of the emerging opportunity for economic development, are presented in terms of consistent investment product. Paternalistic policy in international economic relations is that way of organization and functioning of economic activity, the ratio of supply and demand determines the principles of precedence in producing various goods and services, methods of organization and combination of production factors, personal and categories people who have access to the results via dynamic output prices. Emerging countries, which includes Moldova and its immediate neighbors (Romania, Bulgaria, the former CIS countries, etc.), must devise strategies of making multiple transitions mainly to the growth and establishment of international cooperation, being a homogeneous investment product. Nowadays, socio-economic processes in the emerging countries, including international economic cooperation, economic relations related to reform in the sphere of trade and services, which leads to the transformation of the national economy. In this respect, there is a number of challenges arising from the peculiarities of economic and social development internationally, especially - reviewing its inherent forms and traditional methods, the development of effective policies to stimulate global economic activity for local producers.

Keywords: paternalistic policies, international economic relations, emerging market.

Introducere. În procesul activității economice globale, economiile naționale folosesc politici, care conduc spre dezvoltarea durabilă a economiilor naționale și cât mai efectivă, – politici paternaliste, fiind un produs investițional omogen. Acestea reprezintă componenta de bază a politicii economice, ansamblul modalităților și pârghiilor de intervenție a statului asupra structurilor economice pentru orientarea relațiilor comerciale, financiare, sociale atât interne, cât și externe în sensul realizării obiectivului

urmărit. Actualmente, procesele socio-economice din cadrul țărilor emergente, Republica Moldova făcând parte din numărul acestora, inclusiv și cooperarea economică de vecinătate și internațională, au legătură cu reforma relațiilor economice în sfera de comerț și servicii, ce duce la transformarea economiei naționale. În acest sens, apar o serie de provocări care decurg din particularitățile de dezvoltare a relațiilor economice și sociale la nivel internațional, în special – revizuirea formelor sale inerente și metodelor tradiționale, dezvoltarea politicilor eficiente în activitatea economică mondială pentru a stimula producătorii autohtoni.

Metodologia cercetării se bazează pe modele de analiză și sinteză, abordarea sistemică, metoda seriilor cronologice a indicatorilor economici, metodelor economico-matematice, metoda tabelor și graficelor etc.

Rezultatele cercetării. În procesul activității economice, țările emergente utilizează diferite politici întru dezvoltarea durabilă a economiilor sale, inclusiv și cele paternaliste. În relații economice globale, politicile paternaliste reprezintă conceptul conform căruia conducerea se îngrijorează de atmosfera relațiilor interstatale în domeniul economic, care există la nivelul statului, și, totodată, de nivelul social al poporului, de prosperitatea acestuia [1, p.105]. Cetățenii unei asemenea țări își oferă în schimb devotamentul lor. În opinia autorilor, paternalismul este și o formă specifică a relațiilor economice, reprezentată în acordarea ajutorului necesar persoanelor fizice și juridice din partea agenților economici de nivel mai înalt sau statelor dezvoltate – celor emergente. Dar, considerăm, că aceste politici sunt reprezentate de o dublă datorie: a statelor „feciori” nevoiți să muncească și a statului „tatăl”, care trebuie se aibă grija de ei, atât din punct de vedere economico-financiar, cât și nefinanciar.

Politicile economice paternaliste sunt orientate spre sprijinul producătorului autohton prin taxarea importurilor, stabilirea cotelor și limitarea importurilor, ridicarea calității și competitivității produselor autohtone cu scopul cuceririi piețelor noi și, ca urmare, atragerea investitorilor, majorarea pieței forței de muncă a statului, ridicarea nivelului de trai și altor aspecte social-economice ale dezvoltării economiei mondiale. Statul veghează asupra echilibrului economic la asigurarea unei creșteri economice fără greutăți și contradicții la cucerirea pieței externe și dezvoltarea celei interne prin mai multe pârghii: fiscale, vamale, concurențiale – taxele și impozitele înalte vor mări și prețul produselor exportate, dar alegerea îi va aparține consumătorului (marfa autohtonă la un preț potrivit sau cea străină, la un preț mai înalt, posibil să fie și de o calitate mai bună).

În rezultatul investigațiilor bibliografice, putem concluziona existența seriei întregi de aspecte ce caracterizează și individualizează piața țărilor emergente, ca un produs investițional omogen, bine delimitat de celelalte grupe. Printre acestea, cele mai importante sunt următoarele:

◆ O țară emergentă medie are, conform definiției date de MSCI [6], un PNB per capita de aproximativ 3.100 USD față de 20.535 USD, cât au, în medie, grupul celor mai dezvoltate 21 de țări. Conform IFC [7], putem caracteriza ca fiind emergentă orice economie, care are un PNB per capita inferior nivelului de 8.626 USD. Atunci, când produsul național brut este o măsură definitorie pentru evaluarea statutului de țară emergentă, se poate observa foarte ușor că aceste țări au un PNB semnificativ redus față de țările dezvoltate.

◆ Deoarece PNB măsoară doar produsul final și nu reflectă diferitele costuri cu nivelul de trai de pe glob și, prin urmare, nu reflectă obiectiv puterea de cumpărare a unui cetățean; în plus, în unele țări ca SUA, Brazilia sau fostele state comuniste, se înregistrează abateri semnificative de la medie.

◆ Unele din țările emergente au economii de piață libere, dar foarte puține dintre ele sunt comparabile cu țările dezvoltate atunci, când este vorba despre reglementări privind investițiile străine, asigurarea transparenței situațiilor financiare, circulația liberă a capitalurilor, maturitatea piețelor bursiere sau restricțiile privind repatrierea dividendelor sau a câștigurilor de capital.

◆ Piețele emergente, de regulă, atribuie în mod firesc un risc de țară superior piețelor dezvoltate. Aceasta apare, deoarece riscurile a fenomenului hiperinflaționist sunt relativ des întâlnite în rândul țărilor emergente, reprezentând factori care acompaniază în mod necesar procesul de tranziție;

◆ Ținând cont de riscurile, aferente unei investiții pe categorie de piețe emergente, investitorii profesionali nu și le vor asuma, decât atunci când este percepută posibilitatea obținerii unor rentabilități ridicate, corelată cu aceste riscuri. Prin urmare, se consideră că o rată anuală de creștere de 4%, înregistrată pe o perioadă de ultimii 5-10 ani, reprezintă o așteptare justificată.

◆ Majoritatea investitorilor consideră că investițiile pe piețele emergente sunt riscante datorită, în special, unui grad de incertitudine ridicat. Considerăm acest lucru adevărat doar atunci când investiția se realizează integral pe astfel de piețe, deoarece în restul cazurilor un portofoliu, care conține și o componentă de piețe emergente, va conduce la o diminuare a riscului global prin intermediul corelațiilor reduse (chiar negative), fapt datorat unor factori independenți care imprimă această divergență [2].

În Tabelul 1 sunt prezentate piețele emergente de bază, conform datelor

MSCI. Modul pragmatic de guvernare al puterilor emergente revalorizează rolul inițiativei politice în dezvoltarea unei economii și repune în centrul atenției necesitatea de a nu lăsa forțele pieței să domine politicul, să-i ia locul. Experiența acestor țări subliniază urmările negative ale situațiilor în care nu mai este clar cine conduce societatea - oligarhii finanțelor și industriei sau oamenii politici devotați dezvoltării unei națiuni [1].

Experiența **Brazilei, Chinei, Indiei** și a altor puteri emergente oferă un bun exemplu și în politica surselor de finanțare, prin preocuparea pentru formarea de resurse proprii, pe calea stimulării exportului, exploatarea inteligentă a resurselor proprii, dezvoltarea pieței serviciilor sau încurajarea cercetării. Doar atunci când un guvern reușește să dispună de un fond propriu substanțial de investiții, politica sa de împrumuturi poate deveni eficientă, deoarece poate refuza „condiționările” păguboase din punct de vedere economic, impuse de instituțiile ce oferă creditul. China și Brazilia, prin constituirea unor „fonduri suverane de investiții”, au putut beneficia de o mai mare libertate de mișcare în negocierile financiare și au avut posibilitatea de a iniția politici de investiții în alte țări în curs de dezvoltare, în condiții atractive pentru cei creditați.

Tabloul 1. Triada piețelor emergente în cadrul relațiilor economice internaționale

PIEȚELE EMERGENTE		
Americane	Europene, din Orientul Mijlociu și Africa	Asiatice
Brazilia, Cili, Columbia, Mexic, Peru	Republica Cehă, Egipt, Ungaria, Maroc, Polonia, Rusia, Africa de Sud, Turcia	China, India, Indonesia, Corea, Malaiesia, Filipine, Taiwan, Tailanda

Sursa: *elaborată de autori*

În condițiile fluxurilor semnificative de capital, îndreptate înspre țările emergente, investitorii agresivi caută noi destinații investiționale, care sunt adesea obscure și cu un accentuat grad de subdezvoltare. Experții afirmă că până la un moment dat era suficientă investirea capitalului în titluri ai unei piețe emergente cu perspectivă maximal reală, fluxuri puternice de capital, care vor conduce accelerat la creșterea cotațiilor. De menționat, că, actualmente, investițiile au un caracter pronunțat de risc, stabilindu-se drept ținte acele economii, care sunt considerate nefavorabile ca destinații investiționale din anumite motive, de exemplu: lipsa transparenței financiare, scăderea lichidității pe piață, regimuri

politice cu o poziție adversă față de investitori etc. Astfel de condiții sunt observate în următoarele țări emergente: Arabia Saudită, Bangladesh sau Paraguay, Bulgaria, Cambogia, Coreea de Nord, Croația, Cuba, Egipt, Ghana, Iordania, Kuwait, Laos, Liban, Lituania, Maroc, Mongolia, Myanmar, Oman, Papua Noua Guinee, Qatar, Slovenia, Tunis, Vietnam.

În opinia noastră, trebuie de menționat argumentele și avantajele, care decurg din investițiile pe piețele emergente, cum sunt:

◆ Piețele emergente, deseori, depășesc ca performanță țările consacrate, chiar dacă nicio tendință de creștere nu evoluează în mod continuu fără existența perioadelor de corecții, acestea fiind, în majoritatea cazurilor, depășite într-o perioadă relativ scurtă, punând ca bază unele aprecieri noi.

◆ Sunt reduse corelațiile dintre piețele emergente cu cele dezvoltate, menționând faptul că nici mișcările de pe aceste piețe nu sunt în legătură directă. Sunt cazuri, când acest coeficient de corelație poate fi și negativ, aceasta însemnând că direcția de pe o piață poate avea un sens invers pe cealaltă.

◆ Ratele de creștere a țărilor emergente, în ultimii 5-10 ani, sunt superioare piețelor dezvoltate. Banca Mondială prognozează rata medie de creștere a PIB-ului în țările emergente circa de 4,9%, aceasta fiind aproape dublă față de rata țărilor dezvoltate.

◆ Experții afirmă, că fondurile de investiții sporesc participarea sa pe piețele emergente, estimând, în sensul dat, că circa un sfert din fondurile de pensii, la nivel mondial, intenționează să majoreze ponderea, aferentă investițiilor de pe piețele emergente.

◆ Accesibilitatea acțiunilor pe piețele emergente devine tot mai ridicată, piețele date devenind tot mai deschise investitorilor, prin intermediul reglementării stricte în privința securității tranzacțiilor și a gradului de atractivitate al piețelor.

În opinia lui John Lipsky – prim-adjunctul directorului general al FMI - piețele emergente înregistrează o creștere rapidă. De asemenea, acesta afirmă că **multe piețe emergente, inclusiv China**, nu au reușit să țină sub control inflația și să verifice fluxul masiv de investiții lichide în economiile lor. Deși FMI avertizează asupra riscurilor provocate de presiunea prețurilor, comentariile lui Lipsky sugerează că FMI este din ce în ce mai îngrijorat de această problemă. „Pentru piețele emergente, care cresc cu 6,5-7%, limitele lor de ași depăși capacitatea au fost intens folosite și, ca rezultat, începem să vedem semne incipiente de supraîncălzire”, a declarat prim-adjunctul directorului general al FMI. Creșterea prețului petrolului a complicat problema

inflației, dar Lipsky a explicat că FMI nu și-a redus estimările de creștere deoarece crede că majorarea prețului țițeiului va fi temporară. Oficialul FMI a declarat că până la extinderea turbulențelor în **Libia**, exportatoare de petrol, mare parte din creșterea prețului petrolului de la sfârșitul anului 2010 și începutul lui 2011 a reflectat o îmbunătățire a perspectivei economice.

Totuși, cele mai recente temeri privind întreruperea livrărilor de țiței au creat '*un factor de teamă*' care au condus la majorarea prețului barilului de țiței peste 100 de USD, care ar putea reprezenta o amenințare majoră pentru creșterea economică. Majorarea prețului alimentelor reprezintă de asemenea o amenințare, în special pentru țările slab dezvoltate, unde alimentele reprezintă un procentaj mai mare din bugetul gospodăriilor. Prețurile ridicate la alimente reprezintă unul din multele motive care au stat la baza turbulențelor din **Egipt și Tunisia**.

Conform ultimului raport al Raiffeisen Capital Management asupra economiilor emergente, putem constata următoarele: piața țițeiului a fost pusă mai mult în mișcare de ofensiva militară împotriva Libiei, ca urmare, și cursurile de schimb au suferit mișcări importante, dar numai după ce liderii UE au stabilit că trebuie stabilite modalitățile de intervenție în cazul crizei datoriilor suverane din **țările PIIGS**, ultimele informații arătând că acestora le aparține deplina responsabilitate pentru criza datoriilor suverane din zona euro, care se confirmă prin faptul, că **Portugalia** a cerut ajutor extern, iar **Grecia** a decis să-și restructureze datoriile. Economiiile emergente din **Asia și America Latină** au rămas neschimbate: cu rata solidă de creștere economică în pofida majorării dobânzilor de referință, valoarea PIB-urilor și a producțiilor industriale s-a întors la nivelurile, anterioare crizei.

În **China** a dispărut frica de supraîncălzire a economiei, nivelul consumului de energie electrică și producția industrială s-au stabilizat, volumul transporturilor de mărfuri a scăzut, nivelul creșterii economice, fiind la moment de 9 – 9,5%, pare puțin probabil pe când nivelul inflației în luna martie a depășit valoarea de 5,0%. La începutul anului 2013, indicele MSCI al **Chinei** din nou a înregistrat o creștere lentă - de aproximativ 1%, recuperarea putând continua pe parcursul anului. Potrivit lui Ewen Cameron Watt, directorul de investiții al BlackRock, China este visul frumos al tuturor investitorilor, economia acesteia fiind bazată, într-o măsură mult prea mare, pe politici intervenționiste, faptul dat fiind principala cauză pentru care liderii chinezi se vor confrunta cu o încetinire masivă a exporturilor dacă vor continua proiectele de creare a mai multor locuri de muncă, în loc să participe la scoaterea zonei euro din impact.

Piața de acțiuni din **India**, după mai multe săptămâni de scăderi, s-a trezit din nou la viață: și-au revenit semnificativ cotațiile – la începutul anului 2013 a fost apreciată puțin sub 3%, investitorii internaționali au manifestat tendința să inverseze capitalurile, retrase recent. Dar, imaginea generală nu s-a schimbat prea mult. Scăderea prețului petrolului a avut un efect pozitiv asupra inflației, pe când economia pare să continue să se afle pe o fundație solidă.

Procesul de stabilizare a continuat și în **Rusia**, cu majorarea veniturilor disponibile, scăderea șomajului și efectelor directe în comerț. De asemenea, în **Rusia** s-au modificat presiunile inflaționiste, diminuându-se parțial: în luna ianuarie 2013 creșterea prețurilor de consum a fost de 9,5%, iar în februarie 2013 - 9,6%. În același timp, au scăzut randamentele obligațiunilor, dar în contextul deprecierei rublei, pentru investitorii străini în obligațiuni, performanța a fost considerată ușor pozitivă [6].

În **Cehia**, a fost marcată diferența dintre creșterea economică în anul 2012 și consumul privat, scăzut în continuare. Economia națională a Cehiei recuperează pe fondul cererii externe puternice, dar pe plan intern redresarea nu se manifestă pe scară largă; inflația este scăzută - de 1,8%, nivelul dat consolidând imaginea unei economii naționale interne slabe și o dobândă de referință - de 0,75%.

Putem observa că economia **Moldovei** se aseamănă cu cea a Cehiei privind consumul intern scăzut și redresare nevizibilă pe scară largă, privind revenirea și creșterea în ansamblu - mai avem de recuperat, până a ne compara cu cehii.

De asemenea, Raportul Raiffeisen Capital Management asupra piețelor emergente [7] ne arată că, după aprecierile din iulie 2013 ale burselor emergente, luna august 2013 a fost mai negativă: problematica *datoriilor Greciei* nu a fost rezolvată, iar de la slăbirea continuă a economiei SUA a venit principala influență negativă, dificultățile macroeconomice ale SUA fiind contrastate cu rezultatele companiilor începând cu al doilea trimestru și, ca urmare, a crescut cererea de obligațiuni de stat în SUA și în Europa.

Toate piețele de obligațiuni din **Europa Centrală și de Est** au înregistrat creșteri, cu excepția **Ungariei**, care, după suspendarea temporară a acordului cu FMI, a fost privită de către investitori cu reținere. De asemenea, și forintul **Ungariei** a înregistrat fluctuații de curs semnificative, situația economică internă fiind pozitivă și susținută de creșterea cererii externe, rata inflației la începutul anului 2013 a scăzut până la 4%.

Vorbind de inflația **Poloniei**, la începutul anului 2013 a fost constatată coborârea ratei inflației până la 2% și creșterea economică de 3,5%. Inundațiile din Polonia, din vara 2013, pot crea presiuni inflaționiste, dobânda de referință fiind la moment de 3,5%.

Turcia, în primul trimestru al anului 2013, a avut o creștere economică de 11,7%, dar dinamica din al doilea trimestru al anului 2013 este negativă; producția industrială a rămas punctul puternic în economia internă, nivelul șomajului fiind încă ridicat. Economia națională a Turciei a fost ajutată de piața internă prin trecerea stabilă și cu succes prin criza mondială [2].

Ne pare interesantă opinia lui Erik Berglof, economistul principal al BERD, potrivit căreia există anumite experimente investiționale, ce conduc la formarea unei serii de idei referitoare la titlurile financiare, care sunt cotate pe piețele emergente, investitorii, în majoritatea sa, sunt de părere că pe piețele emergente activitatea investițională este riscantă din cauza instabilității și nesigurății, aceasta, în opinia noastră, fiind adevărat doar în cazul când investițiile vor fi realizate deplin, altfel, portofoliul, conținând componenta pieței emergente și fiind datorat factorilor care imprimă divergența dată, va conduce la reducerea riscului global prin corelații reduse. Este semnificativ faptul că cotațiile acțiunilor pe piețele emergente au tendința de a ajunge la niveluri extrem de ridicate, datorită fluxurilor mari de capital speculativ și, astfel, inducând o supraevaluare accentuată [9]. Faptul dat, în opinia noastră, poate fi adevărat doar parțial, deoarece niveluri înalte de evaluare se justifică în dependență de ratele de creștere superioare, care sunt înregistrate de către emitenți sau, în economie internă, de reduceri structurale ale nivelului ratei dobânzii.

Analizii financiare studiază dinamica fluxurilor de capital pe plan mondial, făcând aceasta cu scopul depistării țintelor preferabile pentru investiții. S-a observat un lucru în practica investițională a țărilor emergente, care ne pare a fi interesant: când spre o anumită țară sau regiune se direcționează un flux de capitaluri, se așteaptă ca și rentabilitatea, oferită de piețele din regiune, să crească, fiind o urmare a creșterii cererii de titluri. Analizând sursele din lucrarea dată, putem concluziona că puterea financiară a investitorilor poate înlocui argumentul profiturilor emitenților, banii fiind principalul factor de susținere a trendului majorat.

Totodată, ne pare important să fie analizată natura și destinația acestor fluxuri de capital, volume însemnate de capital fiind îndreptate spre o țară emergentă sau o regiune a ei, faptul dat fiind posibil datorită unor conjuncturi temporare precum majorarea ratei dobânzii. Privind destinația capitalurilor, credem că este important modul și destinația lor de folosire, cum ar fi: plata pentru importul de bunuri de consum, finanțarea investițiilor din economia reală etc.

Este important să fie luate măsuri necesare de către autoritățile guvernamentale privind asigurarea finanțării investițiilor pe termen mediu

și lung cu fluxuri de capital, pentru stimularea inițiativei și activității producătorilor, asigurarea că acestea să nu ducă la apreciere artificială a monedei locale și propagarea inflației.

Un aflus important de capital poate conduce la o apreciere, de regulă, accentuată a cotațiilor pe piață destinată, iar ieșirea fondurilor de pe această piață poate determina căderi masive ale cotațiilor bursiere. Astfel de fluxuri strategice pot fi anticipate dacă se au în vedere factori macroeconomici, cum ar fi: politici sau reforme economice și fiscale nesatisfăcătoare, modificări semnificative în ambele sensuri, restructurarea datoriei externe, schimbări majore în nivelul real al ratei dobânzii, instabilitate legislativă etc. [2].

Menționăm importanța investițiilor străine pentru economia țării noastre și avantajul acestora față de creditele străine, care necesită a fi rambursate conform anumitor condiții stabilite. Caracterul ascendent al investițiilor, chiar și în pofida faptului că ratingul Moldovei s-a deteriorat, iar riscul asociat țării a crescut, nu este un obiectiv atins. În Figura 1 sunt prezentați principalii investitori interni din Republica Moldova.

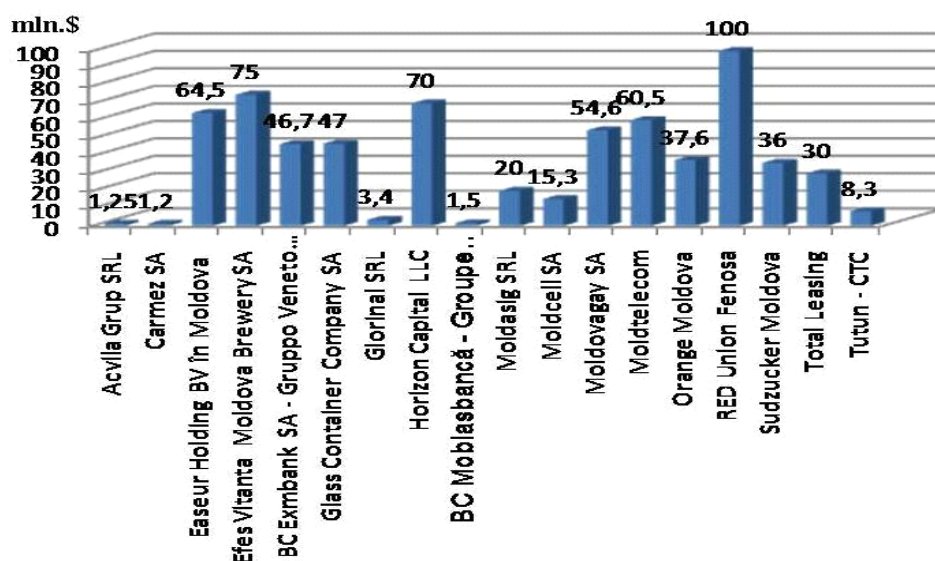

Fig. 1. Principalii investitori interni din Republica Moldova

Sursa: elaborată de autor în baza datelor din surse [5; 8]

Obiectivul adevărat ar fi atingerea unui nivel al investițiilor străine comparabil cu cel din **Ungaria, Cehia, Polonia** sau cel puțin **Țările Baltice**. Experiența arată că eficiența investițiilor străine directe este cea mai înaltă atunci când vine din partea investitorilor strategici, fiind acompaniată de know-how, refacere a întreprinderii și contribuție concretă la creșterea economică a țării. Astfel de companii, făcându-și prezența în economia Moldovei, nu sunt dependente de ajutorul statului, ci se bazează pe propriile forțe sau și eventualul ajutor de la companiile-mamă.

În vederea realizării condițiilor optime pentru atragerea investitorilor străini, bursele țărilor emergente trebuie să urmărească îndeplinirea criteriilor, structurate în felul următor:

- Conceptul clar al sistemului financiar și structurii de bază a acestuia, evidențiind rolul băncilor, societăților de brokeraj, depozitare și decontare.

- Încrederea investitorilor este un lucru extrem de important pentru succesul pieței bursiere, aceasta fiind obținută prin profesionalism și asigurarea procedurilor de tranzacționare corectă, manifestarea transparenței ridicate în privința activității economico-financiare a fiecărui emitent, acestea fiind atinse odată cu înființarea comisiei pe valorile mobiliare, activitatea cărei este desfășurată în baza legislativă.

- Principiile și formatele de raportări financiar-contabile diferă de la o țară la alta, acestea, după părerea noastră, ar fi trebuit standardizate uniform, fiind mai accesibile pentru potențiali investitori străini, deoarece raportarea și prezentarea informației, actualmente, se descrie conform cerințelor și sub forme, solicitate de investitorii majoritari.

- Respectarea contractelor, încheiate între agenții economici, este bazată pe legislația, care trebuie a fi cât mai perfectă ca să poată asigura respectarea obligațiilor, stipulate în contracte, altfel, poate fi afectată rentabilitatea investițiilor derulate pe baza informațiilor unor asemenea contracte. Suntem de părere că ar fi necesar de stipulat un pachet legislativ bancar eficace și de revizuit procedeele operative ale mecanismului judiciar.

- Știind că impozitarea reprezintă un punct nu prea plăcut pentru investitori, ar fi recomandabilă elaborarea combinațiilor fiscale, care ar stimula investirea capitalului, scopul cărora să devină o impozitare excesivă a nerezidenților, ce doresc să desfășoare anumite afaceri pe piața locală.

- În condițiile, când rating-ul Moldovei este atât de scăzut, iar povara datoriei externe atât de mare și sistemul fiscal destul de împovăraător pentru afacerile noi, atunci, în opinia noastră, investițiile directe nu vor crește vertiginos. În

orice caz, aceste constrângeri sunt determinate de factori obiectivi, soluționarea cărora ar trebui să reprezinte scopul forte pe termen lung al conducerii țării. Prin urmare, în această situație nu urmează decât să ne folosim de arsenalul disponibil, concentrând eforturile în următoarele direcții:

— îmbunătățirea imaginii țării prin asigurarea suportului organizațiilor financiare internaționale; reducerea sarcinii datoriei externe și ameliorarea rating-ului cotate de agențiile internaționale; atingerea unui nivel durabil de creștere economică și capitalizarea pe seama acestuia;

— marketingul oportunităților în domeniul investițiilor directe în economie; transparența maximă în ceea ce privește procedurile, facilitățile și garanțiile; utilizarea la maximă capacitate a posibilităților Internet-ului în scopul informării potențialilor investitori [3];

— definirea priorităților în politicile investiționale, cum ar fi facilitarea investițiilor străine în sectorul exportator etc.;

— crearea unui climat favorabil afacerilor prin reducerea poverii fiscale.

Concluzii. Ca urmare a celor spuse, suntem convinși că maximizarea investițiilor străine este un obiectiv de bază, pentru realizarea căruia este necesară aplicarea efortului coordonat al politicilor guvernului țării, compatibil cu programul de eradicare a sărăciei și programele economice, susținute de FMI și BM.

Datorită fluxurilor masive de capital speculativ, în opinia experților, cotațiile acțiunilor de pe piețele emergente au tendința de a ajunge la niveluri foarte ridicate, inducând astfel o supraevaluare accentuată [4, p.23]. În opinia noastră, acest lucru este adevărat doar parțial, deoarece niveluri aparent ridicate de evaluare sunt justificate în anumite cazuri de rate de creștere superioare, înregistrate de emitenți, precum și de reducerile structurale ale nivelului ratei dobânzii în economie. Considerăm, de asemenea, că este foarte important să se analizeze natura acestor fluxuri de capital, precum și destinația lor, deoarece este posibil ca volume însemnate de capital să se îndrepte spre o regiune sau țară emergentă, datorită unor conjuncturi temporare precum majorarea ratei dobânzii, și nu unor îmbunătățiri structurale în economia acelei țări.

Totodată, considerăm că autoritățile guvernamentale trebuie să ia măsuri eficiente pentru a asigura finanțarea investițiilor pe termen mediu-lung cu scopul stimulării producătorului autohton, atunci fluxurile de capital vor duce la o apreciere artificială a monedei locale sau la propagarea inflației. Suntem de părerea că astfel de fluxuri strategice pot fi anticipate în țările

emergente, dacă sunt luați în considerare factorii macroeconomici, cum ar fi: politici sau reforme economice și fiscale nesatisfăcătoare, modificări semnificative în ambele sensuri, restructurarea datoriei externe, schimbări majore în nivelul real al ratei dobânzii, instabilitate legislativă, în special, în ceea ce privește proprietatea în cazul nerezidenților etc.

În opinia autorilor, piețele emergente trebuie cât mai rapid să reacționeze în singurul mod rațional în care o puteau face, adică să se alăture pieței mondiale. Pornind de la problematica complexă a orientării strategice a investițiilor la nivel internațional, în cazul existenței excesului de resurse de capital, autorii au evidențiat unele aspecte privind piețele emergente, fiind o destinație predilectă a capitalurilor date.

De asemenea, accentuând argumentele recomandabile investițiilor pe piețele emergente și ideile preconceptuate care deseori le însoțesc, a fost analizată evoluția piețelor emergente și din prisma fluxurilor de capital, fiind un mijloc de anticipare a noilor destinații investiționale și o pârghie macroeconomică în mâinile statului.

În rezultatul generalizării experienței autohtone și străine privind politicile paternaliste și a analizei impactului acestora în contextul asigurării creșterii economice stabile și calitative, soluționării problemelor și provocărilor dezvoltării economiilor emergente la nivel global, au fost identificate un șir de prevederi științifice și elaborate recomandări, care se deosebesc prin noutate inovatoare determinantă cu destinație funcțională, structurală și dinamică.

Indiferent de nivelul de dezvoltare, potențialul economic și cultural, regimul social-politic și cultural, toate statele lumii sunt angajate într-un amplu proces de transformări economice radicale, de trecere de la produse muncă-intensive la produse cultural-intensive. Țările emergente, din care fac parte Moldova și vecinii ei apropiați (România, Bulgaria, fostele țări CSI etc.), trebuie să conceapă strategii de înfăptuire a mai multor tranziții, în principal la cele de creștere economică și stabilirea relațiilor de cooperare internațională.

Referințe bibliografice

1. Daniliuc A. Politici paternaliste ale țărilor emergente în luarea deciziilor în cadrul relațiilor economice internaționale. În: Progrese în teoria deciziilor economice în condiții de risc și incertitudine. Vol. XXIII, Iași: Tehnopress, 2013, p.105-111
2. Daniliuc A., Gribincea A. Sistemul inovațional al Republicii Moldova și

impactul său la dezvoltarea economiei competitive, „Sectorul serviciilor în secolul XXI: realizări, probleme, perspective”, USM, Chișinău, 29 martie 2012, 147-156 p.

3. Popa A. Investiții străine directe în economia Republicii Moldova și perspectivele creșterii acestora în contextul vecinătății cu Uniunea Europeană. Chișinău: Bons Offices, 2007. 44 p.

4. Raportul Guvernului Republicii Moldova cu privire la Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului: noi provocări – noi sarcini. Chișinău: Universul, 2012. 54 p.

5. Raportul Băncii Naționale cu privire la Balanța de plăți a Republicii Moldova pentru anul 2012. [http:// www. bnm. md/md/bnm](http://www.bnm.md/md/bnm), accesat la 20 ianuarie 2013

6. Site-ul 108 oficial al biroului EUROSTAT [http:// www. epp. eurostat. ec. europa.eu](http://www.epp.eurostat.ec.europa.eu)

7. The european union's new eastern neighbours, the Advisory Council on International Affairs report, 2013. [http:// www. europa. eu. int/comm/world/enp/pdf/country/...](http://www.europa.eu.int/comm/world/enp/pdf/country/...), accesat la 20 ianuarie 2013

8. Vaculovschi D. și al. National Human Development Report: Republic of Moldova From Social Exclusion Towards Inclusive Human Development. Chișinău: Nova-Imprim, 2011. 200 p.

9. World Investment Report 2010. Geneva: UNCTAD, 2011. 73 p.

gribincea@mail.ru

CĂILE ȘI DIRECȚIILE DE PERFEȚIONARE A SISTEMULUI DE COMUNICARE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Vitalie CAZACU, *doctor în economie, IRIM*

Orest DABIJA, *doctorand, AȘM*

Rezumat

Mediul de afaceri din Republica Moldova duce lipsă de o bază de date cu dificultățile specifice de comunicare din departamentele companiilor din Moldova. Așadar, scopurile acestui articol sunt a scoate în evidență importanța comunicării dintre manageri și subalterni și să prezinte măsuri de perfecționare a comunicării orale și scrise. La elaborarea cercetării ne-am axat pe exemplul celor 3 companii mari din Moldova : S. A. Bucuria, S. A. Lapte, S. A. Franzeluța și am propus abordări metodologice ale rezultatelor creșterii economice printr-o circulație mai bună a informației formale și informale.

Cuvinte-cheie: *comunicare, comunicare eficientă, căi de perfecționare, sistem informațional, cultură organizațională, S.A. „Bucuria”, S.A. „Lapte”, S.A. „Franzeluța”.*

THE WAYS AND DIRECTIONS OF COMMUNICATION SYSTEM IMPROVEMENT IN REPUBLIC OF MOLDOVA

Abstract

The business environment of Republic of Moldova lacks a proper data basis related to the specific communication difficulties that occur within the departments of Moldovan companies. Thus, the purpose of this article is to emphasize

the importance of good communication between managers and their subordinates and to point out some theoretical measures of improving oral and written communication. We based our research on the examples of 3 major Moldovan companies: Bucuria Ltd., Lapte Ltd. and Franzeluța Ltd., and proposed a methodological approach of enhancing economic results by a better circulation of formal and informal information.

Keywords: *communication, efficient communication, ways of improvement, informational system, organizational culture, Bucurie Ltd., Lapte Ltd., Franzeluta Ltd.*

Introducere. Actualmente, în firmele mari sunt create și funcționează eficient sistemele informaționale ce deservește procesele de pregătire și primire a deciziilor de gestiune și participă la soluționarea sarcinilor: prelucrarea datelor, prelucrarea informațiilor, prelucrarea/sinteza cunoștințelor, realizarea activității intelectuale. Estimarea eficacității sistemului de gestiune intern al firmei este reflectat de indicatorul ce exprimă beneficiul obținut, raportat la cheltuielile suportate pentru obținerea și asigurarea funcționării sistemului informațional intern al firmei. Propunem ca în firmele din Republica Moldova să se formeze o bază de date și, paralel, un mecanism prin intermediul căruia ar fi posibilă selectarea din această bancă de date a informației la moment de ordin intern și extern necesare, și întocmirea scrisorilor, rapoartelor, ordinelor, textelor de contracte etc.

În această ordine de idei, e necesar ca firmele din Republica Moldova să se conducă de următoarele principii și obiective ale sistemului informațional intern al firmei:

- determinarea cerințelor față de conținutul informației și caracterul purtat în dependență de scopul urmărit;
- elaborarea unui sistem de proiectare, utilizare și obținere a informației în cadrul dirijării centralizate și celei descentralizate;
- elaborarea unui program de asigurare, creare/elaborare și utilizare a băncii de date;
- efectuarea calculelor în mai multe variante în procesul de elaborare a programului de marketing în cadrul planificării;
- prelucrarea automatizată și primirea informației textuale;
- asigurarea cu mijloace de multiplicare, de telex, de legătură și comunicare în cadrul firmei atât în entitate, cât și cu compartimente și furnizorii, clientela.

Banca de date informațională în firmele endogene va include tot complexul de indicatori statistici ce caracterizează activitatea desfășurată

de firmă în entitate, pe compartimente, cât și materialul factologic aferent tuturor factorilor ce afectează starea și tendința de evoluție a firmei. Selecția indicatorilor statistici, care se cere a fi efectuată foarte minuțios va cuprinde doar indicii necesari pentru o analiză economică detaliată a rezultatelor și perspectivelor de funcționare a firmei. E necesar ca baza de date să fie mereu în continuă reînnoire cu noi date de ordin intern și extern. În opinia noastră, e binevenită prelucrarea automatizată complexă a informațiilor interne și externe ce presupune unificarea într-un singur complex a tuturor mijloacelor tehnice de prelucrare a informațiilor prin utilizarea tehnologiilor moderne, metodologiei și altor metode de prelucrare a informației. Aceasta presupune: eliberarea datelor, utilizarea aparaturii pentru prelucrarea automată a informației textuale și mijloacele de fotografiere; cumularea mijloacelor tehnice a informațiilor cifrate și textuale prin intermediul poștei electronice; utilizarea întregului complex de mijloace tehnice de prelucrare a informațiilor, trecerea la un sistem unic de prelucrare a tuturor tipurilor de informații.

Elaborarea sau perfecționarea sistemului de comunicare pentru managementul firmei reprezintă o conexiune dintre nevoile interne de informare a firmei și a tehnologiilor de transmitere a informației. Tangența dintre dezvoltarea tehnologiilor și perfecționarea sistemelor manageriale în cadrul S.A. „Bucuria”, S.A. „Lapte”, S.A. „Franzețuța” în domeniul tehnologiilor informației au generat mutații în componentele managementului.

În procesul de perfecționare a sistemului comunicațional în cadrul S.A. „Bucuria” e recomandabil a se ține cont de următoarele principii:

- managementul societăților pe acțiuni trebuie să subordoneze elaborarea și perfecționarea sistemului de comunicare / informațional;
- sistemul comunicațional este dependent de organizarea societăților pe acțiuni și de sistemul decizional al acesteia;
- tratarea informațiilor conform unei metodologii unice;
- asigurarea unui feed-back corespunzător necesităților materiale;
- valorificarea la un nivel înalt a informațiilor primare;
- asigurarea unei flexibilități a sistemului comunicațional în dependență de necesitățile de informare și decizie;
- eficiența în valorificarea informației pentru decizie.

Principiile enumerate vor influența substanțial îmbunătățirea sistemelor comunicaționale.

Metodele aplicate: analiza de conținut, analiza factorială, generalizarea. Analiza de conținut permite elucidarea conținutului fenomenului complex –

al comunicării, iar analiza factorială ne-a permis să evidențiem factorii care asigură eficiența comunicării, eficiența procesului decizional. Generalizarea informațiilor despre mecanismul decizional la cele trei întreprinderi studiate: S.A. „Bucuria”, S.A. „Lapte”, S.A. „Franzeluța”, ne-a permis să expunem concluziile referitoare la necesitatea creării unei baze de date care ar deservi toți agenții economici din Republica Moldova.

Rezultatele investigației. Perfecționarea sistemului comunicațional ca proces reprezintă un criteriu esențial în restructurarea firmei și este în conexiune cu forma de organizare a firmei, și este dependent de ierarhizarea nivelurilor de decizie managerială. Criteriul esențial care va sta la baza proiectării sistemelor informaționale în cadrul societății pe acțiuni investigate constă în eliminarea redundanțelor care apar în procesele de creare și prelucrare a informației. În viziunea noastră, elementele acestor procese sunt:

- îmbunătățirea structurii organizatorice a societăților pe acțiuni;
- determinarea competențelor fiecărei componente și subcomponente organizaționale - aici se urmărește o delimitare precisă a sferelor de acțiune și eliminarea tendințelor de suprapunere de competență;
- descrierea atribuțiilor specifice fiecărei componente mergând până la atribuțiile fiecărei persoane din cadrul diferitelor servicii și birouri;
- construirea diagramei de relații în cadrul serviciilor și birourilor, precum și celor de interacțiune cu alte componente organizatorice;
- trasarea fluxurilor și circuitelor informaționale potrivit diagramei de relații, cu identificarea purtătorilor de informații, precum și a redundanțelor informaționale existente între diferiții-purtători de informații;
- optimizarea fluxurilor și circuitelor informaționale prin eliminarea dublei circulații a informației și realizarea unicității producerii informației în vederea fundamentării deciziei.

Pentru societățile pe acțiuni autohtone resursele informaționale reprezintă o veritabilă armă strategică în competiția din ce în ce mai dură de pe piață, capabilă să satisfacă nevoia tot mai acută de informații operative, exacte și înalt agregate.

Perfecționarea sistemului comunicațional e în mare măsură dependentă de factorii de influență asupra comunicării de ordin intern și extern. Astfel, rețelele de comunicare și cultura firmei reprezintă factorii externi; factorii interni cu influențe directe și vizibile asupra comunicării organizaționale sunt: structura de organizare, organizarea și funcționarea sistemului informațional de management, stilul de management și modul de cultură organizațională.

Structura de organizare a societăților pe acțiuni S.A. „Bucuria”, S.A. „Lapte” și S.A. „Franzeluța” prin numărul de compartimente, poziționarea și conexiunea lor pe niveluri ierarhice, are influențe directe asupra rețelilor de comunicare în cadrul organizației. Respectiv, structura complexă, cu multe niveluri ierarhice, conduce la multiplicarea și aglomerarea proceselor comunicării, la apariția numeroaselor filtre și multiplicarea canalelor formale și informale de vehiculare a informațiilor.

Comunicarea eficientă este dependentă de sistemul informațional de management al societății pe acțiuni care reflectă preponderent partea structurală a relațiilor și surselor alocate comunicării organizaționale. Sistemul comunicațional influențează direct asupra limbajelor de codificare, asupra canalelor de transmitere a mesajelor și implicit a mijloacelor tehnice de comunicare. Deficiențele la nivelul acestui sistem se vor reflecta în calitatea, cantitatea și viteza de circulație a mesajelor precum și asupra anumitor lipsuri de conducere.

Modelul de cultură organizațională intervine asupra procesului de comunicare prin elementele sale transparente ce se referă la credințe, valori și norme promovate de grupurile ce au deținut puterea în cadrul societăților pe acțiuni. Aceste componente impun și mențin tradiții și reguli nescrise, puternic înrădăcinate, care se resimt în individualizarea procesului de comunicare organizațională. În cazul modelului de „cultură slabă” - când tradiția a impus valori, credințe și norme ambigue, atunci modificarea lor spre o comunicare cu structură complexă, în care mecanismele funcționale sunt ordonate după criterii de creativitate și inovare, specifice modelului de „cultură rețea”, va cere o adevărată revoluție culturală. Factorii externi sunt determinați de mediul societăților pe acțiuni studiate și acționează asupra procesului de comunicare organizațională prin: dinamismul și amploarea schimbărilor sociale, culturale și economice, modificarea tehnologiilor și mijloacelor tehnice de prelucrare a informațiilor, nivelul general de educație al oamenilor[1].

Dinamismul și amploarea schimburilor sociale, culturale și economice pot amplifica sau menține volumul și viteza de transmitere și recepționare a mesajelor în procesul comunicațional. Modelului relativ stabil, caracterizat de mișcări lente și de mică amploare, îi este specifică încurajarea comunicării formale, în scris, în baza faptului că mesajele rămân valabile pentru un interval de timp mai îndelungat. În mediul turbulent, unde au loc schimbări de mare amploare și frecvente, este încurajată comunicarea informală, orală, apelând la mijloace telefonice sau teleconferințe.

Tehnologiile și mijloacele tehnice de prelucrare a informațiilor influențează în mod direct și decisiv procesul de comunicare în cadrul societăților pe acțiuni studiate. Creșterea volumului și vitezei de comunicare s-au făcut posibile datorită utilizării telefonului, faxului, internetului, iar viitorul preconizează noi performanțe în acest domeniu.

Nivelul general de educație al oamenilor este o variabilă a calității comunicației interpersonale și organizaționale. Gradul de educație sau ignoranță la tot ce este nou influențează evident limbajul de codificare - decodificare, de interpretare și confirmare a transmițerii mesajelor.

Cauzele degradării procesului de comunicare pot fi ordonate în două categorii: generale - cu referire la procesul comunicării interpersonale, și specifice - cu revenire la procesul de comunicare organizațională.

Cauzele generale ce pot bloca sau degrada comunicarea sunt: diferențele de personalitate, de cultură, de percepție, de statut social, deficiențele semantice și perturbațiile ce apar în timpul procesului de comunicare în S.A. „Bucuria”, S.A. „Lapte”, S.A. „Franzeluța”.

Diferențele de personalitate generează modalități diferite de comunicare. Sub influența mutațiilor genetice ale mediului și experiențelor individuale evoluează personalitatea fiecărui om în timpul vieții. La maturitate fiecare om are o anumită personalitate. Comunicarea devine ineficientă sub impactul diferenței cât mai mare de personalitate sub aspectul temperamentului, educației, obiceiurilor, deprinderilor și al modului de viață.

Diferențele de percepție în societățile pe acțiuni autohtone sunt determinate de probabilitatea ca interlocutorii, în procesul comunicării, să interpreteze în mod diferit informațiile conținute în mesaje[2]. În general, oamenii tind să respingă informațiile care le amenință propriile credințe, valori și norme, obiceiurile sau sensibilitățile. Adesea, informațiile sunt interpretate și în funcție de persoana de la care provin. O observație de la o persoană apropiată (rudă sau prieten), privind o eroare de exprimare sau comportament, poate fi acceptată, în timp ce aceeași observație din partea unei persoane necunoscute, poate fi interpretată ca o ofensă sau ca o amenințare.

În baza cercetărilor efectuate putem concluziona, că diferențele de percepție, în special, în comunicarea organizațională, dar și interpretarea interpersonală, sunt determinate de:

- credința că oamenii se comportă egal în aceleași situații;
- tendința de a-i categorisi pe oameni: buni - răi, deștepți - incompetenți etc.;

· prejudecățile formate de prima impresie, fenomen numit și „efectul de halo”;

· percepția selectivă - se produce datorită tendinței oamenilor de a vedea lucrurile subiectiv. Efectul acestei selecții îl prezintă neperceperea sau neacceptarea lucrurilor care ies din sfera proprie de înțelegere;

· protecția - constă în proiectarea propriilor atribute către ceilalți indivizi. Acest fenomen se produce datorită ignorării celor din jur;

· simpatia creată între oameni ca urmare a preferințelor și caracteristicilor comune;

· tendința de generalizare a anumitor nerezusite, ocazionale, ale unei persoane, fără a-i fi cunoscută activitatea de ansamblu;

· impunerea propriilor viziuni și concepții în judecarea celor din jur.

Diferențele de statut social dintre emitent și receptor sesizate în firmă sunt reflectate în modul de filtrare și interpretare a mesajelor. Un emitent ce are o poziție socială apropiată de vârful piramidei ierarhice, de regulă, este considerat corect și bine informat, chiar dacă uneori transmite informații false și incomplete. Contrar acestei situații este cazul când un emitent, cu un statut social inferior celui al receptorului poate primi o desconsiderare a mesajului, chiar dacă conține informații reale și corecte.

Diferențele de cultură provoacă blocarea procesului de comunicare atunci când emitentul și receptorul aparțin unor medii culturale, religioase, spirituale incapabile sau îndepărtate între ele, însă aceasta nu este caracteristic angajaților societăților pe acțiuni studiate[3].

Diferențele semantice sunt determinate de utilizarea unor cuvinte care pot avea înțelesuri diferite sau de folosirea mai multor cuvinte pentru a examina același înțeles. Spre exemplu, cuvântul „etichetă” are semnificația informației de pe ambalaje, dar și cea de titlu, calitate, nume, sub care figurează cineva, precum și semnificația normelor de comportament în relațiile diplomatice și a normelor de comportament politicos în viața cotidiană. Diferențele semantice sunt provocate și atunci când oamenii folosesc în exprimarea mesajelor cuvinte sau expresii în argou, neologisme, expresii strict sau prea academice.

Perturbațiile acționează în procesul transmiterii sau confirmării mesajului sub forma unor secrete discordante determinante de mai multe tipuri de surse: plasarea emitentului sau receptorului în vecinătatea unor instalații zgomotoase, deficiențe tehnice ale mijloacelor de comunicare, care distorsionează semnalele de codificare; nerespectarea unei discipline a

comunicării și care se manifestă, de cele mai multe ori, prin situația în care toți vorbesc în același timp, încercând fiecare să se impună și să se facă auzit; utilizarea unor explicații complexe, obositoare și monotone etc.

Cauze specifice ce pot îngreuna sau bloca comunicarea organizațională sunt generate atât de personalul de execuție, cât și de personalul de conducere și depind atât de aspectele tehnico-materiale, cât și de componența psihologică a oamenilor.

Personalul de execuție poate provoca deficiențe în comunicarea organizațională ca urmare a instinctelor de conservare, manifestate prin lipsa de implicare în viața firmei sau a temperamentului specific fiecărui executant [4].

Degradarea procesului de comunicare în societățile pe acțiuni endogene sunt identificate prin următoarele manifestări:

- teama de a nu fi periclitată calitatea de salariat sau promovarea în carieră, provoacă o atitudine rezervată și lipsa de inițiativă față de tot ceea ce se întâmplă în viața firmei;
- convingerea că pe conducători nu-i interesează problemele și părerile subordonaților;
- tendința de a considera că orice propunere de îmbunătățire a climatului de muncă sau a performanțelor de producție, transmisă de la executant la conducător, ar putea fi interpretată ca un denunț sau ca o critică nefondată adresată superiorului;
- formularea defectuoasă a mesajelor, datorită necunoașterii limbajelor de comunicare;
- adaptarea greoaie a oamenilor ca urmare a schimbărilor, cu frecvență ridicată, asupra normelor și instrucțiunilor de comunicare în cadrul societăților pe acțiuni.

Personalul de conducere poate fi cauza specifică a degradării procesului de comunicare organizațională, atunci când se manifestă printr-o capacitate redusă de transmitere sau de ascultare a mesajelor.

La S.A. „Bucuria”, S.A. „Lapte” cele mai frecvente dificultăți de transmitere a mesajelor de la conducător la subordonat se manifestă prin:

- supradimensionarea explicațiilor introductive, mai ales atunci când interlocutorii sunt familiarizați cu tema mesajului;
- stereotipurile de prezentare provoacă scăderea atenției receptorului și pierderea informațiilor noi care se transmit;
- documentarea insuficientă și elaborarea dezordonată a mesajului, fără o precizare clară a sarcinilor pe persoane și a obiectivelor urmărite, provoacă lipsa de atenție în preluarea și filtrarea acestuia;

- folosirea unui ton ridicat în comunicarea verbală, provoacă subordonaților o stare de intimidare și lipsa unui răspuns din partea acestora;
- neadaptarea limbajului la specificul auditoriului reduce probabilitățile de recepție integrală și corectă a informațiilor comunicate;
- tendința de a transforma dialogul în monolog, din lipsă de timp sau de încredere în capacitatea subordonaților de a aduce elemente noi și utile în procesul de comunicare;
- lipsa de atenție sau capacitatea redusă de a întreține un dialog pentru formularea unei idei clare și utile în procesul de comunicare.

În societățile pe acțiuni naționale dificultățile de comunicare se manifestă prin:

- lipsa de respect față de interlocutor ca personalitate ce se exprimă prin lipsa de atenție, nerăbdare, rezolvarea concomitentă a altor probleme;
- capacitatea redusă de concentrare asupra subiectului unui discurs;
- prejudecata că subordonații nu pot avea idei sau sugestii bune și orice încercare de formulare a unei opinii e tratată ca un atac la prestigiul conducătorului;
- tendințele imobiliste, conservatoare, privind adoptarea unor schimbări sau a unor idei noi de talia perturbării unei ordini deja stabilite și a apariției unei răspunderi suplimentare.

Căile de ameliorare a comunicării sunt reduse la un studiu atent al factorilor de influență și a cauzelor ce obstrucționează acest proces extrem de important în orice formă. În acest sens propunem mai multe metode de acțiune:

- depășirea neîncrederii colaboratorilor în puterile proprii;
- alegerea celor mai potrivite mijloace de comunicare compatibile cu structura rețelei complexe de canale formale și informale din cadrul societății pe acțiuni.

Problema neîncrederii colaboratorilor în propriile puteri este extrem de extinsă în întreprinderile naționale, dar adesea poartă un caracter ascuns. De acea relațiile de tipul „Eu nu pot executa aceasta” pot duce la urmări nefaste. Managerul va conversa cu angajatul și-i va insufla că activează cu succes, dar cu condiția respectării următoarelor:

- executantul e încrezut că, depunând anumite eforturi, va putea executa sarcina;
 - executantul știe că rezultatele activității sale sunt în dependență directă de modul în care el se va descurca la lucru;
 - executantul e încrezut că rezultatele muncii sale vor fi apreciate pozitiv;
- În cazul nerespectării primei condiții, sarcina nu va fi bine executată,

oricare nu ar fi motivația. De aceea aducem unele sfaturi conducătorilor subdiviziunilor societăților pe acțiuni pentru a minimiza pierderile, legate de această problemă:

- determinați, pentru sine, ce influență negativă în atingerea scopului poate aduce neîncrederea angajatului în propriile puteri;
- recunoașteți faptul, că majoritatea colaboratorilor, cel puțin temporar, își pierd încrederea în sine;
- determinați colaboratorii ce preponderent au o predispunere spre neîncredere și luați măsurile respective;
- fiți atent la exprimările și opiniile vizavi de acțiunile colaboratorului;
- delegați colaboratorului, neîncrezută în puterile sale, o activitate pe puteri, astfel îl veți ajuta să-și recapete încrederea în sine.

Ameliorarea continuă a comunicării orale și non-verbale în cadrul S.A. „Bucuria”, S.A. „Lapte” și S.A. „Franzeleuța” își va atinge scopul prin investigații continue, prin exercițiu și prin vocația fiecărui participant în procesul de comunicare, managerilor ce au intimidări de a vorbi în public, să li se organizeze cursuri speciale, astfel asigurându-li-se depășirea anxietății create de grija susținerii unui discurs. Managerii din aceste societăți acordă puțin timp îmbunătățirii comunicării și acordă puțină atenție capacității de a asculta, având astfel confirmarea corectei receptări a informațiilor pe care intenționează să le transmită subordonaților sau colaboratorilor[5]. Îmbunătățirea transmiterii mesajelor presupune respectarea câtorva principii importante în viziunea noastră:

- stabilirea clară și exactă a scopului și efectelor mesajului;
- conturarea precisă a ideilor și succesiunii acestora;
- cunoașterea și utilizarea corectă a limbajului corpului;
- utilizarea unor expresii simple și directe;
- urmărirea legăturii inverse, de confirmare a filtrării corecte de către receptor a mesajului transmis;
- alegerea momentului și locului potrivit de comunicare;
- adoptarea de către fiecare emitent a postului de receptor prin ascultarea propriului discurs, înregistrat în timpul comunicării;
- controlul propriei conduite manageriale prin verificarea periodică a concordanței între ceea ce se spune și ceea ce se face;
- renunțarea la stilul defensiv (bazat pe evaluare, control, strategie, neutralitate, superioritate și certitudine) și adoptarea stilului suportiv (bazat pe deservire, orientare, spontaneitate, simpatie, înțelegere, egalitate, flexibilitate etc.);

· atitudinea emitentului de a evalua apriori, fie situația despre care se comunică, fie capacitatea receptorului de a acționa, îl determină pe acesta din urmă să adopte un comportament defensiv, în timp ce prezentarea obiectivă a situației stimulează dialogul și antrenează interlocutorul să sprijine eforturile de atingere a scopului mesajului.

Dezvoltarea abilităților de comunicare scrisă se realizează prin îmbunătățirea stilului scris și oral. Exprimările greșite în comunicarea scrisă se remarcă prin alegerea și plasarea incorectă a cuvintelor în conținutul frazelor, de exemplu, „realizăm lapte pentru dietici degresat” sau prin erori semantice, ce în rezultat modifică sensul și efectul mesajului, cât și prin formulări incomplete, care nu prezintă aspecte importante privind scopul mesajului (cine, ce, cui transmite, când, în ce loc, cu ce rezultat trebuie să se finalizeze mesajul).

Comunicarea scrisă, având avantajele de înregistrare a mesajului, constituie în anumite situații un mijloc de apărare legală pentru partenerii de dialog. De aceea această direcție de îmbunătățire a comunicării organizaționale prezintă o importanță deosebită.

Selecția celor mai adecvate mijloace de comunicare exprimă opțiunea partenerilor de dialog, deoarece comunicarea de la om la om, telefonul (poșta, rapoartele scrise) pot fi utilizate în diferite împrejurări cu mai mult sau mai puțin succes.

Concluzii. În baza cercetărilor efectuate constatăm că în cadrul S.A. „Bucuria”, S.A. „Franzețuța”, S.A. „Lapte” am determinat că informația - mesajul se asimilează, se percepe în proporție diferită în dependență de mijloacele de comunicare utilizate. Comunicarea de la om la om prin dialog permite confirmarea imediată. Comunicarea scrisă este mai lentă, mijlocul de comunicare fiind strict vizual, formal și interpersonal.

Eficacitatea unei operații, acțiuni, activități reprezintă rezultatul desfășurării acesteia, calitatea ei de a produce efectul scontat, adică de a realiza anumite obiective fixate înaintea declanșării ei. Eficiența aceleiași operații, acțiuni, activități este raportul dintre efectul socio-economic util al realizării acesteia și efortul socio-economic depus pentru pregătirea, desfășurarea și finalizarea ei. Eficacitatea comunicării depinde de claritatea și integritatea informației. Dacă toate direcțiile sugerate mai sus sunt corelate cu reducerea nivelului perturbațiilor, se poate obține cu siguranță efectul scontat și se poate atinge scopul urmărit prin comunicare.

Referințe bibliografice

1. Guțu S. Sisteme informatice în administrație. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1999.
2. Mathis R., Nica P., Rusu C. Managementul resurselor umane. București: Editura Economică, 1997.
3. Mayuard V. Conducerea activității economice. București: Editura Tehnică, 1999 vol. I.
4. Mihuleac E. Bazele managementului. București: Editura Economică, 1993.
5. Scott B. Arta negocierilor. București: Editura Științifică, 1997.

cazacu@irim.md

DREPTUL NAȚIONAL ȘI DREPTUL EUROPEAN: DIMENSIUNEA PRACTICĂ

REGLEMENTAREA JURIDICO-ECONOMICĂ A DREPTULUI INTERNAȚIONAL AL MEDIULUI

Constantin LAZARI, *doctor în drept, IRIM*

Rezumat

Dezvoltarea tehnico-științifică și amplificarea impactului activităților socio-umane asupra calității mediului au determinat un proces de internaționalizare a acestor probleme și au favorizat apariția unor reglementări interstatale cu caracter juridic și economic.

Cuvinte-cheie: *legislație ecologică europeană, Declarația Conferinței Națiunilor Unite privind Mediul, probleme ecologice, protecția mediului, dreptul internațional, convenție internațională, Tratatul spațial.*

THE ECONOMIC AND JUDICIAL REGULATION OF ENVIRONMENT INTERNATIONAL LAW

Abstract

Development and technical amplification impact human activities on socio-environmental quality they led a process of business with these problems and have encouraged the emergence of rules agreements with characters legal and economic.

Keywords: *environmental problems, environmental protection, international law, international convention, spatial Treaty, European ecologic legislation, declaration of the United Nations Conference on Environment.*

Introducere. Odată cu apariția și afirmarea unor fenomene care privesc întreaga omenire cum ar fi: diminuarea stratului de ozon, efectul de seră, sărăcirea patrimoniului genetic mondial, desertificarea etc., tot mai mult se discută despre mondializarea problemelor ecologice. Aceste probleme presupun, la rândul lor, soluții la nivel internațional, participarea activă a tuturor statelor și popoarelor lumii în diminuarea acestor procese. Totodată, cooperarea în această materie este impusă și de necesitatea protejării și conservării elementelor de mediu ce nu sunt supuse suveranității statelor, a celor care formează *patrimoniul comun al umanității* - spațiul extraatmosferic, fundurile mărilor și oceanelor etc. Protecția mediului a adus unele schimbări și în planul reglementărilor sociale. Interesul general se substituie intereselor particulare. Finalitatea superioară și transcendentă, protecția mediului presupune soluții deosebit de complexe. Stăpână și modelată, natura este, fără îndoială, la originea progresului economic. Miraculosul său echilibru poate oferi, totodată, un exemplu pentru organizarea societăților, mai ales că dezvoltarea trebuie să se reconcilieze cu mediul. În același timp, a devenit tot mai evident că protecția patrimoniului și echilibrelor naturale nu poate fi concepută ca o simplă politică de conservare în stare primitivă și de prezervare contra degradărilor. Înfăptuirea sa reclamă o politică de întreținere, exploatare, gestionare și uneori de amenajare: mediul trebuie să se alăture dezvoltării [1, p.30].

Unul dintre primele documente internaționale relativ la mediu a fost Carta europeană a apei, proclamată de Consiliul Europei în 1968, unde se prevedea principiul, care a devenit fundamental, conform căruia *apa nu cunoaște frontiere*. Mai apoi, acest principiu a fost generalizat aplicându-se și asupra mărilor, atmosferei, faunei, florei etc. Deseori activitățile desfășurate pe teritoriul unui stat produc prejudicii, au efecte poluante asupra altor state, asupra cetățenilor altor state, regiuni. De exemplu, accidentul de la Cernobîl (Ucraina) din 26 aprilie 1986 a afectat prin consecințele sale, o mare parte din țările continentului european. Există situații când țările industrializate, folosindu-se de slăbiciunea legislației în materie, ori de controlul necorespunzător al aplicării acesteia, expediază către ele produse interzise în țările dezvoltate, unde se depozitează sau se implantează activități mai puțin oneroase. Ca exemplu ar fi accidentul uzinei chimice ce aparținea unui grup

american, dar construite în India, la Bhopal, care a cauzat moartea a circa 2500 de oameni, în decembrie 1984, și lista exemplurilor poate fi continuată.

Metodele aplicate: analitică, analiza de conținut, istorică, studiul comparat. Analiza de conținut ne-a permis să ne referim la cele mai importante documente internaționale consacrate protecției mediului ambiant. Metoda istorică permite urmărirea evoluției conținutului actelor dreptului internațional ce reglementează acțiunile tuturor statelor în domeniul protecției mediului ambiant. Analiza ne-a permis să constatăm că dreptul internațional al mediului se dezvoltă ca o varietate a dreptului internațional public.

Rezultatele investigației. Ca orice sistem normativ, dreptul internațional se bazează pe anumite valori, recunoscute ca fundamentale de către comunitatea internațională și spre realizarea cărora tinde în mod natural. Din acest punct de vedere, conștientizarea pericolului degradării și distrugerii elementelor mediului a înscris, atât la nivel național, cât și internațional, protecția și conservarea naturii printre prioritățile umanității. Astfel, cooperării internaționale în ce privește protejarea păcii și securității internaționale, a drepturilor fundamentale ale omului i s-a mai adăugat dimensiunea privind protecția mediului. Profesorul Kiss menționează: *Comunitatea internațională a încetat să mai fie considerată ca un sistem bazat exclusiv pe suveranitatea statelor, ci este privită ca unul structurat pe multiple relații interne, inclusiv de ordin natural și cu un dinamism propriu* [2, p.51-58]. În prezent există peste 30 de tratate multilaterale care se referă la protecția mediului, fără a lua în calcul numeroasele texte provenite de la organizații internaționale: rezoluții, declarații de principii, directive, regulamente comunitare etc. Dreptul internațional al mediului s-a creat pe baza dreptului internațional public, el este nu numai un drept al prezentului dar mai ales al viitorului, croindu-și un drum propriu în cadrul dreptului pozitiv și al disciplinelor științifice. Criza ecologică mondială, favorizată de acțiunea conjugată a unei multitudini de factori, impune, de la finele anilor 1960, o cooperare dintre state ca mijloc de stopare și atenuare a efectelor sale.

Primele convenții internaționale multilaterale, referitoare la protecția unor specii ale faunei sălbatice au apărut la începutul secolului XX, cum ar fi: *Convenția pentru protecția păsărilor utile agriculturii*, semnată la Paris la 19 martie 1902 și *Convenția relativă la prezervarea și la protecția focilor pentru blană* (Washington, 7 iulie 1911). Ambele documente consacră o concepție utilitaristă, de ocrotire a factorilor de mediu în raport cu funcțiile economice ale acestora.

În primele trei decenii ale secolului XX, sunt adoptate o serie de texte

convenționale referitoare la utilizarea echitabilă și protecția apelor de frontieră împotriva poluării. Printre cele mai cunoscute documente în acest gen se numără *Tratatul încheiat între SUA și Marea Britanie privind apele de frontieră dintre Statele Unite și Canada*, semnat la 11 ianuarie 1909. La Londra, la 8 noiembrie 1933, este adoptată *Convenția relativ la conservarea florei și faunei în stare naturală și Convenția pentru protecția florei, faunei și frumuseților naturale ale țărilor Americii*, semnată la Washington, la 12 octombrie 1940, care și sunt considerate precursorile concepției asupra protecției și dezvoltării naturii. În 1950 a fost încheiat primul tratat consacrat în întregime poluării apelor continentale; este vorba de Protocolul semnat la 8 aprilie 1950 de către Belgia, Franța și Luxemburg, în vederea creării unei comisii permanente tripartite pentru apele poluate. Asemenea tratate au fost încheiate și pentru Moselle (27.10.1956), Lacul Constanța (27.10.1960), Lacul Lemman (16.11.1962), Rhinul (29.04.1063) ș.a. Anii 1950 sunt marcați prin apariția unor tentative de luptă împotriva poluării mărilor. La Londra, la 12 mai 1954 a fost adoptată *Convenția pentru prevenirea poluării mării prin hidrocarburi*, convențiile relative la dreptul mării, adoptate în cadrul Conferinței de codificare a reglementărilor în materie, de la Geneva, din 1958. Apariția și dezvoltarea utilizării energiei atomice a determinat stabilirea unor reglementări pertinente în materie, începând cu *Tratatul de la Moscova*, din 5 august 1963, privind interzicerea experiențelor cu arme nucleare în atmosferă, spațiul extraatmosferic și sub apă. Prevederi ce se referă la protecția mediului au fost înscrise și în textele documentelor internaționale cu un caracter general, cum ar fi: *Tratatul asupra Antarcticii* din 1 decembrie 1959, care interzice orice activitate nucleară în zonă și prevede măsuri de protecție a mediului; *Tratatul spațial*, potrivit căruia exploatarea Cosmosului trebuie să evite efectele prejudiciabile, contaminarea sa și modificarea nocivă a mediului terestru în urma introducerii de substanțe extraterestre.

Jurisprudența internațională și-a adus și ea aportul la dezvoltarea reglementărilor privind cooperarea internațională în domeniul protecției mediului, cum ar fi: sentința pronunțată la 11 iunie 1941, în afacerea *Topitoriei Trail* stabilea că nici un stat nu are dreptul de a se folosi de teritoriul său ori de a permite folosirea în așa fel întrucât fumurile să provoace un prejudiciu pe teritoriul altui stat ori proprietăților persoanelor care se găsesc aici; *Curtea Internațională de Justiție*, în decizia din 1948, pronunțată în afacerea *strâmtoarei Corfú*, a afirmat că nici un stat nu poate utiliza teritoriul său în scopul de acte contrarii drepturilor altora; iar un *abiter dictum* a

sentinței arbitrare din afacerea lacului Lanoux din 19 noiembrie 1956, face aluzie la atingerea drepturilor statelor străine care poate să constituie o poluare a apelor de frontieră. Aceste documente au și constituit fundamentul juridic al formării și afirmării dreptului internațional al mediului.

Din 1968 ONU, Consiliul Europei (CE) și Organizația Unității Africane (OUA) au declanșat activități sistematice în domeniul protecției mediului. În 1968 ONU a adoptat Rezoluția 2398 (XXIII), prin care se prevedea convocarea unei conferințe mondiale asupra *mediului uman*, care a stat la baza pregătirii primei conferințe mondiale privind mediul (Stockholm, iunie 1972). La 9 iunie 1969, la Bonn a fost adoptată Convenția asupra luptei împotriva poluării apelor Mării Nordului prin hidrocarburi, la 29 noiembrie 1962, la Bruxelles, *Convenția privind responsabilitatea civilă pentru pagubele produse prin poluarea cu hidrocarburi și Convenția asupra intervenției în marea liberă împotriva navelor care arborează un pavilion străin*, în caz de accident care antrenează sau ar putea antrena o poluare prin hidrocarburi. La Copenhaga, la 16 septembrie 1971, a fost semnat Acordul relativ la cooperarea între statele scandinavice pentru combaterea poluării mării prin hidrocarburi. Prin *Convenția de la Bruxelles din 18 decembrie 1971* a fost creat un fond de indemnizare pentru pagubele provocate de poluarea prin hidrocarburi. La Ramsar, la 2 februarie 1971, a fost adoptată *Convenția privind conservarea zonelor umede de importanță internațională* și la Londra, la 1 iunie 1972, *Convenția pentru protecția focilor din Antarctica*.

În cadrul CE s-a adoptat *Declarația asupra luptei contra poluării aerului* (8.03.1968, *Rezoluția nr. (68) 4 a Comitetului miniștrilor*) și *Carta europeană a apei* (proclamată la 6.05.1968). La 16 septembrie 1968 a fost adoptat *Acordul european privind limitarea folosirii unor detergenți în produsele de spălare și curățire. Legislația ecologică europeană* este parte a dreptului ecologic internațional, care în esență, are nevoie de unele pregătiri teoretice pentru formarea ei, dezvoltarea și folosirea ei practică[3, p.6], consideră profesorul Avramenco. În cadrul OUA, la 15 septembrie 1968 șefii de stat și guverne a țărilor membre au semnat *Convenția africană asupra conservării naturii și resurselor naturale*. Convenția stabilește două principii de conservare care au influențat dezvoltarea ulterioară a dreptului mediului: 1) protecția nu numai a indivizilor special amenințați, ci și a habitatului lor și 2) proclamarea responsabilității speciale a statului al cărui teritoriu este singurul care adăpostește o specie rară (art. VIII, al.1).

Între 5-16 iunie 1972, la Stockholm, a avut lor prima conferință a ONU

privind mediul. În cadrul Conferinței a fost adoptată **Declarația Conferinței Națiunilor Unite privind Mediul** ce cuprinde un preambul în șapte puncte, urmat de 26 de principii, cum ar fi:

- dreptul fundamental al omului la libertate, egalitate și la condiții de viață satisfăcătoare, într-un mediu a cărui calitate să-i permită să trăiască în demnitate și bunăstare;
- sursele naturale ale globului nu sunt numai petrolul și mineralele, ci și aerul, apa, pământul, fauna și flora, precum și eșantioanele reprezentative ale ecosistemelor naturale și trebuie prezervate în generațiile prezente și viitoare;
- omul are o responsabilitate specială în salvarea patrimoniului constituit de flora și fauna sălbatice și habitatul lor;
- resursele renovabile trebuie să poată salvagarda capacitatea lor de a se reconstitui și resursele nerenovabile nu trebuie să fie epuizate;
- necesitatea unei gestionări raționale etc.

La Conferința de la Stockholm a fost adoptat și Planul de acțiune pentru mediu. În principal, prevederile sale se referă la trei categorii de probleme: evaluarea mediului (analiza, cercetarea, supravegherea și schimbul de informații privind mediul, în cadrul „Planului Vigie”); gestiunea mediului (privește atât așezările umane, cât și resursele naturale și dispozițiile respective ce se referă la poluări în general); măsurile de susținere (informarea și educarea publicului, formarea specialiștilor în materie de mediu, acompaniate de aspecte instituționale).

Sub raport instituțional, organismele create în sânul ONU, respectiv PNUE și Fondul pentru Mediu, menit să alimenteze financiar acțiunile pertinente, au jucat rolul coordonator pentru alte organizații internaționale, atât pentru cele din sistemul Națiunilor Unite, cât și cele regionale. Sub egida organizației mondiale s-au elaborat și adoptat o serie de documente internaționale care au reglementat cooperarea internațională în diferite sectoare ale protecției mediului. Astfel, prin Convenția de la Geneva din 18 mai 1977 s-a interzis utilizarea tehnicilor de modificare a mediului în scopuri militare ori în alte scopuri ostile; prin adoptarea Convenției de la Montego Bay din 10 decembrie 1982, s-a consacrat cadrul juridic general al protecției mediului marin împotriva poluării. Primul Protocol adițional la Convențiile de la Geneva din 12 august 1949, semnat la 10 iunie 1977, interzise utilizarea de metode ori mijloace de război concepute pentru a cauza ori putând determina pagube întinse, durabile și grave mediului natural. În acest context, menționăm și art. 30 din Carta drepturilor și îndatoririlor economice

ale statelor, adoptată de Adunarea Generală a ONU la 12 decembrie 1974 (Rezoluția nr. 3281-XXIX), care proclamă că protecția, prezervarea și valorificarea mediului pentru generațiile prezente și viitoare sunt responsabilități ale tuturor statelor. La 30 decembrie 1980, la faza pregătitoare a adoptării Cartei Mondiale a Naturii (adoptată la 28.10.1982), Adunarea Generală a ONU a proclamat responsabilitatea istorică a statelor pentru prezervarea naturii, în interesul generațiilor prezente și viitoare.

În domeniul conservării naturii au fost adoptate o serie de convenții cu vocație internațională, precum: *Convenția de la Ramsar*, din 2 februarie 1971, *asupra zonelor umede de importanță internațională, în special ca habitat al păsărilor acvatice*, Convenția din 16 noiembrie 1972 asupra protecției patrimoniului mondial, cultural și natural, Convenția de la Bonn, din 23 iunie 1979, asupra conservării speciilor migratoare aparținând faunei sălbatice, Convenția asupra poluării atmosferice transfrontaliere pe distanțe lungi, încheiată la Geneva, la 13 noiembrie 1979, Convenția - cadru de la Vietnam din 22 martie 1985 și Protocolul de la Montréal din 1989 privind pătura de ozon etc. Accidentul de la Cernobâl, din 26 aprilie 1986, a determinat adoptarea, în cadrul AIEA, a două convenții: una privind notificarea rapidă a unui accident nuclear și, respectiv, cealaltă cu privire la asistența în caz de accident nuclear sau urgență radiologică. Actul final de la Helsinki din 1 august 1975 a consacrat un întreg capitol problemelor cooperării continentale în materie de mediu.

Între 3-14 iunie 1992, s-a desfășurat Conferința Națiunilor Unite privind Mediul și Dezvoltarea, care a reunit 145 președinți, prim-miniștri sau vicepreședinți, fiind socotită drept cea mai amplă reuniune la nivel înalt din secolul XX. La deschiderea acestei conferințe, secretarul general al ONU Butros Butros Galy a menționat: *Niciodată în istoria de dinainte, nu au depins atât de mult de Dumnezeu voastră, de copii voștri, pentru viața în toate formele sale multiple, pe care le faceți sau nu le faceți* [3, p.8]. Referitor la rezultatele concrete ale reuniunii, acestea s-au exprimat în adoptarea unor documente precum: Declarația de la Rio asupra mediului și dezvoltării, supranumită *Carta Terrei*, *Agenda 21*, Convenția privind diversitatea biologică (biodiversitatea), Acordul asupra climei, Convenția-cadru privind schimbările climaterice, Declarația privind pădurile și Declarația privind deșertificarea.

Concluzii. Dreptul mediului în contextul relațiilor economice internaționale este expresia epistemologică a unei noi ramuri de drept, cu două dimensiuni [4, p.41] națională și internațională, aflate într-o unitate

conceptuală și sistemică. Unitatea celor două dimensiuni își are originea în unicitatea și indivizibilitatea ecologică a mediului global, chiar dacă acesta, din perspectiva suveranității statelor, este protejat fragmentat, fie la nivel național sau internațional.

Referințe bibliografice

1. Mircea Duțu, *Dreptul mediului*. - București: Editura Economică, 1996.
2. Alexandre Kiss, *Droit international de environnement*. - Paris: Pedone, 1989.
3. I. M. Avramenco, *Международное экологическое право*. - Ростов-на-Дону: Изд. Феникс, 2005.
4. Marinescu D, *Tratat de dreptul mediului*. – București: Editura AII Beck, 2003.

constantin_l@mail.ru

REPARAREA PREJUDICIULUI CONTRACTUAL ÎN DIFERITE SISTEME DE DREPT

Violeta MELNIC, *doctor în drept, IRIM*
Ala CREANGĂ, *IRIM*

Rezumat

Prejudiciul contractual survine în rezultatul neîndeplinirii obligației contractuale de către una din părți. Recuperarea acestuia este importantă pentru cealaltă parte, și pentru intervenirea acesteia este necesar ca prejudiciul să fie cert, neexecutarea obligației să fie imputabilă debitorului, și ca acesta să nu fi fost reparat. Determinarea întinderii prejudiciului contractual este reglementată parțial în legislația altor state și oferă posibilități discreționare de apreciere de către părți, arbitri și judecători. Prin urmare, se impune, stabilirea unor clauze contractuale suficiente pentru aprecierea adecvată și integrală a eventualelor prejudicii care pot surveni ca rezultat al neexecutării obligației.

Cuvinte-cheie: obligație contractuală, prejudiciu, daună, interese.

REPAIR OF THE CONTRACTUAL DAMAGES IN DIFFERENT SYSTEMS OF LAW

Abstract

The contractual damages occur as a result of failure to fulfill the contractual obligation by one contractual party. Its recovery is important to the other side, and for this to occur it is necessary that the inquired prejudice to be certain, to be attributable to the debtor defaults and it was not repaired. General rules for measuring contractual damages are recited partly in the laws of other states, and provides discretionary appreciation by the parties, arbitrators and judges. Therefore it is required to establish proper contractual clauses for adequate and full assessment of any possible damages that may occur as a result of default.

Keywords: *contractual obligation, damages, penalty.*

Introducere. În contextul dezvoltării economiei de piață abordarea cercetării reparării prejudiciului contractual este nu doar actuală, dar necesară pentru respectarea cu bună credință a prevederilor contractuale și în cazul nerespectării acestora să se asigure o recuperare echitabilă. În vorbirea curentă dauna semnifică leziunea suportată care se apreciază la sediul acestei leziuni, în timp ce prejudiciul este consecința leziunii, apare ca efectul sau urmarea prejudiciului.

Dauna este un fapt: este orice atentare la integritatea unui lucru, unei persoane, unei activități, unei situații, care există din punct de vedere obiectiv independent de ideea care poate s-o realizeze persoana păgubită și de consecințele diverse care pot să le aibă pentru ea, în timp ce prejudiciul sunt diverse consecințe, ce derivă din daună în privința victimei[1, p.34]. Cuvântul prejudiciu semnifică paguba, dauna, știrbirea onoarei, a reputației, a prestigiului cuiva.

Metodele aplicate. În realizarea cercetării au fost folosite metoda comparativă, logică, sistemică pentru abordarea problematicii reparării prejudiciului conform diferitor sisteme de drept, doctrinei și jurisprudenței autohtone și din alte state.

I. Noțiuni preliminare privind prejudiciul. Din punct de vedere etimologic cuvântul prejudiciu provine de la cuvântul latin „praejudicium”. Termenul prejudiciu are două înțelesuri: dezdăunare - care implică ideea că dauna desemnează o pagubă și de daune interese unde termenul de daune are sensul de dezdăunare. În primul rând, etimologic și literar, prejudiciul semnifică valoarea de acoperire, de înlocuire a pagubei[2, p.20]. Unii autori consideră că dauna este suma acordată pentru repararea unui prejudiciu. În materia răspunderii civile, prin prejudiciu se înțelege rezultatul dăunător, de natură patrimonială sau nepatrimonială, al atingerilor aduse prin fapte de orice fel drepturilor persoanelor, valorilor pe care acestea le ocrotesc, rezultat care, în conformitate cu legea civilă, atrage obligația de reparare din partea persoanei responsabile. Constituie prejudiciu distrugerea sau degradarea unui bun, vătămarea integrității corporale.

Pe tărâm contractual fapta debitorului este prejudiciabilă când neexecutarea sau executarea defectuoasă ori tardivă a obligației a cauzat un prejudiciu creditorului; însă neexecutarea nu a cauzat nici un prejudiciu nu există temei legal pentru promovarea acțiunii în răspundere contractuală. Prejudiciul reprezintă consecințele negative, de natură patrimonială, aduse

persoanei ori bunurilor acesteia, prin încălcarea unui drept subiectiv ori unui interes juridic protejat [3, p.408].

Astfel, prejudiciul este o consecință a neexecutării, executării necorespunzătoare sau cu întârziere a obligațiilor contractuale care se constituie din cheltuielile suportate de creditor, pierderea sau deteriorarea bunului creditorului precum și veniturile neobținute de creditor pe care el le-ar fi conținut dacă obligația contractuală ar fi fost executată de către debitor, executată de către debitor, executată corespunzător sau fără întârziere.

Într-o altă opinie, prejudiciul este definit ca o categorie a răspunderii civile care apare în rezultatul comportamentului ilicit al subiectului, ce provoacă consecințe negative în domeniul patrimonial al persoanei vătămate. Întrucât practica judiciară demonstrează că puterea suverană de apreciere conferă judecătorilor o putere moderatoare în domeniul răspunderii civile, ar fi necesar ca judecătorii să țină cont la aprecierea cuantumului răspunderii contractuale de unele elemente particulare proprii autorului daunei sau victimei. Bineînțeles că adeseori se ia în considerație de fapt de gravitatea faptei, fie subevaluând estimarea prejudiciului sau judecării fondului au puterea suverană pentru a evalua prejudiciul.

În *commun law* englez s-a mers mai departe între condamnarea pronunțată și prejudiciul suportat, se cunosc *punitive damages* (aggravated or exemplary damages), care sunt indemnizații superioare prejudiciului pentru că este necesar de a sancționa sever diverse greșeli. G. Viney a subliniat că un prejudiciu n-ar trebui să fie reparat decât dacă a atentat la un interes legitim [3, p.408]. În materie contractuală „debitorul nu este obligat decât la daune interese. care au fost prevăzute și care a putut să le prevadă în contract în timp ce nu îi este imputabil faptul că obligația nu a putut fi executată” [4, p.125-126].

Debitorul nu este exonerat de răspundere pentru că el n-a putut prevedea unul sau alt eveniment referitor la prestația sa oneroasă, căci teoria impreviziunii nu este consacrată de dreptul civil. Dar nu se are în vedere de a priva de răspundere debitorul, dar de a o măsura. Aceasta permite celor ce încheie un contract să măsoare răspunderea lor eventuală pentru a ști să accepte sau nu condițiile, împrejurările ce contractul poate să le comporte pentru ei, împrejurări ce depind fără îndoială de circumstanțe exterioare, dar și de neglijențele, atitudinile nesatisfăcătoare al căror ei însăși sau subalternii săi pot fi culpabili. Dacă el este foarte considerabil, el ezită poate să încheie contractul sau va pretinde un supliment de preț [5].

Pentru ca prejudiciul să fie previzibil el trebuie să fie cert și direct și să atenteze la un interes legitim. Prejudiciul trebuie să fie sigur. Fără prejudiciu nu există dreptul la reparație. Prima problemă care trebuie executată este certitudinea prejudiciului care ridică numeroase dificultăți, căci conform autorului francez Cadiet „certitudinea nu există în această lume”. Ideea generală este că prejudiciul este reparabil de fiecare dată când un bun este depreciat sau sunt afectate resursele unei persoane. Nu apare nici o dificultate dacă prejudiciul deja este probat și nu este susceptibil de noi dezvoltări. Prejudiciul poate fi sigur chiar dacă este viitor dar inevitabil, de altfel dacă el nu este decât eventual, este privat de certitudine. Un prejudiciu viitor care nu a fost încă realizat este sigur dacă există rațiuni puternice că el se va realiza. În caz contrar, un prejudiciu eventual nu este reparabil, nu este sigur că se va realiza, căci este ipotetic [6, p. 506].

Prejudiciul este deja realizat dacă victima a probat deja o pierdere (*damnum emergens*) sau a fost lipsită de un câștig (*lucrum cessans*). Această lipsă de câștig este actuală ca și pierderea. Dar prejudiciul viitor poate fi sigur dacă este posibilă evaluarea judiciară. Prejudiciul prelungit în timp contribuie la condamnarea responsabilului, dar se tinde de a asigura repararea unui prejudiciu sigur, dar viitor. Prejudiciul actual și prejudiciul viitor se opun prejudiciului eventual al cărui realizare nu este sigură și poate fi reparat atât cât eventualitatea nu se transformă în certitudine. Distincția între prejudiciul viitor și prejudiciul eventual se manifestă în cazul pierderii șanse. De ex: pierderea șansei unui proprietar al unui cal de a câștiga la cursă. În cazul pierderii șansei jurisprudența franceză deosebește două probleme care se interpun: existența și cuantumul prejudiciului. Realizarea șansei nu este sigură, ea nu este mai puțin sigură că prejudiciul cauzat prin pierderea unei șanse prezintă un caracter direct și sigur de fiecare dată când este constatată dispariția probabilității unui element favorabil.

Jurisprudența arată că în cazurile medicale sunt adeseori tendințe de a repara pierderea șansei reușitei [4, p.127].

În ceea ce privește prejudiciul moral existența acestuia este întotdeauna certă, însă întinderea lui este o chestiune de apreciere după „criterii raportate la fiecare caz în parte”. Astfel, dacă celelalte despăgubiri civile au un suport probator, în ceea ce privește daunele morale nu se poate apela la probe materiale, judecătorul fiind singurul care în raport cu consecințele pe oricare plan, suferite de partea civilă trebuie să aprecieze o anumită sumă globală care să compenseze pentru partea civilă ceea ce îi lipsește ca urmare a faptei săvârșite de inculpat.

Prejudiciul trebuie să fie direct. Exigența caracterului direct al prejudiciului reclamă două precizări: 1) Negativ - nu trebuie să deducem că de partea victimei principale a prejudiciului se mai află și alte victime.

2) Pozitiv în acest sens direct, prejudiciul trebuie să fie, adică să aibă o legătură suficientă de cauzalitate când mai multe fapte sunt la originea unui prejudiciu. Doza de cauzalitate arată că o explicație unică mecanicistă a evenimentelor umane este adesea scăpată și definiția caracterului direct al prejudiciului se resimte.

„Daunele interese nu trebuie să cuprindă decât ceea ce este o consecință directă și necesară a neexecutării obligației”[6, p.633-634].

Aceasta permite de a cere o legătură de cauzalitate destul de caracteristică pentru a înlătura posibilitatea unei răspunderi, care întinzându-se la tot lanțul de evenimente ce se produc ca urmare a faptei păgubitoare, ar obliga practic la o răspundere fără hotar.

Afirmând că victima trebuie să se prevaleze de un interes legitim, acțiunea în justiție este deschisă la toți cei care au un interes legitim, succesului sau restituirii pretenției.

Literatura de specialitate a fundamentat că atingerea unui simplu interes rezultat dintr-o situație de fapt dă dreptul la repararea prejudiciului astfel cauzat dacă sunt întrunite două condiții:

1) Situația de fapt să fi avut o stabilitate și o permanență îndestulătoare pentru a justifica propunerea că ea ar fi continuat și în viitor ori din care să se poată deduce că cel ce presta întreținerea în fapt, își asumase un adevărat angajament juridic în acest sens.

2) Să fie vorba de vătămarea unui interes licit și moral, căci despăgubirea nu poate asigura ocrotirea a ceea ce încalcă legea sau ofensează morala [2, p. 56].

II. Clasificarea prejudiciului

În majoritatea cazurilor, prejudiciul invocat ca fiind cauzat unei persoane de către alta este individual. Dar sunt situații când anumite grupuri se plâng de prejudicii colective care pot să le dovedească.

Prejudiciul individual. Primul prejudiciu care-l concepem este acela care este caracteristic pentru victimă printr-o pierdere materială. De asemenea, se poate suferi în interesele sale morale, așadar ar trebui să se dovedească două categorii de prejudicii.

Prejudiciul material. Acesta-i prejudiciu care este evaluat în bani. Din punct de vedere al evaluării sale, el poate consta de asemenea într-o pierdere (de ex: deteriorarea obiectului), care în lipsa de a câștiga (o afacere bună pe care comerciantul a ratat-o deoarece furnizorul en-gross nu i-a livrat mărfurile).

Din punct de vedere al bunului afectat, poate fi atât un obiect material (pagubele aduse prin tamponarea automobilelor), cât și a persoanei umane

(cheltuieli medicale sau incapacitatea de muncă) sau anumite drepturi de valoare patrimonială (atentarea la o reputație comercială).

Prejudiciul moral. Se poate prezenta sub diverse forme și consistă de exemplu în atentarea unui drept al personalității (dreptul la onoare în caz de defăimare), într-o durere fizică cauzată victimei în rezultatul unui accident, într-o tulburare psihologică sau în leziunea sentimentelor de afecțiune (necazul produs apropiaților, părinților victimei decedate într-un accident)

Faptul dacă prejudiciul moral poate oferi o indemnizație a făcut obiectul a numeroase controverse doctrinale care totuși au neliniștit jurisprudența. Totuși, ținând cont de faptul că răspunderea civilă nu constă în a șterge, dar de a permite victimei de ași procura același lucru, iar dacă este imposibil de a-i oferi satisfacții echivalente.

Într-adevăr este mult mai simplu în cazul unei distincții a diverselor prejudicii morale, dintre care unele merită indiscutabil o indemnizare (*pretium doloris* a victimei unui accident corporal), atunci când altele sunt mult mai discutabile (acțiunea părinților victimei decedate).

Prejudiciul mixt. Este cazul cel mai frecvent în practică, victima invocând un fapt prejudiciabil pretinde atât prejudiciul material, cât și cel moral. Ipoteza curentă este cea a accidentului corporal apropo de care rănitul cere indemnizarea cheltuielilor medicale (pierdere) și a incapacității de muncă (lipsă de a o câștiga), daune materiale, suferințele și eventual prejudiciul estetic, prejudiciile morale.

Repararea prejudiciului mixt nu face obiectul unui regim particular, dar el este chiar special, căci el este supus regulilor privind prejudiciul material ceea ce, de altfel, arată că aceasta este mai normal.

Prejudiciul colectiv este cel care atentează la un grup de persoane fără ca să poată considera că el a lezat în particular unul sau altele dintre ele, de exemplu prejudiciul cauzat unui corp medical de către un individ, care exercită ilegal medicina.

Chestiunea admiterii acestui prejudiciu este complicată prin faptul că este invocată în circumstanțe destul de particulare. Mai des grupurile se plâng de un prejudiciu moral, se are în vedere mai mult de jurisdicții represive decât de jurisdicții civile. Scopul lor este deci mai puțin, de a obține indemnizarea unui prejudiciu, decât de a căuta pedepsirea culpabilului. Această acțiune se traduce prin deturnarea răspunderii civile în scopul său propriu și o atentare la urmărirea penală.

Prejudiciul civil îmbracă două forme: **contractual** și **delictual**.

În cazul prejudiciului răspunderii contractuale și prejudiciului

răspunderii delictuale aceasta urmează a fi reparat integral. Uneori despăgubirea contractuală poate depăși prejudiciul cauzat creditorului sau poate fi mai mică decât prejudiciul (răspunderea limitată) cauzat [10, p.27-28].

În cazul răspunderii delictuale prejudiciu a fost comis în rezultatul încălcării obligației de a nu aduce atingere unui drept subiectiv civil prin săvârșirea unor fapte culpabile, pe când în cazul prejudiciului contractual acesta este rezultatul încălcării obligației stabilite într-un contract încheiat de părți:

Așadar prejudiciul contractual apare în următoarele situații:

- neîndeplinirea obligației contractuale;
- îndeplinirea acesteia cu întârziere;
- neîndeplinirea corespunzătoare în raport cu ceea ce părțile au stipulat în contract.

Prejudiciul contractual poate fi comis doar de către părți, deoarece contractul este legea părților în privința terților poate fi invocat prejudiciul delictual.

În cazul răspunderii contractuale debitorul răspunde pentru prejudiciu cauzat, prevăzut sau previzibil, la încheierea contractului cu excepția situației de culpă gravă asimilată dolului.

În cazul prejudiciului delictual culpa autorului trebuie dovedită de către victimă.

În cazul prejudiciului contractual creditorul trebuie să dovedească existența contractului și aceea că obligația nu a fost executată.

În cazul obligațiilor de mijloace de prudență, atât contractual cât și delictual, diligență culpa debitorului nu se prezumă prin simplul fapt al neexecutării sau al executării necorespunzătoare a obligației, ci trebuie dovedită, aceasta reprezintă un aspect al specificului acestor obligații, în cadrul căror debitorul să depună toate cunoștințele, toată priceperea, toată diligența, toată abilitatea în sensul de a se urmări și de a se obține rezultatul dorit.

În cazul obligațiilor de rezultat atât în materia răspunderii contractuale, cât și delictuale prin neexecutarea obligației se deduce culpa autorului prejudiciului [11, p.165-168].

III. Repararea prejudiciului contractual

1. Condiții ce trebuie îndeplinite pentru a putea fi reparat prejudiciul contractual

a) prejudiciul sa fie cert.

Se poate solicita și repararea unui prejudiciu viitor, adică a unui prejudiciu care nu a avut încă loc, cu condiția ca acesta să fie suficient de sigur. Certitudinea este legată nu doar de existența prejudiciului, ci și de întinderea

acestui. Pot exista prejudicii a căror existență nu poate fi pusă la îndoială, dar care sunt dificil de evaluat. Atunci când valoarea daunelor nu poate fi stabilită cu un grad suficient de certitudine, atunci, mai degrabă decât să se refuze orice reparare sau să se decidă daune-interese simbolice, instanța are dreptul să facă o evaluare echitabilă a prejudiciului suferit. Totodată, trebuie să existe o legătură clară între caracterul cert și caracterul direct al prejudiciului, ceea ce presupune o legătură de cauzalitate suficientă între neexecutare și prejudiciu. Prejudiciul indirect este de obicei nesigur și imprevizibil.

b) neexecutarea sa fie imputabilă debitorului

Dacă neexecutarea este parțial imputabilă creditorului, atunci se limitează dreptul la daune-interese al creditorului. Contribuția creditorului la realizarea prejudiciului poate consta în fapta sa ori într-un eveniment pentru care și-a asumat riscul. Fapta sa poate lua forma unei acțiuni sau a unei omisiuni. Fapta creditorului constă cel mai frecvent în nerespectarea unei obligații contractuale sau poate rezulta din neexecutarea unui alt contract. Evenimentele exterioare pentru care creditorul își asumă riscul pot fi fapte ale unor persoane pentru care acesta este răspunzător, cum ar fi reprezentanții sau agenții săi. Dacă în contract este inclusă o clauză privind forța majoră și condițiile stabilite de respectiva clauză sunt îndeplinite, atunci debitorul este exonerat complet de răspundere. Altfel, exonerarea va fi parțială în măsura în care creditorul a contribuit la producerea prejudiciului.

Determinarea contribuției fiecărei părți la realizarea prejudiciului poate fi foarte dificilă și va depinde, în mare măsură, de puterea de apreciere a instanței. Orice prejudiciu pe care creditorul l-ar fi putut evita luând măsurile necesare nu va fi reparat. Evident, unei părți care a suferit deja consecințele neexecutării contractului nu i se poate cere, în plus, să ia măsuri care costă timp și bani. Pe de altă parte, ar fi nerezonabil, din punct de vedere economic, să se permită creșterea prejudiciului care ar fi putut fi redus prin luarea măsurilor necesare.

Măsurile care trebuie luate de către creditor pot limita întinderea prejudiciului, mai ales atunci când există riscul ca acesta să dureze mai mult dacă aceste măsuri nu sunt luate sau pot evita creșterea prejudiciului inițial. Reducerea daunelor în măsura în care creditorul nu a luat măsurile necesare pentru a atenua prejudiciul nu trebuie totuși să cauzeze pierderi acelei părți. De aceea, creditorul trebuie să recupereze de la debitor cheltuielile suportate pentru a atenua prejudiciul, cu condiția că acele cheltuieli să fie rezonabile având în vedere circumstanțele.

c) prejudiciul să nu fi fost reparat.

2. Daunele-interese.

Pentru a compensa prejudiciile rezultate, un creditor poate cere daune-interese ca mijloc legal de sancționare exclusiv, anume: daune-interese moratorii în caz de executare întârziată sau pentru executare defectuoasă acceptată de creditor; daune-interese compensatorii în caz de imposibilitate de executare.

O condiție esențială a răspunderii o constituie existența unui prejudiciu. Nu poate fi angajată răspunderea civilă, decât dacă și în măsura în care s-a produs un prejudiciu.

Art.610 al Codului Civil al Republicii Moldova prevede că:

(1) Despăgubirea pe care o datorează debitorul pentru neexecutare cuprinde atât prejudiciul efectiv cauzat creditorului, cât și venitul ratat.

(2) Ratat se consideră venitul care ar fi fost posibil în condițiile unui comportament normal din partea autorului prejudiciului în împrejurări normale.

(3) Este reparabil numai prejudiciul care reprezintă efectul nemijlocit (direct) al neexecutării.

(4) Despăgubirea nu se extinde asupra prejudiciului care, conform experienței debitorului, nu putea fi prevăzut în mod rațional în cazul unei aprecieri obiective.

(5) Dacă neexecutarea obligației este cauzată prin dol, debitorul răspunde pentru prejudiciul imprevizibil.

Așadar, reieșind din reglementarea respectivă rezultă, că prejudiciul contractual este format din mai multe componente și anume:

-prejudiciul efectiv produs;

-venituri neobținute în legătură cu neexecutarea, executarea necorespunzătoare sau cu întârziere, care în dependență de cazul concret le-ar fi obținut creditorul, dacă ar fi executat obligația contractuală.

În cadrul prejudiciului produs debitorului pot fi incluse și cheltuielile procesuale, de asistență juridică și judiciare suportate de către creditor pentru recuperarea prejudiciului cauzat. Într-o altă opinie, consecințele dăunătoare ale neexecutării obligației de către debitor sunt compuse din două părți: prejudiciul efectiv și venitul ratat.

Prejudiciul efectiv cuprinde cheltuielile pe care creditorul le-a efectuat sau urmează să le efectueze pentru restabilirea dreptului încălcat, pierderea sau deteriorarea prejudiciului său. Prejudiciul trebuie să fie cert. Este cert prejudiciul, care se produce în totalitate până la data când se cere repararea lui. Venitul ratat, conform art. 610 alin. (2) al Codului Civil al Republicii

Moldova se consideră venitul, care ar fi fost posibil în condițiile unui comportament normal din partea autorului prejudiciului.

Astfel, din structura enunțată mai sus putem observa, că prejudiciul apare prin cele două forme și anume: prejudiciul real la care se atribuie pierderea sau deteriorarea efectiv produsă și cheltuielile procesuale și judiciare și venitul neobținut.

Potrivit principiilor UNIDROIT prejudiciul include atât pierderile pe care le-a suferit, cât și câștigurile de care a fost privat, luând în considerare orice câștig al părții prejudiciate rezultând dintr-o cheltuială sau din evitarea unei pierderi. În conformitate cu Principiile Dreptului Contractual European prejudiciul reparabil include prejudiciul pecuniar real și prejudiciul viitor al cărui realizare putea fi anticipată, în mod rezonabil. În legislația și doctrina franceză prejudiciul contractual constituie atât dauna reală, cât și câștigul de care a fost privat creditorul din cauza neonorării obligațiilor de către debitor.

O structură similară este prevăzută și în art. 15 pct.(1) al Codului Civil al Federației Ruse. Atât în literatura de specialitate, cât și în practica judiciară noțiunea de venit neobținut, calcularea acestuia este discutabilă. Aceasta reiese din principiile prevăzute de legislație. Astfel, conform art. 74 al Convenției din 1980, recuperarea prejudiciului trebuie să fie egală cu prejudiciul real plus venitul neobținut. Acest calcul nu trebuie să depășească valoarea pe care părțile au stabilit-o la încheierea contractului. Aici, Braghinschi M.I. vine cu propunerea ca această valoare să fie calculată în dependență de prețurile care se schimbă în dependența de creșterea inflației. Dacă prețurile sunt unele la momentul încheierii contractului și cu totul altele pot fi ele la momentul neexercitării și cauzării prejudiciului, ele pot pune creditorul într-o poziție, chiar mai favorabilă la sfârșit. Pentru a evita astfel de situații, în legislația Rusiei s-au introdus următoarele modificări. Astfel, conform p. 3 al art. 393 Cod civil al Federației Ruse la calcularea prejudiciilor se iau în considerare acele prețuri, ca la locul executării obligației și în momentul rambursării obligației precontract. Dacă debitorul nu-și exercită obligația, atunci la aprecierea prejudiciului se ține cont de prețurile de la data înaintării pretenției. Iar reieșind din unele circumstanțe, judecata poate ține cont de prețurile din ziua adoptării hotărârii.

Aprecierea valorii venitului ratat, după părerea noastră, se caracterizează prin două caractere specifice: în primul rând, venitul ratat include în sine nu numai profitul neobținut dar și viitorul profit; în al doilea rând, limitarea venitului prin neexecutarea obligațiilor de către debitor [12, p.411]. La aprecierea valorii

venitului ratat se ține cont și de măsurile întreprinse de creditor pentru primirea lui. În categoria acestor măsuri se includ scrisorile cu cerința de a recupera venitul neobținut, încheierea contractelor cu persoane terțe, cu scopul de a obține venituri, și alte măsuri întreprinse cum ar fi arendarea încăperilor pentru depozitare, contracte de transport, servicii de expediții etc. Adică cerința de recuperare a venitului neobținut trebuie să fie întemeiată.

Din cele expuse mai sus, reiese că la înnaintarea cerințelor pentru recuperarea prejudiciului creditorul trebuie să dovedească nu numai existența lor, dar și mărirea valorii acestuia. Și noi considerăm că aceasta este corect, deoarece lipsa dovezilor corespunzătoare servește drept temei de refuz la cerere.

Aplicarea principiului recuperării depline a prejudiciului se dictează de necesitatea de a restabili dreptul celui ce a suferit în rezultatul neexercitării contractului. Acest principiu a fost foarte mult apreciat de învățatul rus O. S. Ioffe, care consideră, că datorită acestui principiu se poate restabili poziția inițială a obligațiilor nerealizate. Datorită acestui principiu se asigură apărarea multilaterală a intereselor celor care suferă din cauza neexercitării obligațiilor de către debitori. În conformitate cu Principiile UNIDROIT partea prejudiciată are dreptul la repararea integrală a prejudiciului rezultat din faptul neexecutării. Acest prejudiciu poate fi atât material, cât și moral, rezultând din suferința fizică sau stresul emoțional. Potrivit Principiilor Dreptului Contractual European daunele interese reprezintă quantumul care permite de a amplasa, cât este posibil, creditorul în situația în care el s-ar fi găsit dacă contractul s-ar fi executat în modul corespunzător.

Reieșind, din cele expuse mai sus, ajungem la concluzia că esența recuperării prejudiciilor constă în aceea, că în rezultatul acestei recuperări creditorului trebuie să i se restituie poziția în care ar fi acesta dacă debitorul și-ar fi exercitat obligațiile. Vorbind despre prejudicii, trebuie să accentuăm, că în practica judiciară și în literatura de specialitate se consideră cel mai complicat de apreciat valoarea prejudiciului cauzat. Astfel, unii autori consideră, că valoarea prejudiciului o constituie calculul bănesc al daunelor cauzate prin acțiunile nelegitime ale unei persoane, alteleia. Malein N.S. consideră că prin prejudiciu se înțelege paguba cauzată prin neexercitarea obligațiilor de către debitor, exprimată în valoare bănească.

Doctrina franceză relevă, conform principiului **pacta sunt servanta** părțile contractului nu trebuie să neglijeze titlul semnat de către ei ca o simplă foaie de hârtie, dar să-și manifeste interesul și intenția pentru onorarea obligațiilor care și le-au asumat de sine stătător, căci nu poate fi concepută,

ca injustiție o regulă pe care singur ți-ai impus-o și renunțarea la aceasta ar trebui să implice, în mod obligatoriu, răspundere pentru dauna efectiv produsă direct prin neexecutare, executarea defectuoasă sau tardivă, cât și pentru ceea ce nu s-a putut obține[13, p.12].

Totodată, practica judiciară franceză atribuie un caracter de „abstracție” aprecierii prejudiciului. Stabilirea prealabilă a prejudiciului se consideră ca „intenție înțeleaptă a persoanei” și nu ca o posibilitate subiectivă a persoanei concrete ce va încălca contractul. Altfel spus, debitorul nu va putea evita răspunderea civilă motivând că el ar putea să prevadă un prejudiciu mai mic. De asemenea, doctrina și practica franceză prevede prejudiciul în formă de „ocazie eventuală” (pierderea posibilităților), care trebuie să fie recuperat alături de prejudiciul în formă de venit neobținut. La calcularea prejudiciului în formă de „ocazie eventuală” se ia în considerare nu venitul neobținut care ar fi putut să-l obțină creditorul dacă ar fi executat obligația contractuală, dar acele posibilități pe care le-a ratat creditorul în legătură cu neexecutarea. De asemenea, legislația franceză nu stabilește anumite limite la determinarea prejudiciului contractual, astfel în privința aceasta are loc o evaluare judiciară[14, p.122; p.63-73]. În *commun law* plata daunelor interese este în cazul desfacerii contractului. Chiar dacă rezilierea unui contract nu provoacă o pierdere adevărată sau ceea ce este dificil de probat, contractantul-victimă ar putea întotdeauna să obțină daune interese simbolice și să urmeze buna plăcere a Curții de a i se alătura restituirea cheltuielilor de justiție. Totodată și daunele-interese compensatorii pe care reclamantul va căuta să le obțină de la debitorul culpabil de rezilierea contractului.

Daunele interese compensatorii sunt supuse unor reguli generale și limite. Regula principală este mărimea acestor daune interese compensatorii trebuie să plaseze partea lezată într-o situație benefică asemenea celeia în care s-ar fi găsit dacă contractul ar fost realizat după cum a fost prevăzut. Rezultă că sunt prejudicii care reies direct din rezilierea contractului care sunt luate în cont. Din contra, pierderile „indirecte” (*consequential damage*) pe care autorul rezilierii nu este în măsura de a le prevedea în momentul formării contractului și ce survin prin ricoșeu nu acordă dreptul la daune interese. Astfel, de exemplu, dacă un vânzător de sticlă nu furnizează la timp marfa va răspunde pentru prejudiciul direct, că n-a livrat marfa, pentru prețul acesteia poate chiar în totalitate. Dacă trebuia să livreze sticla strict la o anumită dată, pentru că el trebuia să prezeve carnea, el nu va fi responsabil dacă carnea va fi avariata din cauza lipsei sticlei.

O a doua regulă divizează aceste daune interese în trei categorii, după natura prejudiciului care necesită a fi reparată. Profitul pe care un creditor caută să îl obțină dintr-un contract și că el așteaptă, deci prestația debitorului său, luând în considerare **expectancy damages** sau daunele interese pentru a indemniza creditorul profitului „așteptat” și datorita. Pierderile invocate de către creditor în consecința dreptului care lui i-a fost dat de a crede la executarea contractului și, deci de a plasa încrederea sa în debitorul, care se angajează să efectueze o prestație vărsarea *reliance de damages*. **Restitution damages** vizează împiedicarea îmbogățirii contractantului în culpă, fiind constrâns la restituirea contractantului lezat, ceea ce trebuia să primească de la acesta din urmă. Din contra, și în contrast cu acesta care este posibil în dreptul răspunderii civile, nu există daune interese punitive sau exemplare (punitive or exemplary damages) în materie contractuală [2, p.70].

Determinarea prejudiciului nu este influențată de situația materială a persoanei păgubite ori a celei responsabile, ceea ce interesează fiind echivalentul pagubei suferite, ce trebuie acoperită integral. Determinarea prejudiciului nu este motivată decât pe dispozițiile dreptului civil. Ca modalitate de reparare a prejudiciului contractual în legislația și literatura de specialitate a mai multor state sunt daunele interese. Daunele interese sunt mijlocul juridic supletiv și de dreptul comun pentru executarea prin echivalent a obligației contractuale. Potrivit art. 1082 al Codului Civil al României: “Debitorul poate fi obligat la plata daunelor interese în cazul neexecutării obligației, executării defectuoase ori cu întârziere”.

Aprecierea comportării debitorului în executarea obligației contractuale se face având în vedere diligența unui bun proprietar, criteriu obiectiv impus de art. 1080 al Codului Civil al României și care presupune compararea activității debitorului cu aceea a unei “persoane diligente, care acționează cu grijă față de interesele societății și membrilor ei, subordonându-și activitatea exigențelor impuse de lege și bunele moravuri”. Daunele interese au caracter pecuniar, obligația inițială a debitorului fiind înlocuită cu alta, constând într-o sumă de bani. De asemenea, au caracter variabil deoarece se raportează la condițiile specifice de timp și loc ale fiecărui caz. În momentul în care sunt întrunite condițiile răspunderii contractuale creditorul poate pretinde debitorului plata de daune interese.

Daunele interese pot fi compensatorii și moratorii. Daunele interese compensatorii sunt despăgubirile acordate pentru neexecutarea totală sau parțială ori pentru executarea necorespunzătoare a obligației contractuale a

debitorului. Aceste despăgubiri trebuie să reprezinte echivalentul bănesc al prejudiciului cauzat creditorului, asigurând repunerea acestuia în situația patrimonială în care s-ar fi aflat dacă debitorul și-ar fi executat întocmai obligația [15]. Aceste daune interese au două elemente: pierderea efectiv suferită (*damnum emegens*) și beneficiul nerealizat (*lucrum cessans*). Ele reprezintă repararea prin compensare a prejudiciului creditorului.

Daunele interese compensatorii includ numai daunele directe, previzibile, inevitabile, creditorul fiind ținut de obligația legală de prevenire și limitare a prejudiciului și neputând pretinde repararea daunelor pe care era în măsură să le evite. Aceste daune înlocuiesc executarea în natură, fiind modalitatea de executare prin echivalent bănesc și de aceea nu pot fi cumulate ce acesta.

Daunele interese numai așa-numitele obligații în natură, fiind modalitatea de executare prin echivalent bănesc; nu vizează obligațiile pecuniare, ci trebuie executate ca atare. În ce privește întinderea daunelor conform art. 1085 al Codului Civil al României: “Debitorul trebuie să răspundă numai pentru daunele prevăzute și previzibile, afară de cazul neexecutării dolosive, când se răspunde și pentru daunele imprevizibile”.

Daunele interese moratorii. Denumirea de daune interese moratorii provine de la cuvântul latin *mora*, ce înseamnă întârziere și desemnează despăgubirile pe care debitorul aflat în întârziere (*mora debitoris*) trebuie să le plătească creditorului pentru întârzierea în executarea obligației [2, p.72]

Daunele interese moratorii nu înlocuiesc executarea în natură a obligației și, ca urmare, se pot cumula cu acestea și cu daunele interese-compensatorii. Ele pot fi evaluate anticipat [16, p.19].

În privința daunelor în natură daunele pot fi convenite de către părți, în caz contrar ele vor fi stabilite pe cale judiciară. În cazul obligațiilor pecuniare, daunele interese se stabilesc printr-un procent din suma datorată și poartă denumirea de dobândă. Art. 1088 al Codului Civil al României prevede că “la obligațiile care au ca obiect o sumă oarecare, daunele interese pentru neexecutare nu pot cuprinde decât dobânda legală, în afară de regulile speciale în materie de comerț, de fidejusiune și societate”.

Daunele interese previzibile. Art. 610 alin.(4) al Codului Civil al R. Moldova prevede, că despăgubirea nu se extinde asupra prejudiciului care conform experienței debitorului, nu putea fi prevăzut în mod rațional în cazul unei aprecieri obiective. În același sens, art. 1085 al Codului Civil al României prevede că “debitorul nu răspunde pentru decât de daunele interese care au fost prevăzute la facerea contractului, când neîndeplinirea obligației nu provine din dolul său.”

Previzibilitatea daunei se apreciază în raport cu momentul încheierii contractului și atâta timp cât condițiile avute în vedere la acea dată se mențin. Obligația părților contractante de a repara prejudiciile pe care le-ar aduce una alteia prin neexecutarea, executarea necorespunzătoare sau tardivă a prestațiilor ce le incumbă rezultă, întocmai ca și contractul, din voința lor, și anume: fie din voința prezumată de lege, care limitează daunele la cele previzibile. Acesta își are rațiunea că un debitor prudent nu se angajează la repararea unui prejudiciu peste limita a ceea ce el a putut să prevadă la încheierea contractului [17, p.19].

Dacă obligația debitorului are caracter dolosiv, acesta răspunde pentru daunele interese imprevizibile. Conform art. 1085 al Codului Civil al României debitorul nu răspunde decât de daunele interese care au fost prevăzute sau care au putut fi prevăzute la facerea contractului, când neîndeplinirea obligației nu provine din dolul său.

În contractele în care părțile au prevăzut o clauză de impreviziune privind actualizarea creanței cu indicele de inflație, acesta nu își produce efectele, fiind contrară prevederilor art. 1085 al Codului Civil al României, text care consacră principiul pentru repararea prejudiciului previzibil în momentul încheierii contractului [14, p.122; p.63-73].

Totodată, Principiile UNIDROIT prevăd necesitatea condițiilor de certitudine și previzibilitate a prejudiciului. Astfel, repararea prejudiciului este datorată doar pentru prejudiciul, chiar viitor, care este stabilit cu un grad rezonabil de certitudine. Compensarea poate fi datorată pentru pierderea unei șanse proporțional cu probabilitatea realizării acelei șanse. Atunci când valoarea daunelor nu poate fi stabilită cu un grad suficient de certitudine, stabilirea acestora este la aprecierea instanței de judecată. De asemenea, partea în culpă este ținută doar pentru prejudiciul pe care l-a prevăzut sau pe care l-ar fi putut prevedea în mod rezonabil, la momentul încheierii contractului, ca fiind consecința probabilă a neexecutării.

Principiile Dreptului Contractual European stipulează că debitorul nu poate fi obligat, decât pentru prejudiciul suportat de creditor prin faptul neexecutării sau alte consecințe ale neexecutării, precum și că debitorul nu este obligat decât pentru prejudiciul care l-a prevăzut sau putea fi prevăzut în momentul încheierii contractului, ca fiind o consecință simțitoare a neexecutării. În *commun law* există anumite limite referitoare la recuperarea prejudiciului. Mai întâi trebuie ca daunele interese la aceste prejudicii să fi fost previzibile în momentul în care părțile au contractat și nu le-au extins prejudiciile care nu era posibil a prevedea decât în momentul rezilierii contractului. Un prejudiciu care nu putea să prevadă

la momentul încheierii contractului și care este cauzat de un eveniment ulterior nu putea să fie compensat. De altfel, previzibilitatea prejudiciului trebuie să aibă un caracter obiectiv și nu este suficient ca survenirea prejudiciilor să fie probabilă și nesigură.

A doua limitare cere ca prejudiciul să fie sigur sau, rezonabil cert. Această limitare a fost adăugată pentru prima dată de către tribunalele americane în scopul de a acorda libertate judecătorilor pentru fixarea daunelor interese mai mult sau mai puțin ridicate. Revine, reclamantului lezat, deci de a raporta proba clară și indiscutabilă că prejudiciul său este rezonabil „sigur” și ne conjunctural și ipotetic. Reclamantul ar trebui să furnizeze juratului elemente de informare suficiente pentru a permite acestor judecători a estima valoarea monetară rezonabilă a prejudiciului suportat.

A treia limitare reflectă un aspect destul de diferit de severitate obligațiilor, căci ea se impune părții lezate însăși. Acest efect este ținut de o obligație pozitivă de a face ceea ce este în puterea sa pentru propriul său prejudiciu și să limiteze atât, cât pot face pierderile sale. Partea lezată nu va fi rambursată de pierderile sale și de lipsa de a câștiga de care ea a putut preveni materializarea acționând în maniera rezonabilă și judicioasă fără a înconjura totodată riscul de a crește propriile pierderi. Justificarea economică de această limitare este evidentă, nu numai că ea se bazează pe fundamentul contemporan al dreptului contractelor în common law, dar încă ea vizează orice parte la un contract la minimizarea pierderilor economice și financiare și care sunt consecința unei rezilieri a contractului. Partea lezată trebuie deci să administreze propriile sale afaceri, în pofida culpabilității altui contractant. Cum dacă acesta din urmă execută obligațiile sale din maniera la ceea ce nu rezultă nici o pierdere economică. Dacă s-a constatat că partea lezată nu a acționat prompt și prudent, ea se va vedea datorată de ridicarea daunelor interese, corespunzând câștigului sau profitului că a putut să facă, de altfel [18, p.39].

Practica judiciară franceză relevă că debitorul nu poate fi obligat pentru neexecutare decât pentru consecințele neexecutării prevăzute sau previzibile la momentul încheierii contractului. Această regulă preluată de la Dumoulin și Pothier și elucidată în art.1150 al Codului civil francez se aplică pentru toate contractele și obligațiile, cu excepția obligațiilor de a nu face, cum ar fi cazul obligației de neconcurență. În prezent jurisprudența nu are nici o poziție, iar doctrina tace în această privință, și nu este nici un autor care să trateze repararea în domeniul dat. Astfel revine avocaților și magistraților dreptul/obligația de a pătrunde în esența acestui dezavantaj în plină măsură, deși nu întotdeauna este cazul.

Așadar, studiul previzibilității daunelor și intereselor contractuale poate paraliza o clauză limitativă de răspundere dacă reparația stipulată apare superioară riscurilor acceptate prin contract. Raportul previzibilității poate fi prezentat ca o condiție specifică a regimului contractual: daunele și interesele trebuie să fie legate de obligațiile contractuale. Deci în mod reciproc, imprevizibilitatea exonerează debitorul. Regimul nu este contractual decât, dacă faptul prejudiciabil a fost previzibil, conform contractului, este deci o neexecutare. Deci, doar consecințele prejudiciabile previzibile a acestui fapt generator sunt reparabile. Creditorul nu poate pretinde o sumă rezultată dintr-o consecință care în mod normal putea scăpa previziunilor debitorului. Consecințele imprevizibile care nu pot acoperi daunele și interesele sunt cele care nu intră în câmpul contractual. Exemplul cel mai clasic este cel al depozitarului sau transportatorului care primește pentru prestarea serviciilor respective obiecte prețioase, deși ei le considerau obișnuite. Recuperarea prejudiciilor contractuale poate fi pusă în sarcina debitorului, căci aceste singurele riscuri contractuale care au fost acceptate: ***echivalentul nu poate depăși promisiunea***. Într-o altă imagine nu este reparare, dar doar o altă executare. Prejudiciul previzibil nu este mai mult și nici altul decât obiectul obligației asumate prin contract. Previzibilitatea rezultă din normalitate în timp, și dreptul pozitiv ce impune o obligație precisă (astfel cum este obligația de securitate) sau din uzanțe. Dar aceasta nu presupune că judecătorul n-ar trebui să țină cont de circumstanțele cauzei, mai ales că orice concept se bazează pe acordul inițial de voință al părților. Judecătorii ar trebui să cerceteze economia textelor contractelor pentru a măsura riscurile, a aprecia elementele de previzibilitate de care dispune debitorul (în special aparențele exterioare, declarațiile, valoarea, informația adusă la cunoștința debitorului). Alte criterii de apreciere sunt particularitățile proprii debitorului, luându-se în considerare dacă el ar fi trebuit să prevadă mai bine decât altul: Dacă sunt riscuri direct apreciate de către debitor, ca de un profesionist. De asemenea, urmează să se aprecieze apartenența agentului la un grup social determinat, aprecierea continuă să se opereze *in abstracto*, dar modelul de comparație se schimbă.

Totuși, actualmente, cuantumul daunelor și intereselor necesare pentru a compensa consecințele previzibile ale neexecutării este adeseori imprevizibil datorită inflației și variațiilor inopinate și brutale ale cursurilor anumitor datorii și materii prime. Eventual, este necesar de a distinge cu grijă daunele de daune interese. Previzibilitatea consecințelor însuși ale neexecutării în elementele lor constitutive merită considerație, dar cuantumul

indemnizației nu intră în câmpul de previzibilitate. Astfel, revine judecătorilor de a evalua liber valoarea integrală a datoriei la data emiterii deciziei. Putem face distincția între daună și prejudiciu, dacă dauna poate fi prevăzută, prejudiciul (întinderea acestuia) nu. Această regulă deplasează centrul de gravitate de la evaluarea daunelor și intereselor spre întinderea consecințelor din neexecutarea obligațiilor contractuale. Daunele și interesele sunt evaluate la data emiterii deciziei, dar rămân în funcție de ceea ce s-a prevăzut sau era previzibil pentru părți în momentul încheierii contractului. Părțile pot stipula în contract clauze de apreciere a întinderii prejudiciului, în timp ce acestea nu sunt, intervin unele limite legale [6, p.633-634].

Determinarea prejudiciului este activitatea de stabilire a naturii, a particularităților și a întinderii urmărilor vătămătoare directe ale neexecutării, executării necorespunzătoare sau tardive a obligației, care antrenează răspunderea contractuală, precum și evaluarea în bani a acestora este distinctă și anterioară determinării reparației (despăgubire, compensație, daune interese). Determinarea reparației este activitatea prin care, în funcție de natura, particularitățile și valoarea prejudiciului, se stabilește cuantumul și forma despăgubirilor la care este îndreptățit creditorul. Prejudiciul trebuie să fie reparat integral. Momentul determinării prejudiciului este acela al pronunțării hotărârii definitive a răspunderii civile. În practica judiciară s-a cristalizat principiul, conform căruia modificările ulterioare ale prejudiciului sunt posibile în toate cazurile, acesta fiind o consecință a principiului reparării integrale a prejudiciului. Determinarea prejudiciului se face pe bază de probe, iar nu prin simpla apreciere, fie global, fie prin stabilirea separată a fiecăruia dintre elementele structurale. Paguba suferită, reprezentând lipsirea de folosință, valoarea bunurilor distruse ori deteriorate prin neexecutarea, executarea necorespunzătoare și tardivă a obligației se determină prin expertiză, iar nu în mod abstract. De asemenea, se determină separat pierderea efectiv suferită, precum și beneficiul nerealizat. Determinarea prejudiciului poate fi făcută de părți pe cale convențională. Părțile pot conveni, în virtutea principiului libertății contractuale asupra naturii, formei concrete ori valorii prejudiciului, precum și asupra despăgubirilor.

În dreptul comparat sunt diferite poziții referitoare la repararea prejudiciului contractual. De exemplu, în dreptul german, executarea în natură este dreptul pe care judecătorul nu îl poate substitui daunei interese dacă ea este cerută de către debitor. Executarea în natură (sau specific performance în *common law*) a obligației sale de debitor nu este obiectul primei căi de recurs deschise creditorului. Din contra, în *common law* se bazează

mai mult pe felul creditorului al unei obligații neexecutate. Common law răspunde la exigențele că dreptul garantat creditorului la plata unei prestații, repararea sau compensarea adecvată, monetară, de exemplu, în maniera așteptării și speranțelor că creditorul va alimenta executarea obligațiilor de către debitor. Dar, de altfel, interesându-se mai mult de soarta creditorului care se convine de a fi protejată contra sărăcirii mai mult decât necesitatea de a constrânge debitorii de a executa obligațiile lor, dreptul *commun law* plasează înaintea oricărui plan dreptul *specific performance* sau executarea în natură.

În Anglia persistă “specific performance” și este lăsată la aprecierea judecătorului și nu apare ca un mijloc subsidiar, tribunalele recurgând mai mult la condamnarea daunelor și intereselor, iar Equity caută să obțină altceva decât daunele interese, prin ordinul dat de către Cancellar permite de a impune executarea în natură a obligațiilor de a face sau de a nu face sub dubla amenințare făcută debitorului cu pedeapsa cu închisoarea sau cu plata unei amenzi dacă nu se conformează ordinului Curții.

Există totuși un risc de a intenta o acțiune în fața Curții de Equity și restricțiile libertății de acces la această Curte. Riscul este că competența Curții de Equity este discreționară, Cancellarul care nu ascultă decât conștiința sa, putea să dea sau nu ordinul solicitat de către reclamant. Poate că pentru judecăți de Equity sau morală să se refuze câștigul cauzat reclamantului. Dreptul de acces la această Curte este supus unor restricții și anume, de a veni la Curte cu clean hands (cu mâinele proprii). O altă restricție visează asigurarea reclamantului care vrea să fie judecat în echitate să fie el-însuși echitabil *vis-a-vis* de debitorul său, trebuie să se aducă echitate pentru echitate.

Tribunalele de *commun law* caută adesea să acorde creditorului o compensație monetară judecată adecvat, conducându-se de executarea în natură a obligației pe care trebuia să i-o dea debitorul. Cadrul juridic este foarte strict în domeniul *specific performance*, ceea ce permite a concluziona, că această cale de recurs nu a devenit nici acum cale de recurs normală și principală a executării obligațiilor care cer acțiunea sau intervenția personală a debitorului. În fine, tribunalele sunt reticente să acorde executarea în natură de fiecare dată de care ele sunt ținute să aplice un arsenal de măsuri de control și de superdevizie destinate să asigure executarea în natură conform instrucțiilor care au putut fi date. Dacă avantajul economic a unei executări în natură este minim și mai ales dacă acest avantaj este inferior costului executării în natură, acesta nu va fi cu adevărat acordat. Din contra, dacă intervenția personală a debitorului nu este nici cerută și nici necesară este atunci posibil

a concepe o executare în natură, ne gândim mai ales la obligațiile de a da în dreptul francez. Este cazul transferului terenului în Anglia în perioada medievală, obligația de a transfera o porțiune de teren. De faptul valorii particulare, sentimentale și monetare, atașate terenului și contralovitura, orice titlul juridic pe un teren au fost întotdeauna considerat, ca lucru unic. Astăzi însă, dacă o parcelă de teren face obiectul unui contract trebuie să se asigure că transferul proprietății bunurilor mobile, ca și mărfurilor după cum le tratează U.C.C. Acest Cod de comerț dispune în art. 2-716, că se poate ordona executarea în natură în cazul mărfurilor considerate ca unice sau în timp ce circumstanțele o cer. Acesta este cazul, de exemplu, vinderii unui brevet, vinderea obiectelor de artă sau o afacere comercială, care sunt considerate, ca lucruri unice în genul lor. Astfel, de fiecare dată când natura unui lucru face ca banii să nu permită a substitui un al doilea lucru care ar fi echivalentul primului, executarea în natură va fi percepută și apropiată.

Actualmente, tribunalele fac dovada dorinței de a deschide mai larg câmpul de aplicare al *specific performance* în timp ce consideră, că era insuficientă și inadecvată, reparația acordată creditorului prin alte căi de recurs, care au avut preferința lor până acum. Executarea silită în natură este admisibilă numai în mod excepțional, respectiv numai în cazurile în care tribunalele apreciază, că nici una din primele trei posibilități nu este adecvată pentru repararea deplină și completă a prejudiciului suferit de creditorul obligației neexecutate. În asemenea cazuri, tribunalele au facultatea de a emite o hotărâre pentru executarea silită în natură, dar numai dacă reclamantul poate demonstra, că daunele-interese (*money damages*) nu ar compensa în mod adecvat, prejudiciul suferit. Mai trebuie reținut că nu este posibil cumulul între două sau mai multe dintre posibilitățile pe care le are creditorul obligației neexecutate. Astfel, creditorul trebuie să aleagă între *expectation damages*, *restitution* și *reliance damages*. Mai mult, cea din de-a patra posibilitate *specific performance*, are caracter subsidiar în raport cu celelalte trei posibilități [14, p.122; p.63-73].

În Franța chestiunea respectivă a fost discutată și doctrina nu este unanimă. Tendința care se impune în dreptul pozitiv consistă în a considera în principiu executarea în natură, ca un drept pentru părți, recunoscând acestui drept unele limite și că nu este niciodată o obligație, ca daunele și interesele să fie substituite de comun acord de către părți [19, p.42]. Totuși în majoritatea statelor, inclusiv și în Republica Moldova se aplică principiul executării prin echivalent al obligațiilor.

În ceea ce privește dreptul Uniunii Europene în domeniul contractelor și în special în privința restituirii prejudiciului acesta are o abordare mai funcționalistă bazată pe dezvoltarea relațiilor comerciale, economice. În doctrină s-a subliniat importanța libertății de alegere a legii contractelor, consacrată prin jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene. Nu s-a făcut aplicarea regulilor referitoare la libera circulație în situația în care partenerii comerciali pot evita dreptul unui stat membru care restrânge drepturile acestora. Astfel, în hotărârea *Alsthom*, Curtea a fost sesizată cu o trimitere preliminară pentru a se pronunța dacă regulile din dreptul francez cu privire la răspunderea vânzătorului pentru viciile unui produs echivalează cu o restricție a liberei circulații a mărfurilor. Curtea a afirmat, că părțile într-un contract internațional de vânzare sunt libere să determine dreptul aplicabil relațiilor lor contractuale și pot astfel să evite a se supune dreptului francez. Aceasta echivalează cu o recunoaștere explicită a libertății contractuale a părților [20]. Dacă o parte poate evita dreptul unui stat membru care restricționează libertatea contractuală cu privire la răspunderea pentru viciile lucrului, ca în hotărârea *Alsthom*, dreptul comunitar nu este aplicabil. Aceasta implică faptul că la nivel comunitar dispozițiile referitoare la dreptul contractelor, rămân la latitudinea părților.

Concluzii. Reieșind din reglementările diferitor sisteme de drept observăm că aprecierea cuantumului prejudiciului contractual este o sarcină care revine de cele mai multe ori judecătorilor, după caz arbitrilor. Reglementările legale nu sunt prea consistente în domeniul respectiv și nu fixează anumite limite, sub rezerva unor criterii generale precum sunt interesul pe care îl avea creditorul în executarea corespunzătoare a obligației, locul și timpul prevăzute pentru executarea obligațiilor contractuale. Astfel, pentru evitarea unor abuzuri și latitudini dispersate ar trebui incluse limite legale referitoare la întinderea prejudiciului, care n-ar trebui să fie excesiv de oneros pentru una dintre părți. De asemenea, părțile pot prestabili clauze în funcție de care se va calcula întinderea prejudiciului și eventual s-ar putea limita abuzurile din partea celeilalte părți, deoarece răspunderea civilă are menirea de a repara și nu de a pedepsi.

Referințe bibliografice

1. Philippe Le Tourneau ,Droit de la responsabilite.- Paris: Ed. Dalloz 2004.
2. Adriana Corhan, Repararea prejudiciului prin echivalent bănesc. Chișinău:Ed. Lumina Lex, 1999.
3. Victor Volcinski, Eugenia Cojocaru, Dreptul Economic.- Chișinău 2006.
4. Philippe Malaurie, Laurent Aynes, Droit des obligations, ed.8 .- Paris, Ed. Litec, 2002.
5. Codul civil francez
6. Francois Terre, Philippe Simpler, Yves Lequette, Droit Civil, Les Obligations, ed.7.-Paris: Ed. Dalloz, 2002.
7. Codul civil român
8. Andrei Bloșenco „Răspunderea civilă delictuală. - Chișinău: Ed. Arc, 2002.
9. Florin Ciutacu, Drept civil. Teoria generală a obligațiilor. - București: Ed. Themis Cart, 2003.
10. Eugenia Cojocari, Drept civil. Răspunderea juridică civilă. - Chișinău: ULIM, 2002.
11. Victor Volcinski, Eugenia Cojocaru, Dreptul Economic. – Chișinău: Ed.Business-Elita, 2006.
12. Eugene Gaudement, Theorie generale des obligations, Ed. Dalloz, 2004
13. Eugenia Cojocari, Prejudiciul contractual în diferite sisteme de drept, Avocatul poporului, 2003.
14. Alain A. Levasseur, Le contrat en droit americain.- Paris: Ed. Dalloz, 1996.
15. Liviu Pop, Teoria Generală a Obligațiilor. - Chișinău: Ed. Lumina Lex, 1998
16. Manuela Tăbăraș, Răspunderea contractuală. Daune interese, Culegere de practică judiciară. – București: Ed. All Beck, 2005
17. Philippe le Tourneau, Droit de la Responsabilite et des contrats, Ed. Dalloy, 2004.
18. Georges Ripert, La regle morale dans les obligations, Ed. L.G.D.J.1949.
19. Genevičve Viney, Patrice Jourdin “Traité de droit civil. Les effets de la responsabilité.”, ed.2. - Paris: Ed: L.G.D.J., 2001.
20. Daniel-Mihail Șandru, Evoluții recente în armonizarea dreptului european al contractelor, Revista Română de Drept Comunitar, nr. 3 mai-iunie, 2007, Ed. Wolsters Kluwer, România.

violeta.melnic10@yahoo.com

IMPACTUL CAZURILOR CEDO CONTRA MOLDOVEI ASUPRA PRACTICII JUDICIARE AUTOHTONE DE APLICARE A LEGII PENALE ÎN TIMP

Sergiu CERNOMOREȚ, *doctor în drept, IRIM*

Rezumat

În contextul adoptării de către Parlamentul Republicii Moldova a Legii organice pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr. 252 din 08.11.2012 // Monitorul Oficial 263-269/855, în vigoare din 21.12.2012, au fost operate un șir de modificări și completări ale Codului Penal al Republicii Moldova. Această lege a determinat necesitatea interpretării modului de aplicare a legii penale în practica judiciară a Republicii Moldova. O astfel de necesitate este determinată de divergența practicii judiciare autohtone în materie, cu principiile fundamentale ale CP RM, cum ar fi principiul legalității (art. 3 alin. (2) CP RM), principiul caracterului personal al răspunderii penale (art. 6 CP RM), precum și ale celor speciale ale legii penale (principiile aplicării legii penale în timp art. 8, 10 CP RM).

Cuvinte-cheie: *legea penală, principiile de aplicare a legii penale, decriminalizare, tortură, tratament inuman și degradant.*

THE IMPACT OF EUROPEAN CONVENTION OF HUMAN RIGHTS CASES AGAINST MOLDOVA ON LOCAL JURISPRUDENCE OF ENFORCEMENT OF CRIMINAL LAW IN TIME

Abstract

In the context of the adoption by the Parliament of Moldova of organic law of amending and supplementing of some laws no. 252 of 08/11/12, in force since 21.12.2012, have been made a number of amendments to the Criminal Code of the Republic of Moldova. This law led to interpreting the application of criminal law jurisprudence of the Republic of Moldova. Such a need is determined by the divergence in domestic jurisprudence, the fundamental principles of criminal law, such as the principle of legality, the principle of the personal nature of criminal responsibility, as well as those of special principles of criminal law.

Keywords: *criminal law principles of criminal law enforcement, decriminalization, torture, inhuman and degrading treatment.*

Introducere. Aplicarea corectă și uniformă a legii penale constituie unul din garanțiile respectării principiului legalității și a democratismului. Ultimul, invocă că persoanele care au săvârșit infracțiuni sînt egale în fața legii și sînt supuse răspunderii penale fără deosebire de sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație. Același principiu invocă că apărarea drepturilor și intereselor unei persoane nu poate fi realizată prin încălcarea drepturilor și intereselor altei persoane sau a unei colectivități.

În urma celor invocate apare întrebarea dacă modificarea legii penale prin Legea nr. 252 din 08.11.2012 // *Monitorul Oficial* 263-269/855, în vigoare din 21.12.2012, nu afectează prin sine principiile menționate supra. Or, Republica Moldova se află în situația în care obligațiile pozitive ale statului, care reies din aderarea la diverse acte internaționale, pe de o parte și respectarea principiilor „clasice”, „fundamentale” ale legii penale, pe de altă parte, se află pe poziții de conflict. Conflictul fiind generat de eforturile statului (în cazul nostru RM) de a se conforma imediat exigențelor internaționale de respectare a drepturilor și libertăților omului și de

imposibilitate de a opera modificări ale legii penale fără ca cei care aplică legea penală să încalce principiile „clasice”, „fundamentale” ale sale, cum ar fi cele ce vizează aplicarea legii penale în timp sau spațiu.

Material și metodă. Caracterul complex al studiului a determinat necesitatea utilizării unui șir de idei, teorii, metode generale și speciale cu caracter cognitiv, în special: metoda comparativă, sistemică, gramaticală, logică (metoda deducției și inducției) etc. De asemenea, la baza elaborării prezentului studiu au fost puse reglementări în domeniul dreptului penal, respectarea drepturilor și libertăților persoanei, practica CEDO, precum și practica judiciară a Republicii Moldova.

Rezultatele investigației. 1. Convenția împotriva torturii și altor tratamente sau pedepse cu cruzime, inumane sau degradante a fost adoptată de către Adunarea Generală a Națiunilor Unite prin Rezoluția 39/46 din 10 decembrie 1984 și a intrat în vigoare la 27 iunie 1987. Republica Moldova a aderat la Convenția prin Hotărârea Guvernului nr. 473 din 31.05.95 cu privire la aderarea Republicii Moldova la Convenția împotriva torturii și a altor pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante // *Monitorul Oficial* 34/374, 22.06.1995.

Alin. (2) art. 4 al Convenției împotriva torturii și altor tratamente sau pedepse cu cruzime, inumane sau degradante menționează că fiecare stat parte va sancționa aceste infracțiuni (tortura, alte tratamente cu cruzime, inumane sau degradante) cu pedepse corespunzătoare, ținând seamă de gravitatea lor.

În practica judiciară a Republicii Moldova în perioada de la incriminarea torturii în calitate de componentă de infracțiune de sine stătătoare (art. 309/1 CP RM) se stabilește o tendință de condamnare a persoanelor cu aplicare prevederilor art. 90 CP RM, adică cu suspendarea condiționată a executării pedepsei sau cu aplicarea amenzii, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții în cadrul organelor publice.

Ca urmare, statul a adoptat Legea nr. 252 din 08.11.2012 de modificare și completare a unor acte legislative // *Monitorul Oficial* 263-269/855, în vigoare din 21.12.2012. [9] Acest efort al legiuitorului autohton se datorează, inclusiv și practicii Curții Europene a Drepturilor Omului (în continuare CEDO), în special cazurile Valeriu și Nicolae Roșca contra Moldovei, în care CEDO a constatat omisiunea autorităților moldovenești de a iniția urmărirea penală sub aspectul articolului 309/1 din Codul penal (tortură), fără a explica raționamentele despre calificarea sub aspectul altei infracțiuni (abuzul de putere), este insuficientă pentru a asigura efectul preventiv al legislației care reglementează în mod special problema torturii [5].

2. În opinia grupului de autori din Republica Moldova, modificarea Codului Penal al Republicii Moldova prin Legea nr. 252 din 08.11.2012 // *Monitorul Oficial* 263-269/855, în vigoare din 21.12.2012, este una dintre cele mai importante modificări cu referire la tortură. Importanța acestei modificări reiese din înăsprirea pedepsei pentru componenta de bază, cât și pentru cele cu circumstanțe agravante ale torturii, spre a evita condamnarea cu suspendarea condiționată a pedepsei pentru această infracțiune pe viitor, asigurându-se efectul preventiv al legii penale[1, p. 28].

Plauzibilitatea înăsprirea pedepsei penale pentru tortură este fundamentată și pe principiul inevitabilității răspunderii penale. Deși acest din urmă principiu nu ar trebui să afecteze un alt principiu de aplicare al legii penale – principiul retroactivității sau să intre în conflict cu acesta din urmă. În conformitate cu art. 22 al Constituției Republicii Moldova, nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care, în momentul comiterii, nu constituiau un act delictuos. De asemenea, nu se va aplica nici o pedeapsă mai aspră decât cea care era aplicabilă în momentul comiterii actului delictuos[4].

De astfel, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a menționat că efectul legii în timp este ghidat de principiul activității legii, potrivit căruia legea se aplică tuturor faptelor în timpul în care se află în vigoare, are eficiență deplină și continuă din momentul intrării în vigoare și pînă la abrogarea ei. Legea nu se aplică faptelor săvârșite înainte de intrarea ei în vigoare, adică nu are efect retroactiv. Ea dispune numai pentru prezent și viitor și nu are efecte juridice pentru trecut. E de menționat însă că principiul neretroactivității legii, care are o autoritate incontestabilă, suportă excepții relevate de dreptul penal și dreptul administrativ, potrivit cărora legea care înlătură pedeapsa pentru o faptă sau care ușurează pedeapsa are efect retroactiv, adică se extinde și asupra faptelor săvârșite pînă la emiterea ei [6].

3. În contextul adoptării de către Parlamentul Republicii Moldova a legii organice pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr. 252 din 08.11.2012 // *Monitorul Oficial* 263-269/855, în vigoare din 21.12.2012, au fost operate un șir de modificări și completări ale legii penale a Republicii Moldova.

Printre acestea menționăm acelea de la pct. 9 al legii menționate, care indică că după articolul 166 CP RM se introduce articolul 166/1 CP RM cu următorul cuprins:

Articolul 166/1 Tortura, tratamentul inuman sau degradant. (1) Cauzarea intenționată a unei dureri sau a suferinței fizice ori psihice, care

reprezintă tratament inuman ori degradant, de către o persoană publică sau de către o persoană care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice, sau de către orice altă persoană care acționează cu titlu oficial sau cu consimțământul expres ori tacit al unei asemenea persoane

(2)....

(3) Tortura, adică orice faptă intenționată prin care se provoacă unei persoane o durere sau suferințe fizice sau psihice puternice cu scopul de a obține de la această persoană sau de la o persoană terță informații sau mărturisiri, de a o pedepsi pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis ori este bănuită că l-a comis, de a o intimida sau de a exercita presiune asupra ei sau asupra unei terțe persoane, sau din orice alt motiv, bazat pe o formă de discriminare, oricare ar fi ea, atunci când o asemenea durere sau suferință este provocată de către o persoană publică sau de către o persoană care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice, sau de către orice altă persoană care acționează cu titlu oficial sau cu consimțământul expres sau tacit al unei asemenea persoane

(4)....

Tot potrivit Legii nr. 252 pct. 15, art. 309/1 CPRM (Tortura – *provocarea, în mod intenționat, a unei dureri sau suferințe puternice, fizice ori psihice unei persoane, în special cu scopul de a obține de la această persoană sau de la o persoană terță informații sau mărturisiri, de a o pedepsi pentru un act pe care aceasta sau o terță persoană l-a comis ori este bănuită că l-a comis, de a intimida sau de a face presiune asupra ei sau asupra unei terțe persoane, sau pentru orice alt motiv bazat pe o formă de discriminare, oricare ar fi ea, dacă o asemenea durere sau suferință este provocată de o persoană cu funcție de răspundere sau de oricare altă persoană care acționează cu titlu oficial, ori la instigarea sau cu consimțământul expres sau tacit al unor asemenea persoane, cu excepția durerii sau a suferinței ce rezultă exclusiv din sancțiuni legale, inerente acestor sancțiuni sau ocazionate de ele*) se abrogă (n.a. sublinierea ne aparține).

Adoptarea Legii nr. 252 a determinat necesitatea interpretării modului de aplicare a legii penale în practica judiciară a Republicii Moldova. O astfel de necesitate este determinată de respectarea principiilor fundamentale ale CP RM, cum ar fi: principiul legalității (art. 3 alin. (2) CP RM), principiul caracterului personal al răspunderii penale (art. 6 CP RM), precum și a celor speciale ale legii penale (principiile aplicării legii penale în timp art. 8, 10 CP RM).

4. În comparație cu infracțiunea de tortură de la art. 309/1 CP RM, legiuitorul la formularea componentei de infracțiune de la art. 166/1 CP RM a purces la incriminarea a două infracțiuni separate, de sine stătătoare, și anume:

- a) tratamentul inuman și degradant;
- b) tortura;

Pe lângă acestea, în favoarea acestei poziții vin următoarele argumente:

- obiectul juridic al infracțiunii de la art. 166/1 CP RM îl constituie:
- obiectul juridic generic – libertatea, cinstea și demnitatea persoanei;
- obiectul juridic special – este unul complex – obiectul juridic principal constituie, după caz, libertatea morală, fizică, cinstea, demnitatea persoanei, iar obiectul juridic secundar – înfăptuirea justiției, sănătatea și integritatea fizică, psihică a persoanei, viața acesteia.

- latura obiectivă conține două fapte distincte (tratamentul inuman și degradant alin. (1) art. 166/1 CP RM și tortura alin. (3) art. 166/1 CP RM);

- latura subiectivă – cu referire la conținutul factorului intelectual și volitiv este diferită de cea a art. 390/1 CP RM

- subiect al infracțiunii – persoană fizică responsabilă cu vârsta cerută de lege, fiind subiect special, în comparație cu art. 309/1 CP RM - persoană publică sau persoană care, de facto, exercită atribuțiile unei autorități publice [10].

Cele relatate ne permit a formula concluzia că art. 166/1 CP RM nu reprezintă o transcriere a art. 309/1 CP RM. Spre a confirma poziția respectivă apare necesitatea de a studia bazele adoptării proiectului Legii nr. 252 de modificare și completare a unor acte legislative.

Astfel, potrivit notei informative a proiectului de lege de modificare și completare a unor acte legislative [7] se explică expres că „... *proiectul propune completarea legii penale cu art. 166/1 Tortura, tratamentul inuman și degradant*”. *Însăși denumirea art. implică faptul că, prevederile acestuia nu sunt o inovație, ci reprezintă o transpunere a prevederilor art. 309/1 CP RM în cap. III. Totuși se poate preciza că, nu este vorba de o transpunere mecanică a unor prevederi dintr-un capitol al legii penale în altul, deoarece prevederile art. 166/1 pe lângă incriminarea torturii, urmează să stabilească în calitate de infracțiune separată, tratamentele inumane și degradante și mai vine cu o serie de schimbări care ar avea menirea înlăturării deficiențelor constatate de Comitetul ONU împotriva torturii...*”.

5. Din cauza că componente de la art. 309/1 CP RM și 166/1 CP RM diferă ca și conținut, acestea urmează a fi abordate ca infracțiuni aparte cu regimul incriminator (și sancționator) aparte.

Reieșind din pct. 15 a Legii nr. 252, art. 309/1 CP RM a fost abrogat. Conform art. 37 Legii privind actele legislative nr. 780 din 27.12.2001 [8] abrogarea este un procedeu tehnico-juridic de suprimare prin care sînt scoase din vigoare prevederile actului legislativ ce nu mai corespund echilibrului dintre cerințele sociale și reglementarea legală. Adică, prevederile art. 309/1 CP RM din 21.12.2012 nu mai corespund realiilor sociale și nu mai pot fi aplicate deoarece sunt scoase din vigoare. Reieșind din aceasta, nici sancțiunile prevăzute de articolul 309/1 CP RM nu mai pot fi aplicate, din considerente că a avut loc nu modificarea legii, ci abrogarea ei.

La acest compartiment necesită a face o precizare că de la intrarea în vigoare a CPRM (12.06.2013) pînă la 08.11.2012 (data adoptării Legii nr. 252) legiuitorul autohton a făcut uz doar de procedeu de operare a modificărilor CP RM. Similar (însă nu și identic) Legii nr. 252 pot fi supuse analizei prevederile Legii pentru modificarea și completarea CP RM nr. 277 din 18.12.2008 //Monitorul Oficial 41-44/120, 24.02.2009, care la pct. 70 invocă că după articolul 192 CP RM se introduc articolele 192¹ și 192² cu următorul cuprins: “*Articolul 192¹. Răpirea mijlocului de transport Articolul 192². Răpirea mijlocului de transport cu tracțiune animală, precum și a animalelor de tracțiune*”, pe cînd pct. 144 al Legii nr. 277, prevede că articolele 273 și 274 se exclud (n.a. sublinierea ne aparține). Astfel, legiuitorul nu a folosit abrogarea prevederilor CP RM, ci excluderea acestora (ca urmare a introducerii altor articole noi), deci o astfel de „remaniere” a legii penale, privite prin prisma structurii sale tehnico-juridice urmează a fi atribuită la procedeu de modificare a legii penale. Ori, potrivit alin. (1) și (2) art. 34 al Legii privind actele legislative, modificarea sau completarea actului legislativ reprezintă amendarea unor prevederi ale lui și aceasta intervine pentru a schimba unele soluții din actul legislativ prin altele. În completarea celor relatate vin prevederile alin. (1) art. 35 Legii privind actele legislative - modificarea sau completarea actului legislativ este, de regulă, expresă, constînd în înlocuirea unui text cu un altul ori în excluderea unei părți din text sau în adăugarea unui text nou.

Considerăm procedeu de modificare și completare a legii penale unul reușit, din cauza codificării sale, ori operarea unor modificări/completări ale legii penale urmează să intervină în așa măsură, încît să nu afecteze structura codificării legii și modul său de interpretare și aplicare. Abrogarea, în calitate de procedeu tehnic, nu se folosea de către legiuitorul autohton în CP RM pînă în 21.12.2012, folosindu-se formulare de tipul „excluderea” articolelor din CP RM [11], deși ulterior abrogarea se folosește în CP RM [12].

6. Evident că faptele de tortură comise de pînă la 21.12.2012 aparent cad sub incidența reglementărilor noi, adică celora de la art. 166/1 CP RM, însă apare întrebarea dacă acestea pot fi aplicate faptelor de pînă la adoptarea sa. Propunem spre analiză următoarele exemple de situații tipice de aplicare a legii penale faptelor comise sub imperiul legii vechi (în cazul procedurii de „excludere” a art. CP RM prin Legea nr. 277):

a) legea nouă este mai blîndă decît legea veche (în care articolul CP RM a fost exclus), prin urmare, se va aplica legea nouă (în baza prevederilor art. 10 CP RM);

b) legea nouă este mai severă decît legea veche (în care articolul CP RM a fost exclus), prin urmare, se va aplica legea veche (fiind supusă modificării) – din considerente că acea lege a fost în vigoare la data comiterii faptei, avînd individualizarea legală a răspunderii penale mai blînde, decît individualizarea răspunderii legale sub imperiul noii legi;

Cu referire la Legea nr. 252 propunem spre analiză următoarele exemple de situații tipice de aplicare a legii faptelor comise sub imperiul legii vechi (în cazul procedurii de „abrogare” a art. CP RM):

a) legea nouă este mai blîndă decît legea veche (în care articolul CP RM a fost abrogat) - indubitabil se va aplica legea nouă, prin decriminalizarea faptei;

b) legea nouă este mai severă decît legea veche (în care articolul CP RM a fost abrogat) – aplicarea legii vechi nu mai este posibilă aceasta fiind abrogată și nici aplicarea legii noi nu este posibilă din considerente că la data comiterii faptei noua lege nu exista. Or, aplicarea legii noi va duce inevitabil la încălcarea principiului previzibilității legii și ar fi contrară principiului aplicării legii penale mai blînde (art. 10 alin. (2) CP RM).

Din cele relatate este lesne că art. 166/1 CP RM nu poate fi aplicat faptelor comise de pînă la intrarea sa în vigoare, din considerente că prevede o pedeapsă mai aspră (*alin. (1) art. 309/1 CP RM prevedea închisoare de la 2 la 5 ani, iar alin. (1) art. 166/1 CP RM prevede pedeapsa de la 2 la 6 ani*). Similar, aplicarea pedepsei penale faptelor de tortură comise de pînă la 21.12.2012 nu este posibilă din considerente că nu poate fi aplicată pedeapsa de la actul legislativ suprimat, scos din vigoare, or, *per contrario* dacă fapta nu mai corespunde echilibrului dintre cerințele sociale și reglementarea legală, nici pedeapsa pentru lipsa unui astfel de „echilibru” nu mai poate fi aplicată.

7. Considerăm eronate soluțiile adoptate de către instanțele naționale la examinarea cazurilor de tortură comise de pînă la intrarea în vigoare a art. 166/1 CP RM.

Astfel într-o cauză penală examinată de către Colegiul Penal al Curții Supreme de Justiție a RM, se menționează că, citat – „... *faptele comise de către R.V. i s-a dat o apreciere și încadrare juridică corectă (art. 309/1 alin. (1) CP RM), iar măsură de pedeapsă inculpatului i s-a stabilit cu respectarea prevederilor art. 7, 61, 75, 90 CP RM, ținându-se seama de gradul prejudiciabil al faptei comise, de persoana celui vinovat și de toate circumstanțele cauzei, care agravează sau atenuează răspunderea, fiindu-i numită o pedeapsă în limita minimă a sancțiunii normei penale în baza căreia a fost declarat vinovat ...*” [2]

Un alt caz de încadrare juridică eronată este cel examinat la CA Bălți în care motivarea Deciziei sale se rezumă la, citat – „... *excluderea din CP RM a art. 309/1 nicidecum nu înseamnă că acțiunile prevăzute de acest articol nu mai constituie infracțiune. Prin modificarea menționată prin aceiași lege acțiunile prevăzute de la art. 309/1 CP RM au fost atribuite la art. 166/1 CP RM ...Astfel, faptele lui B.V. au fost încadrate corect potrivit art. 166/1 alin. (4) lit.d) CP RM. Însă dat fiind faptul că sancțiunea de la art. 166/1 alin. (4) lit.d) CP RM este mai severă, instanța de judecată în conformitate cu prevederile art. 8 și 10 CP RM, justificat a stabilit pedeapsa prevăzută de art. 309/1 alin. (3) lit. e) CP RM în vigoare la momentul săvârșirii faptei, după de fapt i-a fost adusă învinuirea lui V.B...* ” [3]

Concluzii. În cele din urmă, concluzionăm următoarele:

a) din cauza abrogării art. 309/1 CP RM, aplicarea prevederilor sale faptelor comise de pînă la 21.12.2012 nu este posibilă - norma juridico-penală fiind scoasă din vigoare (cazul decriminalizării);

b) aplicarea prevederilor art. 166/1 CP RM faptelor comise de pînă la 21.12.2012 nu este posibilă – din considerente că legea penală care înăsprește pedeapsa sau înrăutățește situația persoanei vinovate de săvârșirea unei infracțiuni nu are efect retroactiv (art. 10 alin. (2) CP RM);

c) nu poate fi acceptată nici „soluția” în care faptele comise de pînă la 21.12.2012 se încadrează potrivit semnelor art. 166/1 CP RM, însă sancțiunea se aplică reieșind din limitele minime și maxime ale pedepsei de la art. 309/1 CP RM. Aceasta datorită faptului că art. 309/1 CP RM nu a fost modificat (prin folosirea în CP RM a formulării „exclus”), ci a fost abrogat.

Referințe bibliografice

1. Bolocan-Holban A. și alții. *Apărarea victimelor torturii, relexor tratamente, sau ale tratamentului degradant. Îndrumar pentru avocați*. - Chișinău: Tipografia – Sirius, 2013.
2. Cauza penală nr. 1ra-491/13 (jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=280).
3. Cauza penală nr. 1a-302/13, Arhiva Curții de Apel Bălți.
4. *Constituția Republicii Moldova*, adoptată la 29.07.94 // *Monitorul Oficial* 1, 12.08.1994.
5. *Hotărîrea CEDO din 20.10.2009 - Valeriu și Nicolae Roșca versus Moldova. Nerespectarea efectului preventiv al interzicerii torturii. Refuzul procuraturii de a iniția urmărirea penală cu privire la toate capete de plîngere (art.6 al Convenției)*, sursa <http://jurisprudencedo.com>.
6. *Hotărîrea Curții Constituționale nr.32 din 29.10.98 privind interpretarea art.76 din Constituția Republicii Moldova „Intrarea în vigoare a legii”* // *Monitorul Oficial* 100-102/42, 12.11.1998.
7. Hotărîrea Guvernului nr. 650 din 03.09.2012 și Scrisoarea Secretarului General al Guvernului adresată Pralamentului RM nr. 1506 din 04.09.2012.
8. *Legea privind actele legislative 780/27.12.2001* // *Monitorul Oficial* 36-38/210, 14.03.2002.
9. *Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr. 252 din 08.11.2012* // *Monitorul Oficial* 263-269/855, în vigoare din 21.12.2012.
10. Stati V. *Răspunderea penală pentru infracțiunea de tortură și infracțiunea de organizare sau instigare a acțiunilor de tortură (art.309/1 C. pen. RM)* // *Revista Națională de Drept* 2/18, 2008, pag. 18–21 și *Răspunderea penală pentru infracțiunea de tortura și infracțiunea de organizare sau instigare a acțiunilor de tortura (art.309/1 C.pen. RM) (Partea II)* // *Revista Națională de Drept* 3/20, 2008. pag. 20- 22.
11. A se vedea excluderea art. 153, 154, 170, 195, 198, 200, 202, 203, 210, 254, 277, 294, 299, 304, 305, 330, 331, 336, 348, 350, 358 CP RM.
12. A se vedea art. 143, 389, 390, 391, 392, 393, abrogate prin Legea nr.64 din 04.04.2013, în vigoare 21.05.2013.

cernomor2004@mail.ru

INTEGRAREA ECONOMICĂ A UNIUNII EUROPENE ÎN CONTEXTUL DREPTULUI INTERNAȚIONAL AL AFACERILOR

Valeriu GUREU, *magistru în politologie, IRIM*

Rezumat

Integrarea economică internațională constituie procesul complex al dezvoltării economiei mondiale, bazat pe intensificarea interdependențelor între economiile mai multor state, ținând constituirea unor ansambluri economice puternice într-o anumită concepție a lumii.

Procesul integraționist în mare parte afectează spațiul european, motivul rezidă în interesul extinderii teritoriale a Comunității Europene care din perspectiva zonei de securitate înglobează caracterul economic prin prisma suportului financiar pentru statele membre, dându-le posibilitatea de a se restructura, reorganiza, stabiliți nu numai potrivit caracterului economico-financiar, dar și în conformitate cu criteriile politice, juridice și inclusiv cele militare.

Cuvinte-cheie: *integrare economică, piață unică europeană, uniune integraționistă, liberă circulație a mărfurilor, liberă circulație a serviciilor, liberă circulație a capitalurilor, spațiu economic european, monedă unică.*

ECONOMIC INTEGRATION OF THE EUROPEAN UNION IN THE FIELD OF INTERNATIONAL BUSINESS LAW

Abstract

International economic integration is a complex process of development "in the world economy, based on the increasing interdependencies between the econo-

mies of many States, aiming to establish strong economic ensembles in a particular conception of the world”.

The integration process mostly affects in the European area, the interest of the European Community consists in territorial expansion, that, from the perspective of security zone, encompasses economic character through the financial support to Member States, giving them the opportunity to restructure, reorganize, stabilize not only economic and financial but according to nature and according to political criteria, including legal and military.

Keywords: *economic integration, the European single market, integrationist union, free movement of goods, free movement of services, free movement of capital, European Economic Area, the single currency.*

Introducere. Actualitatea investigației procesului de integrare economică, în care relațiile de piață sunt stabilite în raport cu cerințele noilor standarde internaționale, rezidă în necesitatea de a supune dezbaterii subiectele cu care se confruntă marile imperii financiare. În acest context, trebuie să conturăm și să identificăm aspectul integrării economice pentru a exclude neclaritățile ideologice.

Noțiunea de *integrare* provine din latinescul *integro*, *integrare* respectiv *integratio* care înseamnă *a pune la un loc, a reuni mai multe părți într-un tot unitar sau în vederea constituirii unui întreg, a restabili, a întregi*; în această situație, părțile constitutive devin părți integrante. Preluat inițial din matematică, termenul de *integrare* a căpătat o largă utilizare în diferite domenii ale științelor socio-umane, inclusiv științele economice, acoperind o gamă foarte largă de procese și fenomene.

După *Concise Oxford Dictionary* și *Chambers Essential Dictionary*, integrarea este combinarea părților într-un întreg și uniunea este un întreg rezultat din combinarea unor părți ori a unor membri. Astfel, integrarea este procesul de atingere a stadiului de uniune. *Larousse Dictionnaire* definește integrarea ca intrare într-un subansamblu, iar *Dictionnaire des sciences économiques* subliniază că integrarea evocă într-o manieră generală, fie încorporarea unui element străin într-un ansamblu, fie trecerea de la o stare difuză la una conștientă; totdeauna, în noțiunea de integrare este inclusă cea de unitate – ceea ce este dispersat se unește. La fel ca *Dictionnaire économique et financier*, acesta consideră integrarea ca un aspect al concentrării, viziune îngustă, care nu mai corespunde evident prezentului.

Metode aplicate. Tendința procesului integraționist european s-a axat în prim plan pe *metoda evolutiv-istorică*, care diminuează a reflectat cadrul evolutiv

al termenului de integrare la configurația generală, pentru ca mai apoi să identificăm și termenul de integrare economică actualizat pînă în prezent. În ce privește *metoda comparativă*, a fost utilizată pentru elucidarea segmentelor de analiză comparată a factorilor de integrare economică în concordanță cu poziția autorilor și expunerea opiniilor separate de către J. Tinbergen, G.R. Denton, G. Myrdal, Z. Kamecki. Prin aportul *metodei de constatare*, s-au stabilit anumite criterii de constatare a aspectelor integrării prin constituirea pieței unice, concentrarea capitalului și promovarea politicii economice interne a UE.

Rezultatele investigației. În urma cercetărilor minuțioase privind aportul integrării economice vizavi de condițiile cerute de regulile conviețuirii sociale al fiecărui stat luat în parte, se constată în mod afirmativ că integrarea a devenit din ce în ce mai mult un domeniu de interes pentru majoritatea economiștilor și juriștilor, putând remarca, astfel, concepția lui J. Tinbergen, care definește integrarea - *drept crearea unei structuri optime a economiei internaționale, prin înlăturarea barierelor artificiale din schimburile comerciale*. De asemenea, G.R. Denton sesizează virtuțile integrării și anume, de a maximiza bunăstarea sau de a îndepărta discriminările economice. Integrarea este procesul unificării țărilor suverane cu scopul stabilirii spațiului economic în care mărfurile, serviciile, finanțele, investițiile, forța de muncă pot circula liber [1, p.288].

Reieșind din afirmațiile expuse anterior putem să constatăm că integrarea se evidențiază prin următoarele aspecte:

- formarea pieței unice;*
- formarea pieței comune a mărfurilor, serviciilor, forței de muncă;*
- concentrarea și încrucișarea capitalului;*
- promovarea unei politici interne unite a economiei.*

Autorul G. Myrdal prezintă integrarea, ca realizarea vechiului ideal vestic de egalitate a posibilităților, iar Z. Kamecki apreciază integrarea tot din punct de vedere economic, ca formare, pe baza unei noi structuri, a unui organism economic format dintr-un grup de țări separate de economia mondială.

În mod curent, prin *integrare economică* se înțelege un proces complex, caracteristic etapei contemporane de dezvoltare a societății, care constă în esență în intensificarea interdependențelor între diferite state, proces condiționat de un ansamblu de factori, din rândul cărora un rol important revine revoluției tehnico-științifice. Reiese, că mecanismul integrării economice cuprinde următoarele momente:

- crearea unui spațiu economic comun;*

- *circulația liberă a factorilor de producție atunci când există o piață comună;*

- *consumarea resurselor împreună, cu eficiență economică și socială maximă;*

- *realizarea unei uniuni vamale;*

- *realizarea unor politici comune în domeniul economic, monetar, financiar și social* [2, p. 31].

Prin urmare putem vorbi la etapa actuală de următoarele aspecte ale integrării:

- *integrarea țărilor cu economie de piață* – după **A.H. Robertson**, aceasta se referă la un proces prin care anumite state europene încearcă să depășească stadiul „cooperării”, prin înființarea de instituții cu caracter supranațional, care pot duce, în cele din urmă, la federalizarea lor.

- *integrarea țărilor cu economie planificată* a rezultat, de regulă, din coordonarea planurilor naționale ale țărilor respective, țările mărginindu-se să-și coordoneze planurile naționale încheind acorduri de cooperare și specializare în producție pentru o gamă limitată de produse. Exemplul cel mai interesant de integrare economică între țările cu economie planificată a fost furnizat de Consiliul de Ajutor Economic Reciproc (CAER).

Dept urmare, cadrul economic al integrării dispune de o serie de **forme juridico-organizaționale ale uniunii integrate** și anume:

1. *Zona de liber schimb*, caracterizată prin abolirea obstacolelor tarifare și netarifare (îndeosebi a restricțiilor cantitative), între statele membre, care își păstrează însă libertatea de acțiune în relațiile cu terții (cei din afara zonei).

Zona de liber schimb constituie un spațiu în interiorul căruia statele participante suprimă toate taxele vamale și restricțiile cantitative (contingente sau cote) la import - export, ceea ce permite libera circulație a mărfurilor, impulsivând comerțul. Taxele vamale sunt eliminate doar între statele membre, dar continuă să se aplice în raporturile cu statele terțe, fiecare stat participant stabilind propriul regim pentru produsele care nu provin din zonă. Pentru a preveni speculațiile determinate de diferențele dintre regimurile vamale, statele participante limitează libertatea comerțului la produsele originare din zonă, iar mărfurile tranzitate sunt însoțite de un certificat de origine.

2. *Uniunea vamală*, față de zona liberă de schimb, aduce în plus, adoptarea unui tarif vamal comun al statelor membre în relațiile cu statele nonmembre. Europeanii și-au propus formarea unei *uniuni vamale* între țările membre într-o perioadă de tranziție de 12 ani (eventual 15 ani dacă se

impunea), prin eliminarea taxelor vamale, stabilirea unui tarif vamal comun și eliminarea restricțiilor cantitative [3, p.73].

3. *Piața comună* reprezintă o unitate vamală completă, prin introducerea liberei circulații a factorilor de producție. Uniunea vamală a fost doar o primă etapă în liberalizarea piețelor interne, țările comunitare considerând că trebuie să continue procesul integrării prin instituirea deplină a celor **patru libertăți fundamentale**: *a mărfurilor*; *a capitalurilor*; *a serviciilor* și *a persoanelor*. Ele dau conținut unei alte forme de integrare, etapă a integrării totale, numită *piața comună*.

Libera circulație a mărfurilor reprezintă fundamentul integrării economice. Condiții specifice au determinat înregistrarea unor progrese rapide, taxele vamale fiind eliminate până la 1 iulie 1968, față de 1 ianuarie 1970, în mod similar cum prevedea Tratatul. Anii care au urmat au fost, însă, caracterizați de o relansare a practicilor protecționiste, acceptate prin unele dispoziții ale Tratatului. Ele au fost generate de dificultăți structurale înregistrate îndeosebi în industriile tradiționale ale țărilor membre, încetinirea creșterii economice, intensificarea concurenței internaționale, mai ales în perioada ultimilor ani 2009 – 2011 când criza economică globală a afectat și marea majoritate a statelor membre ale UE.

Recurgerea la măsuri protecționiste privind evitarea acestei crize economice prezintă pentru un grup de state care sunt în proces de integrare cel puțin **trei inconveniente** :

- *menținerea unor prețuri mai ridicate pe piața internă antrenează un transfer de venit de la consumator la producător și este la originea unor pierderi legate de dezvoltarea unor producții mai puțin eficiente decât în condiții de liber schimb;*

- *protecția limitează schimburile internaționale, posibilitățile specializării și deci ale unei mai bune exploatare a economiilor de dimensiune;*

- *se produce fragmentarea pieței.*

În consecință, eforturile europenilor s-au concentrat asupra instituirii unei circulații libere reale a mărfurilor prin eliminarea obstacolelor existente și armonizarea legislațiilor naționale.

Concomitent, s-a avut în vedere și **libera circulație a persoanelor**. Împreună cu alte măsuri de armonizare socială, libera circulație a persoanelor asigură coeziunea socială necesară existenței unui spațiu unitar, integrat, solidar. Libertatea de mișcare a angajaților se detașează ca importanță datorită implicațiilor asupra ocupării forței de muncă, remunerării, condițiilor de muncă și drepturilor cuvenite. Actul unic, Acordul de la Schengen și Tratatul

de la Maastricht marchează momente decisive în realizarea a ceea ce vest-europenii numesc “*Europa cetățenilor*”. Dar, urmare a disparităților naționale încă existente, se impune continuarea eforturilor de apropiere a legislațiilor și întărirea competențelor comunitare în scopul constituirii unui veritabil spațiu intern fără frontiere.

Libera circulație a serviciilor are două componente: libertatea de stabilire și libertatea de prestare. Realizarea ei presupune folosirea într-o măsură importantă a principiului recunoașterii mutuale și cel al armonizării minimale. Libertatea de stabilire presupune dreptul unei întreprinderi dintr-un stat membru de a implanta o filială sau orice alt tip de unitate în orice altă țară parteneră. Orice discriminare pe criteriu de naționalitate este interzisă. Libertatea de prestare reprezintă dreptul de a presta servicii, oriunde în comunitate și indiferent de naționalitate. Dificultățile înregistrate în acest domeniu țin de progresele insuficiente în recunoașterea mutuală a diplomelor și absența unui drept european al societăților [2, p. 186].

Libera mișcare a capitalurilor presupune libertatea de prestație a serviciilor în domeniul financiar și libera circulație a capitalurilor. Ea este consecința firească a mișcării libere a mărfurilor, serviciilor și persoanelor; completează și sprijină integrarea comercială. Avantajele așteptate în urma acestui proces sunt : scăderea costurilor intermediare; diversificarea ofertei; o mai bună organizare și implicit posibilități ridicate de a face față concurenței pe piața financiară internațională; creșterea posibilităților de finanțare datorită mai buneii mobilizări a economiilor europene. Piața internă unică a evoluat lent. Sub impulsul dat de Actul unic (numit și Cartea Albă), adoptat în 1987 în scopul de a pregăti terenul pentru unificarea europeană, piața comună a putut deveni efectivă doar la 1 ianuarie 1993.

În 1985, Comisia Europeană a emis un document intitulat **Cartea Albă**. Documentul includea argumentele și mijloacele necesare pentru o realizare mai rapidă a celor „patru libertăți”. Propunând suprimarea frontierelor fiscale (diferențele de TVA), tehnice (norme sanitare și tehnice, monopoli publice naționale) și fizice (controale vamale). Documentul a fost semnat în februarie 1986 și este de fapt actul de relansare a procesului de integrare, proces aflat în criză prin amplificarea barierelor netarifare în spațiul comunitar.

Hotarul dintre libera circulație a serviciilor și libera circulație a capitalului a fost supusă dezbaterilor înaintea CEJ. În cazul *Svensson* prevederile naționale examinate dezbaterilor făceau parte dintr-o lege din Luxemburg care supunea acordarea unei subvenții a ratei dobânzii pentru locuințe cu condiția ca împrumuturile destinate pentru a finanța construirea, achiziționarea sau

îmbunătățirea locuințelor, care trebuie să beneficieze de subvenții și să fie obținute de la instituție de credit autorizate în acel stat membru [4].

4. *Uniunea economică* constituie, până în prezent, stadiul cel mai avansat de integrare interstatală. Față de caracteristicile Pieței Comune, ea presupune armonizarea politicilor economice (fiscale, monetare, valutare etc.) și inclusiv cele sociale. Moneda unică este, de asemenea, o țintă specifică pentru această formă de integrare. În literatura de specialitate, piața comună și uniunea economică sunt prezentate ca forme distincte de integrare.

Din analiza a ceea ce este în fapt o piață internă unică, se poate constata că realizarea ei implică măsuri ce țin, teoretic, de uniunea economică. Stabilirea unui moment în care un ansamblu de țări trece de la realizarea între ele a unei piețe comune la o uniune economică, este în viziunea analiștilor economici, imposibilă. Piața comună pare mai curând o parte componentă a uniunii economice, un mijloc de realizare a acesteia. În cadrul uniunii economice pot exista însă diferite nivele de integrare, în funcție de: *numărul de politici comune, gradul de armonizare al legislațiilor, interdependența existentă între economiile participante.*

Condițiile considerate minime pentru reușita unei uniuni economice sunt:

- *existența pieței unice, cu cele patru libertăți și armonizarea fiscalităților indirecte (T.V.A., accize);*

- *o politică a concurenței care să asigure buna funcționare a mecanismelor pieței; nu poate exista piață unică fără posibilitatea de a controla acordurile, monopourile, concentrările și ajutoarele publice;*

- *politici comune în scopul realizării coeziunii economice și sociale a uniunii;*

- *coordonarea politicilor economice a statelor membre, obligatorie la un nivel al interdependenței, când o măsură de politică economică a unui stat depășește sfera acțiunii sale – spațiul național;*

- *armonizarea politicilor și recunoașterea mutuală.*

Uniunea economică este un stadiu de integrare în care interdependențele sunt atât de accentuate încât aproape toate politicile economice ies de sub elaborarea strict națională. Statele membre își păstrează deplina libertate în elaborarea politicii monetare. Renunțarea la aceasta, este un pas deosebit de dificil, se consideră un imperativ, deoarece independența statelor membre în domeniul monetar limitează efectele favorabile ale constituirii pieței unice. Fondatorii Comunității erau convinși că realizarea pieței comune va fi condiționată de politici economice și monetare comune. Era de la sine înțeles, că instituirea progresivă a pieței comune va antrena interdependențe accentuate între economiile membre, obligând la armonizare și coordonare într-

o primă etapă, iar apoi la adoptarea de noi politici comune. În momentul lansării procesului, poziția adoptată a dovedit însă un realism prin opțiunea pentru o formă de integrare ce nu aducea atingere principiului suveranității.

5. *Uniunea Economică și Monetară (UEM)*. Preocuparea țărilor membre CEE de a introduce o disciplină monetară internă s-a datorat inițial problemelor ridicate de interdependența ridicată a economiilor și flotarea liberă a monedelor începând cu deceniul VIII. Diferite etape s-au succedat până la decizia adoptării unei monede unice [5, p.1-17].

Studiul literaturii privind integrarea monetară relevă două categorii de probleme: *oportunitatea* unei monede unice, în funcție de avantajele și dezavantajele instituirii acesteia și *modul concret de realizare* a Uniunii Monetare. În esență sunt posibile două *optici diferite* care se desprind cu privire la **oportunitatea monedei unice**.

Stabilirea unei monede unice este, în viziunea economiștilor care o susțin fără rezerve, consecința firească a pieței unice și instrumentul indispensabil funcționării acesteia. Ei au în vedere o serie de avantaje pe care moneda unică le-ar produce. Argumentele aduse pleacă de obicei de la rolul monedei într-o economie modernă. Iată ce ne spune în acest sens André Fourçans: “Moneda diminuează costurile de informare și tranzacții asociate schimburilor. În rolul său de unitate de cont, mijloc de schimb și de rezervă, ea face dovada unei productivități economice și sociale incomparabile. Ea reduce incertitudinea și costurile inerente activității economice, diminuând resursele care ar trebui altfel investite pentru a obține, utiliza și stoca informația și pentru a efectua tranzacțiile necesare proceselor de producție și schimb (Brunner și Meltzer, 1971). Aceste avantaje sunt cu atât mai importante cu cât *domeniul de utilizare al monedei se lărgeste* (Mendel, 1961).”

Altfel spus, calitativ, argumentele în favoarea unei monede unice sunt aceleași cu cele în favoarea unei economii monetare față de economia de troc, chiar dacă, cantitativ, câștigurile sperate sunt mai mici. Concret, o singură monedă facilitează compararea prețurilor internaționale fără a fi nevoie să se strângă și să se producă informații privind ratele de schimb prezente și viitoare, ca și informații privind diferitele constrângeri și reglementări ale piețelor de schimb. Ea elimină incertitudinea legată de ratele de schimb, precum și costurile de conversie asociate tranzacțiilor între devize. O monedă unică elimină operațiunile de schimb neproductive pentru colectivitate în ansamblul său. O lume cu monede multiple, și pentru care există un risc (potențial sau real) de schimb, constituie un obstacol în integrarea piețelor nu doar monetare și financiare, ci și de bunuri și servicii (Kenen, 1976) [2, p.424-425].

Avantajele considerate certe sunt:

- *U.E.M. este “complementul logic al marelui piețe și al integrării financiare; moneda comună este o contra-parte a integrării piețelor naționale de factori de producție (mai ales muncă și capital) și a piețelor de bunuri”;* uniunea monetară condiționează și determină creșterea mobilității bunurilor și factorilor de producție;

- *cu o monedă unică riscul de schimb intra-european dispare și se elimină costurile datorate recurgerii la diferite instrumente de acoperire a acestui risc;*

- *se elimină costurile de tranzacție datorate “trecherii de la o monedă la alta” (se estimează o reducere de 0,5 % din PNB al UE, variind între 0,1% pentru țările cu monedă puternică și 1% pentru țările cu monedă slabă);*

- *posibilitatea reducerii costurilor de intermediere bancară și convergența ratelor dobânzii;*

- *întărirea disciplinei financiare, reducerea instabilității și incertitudinii, dezvoltarea cooperării economice;*

- *atragera unei fracțiuni importante.*

Stabilirea unei monede unice este, în viziunea economiștilor care o susțin fără rezerve, consecința firească a pieței unice și instrumentul indispensabil funcționării acesteia. De aici putem să deducem faptul că, reflectarea integrării statelor UE se axează pe două faze de bază, la nivel **Global** și **Regional**.

La nivel **Global** fondarea și instituționalizarea raporturilor juridice internaționale într-o strânsă activitate între regiunile în raport cu cadrul integraționist. În al doilea aspect instituționalizarea acelor instituții sau mecanisme de administrare care duc la funcționarea și dezvoltarea piețelor marfare transnaționale și a serviciilor în corespundere cu sistemul OMC, în sistemul în calitate de metodă a reglementării juridice internaționale a proceselor integraționiste se manifestă nu numai în plan coordonator dar și ca metoda subordonării.

La nivel **Regional** integrarea preia un caracter mai complex și mobil. Este vorba despre regiunile: Europa, Asia, Africa, America de Nord și de Sud, regiunea Pacificului, Orientul Apropiat și Îndepărtat.

Uniunea Integraționistă este spațiul economic cu regim juridic special. Integrarea economică interstatală constituie una din trăsăturile caracteristice esențiale ale economiei mondiale în perioada postbelică. Ea a determinat formarea unor noi centre de putere, care exercitau o influență tot mai mare asupra raportului de forțe din lumea contemporană. Printre uniunile integraționiste regionale un interes sporit îl reprezintă UE, care în detrimentul procesului de integrare sunt reflectate în cumul de forme prielnice.

Integrarea economică apare, ca proces contemporan, după al doilea război mondial, în contextul vest-european din considerente ce au pornit inițial de la situația economică din această perioadă. Integrarea statelor vest-europene a fost una din modalitățile de refacere economică a unor țări ce resimțeau efectele negative ale războiului.

Apoi, ca urmare a extinderii integrării economice interstatale și în alte zone ale lumii, interdependența dintre țări și cooperarea economică au căpătat nu numai dimensiuni și particularități noi, dar și o dinamică deosebită. De asemenea, sub impactul integrării economice, relațiile economice din întreaga lume vor cunoaște, în perspectivă, schimbări și mai profunde.

În timp, asistăm la apariția unor organisme de integrare economică din rațiuni diverse și cu obiective diferite. De aceea, atât teoria, cât și practica economică are în vedere mai multe tipuri și forme de integrare în funcție de subiecți, de obiectivele integrării, de suportul teoretic pe care se bazează, programele de funcționare etc.

Una din asociațiile integraționiste regionale cu cel mai mare interes îl reprezintă Uniunea Europeană, în cadrul căreia procesul are loc într-o formă viabilă.

Pe teritoriul Europei Occidentale s-au format mai multe organizații internaționale, drept urmare:

- **Uniunea Europeană:** Austria, Belgia, Cipru, Danemarca, Estonia, Finlanda, Franța, Germania, Grecia, Irlanda, Italia, Letonia, Lituania, Luxemburg, Malta, Marea Britanie, Olanda, Polonia, Portugalia, Republica Cehă, Slovacia, Slovenia, Spania, Suedia, Ungaria, Bulgaria, România, Croația.

- **Asociația Europeană a Liberului Schimb (AELS):** Islanda, Liechtenstein, Norvegia și Elveția.

- **Spațiul Economic European (SEE):** care include cele 28 de state membre ale Uniunii Europene și trei state AELS: Islanda, Liechtenstein și Norvegia.

În cadrul acestor organizații, cooperarea dintre statele membre se află la niveluri diferite. Statele membre ale Uniunii Europene au transferat acesteia unele dintre competențele lor (de ex. emiterea unei monede unice, colaborarea în domeniul politicii externe și al poliției și justiției penale). AELS, în schimb, are drept obiect de activitate libera circulație a produselor industriale, a produselor agricole transformate și a celor din domeniul pescuitului.

Spațiul Economic European permite accesul a trei țări AELS la piața unică creată de Uniunea Europeană [6]. Prin Spațiul Economic European, cele patru libertăți care stau la baza Pieței interne a Uniunii Europene au fost extinse la cele 3 state membre AELS:

- libera circulație a mărfurilor: reglementări asupra originii produselor cu o marcă "fabricat în SEE",
- reglementări tehnice, norme, certificate, controale veterinare;
- libera circulație a serviciilor: servicii financiare (bănci, asigurări, investiții, ș.a.), telecomunicații, audiovizual (protecția datelor, publicitate TV, etc.);
- libera circulație a capitalurilor;
- libera circulație a persoanelor: libertatea de stabilire pe teritoriul unui stat din Spațiul Economic European, recunoașterea diplomelor, legislația în domeniul securității sociale ș.a.

Statele SEE-AELS trebuie să adopte acquis-ul comunitar din domeniile acoperite de Acord (legislația cu privire la cele patru libertăți), precum concurența, ajutoarele de stat, protecția consumatorilor și a mediului.

Astfel, pentru a subînțelege corect certitudinea integrării economice trebuie să distingem unele deosebiri în plan comparativ care ar asimila ulterior problema ce ține de integrarea economică europeană. Spațiul Economic European nu acoperă toate domeniile de activitate ale Uniunii Europene: politica agricolă comună, punerea în circulație a monedei unice, politica externă și de securitate comună, cooperarea polițienească și judiciară în materie penală nu sunt incluse în Acord.

La momentul actual nivelul integrării europene în aspect regional se caracterizează prin următoarele rezultate:

- au fost anulate limitarea privind comerțul comun al statelor participante pe măsură ce s-au anulat toate barierele vamale în anul 1994;
- a fost fondată piața unică de mărfuri și servicii inclusiv piața comună privind aplicarea sistemului EURATOM;
- a fost stabilit tariful vamal unic pentru statele terțe;
- a fost ajustată liberalizarea migrării capitalului și a forței de muncă;
- s-a asigurat procedura privind politica unică subsidiară și de protecționism în corespundere și în conformitate cu sectorul agrar în baza unui sistem unic de prețuri cu ajutorul fondurilor de compensări și finanțări prin intermediul fondului agro-industrial inclusiv și a politicii unice în domeniul transportului;
- a fost creat sistemul valutar-financiar unic inclusiv și unitatea bănească unică;
- au fost înfăptuite apropierea și unificarea sistemului de drept intern pe un cumul, de orientări domeniiale;
- a fost fondat și funcționează și se dezvoltă sistemul special al dreptului UE și numărul membrilor statali în UE s-a majorat de la 6 la 28.

Prin Tratatul de la Roma privind crearea Comunității Economice Europene, țările semnatare își propuneau ca, prin stabilirea unei piețe comune și prin apropierea progresivă a politicilor lor economice, să promoveze dezvoltarea armonioasă a activităților economice în ansamblul Comunității, o expansiune continuă și echilibrată, o creștere stabilă, o ridicare accelerată a nivelului de viață și relații mai strânse între statele membre (art. 3). Se poate observa cu ușurință că, inițiatorii Tratatului au optat pentru formula pieței comune, dar mai multe dispoziții (b, d, i privind politici comune și f, g, h, i, j, k - referitoare la coordonarea politicilor economice) demonstrează dorința de a depăși acest nivel de integrare. Este firesc faptul că punctul de plecare spre calea integrării economice îl constituie **libera circulație a mărfurilor** în interiorul Comunității – punctul A).

Definirea obiectivului și modalitățile prin care țările membre și-au propus să-l realizeze au suportat modificări semnificative prin Tratatul de la Maastricht.

Scopul Uniunii este promovarea păcii, a valorilor sale (respectul demnității umane, libertatea, democrația, egalitatea, statul de drept, respectarea drepturilor omului, într-o societate caracterizată de pluralism, toleranță, justiție, solidaritate și nondiscriminare – art. 2) și bunăstarea popoarelor țărilor membre.

Uniunea urmărește realizarea unei Europe în scopul dezvoltării durabile fondate pe o directivă de creștere economică echilibrată, o economie socială de piață înalt competitivă.

Concluzii. Totuși, în cadrul Spațiului Economic European, se urmărește o cooperare cât mai strânsă în domenii precum cercetarea, educația, politica socială. Islanda, Liechtenstein și Norvegia participă la anumite programe comunitare, de exemplu: Programul Cadru 6, SOCRATES, Leonardo da Vinci [7].

Uniunea Europeană este cel mai mare partener comercial al lumii. Pe parcursul ultimelor decenii, exporturile și importurile UE au constituit 20 la sută din totalul exporturilor și importurilor mondiale. Astfel, comerțul UE a crescut aproape în același ritm ca și comerțul mondial total. Cele mai importante în rândul partenerilor comerciali ai UE sunt țările din lumea industrializată [10].

În plan mondial, UE afirmă și promovează valorile și obiectivele sale, contribuind la pacea, securitatea, dezvoltarea durabilă a planetei, solidaritatea și respectul mutual între popoare, la comerțul liber și echitabil, la eliminarea sărăciei și protecția drepturilor omului, în special a drepturilor copilului, respectarea și dezvoltarea dreptului internațional, îndeosebi a Cartei ONU.

În 2010-2012 UE a adoptat un plan de acțiuni cu privire la stoparea crizei

economice în care au fost afectate o mare parte din statele membre UE, mai ales Grecia, Irlanda de Nord, Portugalia, Italia și Spania. Este firesc și faptul că analiștii economici privesc sceptic ajutoarele financiare pentru aceste state ce au intrat într-o fază preliminară a defoltului economic, riscul fiind pentru UE eventual și mai mare - destrămarea Uniunii din punct de vedere economic.

Astfel, actualul prim-ministru britanic David Cameron susține ideea lansării unui nou program politico-economic pentru 2013-2014 vizavi de UE și eventual semnarea unui nou Tratat European, motivul fiind axat pe ineficiența ajutoarelor financiare alocate față de unele state membre UE care la momentul actual se confruntă cu o serie de probleme financiare destul de dure. Cameron susține ideea organizării unui referendum național privitor la pro sau contra rămânerii Regatului Britanic în spațiul UE. Aceasta va fi posibil doar în situația obținerii victoriei în viitorul legislativ al Marii Britanii al partidului său.

Este remarcabil faptul, că Marea Britanie permanent și-a rezervat dreptul decizional privind integrarea europeană deplină, deoarece una din controversatele replici era axată și pe acceptul monedei unice EURO, fapt în care în interiorul statului britanic s-au consolidat replici dure la adresa UE.

Referințe bibliografice

1. В.М. Шумилов, *Международное экономическое право*, Учебное пособие, Москва, Изд., НИМПИ, 2001, 288 p.
2. Allan Thatham, Eugen Osmochescu, *Dreptul Uniunii Europene*, Ed. ARC, Chișinău, 2003, 508 p.
3. Vasile C. Nechita. *Integrarea europeană*, Editura Deșteptarea, Bacău, 1997, 152 p.
4. Cazul C-484/93, Svensson C. *Ministre du Logement et de l'Urbanisme* (1995) RCE I-3995.
5. Chr. Bordes ș.a., *La coordination des politiques monétaires*, Revue d'économie politique, nr.1, 1991, 96 p.
6. Farcaș Alexandru, *Economia de piață : micro, macro, monoeconomie*, Cluj-Napoca, Libris, 1996, 68 p.
7. Dumitrescu S., Bal A. *Economie mondială*, Ed. a 2-a revizuită și adăugită, Ed. Economica, 2002, 446 p.

valeriugureu@mail.ru

LEASINGUL – CONTRACT MODERN ÎN DREPTUL COMERȚULUI INTERNAȚIONAL

I. MĂMĂLIGĂ, doctor în drept, Institutul de Științe
Juridice și Politice al AȘM

A. CREȚU, magistrul în relații internaționale, Institutul de Științe
Juridice și Politice al AȘM

Rezumat

Acest articol analizează operațiunile internaționale de leasing financiar, în ceea ce privește operațiunile de import și export, esențiale pentru modernizarea sectoarelor economiei naționale, în special, procesul evolutiv lent. Importul de mașini agricole și noi tehnologii de producție și prelucrare a materiilor prime va dota ramuri ale economiei cu noi facilități și echipamente moderne. Acestea sunt câteva operații pentru obținerea de noi produse de calitate, care vor deveni bunuri pe piața europeană și alte piețe externe. Scopul Republicii Moldova este de a reutiliza economia națională cu cele mai bune realizări ale științei, mașini și tehnologii, în cazul în care sectorul public și privat nu vor fi finanțate de sistemul bancar local. Implementarea leasingului în entitățile de afaceri va da un răgaz plăților pentru noile utilaje și bunuri tehnologice. Acest gen de creditare va stimula dezvoltarea ramurilor economice tradiționale cum ar fi : agricultura, industria grea/ușoară, transportul etc.

Cuvinte-cheie: leasingul, contract, comerț internațional, economie de piață, relații economice internaționale, tranzacții, Bulgaria, Republica Moldova.

LEASING - MODERN CONTRACT IN INTERNATIONAL TRADE LAW

Abstract

This article examines the international financial leasing operations, concerning the import and export operations, essential to the modernization of national economy sectors, in particular, the slow evolutionary process. The import of agricultural machinery and new technologies for production and processing of raw materials will equip the branches of the economy with new facilities and modern equipment. These are some operations for obtaining of new quality products, aligned to the WTO rules, which will compete with the goods on the European market and other foreign markets. The purpose of the Republic of Moldova is to reequip the national economy with the best achievements of science, machinery and technology-Know-how, in case when the public and private sectors are poorly served by the local banking system. The implementation of the leasing to the business entities a respite for the payment of new machinery, technology assets purchased in installments and, thus, the technical lending boosts the development of traditional economic branches such as agriculture, heavy, light and processing industry, pharmaceutical, transport, services etc.

Keywords: *leasing, contract, international trade, market economy, international economic relations, transactions, Bulgaria, Republic of Moldova.*

Introducere. Relevanța leasingului și a altor contracte moderne în dreptul comerțului internațional.

Acceptarea conceptului și a principiilor economiei de piață de către statele Europei de Est, inserarea lor în Constituțiile României (art. 135 alin. 1) [1] și Bulgariei (art. 19) [2], crearea unor economii de piață funcționale, conduc la continuarea proceselor de înviore a relațiilor economice ale acestor țări cu statele lumii. Asemenea procese sunt caracteristice și pentru Moldova după 27 august 1991, data Declarației de Independență a Republicii Moldova [3] fundamentată pe norme constituționale și imperative. O astfel de abordare este prevăzută și în Legea Fundamentală națională. Articolul 126 alin. 2 din Constituția RM dispune: „*Economia Republicii Moldova este economie de piață, de orientare socială, bazată pe proprietatea privată și proprietatea publică, antrenate în concurență liberă. Statul trebuie să asigure: lit. b) libertatea comerțului și activității de întreprinzător; protecția concurenței loiale, crearea unui cadru favorabil valorificării tuturor factorilor de producție*” [4].

Evoluția acestor relații sunt utilizate tot mai des în contractele moderne de comerț internațional alături de cele clasice (contractele de vânzare-cumpărare, locație, antrepriză), aplicabile în viața economică contemporană. Exigențele afacerilor internaționale sunt mereu în căutarea de noi instrumente, mijloace și modalități de a rezolva problemele legate de avansarea ramurilor naționale prin noi forme juridice de contractare pentru a crea o economie de piață funcțională, aflată în perpetuă evoluție și prosperare.

Etimologic termenul *leasing* este de sorginte engleză, traducerea în română sub aspect juridic semnifică închirierea unor bunuri mobile ori imobile. În contractele moderne se referă la *Know-how*, *engineering*, *factoring*, *leasing etc.* Adaptarea lor la exigențele și realitățile contemporane ale secolului XXI, la progresul tehnico-științific și înzestrarea ramurilor economiei naționale cu tehnică, instalații și utilaje de ultimă generație este scopul suprem către care tindem.

Politica Guvernului, dar și a statului RM, urmează să dezvolte strategia comercial-economică a leasingului ca instrument financiar pentru parteneriatul public – privat. Deoarece este unul din instrumentele financiare accesibile și rapide, cu acces la resursele financiare interne și externe, mai ales referitor la finanțarea utilajului, tehnologiilor avansate, a bunurilor cu destinație agricolă cu active în proporții mari. Asemenea investiții trebuie să se bucure, la importul în țară, de un regim fiscal și vamal mai avantajat.

Publicația Comisiei Naționale a Pieței Financiare nr.04 (475) din 30.01.2013 descrie: ”*Totuși, ponderea mașinilor și utilajelor are o cotă nesemnificativă de doar 11 % din portofoliul companiilor locale de leasing, înregistrând în 2011 circa 94,3 milioane lei din tranzacțiile cu bunurile respective. MAIB Leasing deține întâetate la volumul de utilaje vândute în leasing, acestea au avut anul trecut o pondere de 48% din portofoliul companiei. Cele mai mari tranzacții efectuate de MAIB Leasing sunt finanțarea unei macarale portuare mobile “Sennebogen” cu o capacitate maximă de ridicare de 70 tone, confecționată special pentru PILG în Germania, la un cost mai mare de 1 milion euro și un contract cu Tipografia Centrală în valoare de 1,5 milioane euro pentru furnizarea echipamentului de imprimare “SpeedMaster SM102” și „ Suprasetter 75A105/105 ”.*

Contractele de furnizare de montaj, livrarea de instalații, de asistență tehnică, transferul de tehnologii, *consulting-engineeringul*, *factoringul*, *Know-howul*, *leasingul* sunt utilizate tot mai intens de țările Europei de Est, țările baltice, Polonia, România, Bulgaria, Ucraina, Georgia, Moldova. Însă din lipsa mijloacelor financiare, indispensabile pentru procurarea acestor

instalații complexe care costă investiții enorme este imposibil de a le procura printr-o simplă tranzacție de vânzare-cumpărare.

Din cercetările efectuate recent privind contractele moderne în materia comerțului internațional, autorul [5] deduce următoarele: „Astfel, în urma investigațiilor asupra contractului comercial internațional, s-a remarcat, că are loc implicarea a cel puțin două sisteme de drept, guvernate de normele conflictuale și materiale interne și cele convenționale uniforme, elaborate pe calea tratatelor europene și universale ... ”.

Actualmente, industria grea și ușoară, farmaceutica, aeronautica, transportul [6], agricultura, construcțiile, alte ramuri ale economiei Moldovei au nevoie de cooperare tehnico-științifică și comercial-economică externă pentru a se alinia și integra efectiv în cadrul economiei statelor lumii, inclusiv a Uniunii Europene [7], G8 [8], G20 [9], dar și a altor țări membre asociate [10] la Uniunea Europeană.

„Deocamdată unica tranzacție de proporție în leasing a avut loc în martie 2010, când compania de Stat AIR MOLDOVA a semnat cu compania EMPRESA BRASILIERA DE AERONAUTICA (Brazilia) un contract de procurare în leasing a unei aeronave de tip **Embraer 190 LR**, cu livrarea ulterioară a unui avion cu aceeași modificare. Valoarea tranzacției este de 35,5 milioane euro, iar termenul de leasing este prevăzut pentru 10 ani. Se știe, de asemenea, că doar 10 % din sumă a fost achitată de Air Moldova, restul fiind acoperit prin consorțiul a 4 bănci locale, dintre care una este BCR, Chișinău” [11].

Încurajăm asemenea tranzacții de mari proporții deoarece dezvoltarea aeronauticii în Moldova în viitor va deveni una prioritară. Exploatarea căilor aeriene sunt indispensabile pentru transportarea în stare proaspătă a producției agricole (fructe, legume) în țările nordice ale UE, alte zone ale lumii într-un termen record.

În conținutul Legii reglementării de stat a activității comerciale externe nr.1157-XVI din 08.06.2000 printre obiectivele sale enunță: „menținerea suveranității și asigurarea securității economice a statului, stimularea dezvoltării economiei naționale prin promovarea activității comerciale externe și prin crearea de condiții pentru integrarea efectivă a economiei Republicii Moldova în cea mondială” [12].

Pentru a participa la dezvoltarea ramurilor economiei naționale, Moldova are nevoie de implementarea în practică a contractelor moderne pentru re-industrializarea și re-tehnologizarea țării. Complexitatea unor asemenea operații comercial-economiche implică o cooperare de ansamblu

a mai multor companii naționale și transnaționale [13] legate prin acorduri tehnico-științifice și industriale, așa cum sursele de materii prime, tehnologiile, mijloacele financiare aparțin unor state, iar altele dispun doar de unele elemente de bază ale cooperării.

Astfel, aceste tranzacții se datorează faptului că aportul de materii prime este livrată de o țară, tehnologia de alta, iar produsele finite sunt asamblate în a treia. Tocmai prin aceste acțiuni comune se creează posibilitatea unei cooperări internaționale dintre statele spațiului european și mondial.

Crearea acestor produse finite *de facto*, cuprind diverse operații [14] financiare, comerciale, tehnice, juridice, de altă natură. Producerea lor depășesc cu mult durata unor relații contractuale tradiționale, iar termenele lor depășesc zeci de ani, ceea ce duc la menținerea constantă a relațiilor economice externe. Astfel, libertatea de circulație a mărfurilor, a capitalului și a serviciilor duc la prosperarea economiilor statelor Europei de Est.

În cazul în care relațiile contractuale externe s-ar suprima ori anula, pentru parteneri, dar și pentru economiile acestor țări implicate, prețul lor ar fi mult mai mare. Din această cauză, părțile implicate în afaceri sunt obligate să găsească soluții bazate pe ideea continuării cooperării și dezvoltării acestor relații contractuale și economice de durată.

Totodată, sub aspect juridic, ele presupun inserarea în contracte a unor clauze care ar permite adaptarea lor la noile împrejurări cu respectarea echilibrului contractual, ceea ce semnifică înscrierea acestor raporturi juridice internaționale de natură public-privat a regulii – *rebus sic stantibus* [15].

Asemenea modificări ale clauzelor contractuale vor duce la creșterea investițiilor străine ale statelor europene și la prosperarea economiei Moldovei orientată pe calea integrării europene, respectiv, la creșterea produsului intern brut pe cap de locuitor, la ridicarea nivelului de trai al cetățenilor săi.

Transformările perpetue ale relațiilor comercial-economice fundamentate pe noile descoperiri, realizări și inovații ale științei și tehnicii nu mai pot fi guvernate în continuare de normele de drept depășite și uzate. Normele de drept internațional și european privat și de drept al comerțului internațional absorb tot ce este avansat, inovativ, pentru a produce efecte benefice în viața internațională a afacerilor.

În lucrarea de sinteză *Determinarea legii aplicabile contractului comercial internațional cu concursul normelor conflictuale și convenționale europene și universale uniforme* autorul remarcă concordanța și îmbinarea

perfectă a normelor legale de diverse dimensiuni astfel: “*Normele juridice universale, elaborate în cadrul organizațiilor globale, vin să le complinescă și să le îmbogățească pe cele europene și naționale creând o adevărată armonie între ele ...*”[5, p. 255].

Deci, operațiunile de leasing internațional servesc drept catalizator pentru dezvoltarea ramurilor economiei naționale, iar prin operațiile de import-export ale tehnicii și tehnologiilor avansate are loc modernizarea țării. Actualmente, asemenea proces lent nu satisface ritmul de creștere economică, nici aspirațiile și doleanțele cetățenilor la un trai decent. Respectiv, Moldova tinde să devină o țară dezvoltată ca alte state membre ale Uniunii Europene. Parteneriatul public-privat este decisiv în modernizarea agriculturii, a ramurilor de prelucrare a materiei prime, a industriilor grea și ușoară, a farmaceuticii, aeronauticii, transportului, construcțiilor și a altor ramuri ale economiei naționale. Ambele sectoare sunt în legătură directă cu libertățile de circulație a bunurilor, a capitalului, a serviciilor și a persoanelor.

Noțiune, obiectul și subiectele contractului de leasing internațional

Capitolul X, denumit “Leasingul” din Codul civil al Republicii Moldova, în special art.923 definește caracterul economico-financiar al operației astfel: “*prin contractul de leasing, o parte –creditorul financiar (locator) – se obligă să dobândească în proprietate sau să producă bunul mobil specificat în contract, celeilalte părți (locatar), iar aceasta se obligă la plata în rate a unei sume de bani (redevență)*” .

Din definiție extragem următoarele elemente caracteristice acestui instrument juridic, și anume: 1) locatorul (de regulă, o societate specializată în acest domeniu, ori producătorul, întreprindere producătoare de bunuri), având ca scop final înstrăinarea prin închirierea lor; 2) încheierea unui contract de locație și punerea bunului în folosința unei persoane contra unei plăți pentru chirie; 3) înlesnirea acordată utilizatorului de a cumpăra către sfârșitul contractului, bunul închiriat la un preț convenit luându-se în calcul și plățile efectuate cu titlu de chirie.

Asemenea instrument este omniprezent și în Legea RM nr.59 din 28. 04. 2005 cu privire la leasing, fiind definit în art. 3 – contract în a cărui bază o parte (locator) se obligă, la cererea unei alte părți (locatar) să îi asigure posesiunea și folosința temporară a unui bun, contra unei perioade (rată de leasing), achiziționat sau produs de locator, iar la expirarea contractului să respecte dreptul de opțiune al locatarului de a cumpăra bunul, de a prelungi contractul de leasing ori de a face să înceteze raporturile contractuale.

Investigarea instituții juridice a leasingului prin prisma art.4 lit.i) este interpretat drept operațiune de leasing, în cadrul căreia locatorul sau locatarul nu este rezident al Republicii Moldova, o parte a raportului juridic propriu-zis este un investitor străin cu reședință într-un alt stat, decât Republica Moldova, fie dintr-un stat european, fie dintr-o țară a unei alte zone geografice regionale ori chiar globale.

Definiția din Legea nr.59 din 28.04.2005 tacit prevede, că leasingul se încadrează perfect în cadrul contractelor moderne internaționale propriu-zise, atunci când una din părți este din alt stat, obiectul (bunul) trece cel puțin o frontieră, iar legea aplicabilă aparține unui stat contractant, fie normelor convenționale uniforme.

Astfel, art.4 din Lege interpretează leasingul financiar drept operațiune care îndeplinește următoarele condiții:

- riscurile și beneficiile aferente dreptului de proprietate asupra bunului obiect al leasingului să fie transferate locatarului la momentul încheierii contractului de leasing;
- suma ratelor de leasing să reprezinte cel puțin 90% din valoare de intrare a bunului dat în leasing;
- contractul de leasing să prevadă expres transferul dreptului de proprietate asupra bunului -obiect al leasingului către locatar la expirarea contractului;
- perioada de leasing să depășească 75% din durata de funcționare utilă a bunului - obiect al leasingului.

Remarcăm și opinia generică a unui autor privind noțiunea de leasing internațional. Astfel, **Tudor R. Popescu** susține, că prin *leasing* se subînțelege, în genere, acea operație juridică prin care o persoană (de obicei, o societate specializată în acest scop) cumpără un bun spre a-l închiria unei alte persoane, numită utilizator (care în mod obișnuit este tot o întreprindere), care la sfârșitul contractului de locație, are un drept de opțiune între trei posibilități, și anume: de a continua contractul de locație, de a-l rezilia ori de a cumpăra bunul respectiv contra unui preț convenit în așa fel, încât să țină seama, de cel puțin în parte, de vărsămintele efectuate cu titlu de chirie (adică de amortizarea bunului pe această cale și deci de valoarea lui reziduală) [16].

Observăm, că asemenea definiție, *in lato sensu*, implică în mod adecvat în afacerile de comerț internațional persoane juridice specializate. Totodată, leasingul îmbină reciproc două contracte propriu-zise: 1. Contractul de vânzare-cumpărare între producător și finanțator (*lessor*) și contractul de locație încheiat între finanțator și utilizator (*lessee*), creând, în așa mod, relații triunghiulare adaptate la asemenea operațiuni.

Unii practicieni, precum Tatiana Griniuc, membru al Consiliului de administrație al Asociației Contabililor și Auditorilor Profesioniști, și alții, opinează: *“În noul Cod Vamal nu este prevăzut cazul când dreptul de proprietate nu trece la client. Doar la leasingul financiar obiectul procurat nu trece obligatoriu în posesia clientului, iar proprietar al bunului devine compania de leasing. Clientul poate achita leasingul timp de 10 ani, ca mai apoi să întoarcă bunul companiei de leasing. Și există cazul când compania de leasing vinde clientului acest bun la valoarea rămasă sau la preț negociabil. În cazul dat, trebuie să existe operațiunea de reimport – termen care nu este definit nici în Codul Vamal, nici în Legea de leasing”* [17]. La fel, nici în Codul fiscal R.M. ori Codul Civil al RM în vigoare susținem noi.

Prin urmare, contractul trilateral stimulează raporturi juridice între producător și finanțator, utilizator și finanțator, precum și între producător și utilizator, raporturile celor din urmă fiind menținute printr-un proces-verbal de predare-primire a bunului prevăzut de actul propriu-zis.

Obiectul. Totuși, enumerăm părțile componente ale acestei tranzacții după cum urmează:

1) achiziționarea unor obiecte de valoare de către o firmă specializată în leasing care devine proprietara acestor bunuri, cu scopul închirierii lor ulterioare altor persoane juridice ori persoane fizice [18];

2) transmiterea acestor obiecte în baza contractului de locație unei terțe persoane (utilizatorului) pentru a-l folosi, plătind periodic prețul unei chirii, convenite anterior;

3) opțiunea utilizatorului de a cumpăra obiecte după expirarea contractului fie toate obiectele, fie doar unele din cele închiriate, conform unui preț rezonabil, luându-se în considerare și plățile efectuate periodic pentru închirierea acestora.

Investigațiile empirice ne confirmă rolul și locul persoanei utilizatorului în asemenea tranzacții deosebit de relevante și debutează prin găsirea lucrului (bunului) chiar de însuși utilizatorul propriu-zis, prin libertatea sa de a alege bunul (produsul) chiar și a materialelor de marcă, tipul, modelul dorit, în corespundere cu necesitățile agriculturii, industriei grele și ușoare, cea de prelucrare. La fel, utilizatorul, împreună cu achizitorul (cumpărătorul), precizează costul, condițiile de livrare și plată, valuta, locul plății, mijloacele de livrare etc.

Așadar, art.4 alin.2 din Legea nr.59 din 28.0. 2005 prevede că obiect al leasingului pot fi bunuri mobile sau imobile, cu excepția: a) bunurilor scoase din circuitul civil sau a căror circulație este limitată prin lege; b) terenurilor agricole; c) bunurilor consumabile; d) obiectelor proprietății intelectuale care nu pot fi cesionate.

Asemenea tranzacție presupune participarea a trei persoane (subiecți), precum: a) vânzătorul bunului care poate fi un producător străin ori autohton (uzină, fabrică etc.); b) achizitorul obiectului (cumpărătorul) poate fi o bancă ori o firmă specializată care finanțează afacerea ca ulterior să-l dea în chirie acelei persoane denumită utilizator spre a-l folosi; c) și utilizatorul propriu-zis care-l obține în calitate de locatar pentru a-l întrebuința și plăti chiria pentru folosirea acestui bun.

În ceea ce privește subiectele raporturilor juridice de leasing, sunt menționate în art.5 din Legea menționată și se referă la: a) locatorul persoana fizică sau juridică ce practică activitatea de întreprinzător și transmite, în condițiile contractului de leasing locatarului, la solicitarea acestuia, pentru o anumită perioadă de timp, dreptul de posesie și folosință asupra unui bun al cărui proprietar este, cu sau fără transmiterea dreptului de proprietate asupra bunului la expirarea contractului.

b) locatarul, persoană fizică sau juridică ce primește, în condițiile contractului de leasing, în posesiune ori folosință bunul specificat în contract pentru o anumită perioadă în schimbul achitării ratelor de leasing. În cazul în care locatarul este persoană fizică ori juridică ce nu practică activitatea de întreprinzător, operațiunea cade sub incidența actelor legislative și actelor normative ale Guvernului cu privire la protecția consumatorului.

Operațiunea legată de contractul de leasing începe de la utilizator, care alege modelul, marca, tipul, calitățile și cantitățile materialului din care urmează să fie creat bunul. Așadar, utilizatorul participă, împreună cu cumpărătorul, la negocierea și precizarea prețului, modalitățile de plată, termenele, livrarea bunului convenit. La asemenea operațiuni nu participă finanțatorul, care ocupă locul creditorului, deși este parte la contractul de vânzare –cumpărare a bunului.

În așa fel, asemenea operații rezultă din necesitățile ivite de către utilizator (*lessee*), care dispune de libertatea de alegere a bunului. De regulă, utilizatorul este acea persoană care are interes să folosească bunul luat în chirie pentru a-și satisface necesitățile sale, fie din agricultură, transport, comerț sau alt domeniu relevant. Acesta poate fi o persoană fizică ori juridică, națională ori străină.

În consecință, remarcăm că utilizatorul este o figură centrală a acestei operațiuni, deoarece de capacitățile acestuia din urmă depinde rezultatul întregii afaceri. Tot utilizatorul este acela care tratează afacerea respectivă din momentul vânzării sau chiar în cadrul instituției care finanțează afacerea.

Deci, din acea varietate largă a formelor de leasing, recunoscute de legea națională precizăm următoarele instrumente propriu-zise: 1) leasingul financiar; 2) leasingul operațional; 3) leasingul barter; 4) leasingul compensațional; 5) lease-back; 6) leasingul de consum; 7) leasingul direct; 8) leasingul intern; 9) leasingul internațional. Pe noi ne interesează leasingul financiar internațional.

Potrivit art.1 alin.2 al Convenției UNIDROIT privind leasingul financiar internațional, operațiunea în cauză are următoarele caracteristici: a) utilizatorul alege echipamentul și pe furnizor fără a face apel, de o manieră determinantă, la competența finanțatorului [19];

b) achiziția echipamentului revine finanțatorului în virtutea unui contract de leasing încheiat sau ce urmează să se încheie între finanțator și utilizator, de care furnizorul are cunoștință;

c) chiriile prevăzute în contractul de leasing sunt calculate ținând cont mai ales de armonizarea totalității sau a unei părți importante din consumul echipamentului .

Alături de aceste contracte (vânzare-cumpărare între furnizor și finanțator și contractul de locație dintre finanțator și utilizator), operația de leasing mai implică un număr de alte acte complementare sau accesorii cum sunt: promisiunea de vânzare din partea finanțatorului, ce ar urma să se realizeze la sfârșitul contractului de locație, sub forma unui contract de vânzare (promisiunea de vânzare, valorează vânzare din momentul în care cuprinde toate elementele esențiale); promisiunea bilaterală de locație din partea finanțatorului și a utilizatorului, preexistentă contractului de locație și care valorează contract de locație în măsura în care sunt determinate elementele esențiale ale contractului; stipulația pentru altul în temeiul căruia utilizatorul poate acționa în garanție pe vânzătorul bunului: contractul de asigurare pe care-l încheie utilizatorul în privința bunului; mandatul pe care finanțatorul îl dă utilizatorului (dreptul de a discuta cu vânzătorul condițiile vânzării, prețul, modalitățile de livrare etc., de a îndeplini formalitățile administrative pe care le implică încheierea afacerii, de a sta în justiție, de a plăti taxele vamale, dacă va fi cazul etc.): mandatul în temeiul căruia finanțatorul este ținut să cumpere bunul și să plătească prețul (mandat ce rezultă din contractul încheiat între finanțator și utilizator) și care poate fi analizat și ca o promisiune de cumpărare [16, p. 182].

Președintele Asociației Companiilor de Leasing din Moldova, Natan Garștea, consideră că: *"Noile modificări în legislație s-au făcut și pentru*

armonizarea legislației naționale privind impozitarea cu acquis-ul comunitar; deoarece în legislația de până acum exista un tratament diferențiat atât pentru companiile locale, cât și pentru cele internaționale care asigură finanțarea unor rezidenți din Moldova. Respectivile modificări în Codul Vamal vor elimina acest tratament diferențiat între participant ... în Codul anterior existau derogări substanțiale pentru contractele de leasing internațional, și mai ales că mărfurile introduse în acest mod se plasau sub regim vamal de administrare temporară, cu suspendarea totală de plată a dreptului de import și cu exonerarea de datoria garantării obligației vamale”. Termenul general de plasare a mărfurilor sub regim de admitere temporară era prevăzut până la 3 ani, însă cele prin contract internațional ... pe un termen de 7 ani. Reiese că această perioadă este de 2 ori mai mare decât una generală. În plus, această prevedere permitea companiilor, care introduceau mărfuri pe teritoriul țării noastre în baz contractelor de leasing internațional, să nu achite în bugetul de stat timp de 7 ani absolut nici un drept de import. Menționăm că în categoria drepturilor de import intră nu doar achitarea TVA, ci și taxa vamală, și taxa pentru proceduri vamale “[20].

Concluzii. Leasingul financiar internațional implică multiple contracte, precum cele de vânzare-cumpărare, de locație, de asigurare, mandatul etc. Permite producătorului să efectueze investiții în echipamente, utilaje, avioane, mașini, tractoare, combine, tehnică agricolă pe o cale mult mai dinamică și accesibilă decât prin gaj ori ipotecă. Astfel, instituția leasingului devine un adevărat catalizator al operațiunilor de comerț internațional în dezvoltarea economiei naționale.

Referințe bibliografice

1. Constituția României a fost adoptată în ședința Adunării Constituante din 21 noiembrie 1991, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea 1, nr. 233 din 21 noiembrie 1991 și a intrat în vigoare în urma aprobării ei prin referendumul național din 8 decembrie 1991. Legea de revizuire a Constituției României nr.429/2003 a fost aprobată prin referendumul național din 18-19 octombrie 2003 și a intrat în vigoare la data de 29 octombrie 2003, data publicării în MO al României, Partea 1, nr.758 din 29 octombrie 2003 a Hotărârii Curții Constituționale nr.3 din 22 octombrie 2003 pentru confirmarea rezultatului referendumului național din 18-19 octombrie 2003 prin Legea de revizuire a Constituției României.

2. Constitution de la République de Bulgarie.(Publiée au JO N 56 du 13.07.1991, en vigueur depuis le 13.07.1991, modifiée et complétée, JO N 85 du

26.09.2003, modificate et completee, JO N 18 du 25.02.2005, N 27 du 31.03.2006, N 78 du 26.09.2006-Decision N 7 de la Cour constitutionnelle de 2006, JO N 12 du 06.02.2007).

3. În textul Declarației de Independență a Republicii Moldova se prevede "...Ținând seama de procesele ireversibile ce au loc în Europa și în lume de democratizare, de afirmare a libertății, independenței și unității naționale, de edificare a statelor de drept și de trecere la economia de piață ... Republica Moldova este un stat suveran, independent și democratic, liber să-și hotărască prezentul și viitorul, fără nici un amestec din afară, în conformitate cu idealurile și năzuințele sfinte ale poporului în spațiul istoric și etnic al devenirii sale naționale ...".

4. Asemenea principii se conțin în Constituția Republicii Moldova adoptată la 24 iulie 1994, în vigoare din 27 august 1994 cu modificările ulterioare.

5. Mămăligă I., Determinarea legii aplicabile contractului comercial internațional cu concursul normelor conflictuale și convenționale europene și universale uniforme, în Revista de studii și cercetări juridice, 2011, nr.3-4, p.252; Revista Națională de Drept, 2012, nr.4, p.27.

6. Ne referim la toate tipurile de transport: auto, naval, maritim, feroviar, în special aerian, care cer a fi modernizate în Republica Moldova.

7. Actualmente, Uniunea Europeană este formată din 28 de state, ultimul stat aderent fiind Croația, stat membru cu drepturi depline de la 1 iulie 2013 în continuă extindere.

8. Grupul celor Opt (G8) formează un forum mondial al guvernelor unor state dezvoltate din punct de vedere economic, tehnologic și militar: Canada, Franța, Germania, Italia, Japonia, Rusia, Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord și Statele Unite ale Americii. Împreună, acestea deși cuprind aproximativ 14 % din populația lumii, însumează 60% din produsul intern brut la nivel mondial. Vezi en.wikipedia.org/wiki/G8.

9. Grupul celor Douăzeci (G20) este format din 5 grupe de state:

Grupul 1 - fac parte Australia, Canada, Arabia Saudită și Statele Unite ale Americii; Grupul 2 - India, Rusia, Africa de Sud, Turcia;

Grupul 3 - Argentina, Brazilia, Mexic;

Grupul 4 - Franța, Germania, Italia, Regatul Unit;

Grupul 5 - China, Indonezia, Japonia, Coreea de Sud + Uniunea Europeană.

G20 - este un forum creat în 1999, după crizele din Asia și Rusia, pentru a reuni economiile dezvoltate și mondiale ale economiei emergente: pe de o parte, Mare Britanie, Germania, Franța, Italia, Statele Unite, Canada, Japonia, și cu multă indulgență Rusia, care compun zona dezvoltată a economiei mondiale, iar pe de altă parte, Argentina, Brazilia, Mexic, China, India, Australia, Indonezia, Arabia Saudită, Africa de Sud, Coreea de Sud și Turcia, care compun zona emergentă a economiei mondiale, alături de reprezentanți ai Uniunii Europene, ai Fondului Moneter Internațional și ai Băncii Mondiale. Țările G20 reprezintă două

treimi din populația planetei și aproape 90% din Produsul Intern Brut al acestuia. Vezi ro.wikipedia.org/wiki/G20.

10. Cu titlu de membru asociat la Uniunea Europeană sunt următoarele state: Albania, Turcia, Macedonia, Islanda, Serbia, Bosnia-Herțegovina, Muntenegru. La fel, în proces de semnarea Acordurilor de Asociere în 2014 sunt Moldova, Ucraina și Georgia.

11. Capital Market, nr.04 (475) din 30 ianuarie 2013.

12. Asemenea principiu integraționist este stipulat în Legea reglementării de stat a activității comerciale externe nr.1157-XVI din 08.07.2000, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.119-120 din 21.09.2000 cu modificările la zi.

13. Societățile transnaționale sau multinaționale sunt acele societăți comerciale care chiar de la constituirea lor se fondează pe elemente fără caracter național (cum sunt: capital ce provine de la asociați din diferite țări; stabilirea uneori a mai multor sedii principale în țări diferite etc.) și care sunt lipsite de o legătură juridică cu un anumit stat, astfel că în privința lor nu primește vocație nici una din legile naționale, iar litigiile izvorâte din interpretarea și aplicarea actelor lor constitutive sunt scoase (total sau parțial) de sub competența instanțelor naționale, spre a fi date pentru soluționare unor instanțe speciale. A se vedea M. N. Costin, *Drept comercial internațional*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1987, p. 501.

14. DEX București, 2009, p.744 explică Operațiune – efectuarea unei tranzacții financiare sau comerciale, înscriere într-un registru a unei tranzacții efectuate. Operațiile de leasing sunt mult mai complexe care includ tranzacții de divers gen, precum financiar, comercial, juridic, tehnic de altă natură.

15. Regula latină *rebus sic stantibus* în română echivalează cu sintagma ”schimbând totul ce se poate de schimbat”. Totodată reprezintă și o condiție de modificare și adaptare a clauzelor contractuale internaționale la noile condiții economice actualizate. Asemenea regulă este inserată și în Acordul de Parteneriat și Cooperare semnat între UE și Republica Moldova la 01.11.1994, intrat în vigoare la 01.07.1998, actual până la intrarea în vigoare în 2014 a Acordului de Asociere între Uniunea Europeană și Republica Moldova.

16. Mămăligă I., *Ibidem*, în *Revista de studii și cercetări juridice*, op.cit.

17. Tudor R. Popescu, *Dreptul comerțului internațional*, Editura didactică și pedagogică, București, 1983, p.255.

18. Opinia Tatianeii Griniuc, publicată în *Capital Market* nr.04(475) din 30.01.2013.

19. Obiecte de valoare care fac obiectul contractului de leasing financiar internațional prin operațiile de import-export pot fi enumerate: tractoare, mașini combine, utilaj tehnic pentru agricultură – ca ramură principală, tehnologii necesare modernizării altor ramuri, precum industria grea și ușoară, industria alimentară, importate din Germania, Mare Britanie, SUA, Franța, Italia, România etc.

20. Convenția UNIDROIT privind leasingul internațional a fost deschisă pentru semnare la 28 mai 1988, în vigoare din 01 mai 1995, care leagă mai mult de 9 state prin instrumentele sale de ratificare ori aderare.

21. Garștea Natan din ziarul Capital Market nr.04(475) din 30.01.2013.

PRINCIPIUL LIBERTĂȚII CONTRACTUALE – PRINCIPIU DIRECTOR AL CONTRACTELOR CIVILE

Diana CASAPU, *magistru în drept, IRIM*

Rezumat

Dezvoltarea continuă pe care o înregistrează societatea contemporană determină încheierea și executarea diferitelor categorii de contracte civile. Un rol aparte în acest sens îi revine principiului libertății contractuale. Libertatea contractuală este prerogativa inerentă oricărei persoane fizice sau juridice – subiect al raporturilor juridice civile, de a stabili drepturi și obligații civile. Conceptul de libertate contractuală trebuie exercitat în anumite limite: conținute în lege, stabilite de ordinea publică și bunele moravuri. Principiul libertății contractuale este unul fundamental pentru dezvoltarea relațiilor contractuale, progresului economic și ascensiunea mondială. Libertatea contractuală prin intermediul acordului de voință este factorul determinant pentru încheierea și stabilirea conținutului unui contract - totalitatea clauzelor contractuale, drepturile și obligațiile părților care sunt stipulate în contract prin acordul de voință al contractanților.

***Cuvinte-cheie:** acord, contract, libertate, consimțământ, bună-credință, bune moravuri.*

THE PRINCIPLE OF CONTRACTUAL FREEDOM – GUIDING PRINCIPLE OF CIVIL CONTRACTS

Abstract

The continuous development that records contemporary society determines the appearance of various categories of civil contracts. A special role in this has

the principle of contractual freedom. The contractual freedom is a prerogative inherent for any person - subject of civil relations, to establish civil rights and obligations. The concept of contractual freedom must be exercised within certain limits: contained in the law, established by public order and good morals. The principle of contractual freedom is fundamental for the development of contractual relations, economic progress and global ascension. Contractual freedom is the most representative factor for the content of a contract – that is composed from the rights and obligations that are stipulated in the contract in according with the agreement of the contractors.

Keywords: *agreement, contract, freedom, consent, good faith, morals*

Introducere. Libertatea contractuală, în esență libertatea părților de a încheia un contract, acord necesită o dezvăluire a acestui principiu. Așadar, libertatea contractuală ca principiu fundamental în materia contractelor nu presupune, desigur, libertatea părților de a deroga de la regulile imperative, limitare de mult stabilită.

Părțile sunt însă, fără îndoială, libere să aleagă persoana cu care vor încheia contractul și libertatea de a stabili conținutul contractului, precum și forma contractului. Forma contractului poate fi stabilită, de bună seamă, de părți, atunci când este vorba de principiul consensualismului. Aplicarea principiului libertății contractuale presupune o aplicare directă, în sensul libertății părților de a încheia contractul și de a-i determina conținutul, sub rezerva bunei-credințe și a respectării dispozițiilor legale imperative.

Metode aplicate. Metodologia cercetării s-a bazat pe utilizarea atât a metodelor tradiționale, cât și a celor moderne și anume: Metoda sistemică, Metoda analizei comparative, Metoda normativă, Metoda logică și dialectică, Metoda istorică.

Factorul primordial al încheierii contractului este acordul de voință al părților asupra clauzelor esențiale ale acestuia. Principiul libertății de voință în materie contractuală, presupune libertatea de a încheia contracte dar nu în sensul unui liber arbitru în totalitate, ci în sensul libertății condiționate de normele sociale și legale. Libertatea contractuală ca principiu fundamental în materia contractelor nu presupune, libertatea părților de a deroga de la regulile imperative. Prin libertate contractuală trebuie de înțeles dreptul participanților raporturilor juridice civile de a încheia liber contracte civile, atât prevăzute de legislație cât și contracte neprevăzute de legislație dar care nu sînt prohibite de normele imperative, de a determina liber conținutul contractului sau de a-i modifica conținutul acestuia precum și dreptul de a desființa contractul în

orice moment. Fundamentul principiului libertății contractuale se află în așa-numita teorie a autonomiei de voință, formulată de juristul francez Charles Dimoulin, care la elaborarea acestuia, a avut în vedere necesitatea găsirii unor soluții conflictelor de legi (cutuma) interprovenciale ce apăruseră în Franța secolului XVI-lea [1, p.88]. Potrivit acestei teorii, întrucât voința umană este liberă, părțile contractante, exclusiv, prin voința lor, pot da naștere unui contract care își va produce efectele urmărite de părți.

Ca argument filosofic al acestei teorii, s-a argumentat că “atunci când oamenii își asumă obligații prin contract, ei își limitează libertatea prin propria voință...de aceea voința individual își trage puterea creatoare de obligații din ea însăși, nu de la lege, și în acest sens ea este creatoare” [2, p.31]. Referindu-ne la evoluția principiului libertății contractuale, evidențiem că dreptul roman nu a cunoscut un asemenea principiu. Mai mult ca atât, dreptul roman era unul solemn, strict formalist. Odată cu trecerea timpului, formele rigide ale dreptului roman capătă o manifestare pur simbolică. Potrivit art.1 alin.2 al Codului Civil al Republicii Moldova: “Persoanele fizice și juridice sînt libere să stabilească pe bază de contract drepturile și obligațiile lor, orice alte condiții contractuale, dacă acestea nu contravin legii”[3]. De asemenea, conform art.667 Cod Civil al Republicii Moldova ” alin.(1) Părțile contractante pot încheia în mod liber, în limitele normelor imperative de drept, contracte și pot stabili conținutul lor. Dacă, în scopul protecției intereselor prioritare ale societății sau ale unui individ, efectele unui contract depind de încuviințarea autorităților statului, limitările și condiționările trebuie reglementate prin lege. Alin.(2) Obligarea la încheierea unui contract este interzisă, cu excepția cazurilor cînd obligația de a contracta este prevăzută de prezentul cod, de lege sau dacă reiese dintr-o obligație asumată benevol. Alin.(3) Părțile pot încheia contracte care nu sînt prevăzute de lege (contracte nenumite), precum și contracte care conțin elemente ale diferitelor contracte prevăzute de lege (contracte complexe).”

Consfințirea principiului libertății contractuale în legislația Republicii Moldova este de o importanță deosebită pentru dezvoltarea diferitor categorii de raporturi juridice civile. După cum am menționat, libertatea contractuală are la bază realizarea acordului de voință (consimțămînt). Conceptul de consimțămînt este susceptibil de o dublă accepțiune, și anume: În sens restrîns, el reprezintă manifestarea voinței juridice a unei persoane în vederea formării unui act juridic; În sens larg, consimțămîntul este un acord de voință între două sau mai multe persoane care încheie un contract sau un alt act juridic bilateral (sau multilateral) [4, p.26]. Consimțămîntul reprezintă

exteriorizarea sau manifestarea hotărârii de a încheia contractul [5, p.24]. Sau altfel formulat, consimțământul reprezintă voința internă de a încheia contractul, exteriorizată sau manifestată [6, p.77].

O altă definiție ne acordă o interpretare similară, astfel consimțământul este manifestarea, exteriorizată, de voință a persoanei de a încheia un contract [7, p. 42]. Codul Civil al RM în art.199 al. (1) ne indică că consimțământul este manifestarea, exteriorizată de voință a persoanei de a încheia un act juridic. Principiile UNIDROIT nu definesc consimțământul, dar în art. 3.2. ne indică că „un contract este încheiat, modificat sau încetat prin simplul acord de voință al părților, fără alte cerințe suplimentare”. Astfel, prin definițiile parcurse am putea generaliza că consimțământul reprezintă nucleul unui contract, exprimat prin acordul părților, exteriorizat sau manifestat, în vederea formării, modificării sau stingerii raporturilor contractuale.

Modalitățile de exprimare a consimțământului sunt:

- expresă (directă) - cum ar fi acordul verbal, scris;
- tacită (indirectă, implicită) – cum ar fi în unele contracte încheiate pe o perioadă determinată, după încetarea acesteia, părțile continuă raporturile contractuale prin tacita reconducțiune.

În literatură de specialitate sunt expuse condițiile de validitate ale consimțământului:

1. Să provină de la o persoană cu discernământ. Consimțământul se consideră că provine de la o persoană cu discernământ atunci când persoana respectivă are aptitudinea biopsihică de a încheia în mod valabil acte juridice. Astfel, acordul de voință este și un profund proces intelectual, ce are loc prin analiza pe care o efectuează părțile asupra clauzelor contractuale și cu privire la toate avantajele și dezavantajele ce pot surveni. Totuși, alegerea conștientă pe lângă capacitatea de a înțelege importanța actului juridic presupune și dorința persoanei de a încheia anume un anumit tip de act. Întrunirea capacității de a percepe categoria și efectele ce decurg dintr-un anumit act și dorința persoanei ne vorbește despre maturitatea psihică a acesteia.

2. Să fie exprimat cu intenția de a produce efecte juridice. Manifestarea voinței înseamnă seriozitate și intenție de a realiza un act de valoare juridică și de a se obliga prin efectele pe care acest act le produce.. Nu suntem în prezența unei voințe în vederea producerii efectelor juridice în cazul în care aceasta a fost exprimată în lipsa voinței de a produce efecte, cum ar fi o glumă, în cazul simulației etc.

3. Esența consimțământului să fie certă, nu trebuie să producă un echivoc.

4. Să nu fie viciat. Consimțământul nu trebuie să fie viciat nici în conținutul său intelectual (precum eroarea și dolul) și nici în libertatea exercițiului său (prin violență) [4, p. 27]. Exprimarea voinței trebuie să fie rezultatul unei hotărâri autonome, fără a fi în vreun fel influențată, fără a fi rezultatul unei constrângeri.

Asupra condițiilor de validitate a consimțământului, principiile UNIDROIT ne indică cele survenite din incapacitatea părților și caracterul imoral sau ilicit. În calitate de caracter imoral și ilicit am putea include viciile de consimțământ, chiar dacă Principiile UNIDROIT nu le enumeră în acest context, ele fac referire la eroare, dol și leziune.

Din cele expuse vom concluziona că consimțământul reprezintă baza implicită unui oricare contract, care necesită a fi exteriorizat sau manifestat.

Contractul civil conține atât clauze de drept comun, precum și clauze specifice, determinate de particularitățile acestor clauze. Clauzele specifice sunt, la rândul lor, fie comune tuturor contractelor comerciale internaționale (de exemplu, clauza prin care se determină dreptul aplicabil, clauza de arbitraj, clauza prin care se atenuază sau se agravează răspunderea etc.), fie, particulare – în principiu, pentru o anumită categorie de contracte, și anume cele pe termen lung (clauze de asigurare împotriva riscurilor valutare și nevalutare).

În lucrările de specialitate se subliniază importanța conținutului contractelor, atrăgându-se atenția asupra faptului că “orice contract comercial internațional trebuie să îndeplinească, desigur, toate condițiile de validitate ale unui contract, așa cum este acesta reglementat de dreptul comun intern determinat conform legii aplicabile în speță, în măsura în care nu-și găsește aplicarea un drept uniform în materie” [8].

După cum am menționat, conținutul contractelor are la bază libertatea contractuală a părților. Astfel, literatura juridică de specialitate ne oferă o serie de definiții succinte ale conceptului de libertate contractuală ce presupun în esență aceleași coordonate: libertatea contractuală constă într-o posibilitate abstractă circumscrisă de cadrul legal de care dispune atât persoana fizică, cât și persoana juridică, pe de o parte de a contracta, adică de a se angaja într-o relație contractuală prin crearea raportului contractual, stabilirea conținutului efectiv al acestui raport, iar pe de altă parte de a nu contracta, adică de a refuza a se angaja într-un raport contractual determinat. Profesorul Ioan Albu consideră că „*libertatea contractuală constă în posibilitatea pe care persoanele fizice și juridice o au, conform legii, de a crea contracte și de a le stabili conținutul*” [9, p. 29].

Un alt autor român afirma că „*libertatea contractuală se poate manifesta prin posibilitatea de a încheia un contract astfel cum părțile o doresc, dar și prin refuzul de a contracta*” [10, p. 49].

De asemenea, într-o definiție generală se apreciază că actualmente „*libertatea contractuală constă în dreptul subiectiv de a acționa pe tărîm contractual, în conformitate cu dreptul obiectiv și în limitele prevăzute de acesta*” [11, p. 44].

Este important să stabilim că reglementările internaționale nu concretizează clauzele ce sunt calificate ca esențiale, deoarece marea diversitate a contractelor de comerț internațional nu permite stabilirea unor *criterii unice* pentru definirea acestei noțiuni. Totodată, în virtutea *principiului* libertății contractuale, părțile au facultatea de a *decide care* clauze, în opinia lor, sunt strict *necesare* pentru a încheia acordul de voință și a da *naștere* raportului juridic contractual. Nu există o unitate de opinii nici în literatura de specialitate, *diferiți autori* atribuind la *această* categorie stipulații contractuale din cele mai diferite [12, p. 122]. Libertatea de voință este, așadar, statornicită de lege, dar nu putem afirma că ea este absolută, ea este totuși limitată. Societatea este aceea care, prin intermediul normelor juridice pe care le dictează, stabilește limitele în care voința indivizilor își poate produce efectele urmărite de autorii ei.

Pornind de la importanța principiului libertății, persoanele fizice și juridice sunt libere să stabilească pe bază de contract drepturile și obligațiile lor. Drepturile și obligațiile prevăzute de contract trebuie să fie însă în concordanță cu normele imperative și să nu fie contrare ordinii publice, bunelor moravuri, precum și a drepturilor și intereselor ocrotite prin lege ale terțelor persoane. Părțile unui contract sunt libere să stabilească prin contract nu numai drepturi și obligații ci și alte condiții. Spre exemplu, modul de exercitarea a acestor drepturi și obligații. Și aceste condiții suplimentare însă trebuie să fie în concordanță cu normele imperative și să nu contravină drepturile și intereselor ocrotite prin lege ale terțelor persoane. Spre exemplu părțile nu pot stipula prin contract exercitarea drepturilor sau executarea obligațiilor contrar regulilor cu privire la buna-credință și diligență. Individul, “ca element al societății, trebuie să se încadreze în ordinea statornicită de societatea din care face parte, libertatea de a face acte juridice îi este recunoscută într-un anumit cadru legal, dar ea nu este decît o regulă de tehnică juridică al cărei unic fundament se află în unitatea ei economică și socială” [13, p. 53].

Principiul libertății contractuale este în același timp, un drept fundamental al subiectelor de drept care face parte din capacitatea de folosință a fiecărei

persoane. Aplicarea principiului libertății contractuale presupune o aplicare directă, în sensul libertății părților de a încheia contractul și de a-i determina conținutul, sub rezerva bunei-credințe și a respectării dispozițiilor legale imperative. Remarcăm, totodată, și o aplicare indirectă, cum ar fi, de pildă, în cadrul libertății de a stabili conținutul contractului, determinarea locului de executare a obligațiilor, cât privește data executării ori moneda în care se face plata. În același sens, se poate spune că de libertatea contractuală ține și dreptul părților de a simula și de a stabili că vor respecta actul. Există totuși și limitări legale ale libertății contractuale, cum ar fi ordinea publică și bunele moravuri.

Ordinea publică este o noțiune dificil de definit, deoarece nici un act normativ nu conține o definiție a acesteia. Din punct de vedere al conținutului, ordinea publică diferă de la un stat la altul, de la un secol la altul, în funcție de dezideratele politice, economice și sociale afirmate și urmărite de puterea statală. Doctrina apreciază că sunt de ordine publică toate reglementările care alcătuiesc dreptul public, adică acele norme juridice care consfințesc organizarea puterilor statului, precum și raporturile dintre acestea și subiectele dreptului privat, fiecărui tip de stat fiindu-i specifică o anumită ordine publică. Putem prelua definiția că ordinea publică “cuprinde toate dispozițiile imperative ale dreptului public și ale dreptului privat prin care se apără instituțiile și valorile de bază ale societății, se asigură dezvoltarea economiei de piață și ocrotirea socială a tuturor persoanelor” [2, p. 34].

Bunele moravuri, ca și ordinea publică, nu au o definiție legală, astfel încât doctrina și jurisprudența au definit noțiunea ca “totalitatea regulilor de conduită care s-au conturat în conștiința societății și respectarea cărora s-a impus cu necesitate, printr-o experiență și practica îndelungată. Conținutul noțiunii fiind, ca și al ordinii publice, variabil în timp și spațiu, instanțele de judecată sunt chemate să determine și să le aplice de la caz la caz” [14, p. 60].

Sanctiunea încălcării regulilor de conduită privind bunele moravuri este nulitatea absolută a actului încheiat cu încălcarea lor. Un contract se consideră încheiat în momentul în care se realizează acordul de voință a părților asupra clauzelor esențiale ale acestora. Deci, libertatea contractuală se află într-o legătură indispensabilă cu clauzele considerate esențiale pentru un contract sau altul. Referitor la clauzele esențiale evidențiem că acestea sunt clauzele în lipsa cărora nu putem vorbi despre existența unui contract și despre imposibilitatea dezvoltării unor efecte care ar deriva din asemenea contracte. Astfel, clauzele esențiale - sunt considerate a fi clauzele care sunt necesare și suficiente pentru încheierea contractului. În această categorie de clauze intră clauzele comune tuturor contractelor.

Doctrina juridică a remarcat, că arealul clauzelor necesare cuprinde atât stipulații contractuale necesare pentru valabilitatea contractului (de exemplu, cele referitor la identificarea părților, la obiectul contractului), cât și clauzele prin care se exprimă conținutul economic al tranzacției, materializat pe plan juridic în contract [6, p.115]. Ar fi de menționat faptul că omiterea unor clauze, de exemplu clauzele cu privire la calitatea mărfii, condiții de ambalare ale mărfii nu duce la ineficiența contractului pe plan juridic, dar poate crea dificultăți în privința executării obligațiilor contractuale și incertitudini referitor la existența și întinderea lor. Astfel, opinăm că ca regulă fundamentală e faptul că oricare ar fi conținutul contractului asupra acestuia părțile trebuie să convină prin acordul de voință.

Potrivit art.679 Cod Civil al Republicii Moldova, sunt esențiale:

1. clauzele care sunt stabilite ca atare prin lege
2. care reies din natura contractului
3. asupra cărora la cererea uneia din părți trebuie realizat acordul de voință

În cele ce urmează vom caracteriza fiecare din aceste clauze considerate potrivit legislației noastre ca fiind esențiale.

Clauzele care sunt stabilite ca atare prin lege.

Astfel, uneori legea propriu-zis stabilește care clauze sunt esențiale. Deci, deseori legea obligă părțile de a include în contract anumite clauze, fără a le numi esențiale. Spre exemplu, prevederile Codului Civil stabilesc ce clauze urmează a fi incluse în contractele de gaj, asigurare ș.a.

În al doilea rând, clauzele esențiale pot decurge din natura contractului.

Respectivele clauze esențiale sunt genul de clauze fără de care un anumit contract nu poate exista ca situație juridică. De exemplu, în contractul internațional de asigurare este indispensabil a stipula riscul asigurat iar contractul internațional de leasing nu poate fi încheiat fără a se specifica bunul ce urmează a fi închiriat [7, p. 101].

În al treilea rând, sunt esențiale clauzele asupra cărora la cererea uneia dintre părți, trebuie realizat un acord. Părțile contractului au facultatea de a decide care clauze, în opinia lor, sunt necesare pentru a încheia acordul de voință și a da naștere raportului juridic contractual.

Astfel, putem concluziona că contractul se consideră încheiat în momentul în care părțile au realizat un acord de voință cu privire la toate clauzele esențiale ale contractului. Se consideră esențiale acele clauze fără de care contractul nu se consideră încheiate. Nu are nici o importanță faptul dacă clauzele sunt considerate esențiale în temeiul legii sau în temeiul voinței oricărei părți sau aceasta rezultă din natura contractului.

E necesar să deosebim clauzele esențiale de alte categorii de clauze. Astfel, de clauzele esențiale ale contractului trebuie deosebite clauzele obișnuite și clauzele întâmplătoare. Sunt considerate obișnuite acele clauze ale contractului prezență sau lipsa cărora nu afectează faptul încheierii contractului. Clauzele obișnuite se consideră incluse în contract în momentul în care părțile au realizat un acord cu privire la clauzele esențiale cu condiția că nici una dintre părți nu a declarat că trebuie de realizat un acord cu privire la clauzele obișnuite. În ultimul caz clauzele obișnuite devin clauze esențiale. Clauzele întâmplătoare de asemenea nu influențează faptul încheierii contractului. Spre deosebire de clauzele obișnuite acestea nu devin clauze contractuale dacă nu sunt incluse în contract la voința părților. Totalitatea clauzelor esențiale, obișnuite și întâmplătoare constituie conținutul contractului[15]. Acordul părților asupra clauzelor esențiale reprezintă elementul central pentru ca contractul să producă efecte juridice. Astfel, realizarea acordului părților asupra clauzelor esențiale reprezintă încheierea contractului.

În cazul neajungerii la un acord comun, în literatura de specialitate există diverse expuneri asupra efectelor nerealizării acordului părților asupra clauzelor esențiale. Astfel, au fost propuse soluții diferite ale acestei probleme. Potrivit unei opinii, efectele nerealizării acestui acord sunt aceleași ca și efectele nulității contractului. Într-o altă accepțiune, faptul nerealizării acordului asupra unor condiții esențiale atrage, în cazul în care părțile au executat careva prestații, obligațiile prevăzute de reglementările în materia îmbogățirii fără justă cauză. Soluționarea acestei probleme depinde de temeiul în baza căruia o clauză este calificată ca esențială. Dacă clauza este stabilită ca atare prin legea aplicabilă, un asemenea contract este nul în virtutea dispoziției privind nulitatea contractului ce contravine legii (art.220(I) Codul civil.), dispoziții similare fiind cuprinse în numeroase sisteme juridice. În cazul în care clauza, care este considerată esențială de către una din părți, nu a fost inclusă în contract, acesta este nul din cauza lipsei consimțământului - ca condiție de validitate a contractului. Partea care invocă nulitatea contractului pe acest motiv trebuie să demonstreze că ea a cerut într-adevăr ca asupra clauzei date să fie realizat acordul părților. După cum s-a arătat mai sus, uneori legea desemnează clauzele pe care trebuie să le conțină un anumit gen de contracte, fără a le numi esențiale. Lipsa unor asemenea clauze nu atrage în mod necesar nulitatea contractului. Ne raliem la opinia acelor autori care consideră că, în cazul apariției litigiului privind caracterul și importanța unei clauze, care este inclusă în lista

clauzelor cerute pentru contractele de genul respectiv dar nu este expres numită clauză esențială, aprecierea acesteia o va face instanța judecătorească (sau de arbitraj), reieșind din prezumția potrivit căreia clauza vizată este esențială [7, p. 102].

Calificarea clauzei ca esențială se va face de instanța de judecată sau de arbitraj și în cazul litigiului privind clauza al cărei caracter esențial reiese din natura contractului. La judecarea cauzei instanța va interpreta contractul ținând cont atât de natura lui, cât și de circumstanțele în care a fost încheiat, de interpretarea care este dată acestuia de către părți sau care poate fi dedusă din comportamentul lor, precum și de uzanțe (art.726 Codul civil).

Concluzii. Sintetizând cele expuse mai sus putem constata ca acordul părților asupra clauzelor esențiale reprezintă elementul de bază care determină contractul să producă efectele juridice dorite de părți. Astfel, după cum am evidențiat *Clauzele esențiale* sunt acelea în lipsa cărora contractul nu este valabil încheiat pentru că nu s-a realizat acordul de voință între părți, nu s-a specificat obiectul și prețul. În virtutea principiului libertății contractuale, părțile sunt libere să stabilească conținutul contractului, adică clauzele acestuia. Cum se expune și profesorul Ioan Albu: „*libertatea contractuală constă în posibilitatea pe care persoanele fizice și juridice o au, conform legii, de a crea contracte și de a le stabili conținutul*” [9, p. 29].

Totuși, ținem să evidențiem că libertatea contractuală trebuie exercitată în anumite limite, limite conținute în lege, stabilite de ordinea publică și bunele moravuri. După cum am amintit prin intermediul libertății contractuale părțile unui contract stabilesc conținutul acestuia. Astfel, conținutul contractului nu reprezintă altceva decât totalitatea clauzelor din cadrul unui contract, drepturile și obligațiile părților. În cadrul conținutului contractului, un loc aparte îl au clauzele esențiale sau cum mai sunt numite – necesare, ce sunt clauze suficiente pentru ca contractul să fie încheiat și să producă efecte juridice.

Analiza respectivă s-a axat în preponderență pe descifrarea noțiunii libertate contractuală, autonomia de voință, noțiunii de clauze esențiale. Analizând diferite surse din acest domeniu putem enunța că nu există o părere unanimă referitor la un număr concret de clauze ce urmează a fi considerate esențiale și care în mod concret sunt acestea. Prin urmare, la încheierea unui contract civil, părțile trebuie să dea dovadă de o deosebită diligență și bună credință, precum și neomiterea introducerii clauzelor esențiale- clauze fără de care contractului nu i se poate oferi conotația juridică necesară.

Principiul autonomiei de voință presupune faptul că contractul se bazează

numai pe voința exclusivă a celui care se angajează contractual, nimic neputînd, în principiu, să-i aducă atingere. Faptul că voința în materie contractuală este autonomă înseamnă că voința contractanților și numai ea singură conduce la încheierea contractului și la toate efectele rezultate direct din acesta. Contractul își trage forța obligatorie exclusiv din voința părților. Voința umană este elementul esențial al contractului, părțile suportînd efectele propriilor voințe. Astfel, în temeiul principiului libertății contractuale părțile sînt libere să stabilească în limitele legale conținutul contractului.

Referințe bibliografice

1. *Drept Internațional Privat*. – București: Ed. Procardia, 1993.
2. Pop L. *Teoria generală a obligațiilor*. – Iași: Ed. Chemarea, 1994.
3. Codul Civil al Republicii Moldova, adoptat prin Hotărârea Parlamentului din 6 iunie 2002 și pus în vigoare la 12 iunie 2003 (Legea nr. 1107-XV din 6.06.2002, publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 82-86/661 din 22.06.2002, intrată în vigoare la 12 iunie 2003)
4. Costin M., Deleanu S. *Dreptul Comerțului Internațional*, vol. II, partea specială. - București: Editura Lumina Lex, 1997.
5. Filipescu I. *Drept Internațional Privat*, vol. II. - București, Editura ACTAMI, 1997.
6. Gribincea L. *Dreptul comerțului internațional*. - Chișinău: Editura RECLAMA S.A., 1999.
7. Băieșu A. *Contracte Comerciale Internaționale*. - Chișinău 2008.
8. Mazilu D. *Dreptul comerțului internațional*, Partea specială. - București Lumina Lex, 2001
9. Albu I. *Libertatea contractuală*, Revista Dreptul, nr.3/1993, București.
10. Olteanu G. *Autonomia de voință în dreptul privat*. - Craiova, Ed. Universitaria 2001.
11. Dogaru I., Drăghici P. *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*. - București: Ed. All Beck, 2002.
12. Băieșu A., Rotari Al., Alexa O. *Dreptul comerțului Internațional*. Note de curs. – București: Ed. CARTDIDACT, 1998.
13. Ionașcu A. *Voința juridică*. - București: Ed. Academiei, 1974.
14. Albu I. *Drept civil, introducere în studiul obligatoriu*. - Cluj Napoca: Editura Dacia, 1984.
15. Comentariul Codul civil al Republicii Moldova , N 1107-XV în 6.06.2002, Monitorul Oficial al R. Moldova N 82-86 din 22.06.2002, art. 67.

dianacasapu@gmail.com

CONSFINȚIREA NORMELOR DE DREPT PRIVAT ÎN CONSTITUȚIA REPUBLICII MOLDOVA

Andrei BALAN, magistru în drept, IRIM

Rezumat

În acest articol sunt supuse analizei aspectele ce țin de consfințirea normelor de drept privat în Legea fundamentală a Republicii Moldova. Autorul abordează în special dreptul de proprietate, care constituie temelia dreptului privat și este reglementat în mai multe articole din Constituție. În final, sunt evidențiate concluziile autorului asupra subiectului abordat.

Cuvinte-cheie: *Constituția, Cod civil, drept privat, proprietate, proprietate publică, proprietate privată.*

THE CONFIRMATION OF THE PRIVATE LAW RULES IN THE CONSTITUTION OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Abstract

In this article there are analyzed the aspects relevant to enshrining of the private law rules in the Basic Law of the Republic of Moldova. The author addresses in particular the property right which constitutes the cornerstone of the private law and is regulated by several articles of the Constitution. At the end, the author's conclusions are highlighted on the addressed topic.

Keywords: *Constitution, Civil Code, private law, property, public property, private property.*

Introducere. Dacă la momentul apariției sale dreptul privat comporta un caracter preponderent incidental, în epoca modernă, în condițiile statului de drept, el este consacrat amplu în Constituție, fiind atestată tendința spre perfecționare continuă.

Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994 [1], reglementează asemenea aspecte principale ale dreptului privat, precum:

- dreptul de proprietate și garanțiile acestuia;
- drepturile civile ale cetățenilor.

În consacrarea constituțională a dreptului privat, dreptului de proprietate îi revine un rol esențial, motiv din care acesta va fi supus unei analize mai minuțioase în raport cu alte norme de drept privat.

Metode aplicate. Baza metodologică a cercetării este fundamentată pe asemenea metode precum metoda istorică; generalizarea, inducția și deducția, analiza și sinteza ș.a. Baza teoretico-științifică a cercetării o constituie studiile savanților Baieș S., Creangă I., Pulbere D., Poalelungi M. ș.a.

Rezultatele investigației. În partea ce ține de dreptul de proprietate, relevăm faptul că încă în anul 1748 autorul Montesquieu scria în lucrarea „Esprit de lois” că originea și legitimarea proprietății se află în legile de drept civil, așa încât proprietatea individuală este o instituție de drept civil [2, p.2].

Dreptul de proprietate se consideră unul din cele mai vechi drepturi și totodată unul din cele mai fundamentale (dacă nu cel mai fundamental) drepturi ce aparțin subiectului individual (persoanei fizice), subiectului colectiv (persoanei juridice) și statului.

Curtea Constituțională în Hotărârea sa nr.110 din 25 ianuarie 1996 privind controlul constituționalității unor prevederi ale Codului funciar [3] a indicat că „Dreptul de proprietate, reglementat de art.9, care necesită să fie corelat cu art.46 și 127 din Constituție, este un drept fundamental de veche tradiție în catalogul drepturilor și libertăților cetățenești. Acest drept, cuprins în Declarația universală a drepturilor omului, adoptată de Adunarea Generală a ONU la 10 decembrie 1948 (Republica Moldova a aderat la această Declarație prin hotărârea Parlamentului nr.217-XII din 28 iulie 1990 [4]), prevede în art.17 că „orice persoană are dreptul la proprietate, atât singură, cât și în asociere cu alții. Nimeni nu poate fi lipsit arbitrar de proprietatea sa”.

Fiind un drept important, urmează ca relațiile cu privire la proprietate să fie reglementate adecvat. În cazul în care relațiile de proprietate nu sunt reglementate în baza legităților obiective, consecințele pot fi dintre cele mai imprevizibile. Despre acest lucru ne vorbește și faptul că în timpul

perioadei sovietice au fost neglijate unele principii fundamentale ce stau la baza reglementării relațiilor de proprietate.

Începând cu anul 1917 și pe teritoriul Moldovei a fost interzisă existența proprietății private. Inexistența proprietății private l-a îndepărtat mult pe subiectul individual îndeosebi de mijloacele de producție. Pe de altă parte, existența proprietății private îl face pe om să fie mai activ în relațiile de proprietate, obligându-l să caute și să utilizeze astfel de metode care i-ar permite o administrare eficientă a bunurilor sale, ținând cont tot timpul că proprietatea este nu numai un drept ce-i aparține, ci și o povară [5, p. 61-62].

Art.9 alin.(1) din Constituția Republicii Moldova statuează că proprietatea este publică și privată. Ea se constituie din bunuri materiale și intelectuale.

Noțiunea proprietății publice se regăsește în art.2 al Legii nr.121 din 4 mai 2007 privind administrarea și dețatizarea proprietății publice[6]: „proprietate publică constituie totalitatea bunurilor domeniului public și a bunurilor domeniului privat ale statului, ale unităților administrativ-teritoriale, inclusiv ale unității teritoriale autonome Găgăuzia”.

Același art.2 din legea enunțată delimitează bunurile domeniului public ale statului de bunurile domeniului privat al aceluiași subiect. Astfel, bunuri ale domeniului public al statului constituie totalitatea bunurilor mobile și imobile destinate satisfacerii intereselor generale ale statului, iar bunuri ale domeniului privat al statului sunt bunurile, aflate în patrimoniul statului, care au o destinație strict determinată, alta decât satisfacerea unui interes general.

Delimitarea sus-menționată este desfășurată în Codul Civil [7]. Astfel, potrivit art.296 din actul normativ enunțat, bunurile care aparțin statului sau unităților administrativ-teritoriale fac parte din domeniul privat dacă, prin lege sau în modul stabilit de lege, nu sunt trecute în domeniul public. Din domeniul public al statului sau al unităților administrativ-teritoriale fac parte bunurile determinate de lege, precum și bunurile care, prin natura lor, sunt de uz sau de interes public. Interesul public implică afectarea bunului la un serviciu public sau la orice activitate care satisface nevoile colectivității fără a presupune accesul nemijlocit al acesteia la utilizarea bunului conform destinației menționate.

Art.127 alin.(4) din Constituția Republicii Moldova și art.296 alin.(3) din Codul Civil stabilesc lista bunurilor, care fac parte exclusiv din categoria bunurilor publice: bogățiile de orice natură ale subsolului, spațiul aerian, apele și pădurile folosite în interes public, resursele naturale ale zonei economice și ale platoului continental, căile de comunicație, precum și alte bunuri stabilite de lege.

În literatura de specialitate se regăsesc două criterii de divizare a proprietății în drept de proprietate publică și drept de proprietate privată: a) criteriul subiectiv și b) criteriul obiectiv.

Criteriul subiectiv are ca bază faptul căror subiecte le aparține dreptul de proprietate. Dacă proprietatea aparține subiectelor publice (statul, unitățile administrativ-teritoriale ale statului, etc.), această proprietate este considerată publică. Dar dacă proprietatea aparține subiectelor private (persoane fizice sau persoane juridice private), ea se consideră proprietate privată.

Acesta este, de fapt, și criteriul după care se clasifică dreptul în două ramuri mari: dreptul public și dreptul privat.

Referitor la clasificarea dreptului în drept public și drept privat, în literatura de specialitate s-a afirmat că indivizii din sânul unei societăți se întâlnesc întâi cu privire la interesele lor individuale și în asemenea caz dreptul intervine cu reglementarea și cu sancțiunile sale. Aceste raporturi formează obiectul dreptului privat. Dar sunt și alte raporturi care privesc și ele interese individuale, care însă nu sînt tratate din punctul de vedere al relației de la individ la individ, ci al relației de la individ către comunitatea întregă, către stat. Acestea constituie dreptul public. De observat că cele mai multe raporturi de drept privat privesc și interesul colectiv al societății și că raporturile de drept public privesc și interesele private.

Criteriul obiectiv are însă ca bază nu faptul dacă dreptul de proprietate aparține subiectelor publice sau subiectelor private, ci regimul juridic al bunurilor ce se află în proprietatea acestor subiecte.

Din aceste considerente, bunurile proprietate publică sunt inalienabile, iar bunurile proprietate privată sunt alienabile, iar subiecți ai dreptului de proprietate privată pot fi atât persoanele fizice și persoanele juridice (subiectele private), cât și statul și unitățile administrativ-teritoriale (subiectele publice).

Susținem poziția autorilor, precum că ultimul criteriu de divizare a dreptului de proprietate în proprietate publică și proprietate privată, și anume criteriul obiectiv, este acel criteriu care ne permite să evidențiem mai profund conținutul și natura dreptului de proprietate.

În esență dreptul de proprietate constă în posibilitatea titularului acestui drept de a posedea, de a folosi și a dispune de bunurile pe care le are în proprietate. Aceste atribute aparțin atât subiectelor private, cât și subiectelor publice. Și statul, ca proprietar, este în drept să posedea, să folosească și să dispună de bunurile sale, și persoana fizică are aceleași împuterniciri. Această concluzie rezultă și din prevederile legislației în vigoare. Astfel, art.315

alin.(1) din Codul civil dispune: ”Proprietarul are drept de posesiune, de folosință și de dispoziție asupra bunului”.

După cum vedem, criteriul subiectiv nu ne permite să elucidăm cu certitudine care este diferența dintre dreptul de proprietate publică și dreptul de proprietate privată.

Cu totul altfel stau lucrurile în cazul divizării dreptului de proprietate în drept public și drept privat, avînd ca bază criteriul obiectiv. Acest criteriu ne permite să vedem diferența dintre dreptul de proprietate publică și dreptul de proprietate privată. După cum s-a menționat, această diferențiere constă în faptul că bunurile proprietate publică sînt inalienabile, adică acestea sînt scoase din circuitul civil, în schimb toate bunurile proprietate privată se află în circuitul civil și pot fi înstrăinate.

Or, Curtea Constituțională, în Hotărîrea din 25 ianuarie 1996, a definit proprietatea privată după cum urmează: „Prin proprietate privată se înțelege dreptul de proprietate al persoanelor fizice, juridice, statului sau al unităților administrativ-teritoriale asupra unor bunuri mobile sau imobile, exercitînd asupra lor atributele dreptului de proprietate (posesia, folosința și dispoziția) în mod exclusiv și perpetuu, putere și interes propriu, în condițiile legii”.

Este evident că această definiție ne face să afirmăm că subiecte ale dreptului de proprietate privată sînt persoanele fizice, persoanele juridice, statul și unitățile administrativ-teritoriale, adică aceasta are ca temelie principiul subiectiv de clasificare a proprietății: în proprietate publică și proprietate privată. Anume definiția în cauză, în opinia noastră, ne permite să determinăm esența art.127 din Constituția Republicii Moldova.

Prin articolul 46 al Constituției Republicii Moldova este garantat dreptul la proprietate privată.

Printr-o astfel de reglementare dreptului de proprietate i se asigură un rol de garanție a libertății [8, p. 54].

Deși dreptul de proprietate este garantat, legislația în vigoare nu evită să stabilească că acest drept poate fi limitat. În acest sens, accentuăm că art.46 alin.(2) din Constituția Republicii Moldova stabilește posibilitatea exproprierii bunului pentru o cauză de utilitate publică. La rîndul său, art.315 din Codul civil statuează că dreptul de proprietate poate fi limitat prin lege sau de drepturile unui terț.

Pentru statul democratic, în care domină relațiile de piață, este caracteristică nu numai recunoașterea dreptului la proprietate privată, dar și consacrarea garanțiilor protecției acestuia. Astfel, reiterăm că, garantînd dreptul

la proprietatea privată și protecția acestuia, art.46 din Constituție nu exclude posibilitatea limitării acestui drept prin instituirea unor pârghii economice și sociale. Consfințind dreptul de proprietate ca instituție juridică și ca un drept fundamental al omului, art.46 obligă statul și alți subiecți ai puterii publice să respecte dreptul de proprietate și să nu admită atentarea la acest drept.

Actele normative care reglementează dreptul de proprietate sînt guvernate de conținutul și limitele impuse în acest sens de Constituție. În activitatea de legiferare organul legislativ nu este liber: pe de o parte, el trebuie să țină cont de interesele statului, care nu sînt unicele care limitează dreptul de proprietate, pe de altă parte, restrîngerea socială admisibilă a dreptului de proprietate trebuie să fie determinată de asigurarea existenței dreptului de proprietate privată consfințit de art.46 alin.(1) din Constituție.

În una din hotărîrile sale, Curtea Constituțională a subliniat că averea dobîndită licit nu poate fi confiscată. O asemenea sancțiune poate fi aplicată față de proprietar în cazul în care bunurile au fost destinate și utilizate pentru a săvîrși o infracțiune, contravenție sau aceste bunuri au rezultat din infracțiuni și contravenții. Privarea persoanei fizice sau juridice de proprietate, împotriva voinței sale, se efectuează numai conform legii.

Constituția Republicii Moldova nu absolutizează dreptul de proprietate privată, admițînd anumite restrîngeri. Astfel, art.9 alin.(2) din Legea Supremă statuează: „Proprietatea nu poate fi folosită în detrimentul drepturilor, libertăților și demnității omului”. O dispoziție similară conține art.127 alin.(2) din Constituție. Potrivit acestui alineat, statul garantează realizarea dreptului de proprietate în formele solicitate de titular, dacă acestea nu vin în contradicție cu interesele societății. Art.127 alin.(4) din Constituție prevede dreptul exclusiv al statului asupra unor bunuri ale proprietății publice, o parte din care pot fi determinate și de alte legi[9, p.14-15].

Art.128 din Constituția Republicii Moldova este chemat să ocrotească proprietatea altor state, a organizațiilor internaționale, a cetățenilor străini și a apatrizilor.

În afară de dreptul de proprietate, Constituția Republicii Moldova reglementează și alte raporturi juridice cu caracter privat (cum ar fi o serie de drepturi fundamentale ale omului, conținute în capitolul II din Legea fundamentală).

În acest articol vom supune analizei doar dreptul la respectarea onoarei și demnității, care este protejat de normele dreptului privat. Astfel, Constituția Republicii Moldova rezervă mai multe prevederi constituționale acestui

drept. În această ordine de idei, relevăm că preambulul constată, iar art. 1 din Legea fundamentală stabilește expres că demnitatea persoanei este una din valorile recunoscute de stat ca fiind supreme și pe care se obligă să le garanteze. Același lucru rezultă și din prevederile art. 32 alin. (2) din Constituție, conform căruia libertatea exprimării nu poate prejudicia onoarea, demnitatea sau dreptul altei persoane la viziune proprie.

Pentru o mai multă claritate, considerăm că este necesar de a defini valorile „demonitate” și „onoare”.

Demnitatea este un atribut extrem de important pentru viața persoanei în societate. Libertatea, integritatea corporală, sănătatea și chiar viața omului dobîndesc adevărata lor valoare numai dacă omul are demnitate, atît în raport cu propria persoană, cît și în raport cu ceilalți membri ai societății. Numai în măsura în care cunoaște sentimentul profund al propriei demnități, numai în măsura în care se prețuiește pe sine, omul se poate bucura de viață, poate găsi surse interioare de dezvoltare a personalității sale. Societatea este interesată în buna desfășurare a relațiilor dintre membrii săi, precum și în afirmarea deplină a personalității umane, de aceea ea apără atributul demnității, alături de celelalte atribute inerente. Demnitatea persoanei poate fi privită sub două aspecte, obiectiv și subiectiv, care se află într-o strînsă conexiune. Sub aspect obiectiv, demnitatea constă în bunul renume și considerația de care se bucură persoana din partea celor din jur, din partea societății. Sub aspectul subiectiv, demnitatea constă în sentimentul de prețuire pe care fiecare persoană îl are față de ea însăși.

Onoarea este reprezentată de aspectul subiectiv al demnității și, ca și aceasta, este protejată de lege. Menționăm că orice atingere a onoarei este și o atingere adusă atributului demnității, iar lezarea demnității umane nu îmbracă obligatoriu și forma lezării onoarei.[10, p.94-95]

Protecția onoarei și demnității este prevăzută de art. 16 din Codul civil. Astfel, potrivit acestuia, orice persoană are dreptul la respectul onoarei, demnității și reputației sale profesionale. Orice persoană este în drept să ceară dezmințirea informației ce îi lezează onoarea, demnitatea sau reputația profesională dacă cel care a răspîndit-o nu dovedește că ea corespunde realității. La cererea persoanelor interesate, se admite apărarea onoarei și demnității unei persoane fizice și după moartea acesteia. Dacă informația care lezează onoarea, demnitatea sau reputația profesională este răspîndită printr-un mijloc de informare în masă, instanța de judecată îl obligă să publice o dezmințire la aceeași rubrică, pagină, în același program sau ciclu de emisiuni în cel mult 15 zile de la data intrării în vigoare a hotărîrii judecătorești. În cazul în care

un document emis de o organizație conține informații care lezează onoarea, demnitatea și reputația profesională, instanța de judecată o obligă să înlocuiască documentul. În alte cazuri modalitatea de dezmințire a informațiilor care lezează onoarea, demnitatea și reputația profesională se stabilește de către instanța de judecată. Persoana lezată în drepturile și interesele sale, ocrotite de lege, prin publicațiile unui mijloc de informare în masă, este în drept să publice replica sa în respectivul mijloc de informare în masă pe contul acestuia. Orice persoană în a cărei privință a fost răspândită o informație ce îi lezează onoarea, demnitatea și reputația profesională este în drept, pe lângă dezmințire, să ceară repararea prejudiciului material și moral cauzat astfel. Dacă identificarea persoanei care a difuzat informația ce lezează onoarea, demnitatea și reputația profesională a unei alte persoane este imposibilă, aceasta din urmă este în drept să adreseze în instanța de judecată o cerere în vederea declarării informației răspândite ca fiind neveridică.

Concluzii. Totalizând analiza subiectului abordat în această cercetare, formulăm următoarele concluzii:

- 1) consfințirea normelor de drept privat în Constituția Republicii Moldova era de o necesitate stringentă, deoarece amprentele lăsate pe timpul Uniunii Sovietice au adus atingeri grave drepturilor și libertăților cetățenilor;
- 2) consacrarea constituțională a normelor referitoare la proprietate este condiționată de faptul că aceasta face parte din valorile supreme, de la care pornesc aspirațiile poporului și năzuința spre satisfacerea intereselor cetățenilor;
- 3) este binevenită și utilă definirea prin normele art.9 alin.(1) din Legea fundamentală a obiectelor proprietății: „Ea se constituie din bunuri materiale și intelectuale”. Astfel, ocrotirea proprietății de către stat nu se limitează doar la bunurile materiale, care astăzi se face tot mai simțită datorită amplitudinii și dezvoltării relațiilor sociale.

Referințe bibliografice

1. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1.
2. Bodea Adela Cosmina, *Dreptul de proprietate: practica judiciară. În 3 volume. Vol.I: Caractere juridice, subiecte, modalități, dezmembrăminte.* - București: Editura Hamangiu, 2009.
3. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1996, nr.10, art.110.
4. Veștile, 1990, nr.8, art.223.
5. Baieș S. *Proprietatea publică și cea privată – o realitate indiscutabilă.*// Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova”, 1999, nr.3.

6. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr.90-93, art.401.
7. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.82-86, art.661.
8. Poalelungi M. *Aspecte teoretice și legale ale dreptului de proprietate conform Constituției și altor legi ale Republicii Moldova.*//Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova”, 1999, nr.3.
9. Pulbere D. *Consacrarea constituțională a dreptului privat în Republica Moldova.*//Justiția Constituțională în Republica Moldova, 2007, nr.3.
10. Creangă I., Gurin C. *Drepturile și libertățile fundamentale. Sistemul de garanții.* - Chișinău: Tipografia Centrală, 2005.

andreibizon@rambler.ru

DISCURSURI POLEMICE

NOTIȚELE UNUI PESIMIST

Aron ȘNEER, *doctor în istorie, Israel*

Rezumat

Articolul prezintă interes prin originalitatea abordării conflictului din Orientul Mijlociu. Autorul menționează că problema Orientului Mijlociu nu rezidă în confruntările dintre Israel și lumea arabă, dar reprezintă un conflict civilizațional al valorilor creștin-iudaice, la baza căruia este plasată valoarea vieții umane și aprecierea ei de către reprezentanții islamismului radical. Autorul susține dreptul arabilor din Palestina de a lupta pentru independență chiar și aplicând forța militară, cu condiția că nu vor săvârși acte teroriste împotriva populației civile. De asemenea, autorul își exprimă dezacordul cu unele aspecte ale politicii interne a conducerii Israelului. Autorul sensibilizează opinia publică asupra faptului că intenționat sunt utilizate formulele: blocada și genocidul care sunt absolut nejustificate în contextul confruntărilor dintre arabii palestinieni și Israel. Articolul conține o previziune neașteptată a dezvoltării conflictului.

Cuvinte-cheie: *confruntare, conflict armat, arabi palestinieni, Israel, politica internă, blocadă-genocid, valori creștin-iudaice.*

THE NOTES OF A PESSIMIST

Abstract

The article is interesting because of its originality to approach the conflict from the Middle East. The author mentions that the Middle East problem does not

lie in clashes between Israel and the Arab world, but it is a civilizational conflict Judean- Christian values , upon which is placed the value of human life and its assessment by representatives of radical Islam. The author supports the right of Palestinian Arabs to fight for independence even applying military force, as long as they will not commit terrorist acts against the civilian population. Also, the author disagrees with some aspects of internal politics of Israel. The author raise awareness to the fact that intentionally are used such formulas as blockade and genocide that are absolutely unjustified in the context of clashes between Palestinians and Israel. The article contains an unexpected forecast of conflict development.

Keywords: *confrontation, armed conflict, Palestinian Arabs, Israel, internal politics, blockade, genocide, Judea Christian values .*

ЗАМЕТКИ ПЕССИМИСТА

Необходимое предисловие. К читателю: Эта публицистическая статья написана и опубликована в одной из израильских газет несколько лет назад. Однако, к сожалению, она не потеряла актуальности и сегодня. Я не думал, что когда-нибудь вновь опубликую эту статью. К сожалению, многие ее реалии, вероятно, большинству читателей неизвестны и покажутся очень далекими. Однако, когда сегодня террор вошел в дом каждого человека и нет на планете безопасного места, мне кажется, изложенное воспримут и поймут многие. Несколько слов по сути проблемы. Истоки сегодняшнего террора в ближневосточном конфликте. Убийство израильских спортсменов на Мюнхенской олимпиаде 1972 г. было первым международным вызовом террористов. Мир промолчал. В те же годы начались взрывы и угон самолетов. Однако блистательная операция израильского спецназа по спасению заложников, захваченных террористами из организации Народный Фронт Освобождения Палестины 27 июня 1976 г. на борту самолета компании «Эр Франс», севшего по их приказу в аэропорту Энтебе близ столицы Уганды Кампалы, подавалась как вторжение на территорию независимой Уганды и актом международного государственного террора. Генеральный секретарь ООН Курт Вальдхайм заявил, что израильский рейд представляет собой «серьезное нарушение национального суверенитета государства-члена ООН». Однако настоящие террористы готовились на территории СССР, ГДР, ЧССР.

Уверен, все помнят страшную трагедию – гибель детей, начавшуюся 1 сентября 2004 г. в Беслане. Однако истоки этой трагедии надо искать в далеком 1974 г., когда 15 мая группа палестинских террористов захватила на севере Израиля школу в г. Маалот, требуя отпустить на свободу ранее арестованных убийц. Министр обороны Моше Даян отказался вести переговоры с бандитами и отдал приказ о штурме. Во время операции израильского спецназа террористы были убиты, но погибло и несколько десятков школьников. Писали ли об этом советские газеты? Нет.

Вспомним слова: «Если ты стреляешь в настоящее из пистолета, будущее выстрелит в тебя из пушки». Вот сегодня и звучат «пушки» террора. Я пишу эмоционально. Прожив 20 лет в Израиле, я видел не по телевизору взорванные автобусы, кафе, дискотеки, расстрел невесты спешащей под венец, расстрел в автомобиле беременной женщины и ее троих детей... Пока существуют двойные стандарты о плохом (на собственной территории) и хорошем – «борцы за свободу» (на территории чужой, либо потенциального противника, либо просто другого государства) терроре, он будет непобедим. Лишь в последние годы мир столкнулся с террором повсеместно, но не хочет и не может вспомнить, что Израиль борется с ним один на один на протяжении более 60 лет в атмосфере осуждения и лишь в последнее время с неким сочувствием.

Многие полагают, что достаточно ликвидировать всех террористов и террор прекратится. Другие говорят, что необходимо ликвидировать корни террора. Однако сам факт существования государства Израиль является причиной террора.

До тех пор, пока террор остается козырной политической картой, кормушкой многих политиканов, фанатиков религиозных и националистических, независимо от страны проживания, он непобедим. И корни его – это не только отчаяние, бедность, стремление мести, религиозный фанатизм – это разные подходы к ценности человеческой жизни, это разница культур, традиций. Это конфликт цивилизаций, христиано-иудейских ценностей в основе которых ценность человеческой жизни, и безжалостного фанатичного радикального (НЕ ВСЕГО – это важно отметить) ислама.

Обозримое будущее. 22 марта 2004 ракетным ударом с израильского вертолета был убит идеолог террора движения Хамас **шейх Ахмед Ясин**. Это ему принадлежат слова, что мирные переговоры не являются решением арабо-израильской проблемы. К

сожалению, приходится с ним согласиться. ещё в апреле 1991 г. в одной из своих статей я охарактеризовал отношения между евреями и арабами на протяжении 20 века как враждебно-вооруженную терпимость и противостояние, чередуемые вспышками насилия, кровавыми погромами в начале 20-х, в середине 30-х годов и перманентную войну со второй половины 40-х годов до сегодняшнего дня. Подтверждение своим мыслям я нашел у В. Жаботинского в его статьях под общим названием «Арабский вопрос»: «О добровольном примирении между палестинскими арабами и нами не может быть и речи, ни теперь, ни в пределах обозримого будущего» (эти статьи написаны в 20-е – 30-е годы – А.Ш.).

По-моему «обозримое будущее» Жаботинского – это сегодняшний, завтрашний и последующие дни и годы⁴. Не может быть ничего общего между мясником и его жертвой, разве что нож, служащий орудием кухонного производства для одного и орудием убийства для другого. Кровавые вакханалии прошлых лет, последнее убийство двух студентов, и неудачные попытки терактов в Тверии и Хайфе, приведшие к смерти самих убийц, лишь подтверждают это. Только случайность, удача, сопутствующая евреям на протяжении тысячелетий, спасла нас от кровавой бани, от десятков жертв, которые собирались принести на самый кровожадный алтарь – алтарь борьбы за независимость, террористы, возвращенные правительствами, способными к говорильне и полным попустительством к террору. Сколько громких фраз звучало о непримиримой борьбе с террором от Рабина до Натаниягу, а теперь уже и Барака: «Война террору внутри и снаружи». Конечно, часто выплескивались наружу эмоции, потому что требовать и обещать полной ликвидации террора могут лишь абсолютно оторванные от действительности люди и политики, витающие в созданных ими же фантазиях о новом Ближнем Востоке.

⁴ Примечание научного рецензента: По-моему, словосочетание «и последующие дни и годы» доказывает лишь пессимизм автора. Если же следовать в логике концепции политического реализма, решение этого вопроса может быть найдено уже при жизни ныне живущего поколения. Правда, в чём мы согласны с автором, так это в том, что разного рода «ясины & Ко» данной логикой не руководствуются. Обнадёживает же тот факт, что большинство палестинцев также как и подавляющее большинство израильтян устали от «ясинов» и их «логики». Примечание автора: Я не совсем согласен с последним предложением в 4 примечании.

Конечно, война с террором ведется, я уверен, Шабак (служба безопасности Израиля) ведет эту войну, но политики мешают ему своими, зачастую неразумными и конъюнктурными «мирными» и другими «инициативами», связывая его по рукам и ногам. «Самым весомым вкладом» в новый этап борьбы с террором является «торжество» израильской демократии – решение Верховного суда об отмене специальных мер, принимаемых следователями Шабака при допросах подозреваемых в причастности к террору лиц. Только безмерное самолюбование и гордыня – мы носители и проводники подлинной демократии на Востоке, а не забота о государственных интересах, могли привести к подобному печальному результату. Да простят меня читатели, мои сторонники и противники, но я предпочитаю быть живым «правым» чем мертвым «левым». Конечно, нож и пуля убийцы, бомба, подложенная подлецом и фанатиком-самоубийцей, однако не трусом – назовем вещи своими именами – это и героизм самопожертвования, не разбирают, кто проголосует против отдачи Голан, а кто приводит к власти правительство, которое выпускает на волю убийц. Правительство, которое проводит постыдную селекцию среди них: убийцы евреев по к а ещё сидят в тюрьме, правда, вероятно, до нового ультиматума Хамаса, а убийц арабов, сотрудничавших с Шабаком, и которых ещё правительство Рабина, а затем и Переса преступно предали, выпускают на свободу. Без разведки и сети осведомителей не может быть службы безопасности – это аксиома. А кто сейчас будет помогать обезоруженному наивными праведниками Шабаку, если его агентов предадут, а их убийц выпускают на волю? А ещё выпустили и тех, кому повезло, что они вопреки собственной воле, не убили, а так уж получилось, к их сожалению, только ранили еврея. Арафат говорил о них, как о борцах за свободу, как о солдатах, но это его логика, логика убийцы, в свое время надевшего военный мундир, что позволило ему и его соратникам называться солдатами и претендовать на соблюдение по отношению к ним Женевской конвенции.

Сознательно понимая, что вызову гнев и встречу непонимание со стороны многих читателей, я признаю право палестинских арабов сражаться за свою свободу и считать противником любого израильянина одетого в военную форму. Я также признаю право отлично подготовленных солдат-коммандос «Хизбаллы», а не банды убийц и террористов, как пишут в ивритских и, к сожалению, в газетах, выходящих на русском языке в Израиле, сражаться на территории Южного Ливана

с израильскими подразделениями, находящимися в «зоне безопасности». Но я признаю это право до тех пор, пока эта борьба ведется по законам войны, т.е. против армии и военных объектов. Однако те, кто поднял руку на мирных граждан, (пусть и потенциальных солдат), вонзая нож в спину, взрывая кафе и автобусы, обстреливая приграничные города, должен быть безоговорочно уничтожен, или, по крайней мере, должен сидеть в тюрьме без права на помилование.

Израильское государство уже потеряло и «своих арабов». Каких «своих»? Между арабом, живущим в Хайфе, и арабом, живущим в Газе, меньше разницы, чем между москвичом и псковичом, саратовцем и ленинградцем. Сегодня это не арабское меньшинство Израиля напуганное и растерянное после впечатляющих побед израильской армии в предшествующих войнах, а потому и законопослушное, а национальная группа, чьи интересы в Кнессете (израильский парламент) представляют антиизраильские пропалестински настроенные делегаты. События в Тверии и Хайфе (теракты в подготовке которых принимали участие местные арабы) свидетельствуют, что хамасовская идеология имеет более чем благоприятную почву для распространения своего влияния среди арабов граждан Израйля.

Никакие, допускаю, что искренние, уверения лидеров израильских арабов не отражают в полной мере настроения особенно среди арабской молодежи, увидевшей реальную слабость государства и правительства Израйля. Вот мы и подошли к вопросу о палестинском народе, о котором Голда Меир храбро и справедливо заявила: «Палестинский народ? Я не знаю такого народа». Все последующие израильские правительства игнорировали этот быстро распространившийся во всем мире, рожденный пропагандой миф о несуществующем народе, поднявшем знамя борьбы за независимость. Израиль ничего не смог противопоставить прекрасно подготовленной советскими идеологами пропагандистской машине ООП, а теперь уже практически существующего и фактически признанного палестинского государства. Только страусиная политика всех израильских правительств: автономия – да, а государство недопустим – оказалась блефом и привела к фактическому созданию самого опасного за всю историю существования Израйля территориального образования со своими вооруженными силами практически внутри Израйля. В случае внешнего конфликта Израиль никогда больше не сможет полноценно использовать свои войска потому, что часть средств, включая танковые

подразделения, придется держать на границах палестинского государства в целях предупреждения, или отражения удара внутри страны. Я уже не говорю о реальности массовых диверсионных операций палестинских командос, которые будут наносить удары по израильским военным объектам, прерывать коммуникации и мешать передислокации израильской армии. Для подобных выводов не надо заканчивать военных училищ и академий.

Итак, государство несуществующего народа есть, оно укрепляется. Искренне хочу, дай Бог, чтобы я ошибся, но мы сами создали, а теперь продолжаем лелеять и растить своего могильщика, если в очередной раз не случится чудо, к которому так привык наш народ.

Перефразируя известные слова можно сказать, что больше, чем евреи хранят Израиль, Всевышний хранит нас. Но долго ли? Все-таки вспомним и другое: «На Бога надейся, но сам не плошай!».

Еще одно замечание о термине-стереотипе, усиленно насаждаемом левыми правозащитниками – «блокада Газы». Бывшие «блокадники», проживающие в Израиле, хочется верить и не только израильтяне, возмущены употреблением слова «блокада», употребляемом в отношении Газы. Они вспоминают блокадный Ленинград, голодные смерти, замерзшие трупы на улицах города, штабеля тел на Пискаревском кладбище, шатающихся от голода бредущих по улицам ленинградцев, рабочих, не уходивших с завода, ибо не было сил дойти до дома и вернуться обратно. Ленинград голодный, сражающийся, не сдавшийся. И сегодняшнюю Газу с открытым несколько дней назад новым фешенебельным отелем. Рынки полны товаров, ни одного случая голодной смерти, либо просто находящихся в стадии истощения. Все годы «блокады» Газы: Израиль исправно передавал продукты, питал и питает Газу своей электроэнергией, газом. Проводит сложные операции нуждающимся в них в израильских больницах. В. Буковский точно назвал то, что происходит на границе с Газой «усиленным вариантом таможенного контроля», чтобы не допустить попадания в Газу оружия, либо всего того, что может служить укреплению обороноспособности абсолютно террористического образования на границе с Израилем. А обстрелы Израиля из Газы продолжаются и сегодня, (вот 9 июня 2011 г. вновь обстрелян Юг Израиля. Правда, все это происходит не столь интенсивно, как это было еще год назад).

Также кощунственно многие политики, журналисты и

правозащитники разных стран бросаются термином «геноцид», применяемом к политике проводимой Израилем по отношению к палестинским арабам. Подмена понятий приводит к чудовищной девальвации трагедии армян в 1915 г., трагедии евреев Европы и всех советских людей, погибших в годы Великой Отечественной войны, трагедии народа тутси в Руанде в 90-е годы... Результатом геноцида должно быть катастрофическое уменьшение численности народа, в отношении которого проводится геноцид: массовое сознательное убийство десятков, сотен тысяч, миллионов мирных граждан. А правда в отношении палестинцев, такова: по сведениям Центральной статистической комиссии Палестинской автономии в отчете 2010 года о демографии палестинского народа в мире сказано: в секторе Газы количество членов семьи увеличилось с 5,8 до 6,5 человек. (И это в условиях «блокады» – А.Ш). На территории Израиля проживает 1,4 миллиона палестинцев, из них 41% моложе 15-летнего возраста. Стоит отметить, что естественный прирост палестинского населения в Израиле на 20% больше, чем естественный прирост еврейского. В отчете отмечено, что на территории «исторической Палестины» на сегодняшний день проживает 5,5 миллионов палестинцев и 5,7 миллионов евреев. Специалисты в области демографии полагают, что к концу 2014-го года число палестинцев достигнет 6,1 миллиона человек. Не правда ли странный «геноцид»? Какой-то особенный, еврейский, при котором численность палестинских арабов неуклонно растёт.

Сегодня война за мир в нашем регионе вступила в новую фазу, порожденную всей предшествующей политикой Рабина-Переса. Сегодняшняя ситуация, вызванная беспорядочными, а потому бесполезными усилиями затормозить локомотив мирного процесса, перегруженный гибельными соглашениями в Осло, который мчится вперед в тщетной надежде достичь конечной станции под названием «мир» – трагична. Искренне желаю, чтобы мы достигли мира, но ни секунды не сомневаюсь в его бесперспективности. Не дай Бог мне оказаться пророком. Но когда осенью 1989 г. в Риге проходил Круглый стол по проблемам ещё советских евреев, я говорил о грядущих кровавых событиях в Союзе, только несколько человек разделили мое мнение. Что последовало потом известно.

Переговоры, которые уже много лет ведет Израиль, следуя соглашениям достигнутым в Осло, все более и более приводят к

результату, о котором писал В. Жаботинский используя талмудическую мудрость наших прапрадедов:

«Двое идут по дороге и находят кусок сукна. Один говорит: это я нашел его, он весь принадлежит мне. Второй говорит: неправда, нашел его я, сукно мое. Тогда судья разрезает сукно пополам и каждому из упрямец достается половина. Но вообразите казус, когда только один из них упрямец, а другой, решил удивить мир своим джентльменством. Он говорит: мы нашли сукно вместе, я претендую только на половину, вторая половина принадлежит господину Б. Зато другой твердо стоит на своем: нашел я, сукно мое. В таком случае Талмуд рекомендует судье решение мудрое, но для «джентльмена» грустное. Судья говорит: об одной половине – спора нет: господин А. Сам признает, что она принадлежит господину Б. Спор идет о второй половине – следовательно разрежем её пополам. В итоге, упрямец получает три четверти, а «джентльмен» – только четверть. И поделом. Ибо джентльменом быть хорошо, но фанатом быть не следует». Понятно, кто есть кто в этой притче. А ведь переговоры с палестинцами это только начало процесса самоликвидации Израиля.

Вопрос о Восточном Иерусалиме не может быть решен так, чтобы удовлетворить арабов и евреев, если они не пойдут по пути взаимных уступок, что маловероятно, а, по-моему, невозможно. Евреи говорят о «едином и неделимом», причем в этом, хочется верить, едины почти все левые и правые, а арабские лидеры – только об «Аль Кудсе», (так арабы называют Иерусалим – А.Ш.) как единственно возможной столице будущего государства. Мир тоже пока сохраняет доброжелательный, но только по отношению к палестинцам нейтралитет. Назовите страны, которые официально признали Иерусалим столицей Израиля? Это все придает силы и вполне законную уверенность палестинцам в достижении своей долгожданной цели.

В невозможности мирного решения проблемы Иерусалима меня также убеждает и прозорливое блистательное перо В. Жаботинского. «Покуда есть у арабов хоть искра надежды избавиться от нас, они этой надежды не продадут ни за какие сладкие слова и ни за какие питательные бутерброды, именно потому, что они не сброд, а народ, хотя бы отсталый, но живой. Живой народ идет на уступки в таких огромных, фатальных вопросах только тогда, когда никакой надежды не осталось...». Не хотим видеть правды, что после станции «мир», на

которой будет решаться вопрос о статусе Восточного Иерусалима следует катастрофический разъезд – «война».

И при поддержке ООН и всего мира он будет провозглашен столицей Палестинского государства и Израиль отвергнет это решение и тогда весь арабский мир обрушится на нас в своей «жгучей любви» снаружи, а арабские граждане Израиля изнутри, и тогда Америка несколько месяцев будет собирать свои экспедиционные силы, и американские пилоты не будут сомневаться в том, что надо бомбить непокорный Израиль, в очередной раз бросающий вызов международному сообществу, Израиль, представляющий угрозу всему миру из-за его тупого нежелания отдать клочок земли под названием Восточный Иерусалим и американский президент будет решать в очередной раз: Кто виноват? Как заставить? А главное – кого?

sergnazar@mail.ru.

*Materialele publicate în revista „Relații Internaționale. Plus”
nu reflectă neapărat punctul de vedere al redacției.*

*Adresa redacției:
str. Pușkin 54, mun. Chișinău, Republica Moldova, MD-2005
telefon/fax: 22-82-86; e-mail: revista@irim.md*